

VAASAN YLIOPISTO

MARIA ERONEN

SIMO PIENINIEMI

(Toim.)

Välineiden viesti:
kun perinteinen ja uusi media
kohtaavat

*Juhlakirja professori Tarmo Malmbergin
kunniaksi*

VAASAN YLIOPISTON JULKAISUJA

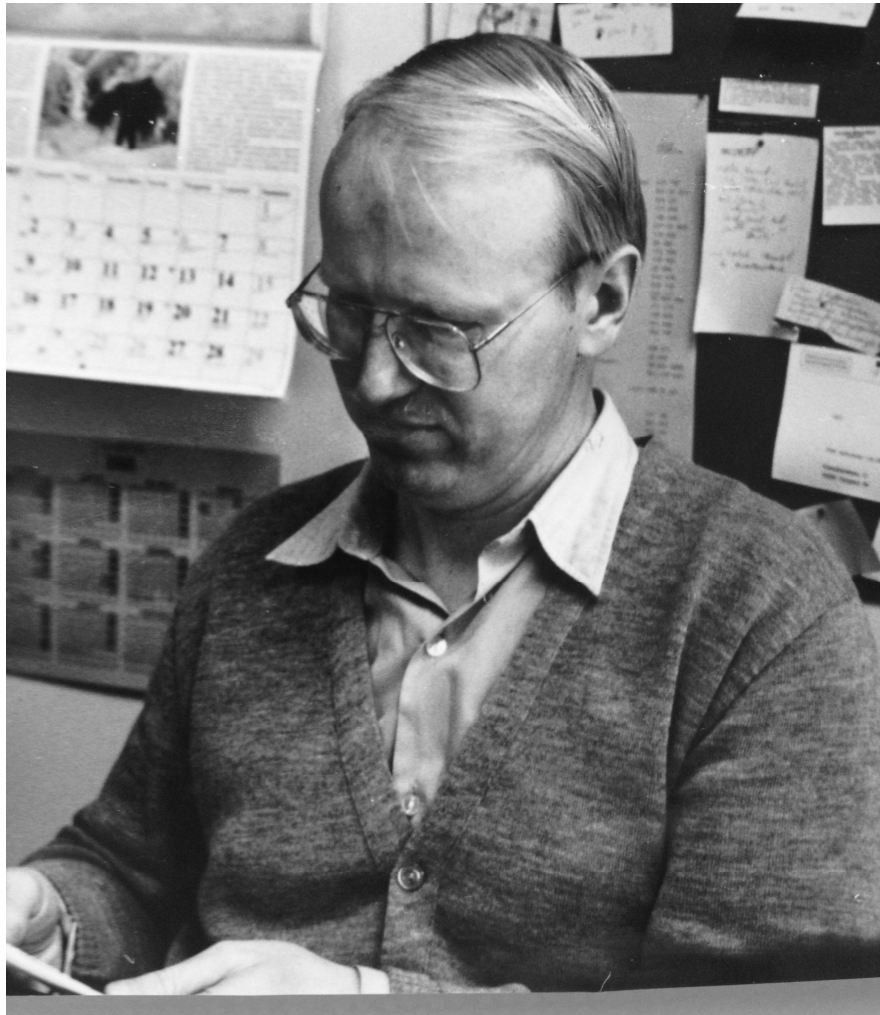

TUTKIMUKSIA 300
VIESTINTÄTIETEET 2

VAASA 2012

Kuva Tarmo Malmbergin kotialbumista

TARMO MALMBERG

Julkaisija Vaasan yliopisto	Julkaisupäivämäärä Elokuu 2012	
Tekijä(t) Maria Eronen ja Simo Pieniniemi (toim.)	Julkaisun tyyppi Toimitettu julkaisu	
	Julkaisusarjan nimi, osan numero Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia, 300	
Yhteystiedot Vaasan yliopisto Viestintätieteet PL 700 65101 Vaasa maria.eronen@uwasa.fi, simo.pieniniemi@uta.fi	ISBN 978-952-476-407-0	
	ISSN 0788-6667, 1237-4601	
	Sivumäärä 255	Kieli suomi, englanti
Julkaisun nimike Välineiden viesti: kun perinteinen ja uusi media kohtaavat. Juhlakirja professori Tarmo Malmbergin kunniaksi		
Tiivistelmä Kirja on kunnianosoitus vuonna 2011 eläkkeelle jääneen professori Tarmo Malmbergin elämäntyölle viestinnän ja mediatutkimuksen parissa. Juhlakirjassa erilaisia mediamaailman ilmiöitä tarkastellaan mediatutkimuksen omien lähestymistapojen lisäksi niin filosofian, psykoanalyttisen teorian kuin Vaasan viestintätieteiden oppiaineelle keskeisen soveltavan kielentutkimuksen näkökulmista. Kirjan kokoavia teemoja ovat monitieteisyys sekä perinteisen ja uuden median, erityisesti verkkoviestinnän, kohtaaminen. Kirja koostuu 12 artikkelista ja se jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäiseen osaan kuuluvat artikkelit käsittelevät mediavälitteistä julkisuutta ja kulttuuria filosofisista ja mediateoreettisista lähtökohdista. Kirjan toisessa osassa aiheena on journalismin diskurssit ja kohteena erityisesti taloussanomalehdet, paikallisuutisointi, iltapäivälehdet ja verkkojournalismin aiheuttamat haasteet. Kirjan kolmannessa osassa tarkastellaan uutta mediaa ja verkkoviestintää niin moraalien, kulttuurikriittikin kuin tietoviestinnänkin näkökulmista. Kirjoittajat ovat Vaasan yliopiston viestintätieteiden oppiaineessa työskenteleviä tai joskus työskennelleitä viestinnän ja median tutkijoita ja asiantuntijoita.		
Asiasanat journalismi, kielitiede, media, mediatutkimus, viestintä		

Publisher Vaasan yliopisto	Date of publication August 2012	
Author(s) Maria Eronen and Simo Pieniniemi (eds)	Type of publication Edited publication	
	Name and number of series Proceedings of the University of Vaasa. Research Papers, 300	
Contact information University of Vaasa Department of Communication Studies P.O. Box 700 FI-65101 Vaasa, Finland maria.eronen@uwasa.fi, simo.pieniniemi@uta.fi	ISBN 978-952-476-407-0	
	ISSN 0788-6667, 1237-4601	
	Number of pages 255	Language Finnish, English
Title of publication The Message of the Media: When the Traditional and New Media Meet. A Book in Honour of Professor Tarmo Malmberg		
Abstract This book is dedicated to the life work of media scholar and Professor Tarmo Malmberg who retired in 2011. The overarching themes of the book are multi-disciplinarity and the interplay of traditional and new media in contemporary societies. In the book, traditional approaches in media and communication studies are accompanied for example by philosophy, psychoanalysis, and applied linguistics. Some of the articles focus on traditional media, while the others discuss new media. The book consists of twelve articles and is divided into three sections. The articles in the first part employ media theories and philosophical approaches to explore mediated publicity and culture. The second part studies journalistic discourses and focuses especially on business newspapers, local news, tabloid newspapers and challenges caused by online journalism. The subject of the third part is the new media, especially the internet, which is studied from the vantage points of morality, cultural criticism and knowledge communication. The authors of the articles are currently working or have been working at the Department of Communication Studies at the University of Vaasa.		
Keywords journalism, linguistics, media, media studies, communication		

TARMO MALMBERG – MEDIATUTKIJA JA PROFESSORI

Välineiden viesti on omistettu Vaasan yliopiston viestintätieteiden laitoksella vuodesta 1994 vuoteen 2011 informatiikan professorina työskennelleelle professori Tarmo Malmbergille. Samalla kirja on läksiäislahja ja onnellisten eläkepäivien toivotus meiltä Malmbergin työtovereilta, ystäviltä ja oppilailta.

Me työtoverit opimme tuntemaan Malmbergin asiastaan innostuneena ja aktiivisena mediatutkijana, jonka filosofinen ote sekä perusteellinen argumentointityyli viestivät jatkuvasta tiedonjanoista ja innostavat näkemään asiat uudella tavalla. Yhtä lailla mieliimme on jäänyt Malmbergin hyvällä tavalla kriittinen suhtautuminen asiaan kuin asiaan. Hän osoitti, että tarvittaessa miltei kaikki voidaan kyseenalaistaa ja nostaa pohdittavaksi. Tämä todistettiin muun muassa monissa hedelmällisissä kahvipöytäkeskusteluissa, joiden aikana Malmberg innostui purkamaan useita itsestäänselvytyksiä pidettyjä seikkoja kriittisen analyttisesti. Keskeisissä kävi myös ilmi, ettei hän ole vain yhteen teoreettiseen traditioon paneutunut spesialisti, vaan pystyy käsittelemään yhtä sujuvasti esimerkiksi Frankfurtin koulukuntaa, semiotiikkaa ja tyylin tutkimusta.

Yliopiston opiskelijat tuntevat Malmbergin ennen muuta taitavana teoreetikkona ja erinomaisena luennoitsijana, jonka opetus oli kaikkea muuta kuin pitkäväteistä. Hän ei rakentanut kurssiensa draamallista kaarta mekaanisten PowerPointien varaan, vaan piti kuulijan otteessaan innovatiivisella puheellaan ja muutamalla tauhulle kirjoitetulla huomautuksella. Malmberg myös valmisteli luentonsa aina yhtä perusteellisesti kuin konferenssiesitelmänsä – asenne, joka kertoo jotain oleellista hänen uskostaan tieteen voimaan ja tärkeyteen. Kiinnostavien luentojensa lisäksi Malmberg vakuutti opiskelijat kyvyllään laatia innostavia tehtäviä. Ne saivat opiskelijan perehtymään asiaan, ajattelemaan ja tekemään johtopäätöksiä, mutta myös oppimaan erehdyksen kautta ja näin kehittämään tieteellisiä taitojaan. Opetustyöstään Malmberg onkin saanut täysin ansaitusti kiitosta: vuonna 2006 hänet valittiin Vaasan yliopiston parhaaksi kansainväliseksi opettajaksi.

Yliopistouransa Malmberg aloitti 1970-luvulla elokuvatutkijana. Elokuvaan kohdistuvan kiinnostuksen ohella hänen kirjoituksistaan heijastui jo tuolloin myös halu kehittää kokonaisvaltaista tutkimusotetta, jonka puitteissa voidaan paitsi käsitteellistä erilaisia viestinnän ilmiöitä myös osoittaa niiden yhteyksiä muuhun yhteiskuntaan – motiivi, joka on toistunut hänen töissään läpi vuosien. Malmbergin vuonna 1977 ilmestynyt lisensiaatintyö *Johdatus elokuvan semiotiikkaan* on tässä suhteessa hyvä esimerkki. Se ei ainoastaan esittele vielä tuolloin Suomessa

suhteellisen tuntematonta semiotiikkaa ja sovellla sitä elokuvaan. Tutkimus myös suhteuttaa semiotiikan varsin pitkälle erikoistuneet näkökulmat siihen yhteiskunnallisen kokonaisuuteen, johon ne eivät erikoistumisasteensa vuoksi enää automaattisesti olleet yhteydessä (Malmberg 1977: II).

1970-luvun loppupuolella ja 1980-luvulla Malmbergin alkoi kehittää laajempaa joukkoviestintää koskevaa teoriaa. Ehkä juuri elokuvataustansa vuoksi Malmberg päätyi näkemykseen, joka poikkesi merkittävästi viestinnän tutkimuksen korostetun yhteiskuntatieteellisestä valtavirrasta. Hänen tuohon aikaan muotoutunut kantansa oli, että viestintä tulee ymmärtää pohjimmiltaan kulttuuriseksi ilmiöksi – ajatus, joka omaksuttiin hieman eri painoituksin kulttuurintutkimuksen läpilyönnin ansiosta 1990-luvulle tultaessa. Malmbergin väitteen lähtökohtana oli oletus, että viestintä edellyttää aina yhteisyyden tai yhteisen, mikä käy ilmi jo viestinnän käsitteen taustalta löytyvästä kantasana ”communion”. Ilman tällaista yhteistä tekijää, esimerkiksi kieltä, joka ei kuulu pelkästään yksilölle, vaan on yhtä lailla kaikkien käytettävissä, viestintä ei voi onnistua. Mieti vaikkapa millaista olisi, jos jokaisella ihmisellä olisi oma kielensä. Tutkimuksissaan Malmberg nosti kuitenkin esiin merkitysten tärkeyden viestinnän perustana. Merkityksillä Malmberg tarkoitti yhteisiä tapoja jäsentää maailmaa ja antaa mieli sen ilmiöille. (Malmberg 1984: 23–26.) Näiden ilmiöille annettujen merkitysten kokonaisuuden hän näki puolestaan muodostavan sen, mistä käytämme nimeä *kulttuuri*.

Malmberg osallistui viestinnän luonnetta koskevilla näkemyksillään Tampereella 1970-luvulla käynnistyneeseen ja 1980-luvulle venyneeseen keskusteluun tiedotusopista ja sen tutkimuskohteesta. Keskustelussa etsittiin tuoretta näkökulmaa kysymyksiin, mitä viestintä on ja miten sitä tulee tutkia, sekä haettiin vaihtoehtoa ahmavaaralaiselle perinteelle. (Ks. Pietilä, Malmberg & Nordenstreng 2009.) Malmberg edusti keskustelussa kulttuuriteoreettista kantaa, jota koskevat ajatukset hän kokosi yhteen vuonna 1988 ilmestyneessä väitöskirjassaan *Tiedotusopin rakenne*. Kahta muuta päävaihtoehtoa edustivat erityisesti Pertti Hemánuksen kannattama informaatioteoreettinen paradigma sekä Kauko Pietilään henkilöitynyt interaktioteoreettinen suuntaus. (Ks. Malmberg 1988: 47–48.)

1990-luvulla Malmbergin tutkimustyössä käynnistyi jälleen uusi vaihe. Omien sanojensa mukaan hänelle alkoi tuolloin ”hahmottua se moderniusteoreettinen kokonaisvisio”, niin sanottu ”kriittinen modernismi”, joka tarjoaa kehykset mediamailman ilmiöiden käsitteellistämiseksi ja teoretisoinnille (Malmberg 2009). 1990-luvulla kriittinen modernismi oli Malmbergille (ks. esim. 1995; 1999) ennen kaikkea näkökanta, jonka tuella saattoi välttää ajalle tyypillisimmät mediateoreettiset yksinkertaistukset. Yhtäältä se auttoi ottamaan etäisyyttä postmodernin ajattelun ja mediateorian euforiseen ja ylilyövään uusmediaoptimismiin, joka oli

valmis unohtamaan kaiken vanhan ja vakavan ja antautumaan varauksetta nykyhetken vietäväksi. Toisaalta kriittinen modernismi kykeni myös vastustamaan kyynistä uskonservatismia, joka kavahti kaikkea uutta ja näki historian kulun sekä audiovisuaalisten ja digitaalisten medioiden esiinmarssin vääjäämättömänä rappiona. Kriittinen modernismi korosti tässä tilanteessa, että uusi – media, aika-kausi, tai kulttuurimuoto – ei väistämättä ole entistä parempi mutta ei myöskään automaattisesti sitä huonompi. Uusi ja vanha sisältävät niin toivottavia kuin epätoivottavia piirteitä, joita on tarkasteltava kriittisesti. Siksi varsinaisena haasteena on hyödyntää kummankin tarjoamat mahdollisuudet, puolustaa tarvittaessa jo olemassa olevaa ja tehdä samalla tilaa uudelle – ei kumartaa yksioikoisesti vain jommankumman suuntaan.

2000-luvun puolella Malmbergin työn painopiste on kohdistunut kriittisen modernismin hengessä yhä enemmän metodologisiin kysymyksiin sekä yhteiskunta-teorian ja mediateorian suhteisiin. Erityisesti hän on pyrkinyt muistuttamaan erilaisten – usein teoriapainotteisten – tutkimusotteiden olemassaolosta. Tässä Malmbergia on motivoinut erityisesti halu tarjota vaihtoehto empiirisesti painotuneelle mediatutkimuksen valtavirralle, joka on hänen mielestään ollut liian epäteoreettista ja karsastanut turhaan filosofisia kysymyksenasetteluja. Osaltaan painopisteiden valintaan on vaikuttanut myös Jürgen Habermasin tuotanto, jonka pariin Malmberg palasi uudelleen viime vuosikymmenen aikana (ks. esim. Malmberg 2004).

Habermas ja hänen teoriansa eivät varmastikaan ole viimeisiä tutkimuskohteita, joihin Malmberg mediatutkijan huomionsa kohdistaa. Silti on suhteellisen selvää, miksi Malmberg on viime vuosina tuntenut vetoa juuri Habermasin ajattelua kohtaan. Habermas kirjoitukset näyttäisivät nimittäin tarjoavan ratkaisun avaimet moniin Malmbergin pohtimiin ongelmiin. Niitä voi muun muassa pitää malliesimerkkinä kokonaisvaltaisesta teoreettisesta tutkimuksesta, joka kykenee sitomaan mediatutkimuksen kysymykset filosofian ja erilaisten kulttuuriteorioiden näkökulmiin. Habermasilta on myös mahdollista löytää kattava moderniusteoreettinen kehys, jonka avulla voi selittää viestinnän muodonmuutosten yhteyksiä yhteiskunnan kehitystrendeihin. Habermasin voi siis sanoa kehittäneen juuri sellaista tutkimusotetta, joka pystyy käsittelemään samanaikaisesti niin viestinnän ja median ilmiötä, yhteiskunnan laajempia muutoksia kuin jatkuvia teknologisia mullistuksiakin. Tällaista tutkimusotetta Malmberg hahmotteli jo 1970-luvun elokuva-tutkimuksessaan.

Vaasassa 1.8.2012,

Vaasan yliopiston viestintätieteiden opiskelijat ja henkilökunta

Lähteet

Malmberg, T. (1977). *Johdatus elokuvan semiotikkaan*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja 34.

Malmberg, T. (1984). *Viestinnän teoria ja tutkimus. Tekstejä, 1981–1984*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 4.

Malmberg, T. (1988). *Tiedotusopin rakenne*. Acta Universitatis Tampereensis. Ser A vol 241.

Malmberg, T. (1995). Taiteen loppu ja estetiikan nousu: kriittinen teoria, postmodernismi ja elävä kuva. Teoksessa R. Kinisjärvi & S. Pesonen (Toim.) *Viisi elokuvatohtoria. Oulun elokuvakeskuksen 20-vuotistaipaleen kunniaksi*. Oulu: Oulun elokuvakeskus.

Malmberg, T. (1999). Kuinka jatkaa Benjaminista ja Brechtistä? Kriittinen modernismi, Hannu Eerikäinen ja mediakulttuuri. Teoksessa S. Inkinen & M. Ylä-Kotola (Toim.). *Mediatieteen kysymyksiä. Kolmas osa. Kirjoituksia mediakulttuurista. Mediatutkija Hannu Eerikäisen juhlaKirja*. Lapin yliopisto. Taiteiden tiedekunta. Mediatieteen julkaisu C2. Rovaniemi. 651–678.

Malmberg, T. (2004). Porvarillisen julkisuuden keskeneräinen projekti: Jürgen Habermas ja kriittinen mediatutkimus. Teoksessa: T. Mörä, I. Salovaara-Moring & S. Valtonen (Toim.). *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Helsinki: Gaudeamus. 38–74.

Malmberg, T. (2009). *Omakuva* [online]. [Lainattu 15.10.2011]. Saatavissa: <http://www.uwasa.fi/~tma/omakuva.html>

Pietilä, V., Malmberg, T. & Nordenstreng, K. (2009). Teoreettisia yhtymäkohtia ja vastakkainasetteluja. Katsaus Suomesta. Teoksessa K. Nordenstren & I. Ruoho (Toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampereen yliopiston Tiedotusopin laitoksen opetusmoniste [online]. [Lainattu 14.5.2012]. Saatavissa: http://www.uta.fi/cmt/opiskelu/oppiaineet/tiedotusoppi/kaytannot/peruskurssin_lukemisto/PietilaMalmbergNordenstreng.pdf

JUHLAKIRJAN SISÄLLÖSTÄ JA RAKENTEESTA

Viimeaikaisten mediakentän murrosten ja uusien medioiden esiinmarssin aikana professori Tarmo Malmberg on muistuttanut etenkin siitä, että mediajärjestelmien muutoksia on tärkeää tarkastella laajemmasta aikaperspektiivistä, jossa uusi ja vanha kohtaavat. Malmberg on myös toistuvasti painottanut, että mediatutkimuksen on oltava lähtökohtaisesti monitieteistä, myös filosofiset pohdinnat huomioivaa.

Malmbergin työn innoittamana kirjan kokoaviksi teemoiksi nousivat suunnittelu- vaiheessa monitieteisyys sekä perinteisen ja uuden median, erityisesti verkkoviestinnän, kohtaaminen. Teemojen mukaisesti osa kirjan artikkeleista käsittelee uutta mediaa, toiset perinteisimpiä viestimiä. Mediatutkimuksen vuoropuhelu muiden oppialojen kanssa näkyy puolestaan niin filosofiaan kuin psykoanalyttiseen teoriaankin nojaavissa artikkeleissa. Viestintää pohditaan kirjassa myös Vaasan yliopiston viestintätieteiden oppiaineelle keskeisen soveltavan kielentutkimuksen näkökulmista.

Kirja koostuu kolmesta osasta, joista kukin sisältää neljä artikkelia. Ensimmäiseen osaan kuuluvat artikkelit käsittelevät mediavälitteistä julkisuutta ja kulttuuria filosofisista ja mediateoreettisista näkökulmista. Kirjan aloittavassa artikkelissa Pertti Julkunen kritisoi länsimaisen journalismin sensaationälkkää ja kohunetsintää Martin Heideggerin *das Man* -käsitteen kautta. Simo Pieniniemi kysyy, millä tavalla dialektisen ajattelun painotukset ilmenevät Theodor W. Adornon kulttuuri-teollisuusteoriassa. Gerald Porterin kiinnostuksen kohteena on afrikkalaisen runoilijan Okot p'Bitek:n tuotanto, jota hän analysoi Richard Rortyn antiuniversalistisen filosofian näkökulmasta. Osion viimeisessä artikkelissa Andras Szabo puolustaa deliberatiivista demokratiaa, jota ei hänen mukaansa pidä arvioida vain sen välittömien vaikutusten valossa, vaan huomioon on otettava myös deliberatiivisen keskustelun potentiaali aktivoida kansalaisia yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Kirjan toisessa osassa aiheena on journalismin diskurssit. Osion alussa Heli Katajamäki käsittelee taloussanomalehtien pääkirjoittajan spekulioivaa identiteettiä Mihail Bahtitin moniäänisyyttä koskevan teorian avulla. Merja Koskela ja Niina Pilke selvittävät, millaisia eri käsityksiä aluehallinnonuudistuksesta on esitetty mediassa sekä aluehallinnon viranomaisten omissa puheenvuoroissa. Eeva Mäntymäki tarkastelee artikkelissaan verkkojournalismin vaikutuksia journalistien ammatilliseen etiikkaan ja ihanteisiin. Lopuksi Sauli Ruuskanen pureutuu lacani-

laiseen semiotiikkaan ja kysyy, miten tutkia mediaa, kun kohteena on tiedostamaton.

Kirjan kolmannessa osassa keskitytään uuteen mediaan ja verkkoviestintään. Maria Eronen kritisoi tekstissään erästä sosiaalisessa mediassa esiintyvää argumenttityyppiä retoriikan ja moraaliteorian näkökulmasta. Sam Inkinen luo hieman laajemman katsauksen aikalaiskulttuuriimme liittyviin kysymyksiin ja arvostelee erityisesti kritiikitöntä uusmediaintoilua. Suvi Isohella pohtii, millaisia haasteita ja mahdollisuuksia uudet teknologiat asettavat tiedon kategorisoinnille, arkistoinnille ja säilyttämiselle. Kirjan päättävässä artikkelissa Eveliina Salmela ja Anita Nuopponen analysoivat tietokoneharrastajien keskustelupalstalla tapahtuvaa tiedon pyytämistä ja avun tarjoamista.

Käsillä oleva kirja ei luonnollisesti pysty tekemään oikeutta Malmbergin rikkaille ajatuksille ja ansiokkaalle uralle. Malmbergin hengessä kirja kuitenkin pyrkii piirtämään mahdollisimman moniulotteisen kuvan ajastamme, jossa perinteiset ja uudet mediat käyvät jatkuvaa vuoropuhelua. Osaltaan kirja toimii myös erilaisten tutkimustapojen yhteisenä areenana, jolla kohtaavat niin empirinen kuin teoreettinenkin tutkimus.

Tämän juhla-kirjan kirjoittamiseen ovat osallistuneet Vaasan yliopiston viestintätieteiden oppiaineessa työskentelevät tai joskus työskennelleet mediatutkimuksen ja kielentutkimuksen asiantuntijat. Kirjan kaikki artikkelit ovat käyneet läpi toimittuksellisen referoinnin. Englanninkielisten tekstien kielitarkistuksesta kiitos kuuluu professori Gerald Porterille.

Vaasassa ja Tampereella kesällä 2012,

Maria Eronen ja Simo Pieniniemi

Sisällys

TARMO MALMBERG – MEDIATUTKIJA JA PROFESSORI	IX
JUHLAKIRJAN SISÄLLÖSTÄ JA RAKENTEESTA.....	XIII

I OSA. FILOSOFISIA JA MEDIATEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA*Pertti Julkunen*

DAS MAN JA JOURNALISMIN TULEVAISUUS: KOHUA JULKISUUDESSA, KOHINAA VIESTINNÄSSÄ?	1
--	---

Simo Pieniniemi

VASTAKOHTIEN YKSEYS? DIALEKTISIA NÄKÖKULMIA KULTTUURITEOLLISUUSTEORIAAN	31
---	----

Gerald Porter

OKOT P’BITEK AND RICHARD RORTY’S CRITIQUE OF UNIVERSALISM.....	51
---	----

Andras Szabo

IN THE DEFENCE OF DELIBERATION: A REPLY TO DIANA MUTZ’S INDICTMENT OF THEORIES OF DELIBERATIVE DEMOCRACY	66
--	----

II OSA. JOURNALISMIN DISKURSSIT*Heli Katajamäki*

SPEKULOIVA TALOUSTIETÄJÄ – SPEKULOIVIN MERKITYKSIIN TUOTETTU TEKIJÄN IDENTITEETTI TALOUSJOURNALISTISESSA PÄÄKIRJOITUSDISKURSSISSA	81
---	----

Merja Koskela & Nina Pilke

INEVITABLE EVOLUTION OR COURSE REALIGNMENT? FRAMING OF A REGIONAL ORGANIZATION REFORM FROM WITHIN AND WITHOUT	101
---	-----

Eeva Mäntymäki

ONKO VÄLINEELLÄ VÄLIÄ? VERKKOJOURNALISMI JA AMMATTIETIIKKA.....	117
--	-----

Sauli Ruuskanen

MITEN MEDIAA TUTKITAAN KUN KOHTENA ON TIEDOSTAMATON?	135
---	-----

III OSA. VIESTINTÄ JA UUSI MEDIA

Maria Eronen

DIGITAL ENTHYMEME AS A MORAL PARADOX:
CRITICISM OF AN ARGUMENT IN THE SOCIAL MEDIA 155

Sam Inkinen

VÄLINE ON VIESTI?
HUOMIOITA VIESTINNÄN TUTKIMUKSESTA, UUSISTA MEDIOISTA
JA AIKALAISKULTTUURIN MUUTOKSESTA..... 172

Suvi Isohella

TEKNISEN VIESTINNÄN JA INFORMAATIOTUTKIMUKSEN
RAJAPINNALLA:
TIEDON ORGANISOINNIN HAASTEITA 206

Eveliina Salmela & Anita Nuopponen

”NYT TARVITTAISIIN NEROILTA NEUVOJA!”
AVAUSVIESTI KESKUSTELUN AVAAJANA
TIETOKONEHARRASTAJIEN KESKUSTELUPALSTALLA 218

I OSA

FILOSOFISIA JA MEDIATEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA

DAS MAN JA JOURNALISMIN TULEVAISUUS: KOHUA JULKISUUDESSA, KOHINAA VIESTINNÄSSÄ?

Pertti Julkunen

Johdanto

Artikkelini taustalla on keskustelu, jonka kävin vuosituhanen vaihteessa toimittaja Reeta Kivihalmeen kanssa. Kivihalme muisteli kahta vuonna 1997 sattunutta tapahtumaa ja hahmotti niiden perusteella julkisen kohun anatomiaa televisio-ohjelmaansa varten. Prinsessa Dianan kuolema Pariisissa ja rosvo Steen Christensenin tekemät Helsingin poliisimurhat olivat monessa suhteessa erilaisia tapahtumia, mutta niistä tehtiin kohujuttuja suunnilleen samalla tavalla. Kivihalmeen (2000) mukaan journalistit synnyttivät ensin kohun ja heittivät sen sitten kansan käsiin, kansa palautti pallon toimittajille, jotka jatkoivat sen ympärillä pyörähtelyä, kunnes pallon pullistuman tietystä vaiheesta kohu viittasi vain itseensä.

Tulimme siihen tulokseen, että kun julkisuudessa käytetään sanaa ”kohu”, niin yleisö ei yleensä kohise. Vain toimittajat kohisevat. Toimittajat eivät kohise kauan kohun aiheesta, vaan alkavat kohista siitä, että he kohisevat. Kohu muuttuu metakohuksi.

Kivihalmeen pohdintojen alkuna oli ihmetys siitä, miten sinänsä täysipäiset ihmiset päästävät kohun päälle käydessä suustaan tai kynästänsä tai mikrostaan merkittäviä latteuksia. ”Britannian värillisille Diana oli ’kuin valo pimeyteen’”, hän muistaa todetun. ”Poliisimurmat yhdistivät poliisin ja kansan”, lausui toinen kommentaattori. Mihin vipuun ihminen, siis toimittaja tai toimituspäällikkö, päätoimittaja tai lukija, katsoja tai kommentaattori vinksauttaa törmätessään kokuun, kysyi Kivihalme.

Yritin ymmärtää Kivihalmeen kuvaama kohun toimintatapaa Martin Heideggerin julkisuusfilosofian avulla. Juttuni juonena oli miettiä Heideggerin *das Man*-eksistentiaalinen avulla, miten julkisuuden aktoreina¹ toimivat journalistit luovat työssään omaa yleisöään, eli ”tavallisia ihmisiä” koskevia käsityksiä². Hypoteesinä oli, että kohusta kohiseminen toimii yhtenä keinona, jolla toimittajat erottautuvat näistä itse keksimistään tavallisista ihmisistä.

Heideggerin fundamentaaliontologia tuntuu minusta nyt vielä paremmalta julkisuuden kritiikin välineeltä kuin reilut kymmenen vuotta sitten. Niinpä re-visioin

optimistisin mielin Heideggerin eksistentiaaleja *Dasein* (Tuossaolo), *das Man* ja *das Gerede* (lörpöttely). *Dasein* on avoin ja ainutkertainen Olemisen Paikka, jonka ihminen löytää minuutensa pohjalta. *Das Man* on julkisuuden subjekti, joka lapioi lörpötellen olemisen epämukavan paikan umpeen. Teen tästä ontologisesta lähtökohdasta sosiaalisia ja yhteiskunnallisia päätelmiä tavalla, jota Heidegger ei varmaankaan hyväksyisi.

Journalismin sosiaalisesta olemisen tavasta keskustellessaan viestinnän tutkijat ilmaisevat usein huolensa siitä, mitä journalismi tekee yleisöjensä toimintakyvyille (ks. esim. Kunelius 2004). Myös *Das Man* -julkisuus luo kyllä eriarvoisuutta ja yllyttää toimittajia vähättelemään yleisöjään, mutta yleisön aktivoiminen tai passivoiminen ei silti ole artikkelini kiinnostuksen kohteena. Kyse ei ole yleisöjen vaan toimittajien toimintakyvystä. Kohu on yksi keino, jolla toimittajat mitätöivät omia kompetenssejaan. Pyrin osoittamaan, että kohun luomisen logiikat toimivat myös sellaisissa journalismin tuotteissa, joita ei pidetä kohujuttuina vaan vakavina yhteiskunnallisina pohdintoina.

Das Man -tarkastelun rajoituksena on se, että journalistit eivät yleensä tunne itseään julkisen keskustelun organisaattoreiksi. He identifioituvat tiedon välittäjiksi (Kunelius 2004). Tarkoitukseni onkin tarkastella, miten journalismissa syntyy kohua ja lörpöttelyä myös silloin, kun toimittajat eivät ymmärrä itseään julkisuuden aktoreiksi vaan pelkiksi tietojen tai vielä yleisemmin viestien välittäjiksi. Etenen journalismin sisältöjen (lörpöttely julkisuudessa) kritiikistä viestinnän lyhyeen kritiikkiin (kohina viestinnässä; kohteettomuus viestintätieteissä). Artikkelini lopuksi esitän journalismikoulutusta koskevan toivomuksen.

*Das Man*in fundamentaaliontologia: Tuossaolo

Julkisuudesta puhuessaan Heidegger käyttää usein sanaa ”Tuossaolo” sellaisissa asiayhteyksissä, joissa normaalissa viestinnän tutkimuksessa käytettäisiin termiä ”ihminen” tai joskus jopa ”toimittaja”. Tuossaolo on Heideggerin fundamentaaliontologian keskeinen eksistentiaali, mutta sitä koskeva terminologinen selvitys on välttämätön silloinkin, kun tarkoituksena ei ole paneutua fundamentaaliontologiaan vaan ainoastaan julkisuuden kritiikkiin.

Heidegger (1986: 14) kirjoittaa terminologisesta valinnastaan näin:

Um sowohl den Bezug des Seins zum Wesen des Menschen als auch das Wesensverhältnis des Menschen zur Offenheit ('Da') des Seins als solchen zugleich und in einem Wort zu treffen, wurde für den Wesensbereich, in dem der Mensch als Mensch steht, der Name 'Dasein' gewählt.

Sille olemisen paikalle, jossa ihminen seisoo ihmisenä ja kohtaa oman olemisensa suhteessa olemisen avoimuuteen (”Tuossa”), kannattaa valita nimi ”Tuossaolo”.³

Heidegger korostaa nimen valinnalla olemisen ristiriitaista tragiikkaa. Ihmisen oleminen on paikallista, tietynä olemisen konkreettina paikkana olemista. Ihminen seisoo olemisen paikalla. Mutta samalla ihmisen oleminen on ex-staattista. Ihminen astuu paikkansa ulkopuolelle ja näkee ikään kuin ulkoa päin olemisen avoimella paikalla seisovan oman itsensä. Näin ihmisen oleminen ei ole vakaata täällä olemista vaan ristiriitaista tuossa olemista. Hän on itsensä ulkopuolella tuossa (*Da*) ja näkee sieltä, että olemisella (*Sein*) on paikka hänessä. Sekä olemisen paikallisuudella että paikan avoimuudella on oma tragiikkansa.

Olemisen avoimuus on sitä, että olemisen paikka on tuossa, eikä sen päällä ole mitään muuta kuin ei-mikään. Ihmisestä tulee ei-minkään paikanpitäjä, sanoo Heidegger (emt. 38). Tehtävän vaikeus on tuossa-paikassa-olevan ihmisen kannalta siinä, että ei-minkään rotko aiheuttaa hänessä kauhua tai vähintäänkin virittää mielialan ahdistuneeksi.⁴

Ei-minkään aiheuttama ahdistus tekee hyvää ihmiselle. Se palauttaa olemisen hänen mieleensä ja paljastaa hänelle olioiden arvokkuuden. Se virittää tilan, jossa ilo ja luova lempeys tulevat lähelle, sanoo Heidegger. Ei-minkään väistäminen vie olemisen unohdukseen ja tekee olevaiset yhdentekeviksi. Mutta jos oman olemisen paikka on ihmiselle avoin, niin myös maailma on hänelle auki. Maailman päällä on silloin pelkkä ei-mikään ja kätkeytymättöminä kököttävät maailman olevaiset ovat kiitollisen ajattelun arvoisia.

Ilman ei-minkään avoimuutta ei ole itseyttä eikä vapautta, sanoo Heidegger. Mutta ihminen ei halua välttämättä pysyä omana itsenään ja vapaana, joten hän peittää olemisen konkreetit paikat jollakin, joka ei ole mitään tiettyä, vaan mitä tahansa. Tyhjänpäiväinen lörpöttely peittää olevaiset (Julkunen 2010).

Julkisuuden kohu on lörpöttelyn muoto, joka sopii hyvin avoimen maailman ja omassa itsessä olevan olemisen paikan peitoksi. Se muistuttaa viestinnän kohinaa, joka on kaikkea ja mitä tahansa, mutta ei mitään erityistä. Ajattelemisen ei ole lörpöttelyllä peitetyn maailman edessä mahdollista.

Ihminen menettää itseytensä samassa lörpöttelypeitteen levittämisen rytkäksä, jossa hän luopuu ajattelemisen vapaudesta. Oma ainutkertaista ja juuri Tuossa olevaa olemisen paikkaansa peitellessään hän lakkaa olemasta oma itsensä ja alkaa olla niin kuin olettaa kenen tahansa toisen olevan. Hän yrittää asettua yleensä-vaan-toisen ihmisen asemaan. Hänestä tulee jotakin, joka muistuttaa saksan passiivilauseen subjektia (*das Man*).

Heidegger huomauttaa, että julkisuutta käsiteltäessä on tehtävä ero ontologisen ja historiallisen analyysin välille. *Das Manin* eksistentiaalinen analyysi ei ole arkielämän moralisoivaa kritiikkiä tai tiettyjen ”kulttuurifilosofisten” toiveiden tyydyttämistä (Heidegger 2006: 167, lainausmerkit Heideggerin). *Das Man* on olemista itseään koskevissa kannanotoissa syntyvä eksistentiaali. Se on Tuossaolon kääntöpuoli ja olemisen mahdollisuus periaatteessa samalla tavalla kuin ei-mikään on olemisen kääntöpuoli ja mahdollisuus. Niinpä Tuossaolo voi kääntyä *das Maniksi* tai olla kääntymättä, ajatella tai olla ajattelematta.

Ontologisesta ankkuroitumisestaan huolimatta *das Man* muuttelee historiallisesti tapojaan, joihin kuuluu kaksimielisen utelias lörpöttely. Julkinen kohu on lörpötelyn historiallisesti määräytynyt sosiaalinen muoto, joka peittää ihmisiltä avoimen maailman olevaisia ja tuossa olevia olemisen paikkoja.

Das Manin sosiaalinen konstituutio: massoista vetäytyminen

Heidegger esittelee *das Manin* interaktiivisen alkuperän näin:

In der Benutzung öffentlicher Verkehrsmittel, in der Verwendung des Nachrichtenwesens (Zeitung) ist jeder Andere wie der Andere. Dieses Miteinander löst das eigene Dasein völlig in die Seinsart „der Andere“ auf, so zwar, dass die Anderen in ihrer Unterschiedlichkeit und Ausdrücklichkeit noch mehr verschwinden. In dieser Unauffälligkeit und Nichtfeststellbarkeit entfaltet das Man seine eigentliche Diktatur. Wir genießen und vergnügen uns, wie *man* genießt; wir lesen, sehen und urteilen über Literatur und Kunst, wie *man* sieht und urteilt; wir ziehen uns aber auch vom ‚grossen Haufen‘ zurück, wie *man* sich zurückzieht; wir finden ‚empörend‘, was *man* empörend findet. Das Man, das kein bestimmtes ist und das Alle, obwohl nicht als Summe, sind, schreibt die Seinsart der Alltäglichkeit vor. (Heidegger 2006: 126-127, kursivoinnit Heideggerin.)

Julkisia kulkuneuvoja ja tiedonvälitystä (sanomalehti) käyttäessään jokainen on kuin jokainen toinen. Tämä toisten kanssa oleminen sulattaa oman Tuossaolon täysin ”toisen” olemisen tapaan, vieläpä niin, että toiset menettävät yhä enemmän erottuvuuttaan ja ilmaisullisuuttaan. *Das Man* paljastaa varsinaisen diktatuurinsa tässä huomaamattomuudessa ja ei-määriteltävyydessä. Me nautimme ja huvittelemme, niin kuin *das Man* nauttii; me luumme, näemme ja arvostelemme kirjallisuutta ja taidetta niin kuin *das Man* näkee ja arvostelee, mutta me myös vetäydymme eroon ”suurista massoista” niin kuin *das Man* vetäytyy; me pidämme kuohuttavana sitä, mitä *das Man* pitää kuohuttavana. *Das Man*, joka ei ole mitään

määrättyä vaan kaikkea, vaikkakaan ei summana, määrää jokapäiväisyyden olemisen tavan.

Das Manin konstituutiota koskeva ajatus alkaa minun mielestäni vasta virkkeessä, jossa Heidegger sanoo, että me vetäydymme eroon ”suurista massoista” sillä tavalla kuin *das Man* vetäytyy niistä eroon. Se, mitä lainauksessa on sanottu aikaisemmin, kuvaa konstituution tuloksia. *Das Man* on siis tapa, jolla ”me” yritämme olla toisenlaisia kuin ne kohisevat tavalliset ihmiset, joista suuret massat muodostuvat. Yrityksemme surullisen paradoksaalisena tuloksena on, että nimenomaan silloin, kun vetäydymme eroon suurista massoista, ”me” alamme nähdä, lukea, arvostella ja kohista sillä tavalla kuin oletamme suurten massojen näkevän, lukevan, arvostelevan ja kohisevan.⁵ Käsitys kohisevasta massasta on ”meidän” vetäytymispyrkimyksiemme tulosta. ”Me” (eli julkisuuden aktorit) kohisemme ja ”massat” (eli julkisuuden yleisöt) ovat hiljaa.

Myös Kivihalme ja minä kuuluimme ”meihin”, sillä vetäydyimme eroon kohisevista massoista ainakin siinä mielessä, että pidimme prinsessa Dianan kohtalosta kohisemista sopimattomana. Me siis harrastimme metakohua. Mutta *das Man*-konstituutiomme jäi puolitiehen siinä mielessä, että emme uskoneet emmekä uskotelleet ns. tavallisten ihmisten kohisevan Dianasta. Totesimme, että kumpikaan meistä ei ollut tavannut ainoataan ihmistä, joka olisi ottanut Dianan puheeksi, vaikka julkisuudessa kerrottiin, että koko maailma kohisee asiasta.

Julkisuuden aktoreina toimivat journalistit eivät sen sijaan jättäneet *das Man*-konstituutioita puoliväliin, vaan erottautuivat suurista kohisevista massoista kohisemalla niiden puolesta. He linkosivat mikroistaan kamalia latteuksia ja pitivät niitä massoista erottavina syvällisyyksinä. *Das Man* lörpötteli. He tarkastelivat tapausten yksityiskohtia yhä uudelleen pelkästään yksityiskohtien tarkastelun vuoksi. Se oli *das Manin* uteliaisuutta. He luulottelivat, että heidän jutuissaan piili yhteiskunnan tulevaisuutta koskettavia merkityksiä. Se oli *das Manin* kaksimieliisyyttä.

Toimittajien toiminta käy kelpo esimerkiksi siitä, miten *das Man* syntyy massoista vetäytymisen prosessissa. *Das Man* tarkoittaaakin artikkelissani yhteiskunnallisia prosesseja, joissa eliitit valikoituvat ja mukautuvat tehtäviinsä. Lörpöttely, uteliaisuus ja kaksimielisyydet ovat eliitin, eivät massojen ominaisuuksia.

Jos *das Man* ymmärrettäisiin ”tavallisissa ihmisissä” asustavaksi ”joukkosieluksi” tai muuksi massojen olemisen keskinkertaiseksi tavaksi, niin Heideggerin julkisuusfilosofia olisi syytä unohtaa filosofian historian litteimpien latteuksien joukkoon.⁶ Heidegger sanoisi suunnilleen saman kuin Voltaire: ihmiskunnan enemmistö on roskaväkeä ja roskaväki pysyy aina roskaväkenä (ks. Gray 1997:

48–49). Siihen ei olisi mitään lisättävää. Jos *das Man* sen sijaan ymmärretään ”roskaväestä” erottautumisen kuvaukseksi, niin jatkokysymyksiä syntyy. Ne koskevat yhteiskunnallista eriarvoisuutta, eliittien rekrytaatiota ja tulevaisuuteen suuntautuvan journalismin mahdollisuuksia.

Das Man ja eriarvoisuus: laatuerojen katoaminen

Heideggerin julkisuusfilosofiaan sisältyy kolmiyhteys, jonka avulla voi tarkastella *das Manin* ja toimittajan tulevaisuuteen suuntautuvaa yhteistoimintaa. Kolmion kulmina ovat eriarvoistava välimatkanpito (*die Abständigkeit*), samanlaistava keskinkertaisuus (*die Durchschnittlichkeit*) ja mahdollisuuksia mitätöivä tasapäistämisen (*die Einebnung*).

Das Manin tulevaisuuteen suuntautumista hallitsee huoli eronteosta omia puuhiaan puuhasteleviin toisiin ihmisiin nähden:

Im Besorgen dessen, was man mit, für und gegen die Anderen ergriffen hat, ruht ständig die Sorge um einen Unterschied gegen die Anderen, sei es auch nur, um den Unterschied gegen die auszugleichen, sei es, dass das eigene Dasein – gegen die Anderen zurückbleibend – im Verhältnis zu ihnen aufholen will, sei es, dass das Dasein im Vorgang über die Anderen darauf aus ist, sie niederzuhalten. Das Miteinandersein ist – ihm selbst verborgen – von der Sorge um diesen Abstand beunruhigt. Existenzial ausgedrückt, es hat den Charakter der *Abständigkeit*. Je unauffälliger diese Seinsart dem alltäglichen Dasein selbst ist, um so hartnäckiger und ursprünglicher wirkt sie sich aus. (Heidegger 2006: 126, kursivointi Heideggerin.)

Tässä huolenpidossa, jossa on tartuttu asioihin joko toisia vastaan tai toisten puolesta, vallitsee pysyvä huoli erosta toisiin nähden. Näin on, olipa tarkoituksena eron tasoittaminen, siis esimerkiksi se, että oma Tuossaolo haluaa kiriä umpeen etumatkaa, jonka toiset ovat siitä saavuttaneet, tai sitten se, että oma Tuossaolo on etulyöntiasemassa ja haluaa painaa toiset yhä matalammalle. Tästä eriarvoisuudesta huolehtiminen häiritsee toisten kanssa olemista piiloisella tavalla. Eksistentiaalisesti puhuen sillä on välimatkan pitämisen luonne. Mitä kätkeytyneempää tämä jokapäiväisen Tuossaolemisen olemisen tapa on, sitä uppiniskaisemmin ja alkulähteistä ammentavammin se vaikuttaa.

Tuossaolo on siis huolissaan välimatkasta toisiin Tuossaoloihin. Se haluaisi olla edellä muita tai niiden yläpuolella. Heidegger näkee tässä välimatkanpidossa *das Manin* ja sen mukana keskinkertaisuuden synnyn. Hän muotoilee keskinkertaisuuden ja välimatkan pitämisen yhteyttä näin:

Das Man hat selbst eigene Weisen zu sein. Die genannte Tendenz des Miteins, die wir die Abständigkeit nannten, gründet darin, dass das Miteinandersein als solches die *Durchschnittlichkeit* besorgt. Sie ist ein existentialer Charakter des Man. Dem Man geht es in seinem Sein wesentlich um sie. Deshalb hält es sich faktisch in der Durchschnittlichkeit dessen, was sich gehört, was man gelten lässt und was nicht, dem man folgt zubilligt, dem man nicht versagt. Diese Durchschnittlichkeit in der Vorzeichnung dessen, was gewagt werden kann und darf, wacht über jede sich vordrängende Ausnahme. (Heidegger 2006: 127, kursivointi Heideggerin.)

*Das Man*illa itsellään on omat tapansa olla olemassa. Se tukala tendenssi, jota nimitämme välimatkan pidoksi, johtuu itse asiassa siitä, että kanssaoleminen on sellaisenaan huolissaan keskinkertaisuudesta. Se on *das Manin* eksistentiaalinen luonteenpiirre. Sen oleminen kuuluu olemuksellisesti keskinkertaisuudessa. Niinpä *das Man* pysyttelee tosiasiallisesti siinä keskinkertaisuudessa, mikä sille kuuluu. Keskinkertaisuus huolehtii siitä, mikä on sopivaa ja mikä ei, mistä seuraa suosiota ja mistä ei, mikä on kiellettyä ja mikä luvallista. Keskinkertaisuus vahtii jokaista esiin yrittävää poikkeustapausta ja päättää kaavailuissaan, mihin voi ja mihin saa uskaltautua.

Tuossaolo siis haluaa pitää välimatkaa kaikkeen sellaiseen, joka on keskinkertais-ta, mutta tämä välimatkan pito johtaa paradoksaalisesti siihen, että aina silloin, kun Tuossaolo onnistuu ottamaan välimatkaa keskinkertaisuuteen, hänestä itses-tään tulee keskinkertaisuutta edustava *das Man*.

Toimittaja on *das Man* sillä hetkellä, kun hän kertoo, että ihmiset kohisevat tästä ja tästä. Toimittaja on silloin se keskinkertaisuus, joka kohisee, kun taas ne muut keskinkertaisiksi oletetut ihmiset, joiden kohinasta hän kertoo, ovat monenlaista väkeä. Useimmat eivät mahdollisesti kohise ollenkaan. Toimittaja ei tunne itseään eikä toisia, kun projisoi arvostelukyvyyttömästi oman kohinansa lukijoihinsa.⁷

Keskinkertaisuudesta kannettu huoli tuo esiin Olemisen mahdollisuuksia koske-van olennaisen tendenssin, jota Heidegger (2006: 127) kutsuu tasapäistämiseksi. Maailma näyttää keskinkertaisuuden ja tasapäisyyden yhteisnäkökulmasta latteal-ta:

Jeder Vorrang wird geräuschlos niedergehalten. Alles Ursprüngliche ist über Nacht als längst bekannt geglättet. Alles Erkämpfte wird handlich. Jedes Geheimnis verliert seine Kraft. (Heidegger 2006: 127.)

Kaikki etevyys lyödään äänettömästi maahan. Kaikki alkuperäinen on latistettu yön yli nukuttaessa jo kauan tunnetuksi. Kaikesta taistellen voitetusta tulee käyt-tökamaa. Jokainen salaisuus hukkaa voimansa.

Maailmassa siis syntyy etevyyttä ja taistellen voitettua, mutta julkisuus lanaa ne tasaisiksi. Sileäksi pistettyjen olevaisten samankaltaisuudessa ei voi tehdä valintoja. Me menetämme mahdollisuutemme. Välimatkanpito, keskinkertaisuus ja ta-soittaminen konstituovat *das Manin* olemisen tapoina sitä, minkä tunnistamme ”julkisuudeksi”. Se, miten laajalti näin käytännössä tapahtuu, on tietenkin empiirinen kysymys. Heidegger näkee vaikutuksen laajaksi ja voimakkaaksi. Julkisuus hallitsee melkein kaikkea maailman tulkitsemista ja on aina oikeassa (Heidegger 2006: 127).

Heidegger huomauttaa paradoksista, joka sisältyy siihen, että julkisuus ei hallitse maailman tulkitsemista siksi, että sillä olisi ymmärtävä suhde maailman olioihin, vaan päinvastoin siksi, että sillä ei ole sellaista. Julkisuus hallitsee siksi, että se ei koskaan mene asiaan (Heidegger 2006: 127). Julkisuuden hallussa olevat maailman ilmiöiden tulkinnan universaalit mahdollisuudet perustuvat olevinaan ymmärtämiselle ja ymmärtävinään olemiselle. *Das Man* tulkitsee kaikkea siltä perustalta, että se ei ymmärrä mitään. Sen tulkinta ei ole ymmärryksen työstämistä vaan ymmärryksen teeskentelemistä.

Heidegger ei kiinnitä huomiota toiseen koko maailman valmiiksi tulkitsemiseen liittyvään paradoksiin. Paradoksi vallitsee välimatkanpidon ja tasapäisyyden välillä. Se eriarvoisuuden, keskinkertaisuuden ja tasapäistämisen kolmikanta, jonka varassa *das Man* onnistuu olemaan aina oikeassa, johdattaa hänet epäonnistumaan välimatkan pidossa, eron ja erottautumisen tavoittelussa. Se välimatkan pito, johon sisältyy yläpuolella olevien ohi kiipimistä ja alapuolella olevien polkemista (ks. Heidegger 2006: 126), johtaa siihen, että kaikista tulee välimatkattomasti samanlaisia (ks. ja vrt. Heidegger 2006: 127). Eriarvoisuutta kyllä syntyy, mutta se ei vallitse erilaisten vaan samanlaisten pyrkijöiden välillä. Kilpailu tekee kaikista kilpailijoista samanlaisia laittamalla heidät liikkumaan samalle ulottuvuudelle.

Das Manin ymmärrys: lörpöttely

Ymmärtäminen, tulkinta ja virittyneisyys⁸ ovat Heideggerilla toisiinsa sisältyviä ja toisiaan edellyttäviä eksistentiaaleja:

Das Fundament der Auslegung bildet je ein Verstehen, das immer auch befindliches, das heisst gestimmtes ist. (Heidegger 2006: 252.)

Tulkitsemisen perusta muodostuu aina ymmärtämisestä, joka myös on aina viritettyä, siis jossakin tietystä mielialassa. Ymmärtäminen on samalla aina jonkin

mielialan vallassa ja jokainen viritys on aina ymmärtävää (Heidegger 2006: 335–336).

Lörpöttely on tietynlaista aina-jo-valmiiksi tulkittuneisuutta, joka teeskentelee olevansa ymmärtämistä. Lörpöttely luo sellaisen kanssakäymisen muodon, joka rajoittaa kaksimielisellä tavalla Tuossaolon ymmärrystä:

Alles sieht so aus wie echt verstanden, ergiffen und gesprochen und ist im Grunde doch nicht, oder es sieht nicht so aus und ist es im Grunde doch. (Heidegger 2006: 173.)

Kaikki näyttää aidosti ymmärretyltä, mieltä liikuttavalta ja halki puhutulta, vaikka ei sitä olekaan, tai sitten se ei näytä ymmärretyltä, mutta pohjimmiltaan kuitenkin on sitä.

Heideggerin passus voidaan tulkita kuvaukseksi sellaisesta vuorovaikutustilanteesta, jossa vallitsee kaksisuuntainen ymmärryksen teeskentely. Kivihalmeen erittelemä kohujuttu, jossa "poliisiturmat yhdistivät poliisin ja kansan" käy ainakin *das Man* -lörpöttelyn toisen puolen esimerkkitapaukseksi. On luontevaa ajatella, että kohiseva kommentaattori olettaa, että hänen kuulijansa teeskentelee ymmärtävänsä lauseen ja liikuttuvansa siitä ("ahaa, poliisi ja kansa ovatkin olleet jo kauan erossa... on se valitettavaa, että tarvittiin näin traaginen tapaus ennen kuin kansa ja poliisi löysivät toisensa", tms.), vaikka tietää, että juttu on täyttä puppua. On myös mahdollista, mutta ei aivan yhtä luontevaa, että *das Man* -oletuksena on kuulija, joka teeskentelee, että ei ymmärrä ("kylläpä tämä vaikuttaa syvälliseltä, kylläpä toimittaja on viisas, minun pitää paneutua asiaan").

Tällainen kaksinkertainen kaksimielisyys toimittaa Heideggerin (2006: 174) mukaan uteliaisuudelle aina sen, mitä uteliaisuus halajaa ja luo lörpöttelijöille tuntu-
man, jonka mukaan kaikki tulee lörpöttelyssä ratkaistuksi.

Heidegger toteaa, että toisten kanssa tekemisissä olevalle Tuossaololle on tärkeää, että puhe jatkuu. Ihmiset pitävät usein yllä keskinäistä yhteyttään juttelemalla niitä näitä niin, että on samantekevää, mistä puhutaan. Heideggerin tarkoittama lörpöttely (*das Gerede*) on yhteyttä ylläpitävän juttelun vastakohta. Se sulkee yhteydet:

Dieses wird erneut dadurch gesteigert, dass das Gerede, darin vermeintlich das Verständnis des Beredeten erreicht ist, auf Grund dieser Vermeintlichkeit jedes neue Fragen und alle Auseinandersetzung hintanhält und eigentümlicher Weise niederhält und retadiert. (Heidegger 2006: 169.)

Tämä [sulkeminen] yltyy entisestään siitä, että lörpöttely luulottelee laajentavansa puhutun ymmärtämistä. Tällaisen luulottelun perustalta lörpöttely ehkäisee jokaisen uuden kysymyksen ja kaikkien vastakkainasettelujen käsittelemistä ja madaltaa ja hankaloittaa niitä kummallisella tavalla.

Yhteyksiä avaavan juttelun ja yhteyksiä katkovan lörpöttelyn vastakohtaisuus näkyy julkisuuden eri orgaaneissa eri tavoilla. Hississä (joka kuuluu julkisena kulkuneuvona julkisuuden orgaaneihin) ero on ilmeinen. Jos sanon tuntemattomalle hissitoverilleni, että kelit ovat olleet pitkään liukkaista, niin en luulottele laajentavani säätiloja koskevaa ymmärrystä, enkä näin ollen myöskään katko yhteyksiä kanssamatkustajaani. Jos sen sijaan sanon hississä vaikkapa, että ”Suomi elää ja hengittää suomalaisten teosta”⁹, niin ymmärryksen laajentamisen luulottelu on ilmeistä ja yhteydet menevät poikki.

Eeva-Liisa Mannerin kuunnelmassa kertoja kohtaa pojan, joka asuu barcelonalaisen hotellin hississä. Kertoja ja poika tarttuvat suoraan asioihin. (Ks. Manner 1979). Kerrostalojen tavallisissa hisseissä vallitsevat draamalliset viritykset eivät suosi asioihin iskemistä, joten juttelun tulokset rajoittuvat yleensä vaivautuneisuuden lievenemiseen eikä keskustelua synny. Mutta jos julkinen matka on pitempi (jos se tapahtuu esimerkiksi junassa) niin matkalaiset voivat tunnustella juttelulla toisiaan ja pyrkiä avaamaan keskinäistä yhteyttä, joka mahdollistaa kiinnostaviin asioihin paneutumisen.

Journalistisesti organisoidussa julkisuudessa lörpöttelyn ja juttelun vastakohtaisuus ei näy yhtä ilmeisenä kuin hississä (tosin hississä luultavasti lörpötellään käytännössä hyvin harvoin). Myöskään juttelun tai lörpöttelyn erottaminen asioihin paneutuvasta keskustelusta ei ole lehdistössä yhtä ilmeistä kuin julkisissa kulkuneuvoissa. Julkinen lörpöttely on menettänyt siellä olemissuhteensa siihen olleeseen, josta on puhuttu, tai tarkemmin sanoen se ei ole koskaan tällaista suhdetta saavuttanutkaan, joten puheessa ei omaksuta asioita, vaan edetään juoruillen ja jälkipuheita pitäen (ks. Heidegger 2006:168–169).

Heidegger ei tarkoita juoruilla ja jälkipuheilla erikseen kohujuttuja, vaan lehdistön kaikkea toimintaa. Lukija ei voi koskaan ratkaista, mikä on alkuperäisesti luotua ja saavutettua, mikä joutavaa jälkipuhetta, hän (Heidegger 2006: 169) sanoo. Vakavina ja tärkeinä pidetyissä keskusteluissa (esimerkiksi politiikka ja talous) ymmärtämisen luulottelemisen voi olla vielä laajempi ja vaikuttavampaa kuin kohujutuissa. Lörpöttely vaikuttaa Tuossaolon olemisen temporaaliseen rakentamiseen.¹⁰

Heidegger (2006: 340) sanoo, että ymmärtäminen perustuu ensisijaisesti tulevaisuuteen, kun taas virittyneisyys päivittää itsensä ensi sijassa menneisyydessä.

Tunnelma ajallistuu. Tämä tarkoittaa sitä, että Tuossaolo on jossakin ekstatisessa nykyisyydessä ja tulevaisuudessa sillä tavalla, että menneisyys muotoilee kumpaakin ekstaasia.

Tapa, jolla Heidegger ymmärtää ymmärtämisen on helppo ymmärtää ainakin siinä mielessä, että ymmärrys on intentionaalinen akti. Intentionaalisuus tarkoittaa tulevaisuuteen suuntautumista eli pyrkimystä johonkin sellaiseen tilanteeseen, joka ei vielä vallitse. Ymmärrys siis pyrkii ymmärtämään sellaista, mitä se ei vielä ymmärrä. Tämän tulevaisuuteen suuntautuvan tekonsa se kuitenkin saa tehdyksi vain sen menneisyyksistä kootun virityksen varassa, joka sillä kulloinkin on käytettävänä. Tietty menneisyyksistä tehty viritelmä synnyttää sen mielialan, jonka varassa Tuossaolo sitten kulloinkin ymmärtää tai on ymmärtämättä tai sortuu teeskentelemään ymmärtämistä. *Das Manin* lörpöttely on ymmärtämisen teeskentelemistä ja samalla tietynlaisen mielialan luomista.

Lörpöttelyjulkisuus tarjoaa tekijöilleen ja yleisöilleen lähinnä ja enimmäkseen kolme mielialojen luomisen sosiaalipsykologista reittiä. Se, joka teeskentelee ymmärtävänsä sellaista, jota kukaan ei ymmärrä, voi ensinnäkin ajatella, että hän ei ymmärrä, mutta jotkut muut, häntä viisaammat ja arvovaltaisemmat ihmiset ymmärtävät. Mielialana on alemmuuden tunto ylemmiksi oletettuja kohtaan sekä kanssateeskentelijöitä kohtaan tunnettu kauna. Toiseksi ymmärryksen teeskentelijä voi ajatella, että kukaan muukaan ei ymmärrä, vaan kaikkien on pakko jatkaa teeskentelyä. Mielialaksi syntyy ylimielinen mutta paradoksaalisesti samalla alistunut kyynisyys.

Pohdin artikkelini lopuksi, minkälainen koulutus- ja itseopiskeluohjelma auttaisi journalistia tekemään lörpöttelyn rinnalla ja sen huokosissa asiallista, argumentoivaa, viihdyttävää, kysyvää ja tulevaisuutta avaavaa journalismia.

Journalismin uutta luova mahti

Julkisuuden voi määritellä sekä Heideggerin että muiden julkisuusfilosofian klassikoiden (John Dewey, Jürgen Habermas, Richard Sennett) hengessä tietynlaiseksi toisten ihmisten asemaan asettumista ohjaavien instituutioiden joukoksi, joka luo avoimen tilan¹¹, jossa ympäristöstään ja tulevaisuudestaan huolta kantavat ihmiset kokoontuvat hoitamaan yhteisiä asioitaan. Julkisuuden ideaalimalleissa tulevaisuuteen suuntautuminen tekee julkisuudesta julkisuutta. Heideggerin lisäksi myös Dewey (1927) korostaa voimakkaasti mielialojen perustuvanlaatuista asemaa julkisen toiminnan rakentamisessa.

Se, millaisia mielialoja luodaan ja miten niiden varassa suuntaudutaan tulevaisuuteen, riippuu siitä, millä tavalla julkisuuden esiintyjien ja yleisön rooleissa toimivat ihmiset asettuvan toistensa asemaan (Julkunen 2004a; 2004b). Journalismin opintojen keskeisenä ongelmana pitää olla, miten toisen asemaan asettumisen tapoja voi tutkia ja harjoitella.

Julkisuuden toimija ei voi asettua niiden erilaisten ja hänelle tuntemattomien ja tavoittamattomien ihmisten asemaan, jotka ovat kulloinkin seuraamassa julkisuuden aktia aktuaalisesti, joten hänen on arvioitava omia tekojaan jonkinlaisen yleensä-vaan-toisen tilanteesta. Heideggerin *das Man* on yksi tällainen yleistetty toinen tai julkisuuden esitysten sisäisyleisö (Julkunen 2004a; 2004b).

Heideggerin kuvaamassa julkisuudessa kaikki on toisin kuin Deweyn tai Habermasin esittelemissä porvarillisen julkisuuden ihannemalleissa. Julkisuus ei yhdistä ihmisiä, vaan erottaa heitä. Julkisuus ei paljasta asioita, vaan peittää ne. Julkisuus ei ymmärrä, vaan teeskentelee ymmärtävänsä. Julkisuus ei suuntaudu tulevaisuuteen, vaan turvautuu jälkipuheisiin ja valmiiden latteuksien arkistoihin. Tässä katsannossa *das Man* on journalismin opettaja. Se, joka haluaa tukea nykyisessä päivittäisjulkisuudessa esiintyviä terveitä tendenssejä ja tehdä viihdyttävää ja asiallista journalismia, kuuntelee tarkasti *das Manin* opetuksia ja tekee kaikessa toisin kuin opettaja opettaa.

Niinpä asiallista ja viihdyttävää journalismia luova julkisuuden aktori ei yritä vetäytyä eroon massoista. Hän ei kuvittele toimivansa välittäjän toimessa yleisön ja joidenkin instanssien välissä, vaan ymmärtää olevansa toimija muiden toimijoiden joukossa. Hän ei opiskele mediatiedettä, sillä hän ei edusta mediaa. Hän myöntää, että "edustaminen" on kiusallisen problemaattinen käsite, mutta on tästä huolimatta taipuvainen ajattelemaan, että hänen pitäisi toimia yleisön edustajana. Hän ajattelee, että journalistin tulisi olla konsuli, kuten Paavo Koli (1968e: 142) asian ilmaisi.

Konsulin tehtävissä journalisti ei kuvittele, että yleisö koostuu tavallisista ihmisistä, sillä hän tietää, että kaikki ihmiset ovat epätavallisia. Hän rakentaa kyllä yleiskäsityksen yleisöstään ja tarkastelee jutuntekoaan tämän kautta, mutta hänen yleensä-vaan-toisensa on toisenlainen kuin *das Man*.

Tampereen yliopiston ensimmäisenä rehtorina toiminut Koli (1968c: 36) esitti Vaasan Kauppakorkeakoulun vihkiäisillallisilla 20.9.1968 pitämässään pöytäpuheessa ajatuksen eläytyvästi tulevaisuuteen suuntautuvasta yhteiskunnasta. Se tarvitsee entistä humanimmin eläytyviä perämiehiä (Koli 1968c: 36), jotta ajan moniulotteiseen kokemiseen totuttautuminen (ks. Koli 1968j: 248) kävisi mahdolliseksi.

Julkisuuden organisaattoriksi itsensä tunnustava journalisti vastaisi Kolin vetoomukseen ja asettaisi opintojensa tavoitteeksi ajan empaattisen ymmärtämisen. Tie ajan moniulotteiseen journalistiseen kokemiseen¹² avautuisi siitä, että toimittaja lakkaisi kuvittelemasta, että ajankohtaisuus tarkoittaa äsken tapahtunutta ja rupeaisi sen sijaan etsimään kaukaisemmista ja läheisimmistä jo tapahtuneista asioista yhteisiä ajallisuuden kohtia, joista voi ponnistaa ymmärtämään sitä, mitä yhteisille huolenaiheille pitäisi juuri nyt tehdä. Tässä vaiheessa journalisti harkitsi historian liittämistä vapaaehtoisin opintoihinsa.

Ensimmäinen askel kohti tulevaisuutta luovaa journalismia otettaisiin silloin, kun journalisti eläytyisi yleisönsä jäsenten ja muiden julkisuuden toimijoiden (haastateltavat yms.) asemaan sillä tavalla, että ymmärtäisi, että nämä ovat erilaisia intentionaalisia olentoja eivätkä äsken tapahtunutta uteliaasti tuijottavia samanlaisia tompppeleita. Tämän askeleen harjoittelemista varten journalisti ottaisi vaihtoehtottomiksi oppiaineikseen retoriikan ja argumentoinnin, joita hän solmisi yhteen kehittelemällä uutta empatiatiedettä.

Koli (1968d: 221) huomasi, että Suomessa oli siirrytty vuoteen 1966 mennessä asteittain yhtenäiskulttuurista moninaiskulttuuriin. Tuossa tilanteessa oli otettava huomioon ajallisesti ja paikallisesti etäisiä tapahtumia (Koli 1968i: 159). Ongelmien tulvaan oli vastattava ameeban liukkaudella (Koli 1968i: 225).¹³ Ihmisoikeuksien mahtava vyöry oli lähtenyt vähän aikaisemmin käyntiin järjestäytyneen työväenliikkeen muodossa ja sai aikaan jyrkkiä muutoksia valtasuhteissa (Koli 1968n: 231). Sivistyksellinen kansanvalta (Koli 1968a: 292) vaati näin alkuun päässeenä kykyä olla yhteistyössä muiden kanssa (Koli 1968g: 263). Moninaiskulttuurin tuomat haitalliset ristiriidat piti pyrkiä parhaan mukaan muuttamaan yhteiskuntaa hyödyttäväksi ristiriidoiksi (Koli 1968o: 212).

Moninaiskulttuuriin kuuluvat konfliktit panivat Kolin miettimään, miten yhteiskunta saataisiin viritettyä mahdollisimman myötätuntoiseksi. Virittäjiksi tarvittiin vapaita, vastuullisia ja toista kunnioittavia ihmisiä. Sellaisten kasvattamiseen tarvitaan Kolin mielestä teatterin ja draaman harjoituksia. (Ks. Julkunen 2007.)

Maamme on muuttunut 2000-luvulla vielä moninaiskulttuurisemmaksi kuin suurella 1960-luvulla. Journalisti ei tarvitse teatterin menetelmiä enää ainoastaan sovitteluun toisten ymmärtämiseen vaan myös käsittämättömien konfliktien kanssa elämiseen.¹⁴ Julkisesti vastuullinen journalisti ottaa siis Kolin vinkistä vaarin ja lisää pakollisiin elinikäisiin journalismin opintoihinsa teatterin teorian ja draaman harjoitukset.

Vapaavalintaisiin opintoihinsa tulevaisuuteen suuntautuva journalisti voi mainios-
ti ottaa esimerkiksi molekyylibiologian, museologian tai teologian tai minkä ta-

hansa tieteen, jolla on jotakin relevanssia jollakin intentionaalisen ihmiselämän alueella. Tiedotusoppia tai viestintätiedettä hän ei opiskele, koska niillä ei ole relevanssialuetta. Ne ovat lörpöttelyä.

Tietojen välittämisen välttämätön totisuus

Julkisuuden ideaali- ja malummaalimallien yhteydessä journalisti ymmärretään toimijaksi, joka määrittelee itsensä julkisen keskustelun organisaattoriksi, eikä tietojen välittäjäksi. Voisi kuvitella, että tiedonvälittäjä liikkuu toisenlaisilla relevanssin alueilla ja tarvitsee toisenlaisia opintosuunnitelmia kuin tällainen julkisuuden aktoriksi itsensä identifioiva journalisti. Jos toimittaja nimittäin määrittelee itsensä tietojen välittäjäksi, hän luopuu samalla vapaaehtoisesti toimintansa tulevaisuusulottuvuudesta. ”Tieto” koskee jotakin sellaista, joka on jo tapahtunut.

Tiedonvälittäjä voi osallistua *das Man* -julkisuuden luomiseen ainakin kahdella tavalla. Hän voi ensinnäkin luulotella ja pyytää luulottelujuttunsa lukijaa luulottelemaan, että ”tieto” ja sen ”välittäminen” ovat jotenkin kummallisia ja erityistä ymmärrystä vaativia asioita. Tavallisempaa ja tehokkaampaa lörpöttelyn laajentamista tietojen välittäjä kuitenkin suorittaa silloin, kun hän välittää sellaisenaan ja kysymyksiä asettamatta niitä tietoja ja ”viestejä”, joita esimerkiksi politiikan ja talouselämän edustajat hänen välitettäväkseen antavat. Lörpöttely ei ole pahimmillaan iltapäivälehtien kohujutuissa, vaan niissä laatujournalismin tuotteissa, joissa poliitikkojen ja talousmiesten annetaan lörpötellä vapaasti samalla kun viestiä välittävä toimittaja ilmaisee viileydellään, että ymmärtää lörpöttelyyn piilotetun syvällisen sanoman. Tiedonvälittäjä laimentaisi yhteiskunnassa vellovaa verbaalisaastetta, jos hän kieltäytyisi teeskentelemästä, että ymmärtää niitä tietoja, joita vaikkapa talouselämän edustajat antavat hänen välitettäväkseen.

Kohusta puhuminen on epäsystemaattisten havaintojeni mukaan muuttunut kymmenessä vuodessa siihen suuntaan, että suurten teennäisten tunteiden esiin maanamisesta on siirrytty kyynisiin yhdyssanakohuihin, joilla toimittajat mitätöivät sanottavaansa. Jos pääministerin mahdollista lahjusrikosta sanotaan ”lautakasakohuksi”¹⁵, niin samalla vihjataan, että tämä on vaan tällaista kohua, ei tämän asian käsitteleminen ole asiallisten ihmisten työtä. Tässä katsannossa tiedonvälityksen kohu on muuttunut käänteiseksi lörpöttelyksi. Tavallisesti lörpöttely tekee mitättömän tai olemattoman asian tärkeän oloiseksi. Yhdyssanakohussa lörpöttely mitätöi jatkokysymyksiä vaativan asian. Julkisuuden organisaattori (mitä pääministerille pitää tehdä?) alentaa itsensä ensin tiedon välittäjäksi (se oli tuppeen sähättä lauttaa) ja sitten kohisevaksi viestijäksi (lautakasa, lautakasa, lautakasa, lautakasa).

Journalistien jakaminen tiedonvälittäjiin ja julkisen keskustelun organisaattoreihin tuntuu periaatteessa mieluummin epämielekkäältä kuin mielekkäältä ratkaisulta. Tiedonvälittäjän välittämä ”tieto” on usein sellaisenaan tulevaisuuteen suuntautuvaa. Tiedonvälittäjä voi esimerkiksi välittää tiedon, joka kertoo, että poliitikko X ehdottaa tätä tai tuota tulevaisuudessa toteutettavaa toimenpidettä. Tiedonvälittäjä muuttuisi julkisen keskustelun organisaattoriksi heti, jos hän ei tyytyisi välittämään tietoa jo tapahtuneesta tulevaisuuteen suuntautumisesta, vaan lähtisi mukaan suuntautumaan. Välittäjä voisi kysyä esimerkiksi näin: ”minkälaisia seurauksia arvelette ehdotuksenne toteutumisella olevan niille ja näille niissä ja näissä asioissa?”, ja näin: ”miten perustelette arveluanne?”.

Jos toimittaja todella toimisi pelkkänä tiedonvälittäjänä, niin hänen työnsä olisi julkisuuden aputyötä. Julkisuuden jaloin tuote on perusteltu mielipide. Tiedot ovat mielipiteiden välttämättömiä apuvälineitä ja raaka-aineita. Tietojen välittäminen lähteiltä vastaanottajille voi olla nykyisissä oloissa melkein mekaaninen toimitus, josta selviytyminen vaatii käytännön harjaantumista mutta ei minkään tieteenalan opintoja. Talousrikoksien tutkinnassa, sotatoimialueilla toimittaessa ja monissa muissa tilanteissa tietojen hankkiminen voi olla tavattoman vaikeaa työtä, joka vaatii arvaamattomia erikoistaitoja. Niissäkään tilanteissa toimittaja ei hyödy tietoa tai viestintää koskevista tieteistä vaan sosiaalisesta harjaantumisesta ja kohdealuetta koskevasta erityistiedosta.

Journalistin opiskelemien tieteenalojen ei tarvitse välttämättä liittyä suoraan journalismiin. Tärkeää kuitenkin on, että ne liittyvät jotenkin johonkin elämänalueeseen.

Tiedotusopilla on kiistatta olemassa oma tutkimuskohde. Maailmassa on tietoja ja niitä välitetään. Ongelmana on, että sen kohteesta ei voi sanoa mitään sellaista, jolla olisi merkitystä journalismin tai jonkin muun elämänalueen kannalta.¹⁶

Viestintätiede sen sijaan on oppiala, jolla ei ole kohdetta. Viestintää on kaikki sellainen toiminta, jossa ihmiset ovat tekemisissä keskenään. Ihmiset eivät tavoita mitään, mikä olisi heidän keskenään tekemisissä olemisensa viestinnällisten suhteiden ulkopuolella.¹⁷ Kaikki on viestintää. Ja koska viestintä ei näin ollen erotu mistään muusta, niin se ei ole mitään, eikä sitä tutkiva tiede tutki mitään. ”Viestintä” on kaikkea, mutta se ei koostu mistään.¹⁸ Se ei ole kohua vaan kohinaa, loppuun vietyä löppöttelyä.

Juuri mitään tarkoittamattomuutensa takia ”viestintä” on hohtosana, joka luo vielä veltoimpia ja arvostelukyvyyttömämpiä yhteiskunnallisia käytäntöjä kuin ”tietojen välittäminen”. Esimerkiksi voi ottaa poliitikkojen tavan valitella, että heidän ”viestinsä ei mene perille”. En ole huomannut kertaakaan, että valitusta välittävä

tiedonvälittäjä olisi kysynyt, että mikäs se viesti on, sano, niin pannaan menemään. Tiedonvälittäjä menettelee hienotunteisesti, sillä hän tietää, että politiikolla ei ole mitään sellaista viestiä, joka voisi mennä perille.

Perille menevät sen sijaan aina samoina toistuvat massoista vetäytymisen julistukset: ”ne ovat niin yksinkertaisia, että eivät ymmärrä meidän mutkikasta ohjelmaamme; ne ovat niin välinpitämättömiä, etteivät välitä meidän syvästi inhimillisistä arvoistamme”. Viestistään ja sen perille menemisestä puhuva poliitikko tarjoaa paradigmaattisen esimerkitapauksen siitä, miten *das Man* syntyy suurista massoista vetäytymisessä. Yleensä politiikolla ei ole mitään viestiä, hän vain puhuu siitä. Viestin mainitseminen on löpöttelyä. Samalla se on akti, jossa eliitti vetäytyy massoista. Vetäytyminen ei onnistu, jos vetäytyjän puheessa on jotakin järjeltä vaikuttavaa, sillä olemassa on periaatteessa vaara, että massassa tartutaan asiaan eikä yhteys katkea. Tässä katsannossa täysin tyhjä puhe (eli viestintä) on ymmärryksen teeskentelemisen turvallisin muoto. Eliitti koostuu samalla tavalla vetäytyivistä ja löpöttelevistä kansalaisista. Heidän samanlaisuudessaan on jotakin sellaista, jota se itse kutsuvat ”keskinkertaisuudeksi”. ”Massat” sen sijaan koostuvat monenlaisesta väestä ja puhuvat monilla eri tavoilla. *Das Man* -julkaisuudessa massat vaikenivat. Eliitti löpöttelee. Toisin sanoen se ”viestii”. Viestinnän jaloin lopputuote on kohina.

Media- ja viestintätieteet osallistuvat *das Man* -yhteiskunnan tuottamiseen muun muassa luomalla ajattelutapaa, jonka mukaan viestien perillemeno on ongelmallinen asia. Jos kuitenkin ”viestillä” tarkoitettaisiin perusteltua mielipidettä, niin se epäilemättä menisi perille. Ongelmana pitäisi olla se, miten mielipide muodostetaan ja perustellaan, ei se miten valmis mielipide tai jokin mielipiteeksi naamioitu¹⁹ mainoslause viedään ”perille”. Tässä katsannossa journalismin koulutus pitäisi järjestää erossa tiedotusopin, viestinnän tai muiden välitystieteiden laitoksista.

Journalismia olisi parasta opettaa pääasiassa käytännön työhön painottuvissa yksiköissä. Pakollisina aineina pitäisi olla argumentointi, draama, julkisuusfilosofia, retoriikka ja äidinkieli sekä niiden perusteella kehitettävä kysymisen tiede. Paras toimintaympäristö olisi yliopisto. Paras yhteistyökumppani olisi näyttelijäntyön ja teatteritieteen opetusta antava laitos. Osa kursseista voisi olla yhteisiä journalismin ja näyttämötyön opiskelijoille. Journalismin opiskelijoiden pitäisi voida suorittaa kaikki kurssivaatimuksensa käytännön töinä, joihin voitaisiin liittää teoreettisia ja metodologisia reflektioita sekä juttujen aihealueisiin liittyviä erityistieteellisiä pohdintoja.²⁰ Teatteri menee maassamme aina joskus asiaan, vaikka on julkista toimintaa. Miksi journalismi ei voisi tehdä samoin?

Viitteet

1 Käytän sanaa ”aktori” sellaisista julkisuuden toimijoista, joiden toiminta on luonteeltaan esityksellistä ja toimijan tahdon akteja toteuttavaa. Tyypillisiä julkisuuden aktoreita ovat jutuissaan esiintyvät journalistit sekä sellaiset julkisuuden henkilöt (asiatuntijat, kauneuskuningattaret, kommentaattorit, papit, poliitikot, urheilijat, talousmiehet ym.), jotka esiintyvät omasta suostumuksestaan. Yleisön edustajina toimivat ihmiset sen sijaan eivät ole julkisuuden aktoreita, koska he eivät esiinny. Esimerkiksi uutisaiheena toimiva onnettomuuden uhri ei ole aktori, koska hänen esiintymisensä ei perustu omaan tahtoon.

Paolo Virno (2006: 51) kertoo esimerkin, joka problematisoi hauskaasti aktorin toimien tahtoperusteisuutta. Pianisti Glenn Gould tahtoi hylätä vita activan. Hän halusi olla turvassa yleisön ihmissyöjäkatselulta (Hyvärinen 2006: 47). Virnon mukaan Gould koetti päästä irti esiintymisen politiikasta luulottelemalla, että aktorin toiminta muistuttaa työtä, joka luo ulkoisia tuotteita. Äänilevyn piti olla tällainen politiikasta vapahtava ulkoinen tuote. Gould ei tietenkään onnistunut vetäytymispyrkimyksessään, sillä yhtä kaikki, hän esiintyi levyillään. Gould-esimerkki pakottaa päättämään, että julkisuuden aktorit ovat virtuositeettinsa vankeina toimivia julkisuuden aktoreita myös sanomalehden painomusteessa. Aktien materialisointi ei vapauta julkisuuden aktoreita.

2 ”Tavallinen ihminen” on hyväksyttävissä ainoastaan roolikäsittенä. Kirjailija Anna-Leena Härkönen on julkisuuden henkilö silloin, kun hän esiintyy haastateltavan roolissa sanomalehdessä ja tavallinen ihminen silloin, kun hän lukee sanomalehteä (vrt. Härkönen 2011). Tavallisesta ihmisestä käytyä keskustelua ks. esimerkiksi: Canals 2002: 18; Coe 2006: 499; Diogenes 2002: 77, 404; Donner 1989: 164; Goytisolo 1962: 83, 101; Grass 2000: 180; Härkönen 2000a: 139; 2000b: 46; 2011; Kalske 1999: 9, 13; Kurki 2010: 118; Leskelä-Kärki 2009: 78-80; Luoto & Montonen 2009: 159; Pellinen 2011: 75.

3 Filosofin Antti Salminen kääntää Daseinin esittelyvirkkeen Mitä on metafysiikka -suomenoksessaan näin: ”Nimi ’kohtolo’ [Dasein] on yhdellä sanalla ilmaisten se olemissuhde, jossa ihminen on ihminen, ja joka luonnehtii sekä olemisen suhdetta ihmisen olemukseen kuin myös ihmisen olemissuhdetta olemisen avoimuuteen (Da) sellaisenaan” (Heidegger 2010: 16).

Heidegger ei tarkoita sanalla ”Dasein” suhdetta (Bezug), vaan aluetta (Bereich). Sille olemisen paikalle (”Tuossa”), jossa ihminen kohtaa itsensä ja olemisen avoimuuden, kannattaa Heideggerin mukaan valita nimi ”Tuossaolo”. Ihmisen tragedia tapahtuu olemisen paikassa (tuossa). Salminen ei ymmärrä suomentamansa tekstin perusajatusta. Hän tekee veltoissa virkkeessään Heideggerin tekstile saman, kuin das Man tekee Tuossaololle: poistaa paikan ja ekstaasin.

Salmisen suomentaa Tuossaolon sanalla ”kohtolo”. Ratkaisu ansaitsee myös kiitosta. Se lienee tähän mennessä hauskin Dasein -suomennos. Kohtolo viittaa vitsikkäästi moniin Tuossaolon mukana kulkeviin saattomielteisiin. Kot´ olo alkaa! ”Kohtololla” on niin paljon ansioita, että jos joku käyttää sitä omassa tekstissään, niin keksijä on mainittava nimeltä. ”Käytän artikkelissani johdonmukaisesti Antti Salmisen oivaltavasti ja syvällisesti kehittämää termiä ’kohtolo’”.

”Kohtolon” ansioista huolimatta ”Was ist Metaphysik” pitää suomentaa uudelleen. Ahdistuksen ja Tuossaolon klassikko ansaitsee arvostelukykyisesti kirjoitetun suomenoksen ja vastuullisesti tehdyn toimitustyön.

4 Ei-mikään ei siis ole tyhjyyttä, koska tyhjyys on jotakin. Ei-mikään ei ole myöskään olematonta (ks. ja vrt. Welte 2008), koska ei-mikään on ei-mikään. Tyhjistä käytyä keskustelua ks. esimerkiksi: Ahonen 2002: 506, 507, 543, 572, 574, 577, 589, 598, 608; Coe 2006: 203; Descartes 2002a: 354; 2002c: 79; 2002e: 198; DeLillo 2011: 11; Diogenes 2002: 137, 174, 200, 214, 226, 272, 274, 275, 338, 339, 343, 344, 349, 354, 381, 382, 386, 388, 394, 404, 405, 411; Gassendi 2002: 232;

Goytisolo 1962: 101, 146, 159, 253; Grass 2000: 202, 240; 2007, 290, 457, 459; Härkönen 2000a: 49, 50, 88, 102–103; 2000b: 94; 2007a, 59, 86, 88, 89, 118; 2007b: 74; Katajavuori 2011: 64, 81, 82; Kokko 1982: 42, 48, 221; Koli 1968m: 285; Montaner 1997: 183; Pellinen 2011: 26, 126, 129; Ruoho 2004: 11; Sebald 2011: 129; Särkiö 2011: 31, 42; Vadén 2010: 87, 100; Valoaalto 1995: 87, 101; Vähämäki 2003: 146, 163; Žižek 2010: 66. Tyhjänpäiväisestä ks. Lahtinen 1983: 180. Tyhjäntoimittajista ks. Vähämäki 2003: 135, 171.

5 Das Man -konstituutiolla on yhtäläisyyksiä Louis Althusserin esittämän ideologisen interpellation kanssa. Althusserin teoriassa konkreetti ihmisyksilö muuttuu ideologiseksi subjektiksi toisista erottautumisen kautta. Ihmistä kutsutaan nimeltä, mutta tämä nimeltä kutsuminen ei johda ainutkertaisena ihmisenä elämiseen, vaan lyö päinvastoin yksilön subjektiksi. Kaikki subjektit ovat samanlaisia, koska ne ovat subjekteja. (Ks. Julkunen 2004a: 195–199.)

6 Terho Pursiainen (2003: 112) kääntää substantiivin ”das Man” suomeksi vastineella ”joukkosielu”. Pursiaisen kuvaus joukkojen lankeamisesta joukkosieluun on kulunut ja lattea, mutta hän tekee kiinnostavan rinnastuksen moraalin ja das Manin välille.

Moraali on Pursiaiselle (2003: 110, 112–113, 117–118) sitä, että me kaikki yhdessä vahdimme jokaista erikseen. Me vaadimme, ettei kukaan ole tekemässä mitään sellaista, mikä hävittäisi keskinäistä luottamusta.

On hämmentävää, kuinka lähellä toisiaan moraalin ja joukkosielun mielikuvat ovat, sanoo Pursiainen (2003: 112). Moraalissa kaikki turvaavat yhteistä perusetuaan – keskinäistä luottamusta – esittämällä vaatimuksia jokaiselle erikseen. Sovinnaisuudessa joukkosielu valtaa jokaisen persoonaa ja sisintä. Pursiainen (2003: 113, 117–118) toteaaakin, että moraalin ja das Manin vaatimukset eroavat toisistaan vain vaikuttimensa perusteella. Moraali haluaa luoda luottamusta sekä elämän suunnittelun ja kumppanuuden mahdollisuuksia. Da Man tahtoo tuhota yksilöllisyyttä ja turvata turhamaisuutta.

Minusta on hämmentävää, että Pursiainen tuntee vain yhden moraalin, siis sen, jossa minä vahdin toisia, jotta nämä eivät pääsisi horjuttamaan luottamusta. Pursiainen ei sen sijaan mainitse toisenlaista moraalialia, nimittäin sellaista, jossa minä vahdin itseäni, jotta en toimisi tavalla, joka horjuttaisi luottamusta. Toisten vahtimiseen perustuvaa moraalin muotoa on mielestäni aiheellista kutsua ”huonoksi moraaliksi”, ”moraalittomuudeksi” tai ”moralismiksi”. Omista teoista vastaamiseen perustuvaa moraalin muotoa voisi kutsua vertailuparista riippuen joko ”hyväksi moraaliksi”, ”toimivaksi moraaliksi” tai pelkästään ”moraaliksi”.

Das Manin ja Pursiaisen moraalin välille ei voi tehdä näkymättömiin sisäisiin motiiveihin perustuvaa eroa. Yleensä-vaan-toisen asemaan asettuvan ja siitä erottuvan das Manin ja erotuksetta kaikkia vahtivan ja kaikkien yläpuolelle itsensä nostavan moralistin motiivit ovat yhtä ja samaa. Moralistin luoma luottamus syntyy yksilöllisyyden tuhoamisen kautta.

7 Jarret Zigon kertoo Aleksandra Vladimirovnasta, jolle rukous on keino, jolla voi työstää oman persoonansa sellaiseksi kuin toivoo sen olevan. Das Man -julkisuus toimii päinvastaisella tavalla kuin rukous. Julkisuuden aktori voi työstää itsestään julkisuuden avulla sellaisen persoonan, jollainen hän ei toivo olevansa ja projisoida sitten omia ei-toivottuja persoonansa piirteitä toisiin ihmisiin. Tämä mekanismi toimii kärjistetyt natsismissa ja muissa ei-toivottuja aineksia (ks. Nordenstreng 1980) rajoittavissa väkivaltaisissa projekteissa.

8 Se, mille ojemmamme ontologisesti tittelin ”virittyneisyys” on ontisesti mitä tutuinta ja jokapäiväisintä: mieliala tai tunnelma, sanoo Heidegger (2006: 134).

”Mieliala” ja ”viritys” ovat erilaisia tapoja ymmärtää ja tulkita jotakin sellaista, joka on ”ostensiivisesti” ”samaa” (jota voimme osoittaa ja sanoa: ”tuo on sitä ja sitä”). Mieliala on jotakin sellaista, joka vallitsee, ja jota siis voi hyvällä syyllä pitää tuossaolon nykyisyyden olemisen tapana tai tuossaolon tapana olla nykyisyydessä. Virittyneisyys sen sijaan päivittää itsensä lähinnä ja enimmäkseen menneisyydessä (Heidegger 2006: 340). Tässä katsannossa vaikkapa ”huonotuulisuus” (ks. emt. 177) on eri asia virityksenä kuin mielialana. Virityksenä huonotuulisuus (tai hyväntuulisuus tai muu sellainen; Heidegger sattui valitsemaan juuri huonotuulisuuden esimerkikseen) on tilanne, jossa tietyt valitut menneisyydet on asetettu tiettyihin kireyysuhteisiin toistensa kanssa. Mielialana huonotuulisuus on sitten se soitto tai riitasointu, joka olleen ja menneen kieliä näppäämällä helähtää.

Aristoteleen retoriikkaa käsitellessään Heidegger (2006: 138) kuitenkin sanoo, että jos julkisuus on *das Manin* olemisen tapa, niin se tarvitsee mielialaa ja ”tekee” sen itselleen (lainausmerkit Heideggerin). Ontinen huomautus inspiroi ajattelemaan, että *das Man* on reetorin päätöksen osa. *Das Man* on ontisesti ottaen tietty reetorin tekemä mieliala. Ontologisesti ottaen se sitten on tietty menneisyysviritys, joka ratkaisee sen, miten tuossaolo voi jossakin ollessaan suuntautua tulevaisuuteen (eli jonnekin muualle). Mielialasta käytyä keskustelua ks. esimerkiksi: Beauvoir 2007b: 118; Coe 2006: 154; Härkönen 2007a: 157; Rankin 2002: 114; Valoalto 2010: 73.

9 Kuviteltu hissirepliikki on Sauli Niinistön iskulause vuoden 2012 presidentinvaaleissa.

10 Eksistentiaalit ovat temporaaleja, siis tietynlaisia ajallistumisia tai päivittymisiä. Tässä katsannossa *Das Man* -eksistentiaalit ovat aluksi osoitettavissa toisistaan poikkeavaksi temporaaleiksi.

Kaksimielisyys on nykyisyyttä tyhjentävää tulevan uumoilua. Kaksimielinen ihminen on suuntautuvinaan tulevaisuuteen, vaikka itse asiassa on huolestunut vain siitä, mitä juuri nyt pitäisi tehdä, jotta tulisi hyväksytyksi. Esimerkiksi vuoden 2012 presidentin vaaleja Suomessa voi pitää kaksimielisenä tapahtumana. Kahdeksan ehdokasta oli pohtivinaan tulevaisuuden näköaloja, vaikka jokaisen tarkoituksena oli torjua nykyisyydessä vallitsevia ärtymyksiä. Kaksimielisyydestä käytyä keskustelua ks. esimerkiksi: Ahonen 2002: 492; Coe 2006: 114; Descartes 2002b: 96; 2002d: 341; Donner 1989: 186, 296; Dostojevski 2008: 167, 235; Goethe 1981: 100; Grass 1993: 132; 2000: 276–279; Jokinen 2007: 183.

Lörpöttely on nykyisyyttä tyhjentävää aina-jo aikaisemmin syntyynyttä tulkittuneisuutta. Lörpöttelystä käytyä keskustelua ks. esimerkiksi: Beauvoir 2007d: 174; Coe 2006: 487; DeLillo 2011: 30; Diogenes 2002: 149, 166, 402; Dostojevski 2007: 62, 133, 150, 157, 223, 717, 787; 2008, 43, 153–154, 155; Goethe 1981: 101; Goytisolo 1962: 131; Kaminer 2008: 97, 122; Kokko 1966: 104, 135; 1982: 182; 1984: 219; Montalbán Vázquez 2002: 26; Petäistö 2003: 14; Virno 2006: 139, 167.

Uteliaisuus on näkemistä näkemisen vuoksi, siis silkkää nykyisyyttä, jossa jopa kuvauksen ja kuvatun välinen korrespondenssi olisi periaatteessa kyseltävissä ja tarkasteltavissa. Uteliaisuudesta käytyä keskustelua ks. esimerkiksi: Beauvoir 2007d: 134, 155; Canals 2002: 31, 34; Coe 2003: 45, 176, 291, 309, 382, 473, 476; Diogenes 2002: 48, 247; Donner 1989: 21, 158, 170, 186, 269, 288, 305; Dostojevski 2008: 51, 53, 165, 168, 171, 173, 175, 176, 181, 187, 206, 223; Goytisolo 1962: 51, 109, 173, 177–178, 211, 260; Grass 2007: 28, 85, 136, 202, 262, 297, 362, 466; Härkönen 2000a: 42, 95, 173, 185; 2007a: 107; Kaminer 2008: 115; Kokko 1958: 49, 85, 143, 150, 161, 200, 210, 211, 214, 237; 1984, 46, 143, 148, 158, 255, 278; Koli 1968f: 126, 136; 1968h: 187; Lepokorpi 1983: 87,88; Lutes 2006: 54; Montalbán Vázquez 1999: 83, 112–113; 2002: 8, 30, 94, 149; 2006: 9, 23, 66, 78, 101, 103, 148, 149; Pursiainen 2003: 111; Rice 1996: 12; Skoglund & Hagelstam 1991: 53; Valoalto 2010: 45, 50; Virno 2006: 83, 110–115; Vähämäki 2003: 47, 103, 105, 106, 108–110, 113–116, 125, 127, 128, 137–138.

11 Avoimuudesta käytyä keskustelua ks. esimerkiksi: Copley & Jansz 1998: 156; Hujanen 2004: 4; Härkönen 2000a; Ibáñez 2002: 36; Montalbán Vazquez 2002: 90; Sebald 2011: 141, 143, 159; Verhaeghe 2010: 48; Virno 2006: 159; Vähämäki 2003: 78.

12 Zen-teksteissä tien metaforaa on käytetty paljon nykyisyyteen keskittymisen havainnollistajana. Tie näyttää miten nykyisyys on ajallisesti moniulotteinen. Tiestä käytyä keskustelua ks. esimerkiksi: Aapeli & Taskinen 2002: 104–105; Brecht 1960: 11; Canals 2002: 11; Goytisolo 1962: 143, 145, 253; Härkönen 2000a: 125; Montaner 1997: 53, 183; Niiniluoto 2004a: 5,6; 2004b: 5; Reisenegger, Untucht & Montaner 1997: 50–51, 158–159; Rododera 1988: 70; Tynni 1961: 18–19; Valoaalto 2010: 19; Vähämäki 2003: 164.

13 Ameebasta käytyä keskustelua ks. esimerkiksi: Aronpuro 2003: 39; Deledalle 2000: 168; Ihanus 2004: 128; Kiiskinen 2006: 37; Kokko 1966: 145; Koli 1968h: 180; 1968l: 199; Lehtonen 2003: 49, 50; 2007: 38; Lepokorpi 1983: 107–109; Mäki 2008: 102; Pöyhönen 2007: 65; Sutinen 2005: 48; Toivonen 2000: 127; Vähämäki 2003: 35.

14 Bohuslänin pronssikautista moninaiskulttuuria tutkiva Johan Ling (2008) olettaa, että konfliktien kauden kalliomaalauksilla on voinut olla samanlainen suggestiivisesti draamallinen vaikutus informatiiviseen kieleen, joka teatterilla on joskus nykyään.

15 Lautakasakohu oli melko tyypillinen 2000-luvun alun yhdyssanakohu. Se alkoi, kun Yleisradion Silminäkijä-ohjelma väitti 28.9.2009, että Suomen silloinen pääministeri Matti Vanhanen olisi saanut omakotimökilleen rakennustarvikkeita eräältä yritykseltä. Yritys pyrki ohjelman mukaan edesauttamaan lahjallaan jatkourakoita kohteissa, joissa Vanhasella oli vaikutusvaltaa. Lautakasakohun tyypillinen ja varsin kuvottava piirre oli, että kohisevat toimittajat toistivat kaikuna epäilemättä tuhansia kertoja Vanhasen käyttämän ilmauksen ”tuppeen sahattu” lauta. Tällaiset puoliliehakoivat mukamasmerkityksellistämiset kuuluvat das Manin toimenkuvaan myös kohujen ulkopuolella (vrt. esimerkiksi pääministeri Paavo Lipposen ”sokean Reetan” tutkiminen tai puoluejohtaja Timo Soinin ”jytyn” jankuttaminen).

16 Tiedotusoppi lienee vakiintunut terminä suomalaiseseen yliopistomaailmaan viimeistään vuonna 1961, kun Kolin johtama Yhteiskunnallisen Korkeakoulun Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan työryhmä teki uuden oppialamäärittelyn ”lehdistö ja tiedotusopista”, jossa ”pääpainon tulisi olla lehdistöopissa”. Termi yhdistettiin tuolloin tiedotustoimintaan ja amerikkalaisiin julkisuusteisiin (public relations; ”pee ärrä”). (Ks. Himanen 2004: 7.) Raino Vehmas (2004: 1) huomauttaa, että journalistipiireissä ”tiedotuksen” tiedettiin jopa tarkoittavan tietyn kaiun saanutta ilmaismainonnan tekemistä.

Yhdysvalloista tulleella pr-tutkimuksella ei ollut pitkälle kehitettyä teoriaa, mutta sillä oli selvä tavoite: oli kehitettävä käytännön menetelmiä joiden avulla ihmiset saadaan ajattelemaan hyvää yrityksistä ja ostamaan tavaroita. Kaarle Nordenstreng liitti reilut kymmenen vuotta Vehmoksen puheen jälkeen tiedotusoppiin heijastusteorian (ks. Nordenstreng 2004), joka on esitelty marxismi-leninisin alkeisoppikirjoissa. Nyt tiedotusopilla oli teoria, mutta ei käytäntöä.

”Teoria” on tiedotusopin ja yhteydessä käytettynä melko leikkisä sana, sillä kyse on nimen mukaisesti mieluummin dogmista kuin asioiden reflektiivisestä tarkastelemisesta. Tiedotusopin ideologisena perustana on 1900-luvun mahtavimpia taloudellis-valtiollisia virtauksia yhdistävä konsumerismi-stalinismi. Tältä pohjalta voidaan pohtia valmiiden tavaroiden tai aatteiden levittämisen kysymyksiä, mutta uusia ajatuksia luova julkinen keskustelu ei ole mahdollista. (Julkunen 2008.)

17 Koska viestintä on kaikkea, mikä voidaan tavoittaa ja samalla myös kaiken tavoittamista, niin ”viestintä” ei voi sanatarkasti ottaen olla kritiikin kohteena. Kaikkea ei voi arvostella. ”Viestinnän kritiikki” on tässä artikkelissa lyhenne, joka tarkoittaa viestinnästä puhumisen ja viestintämallien mukaan puhumisen kritiikkiä.

18 Tässä katsannossa viestinnän ei-mikään on fundamentaaliontologian ei-minkään vastakohta. Viestinnän pragmaattinen ei-mikään on ei-mikään siksi, että se on kaikkea. Fundamentaaliontologian fundamentaaliontologinen ei-mikään on ei-mikään siksi, että se ei ole mitään.

19 Tiedotusoppi haluaa paljastaa ilmiön alla piilevän olemuksen (Pietilä, Malmberg & Nordenstreng 2004: 5), joten sille koko maailma on naamioitunut. Kielikuva perustuu autentisistiseen ja essentialistiseen taikauskoon. Naamiosta käytyä keskustelua ks. esimerkiksi: Beauvoir 2007c: 56; 2007d: 141; Coe 2006: 273; Donner 1989: 178; Gassendi 2002: 223; Goytisolo 1962: 13, 54, 56, 66, 144, 150–159, 167, 179, 231, 233; Grass 2007: 358, 370, 476, Härkönen 2000a: 142; 2007a: 82, 136, 225; 2011; Katajavuori 2011: 81; Kokko 1966: 88; 1982: 215; Koli 1968b: 324; Montalbán Vazquez 1999: 76, 194; 2002: 112; 2006: 35, 128, 258; Ruoho 2004: 9; Sutinen 2005: 59, Särkiö 2011: 18; Vadén 2010: 84; Virno 2006: 155; Vähämäki 2003: 168.

20 Sivuaineet pitäisi saada valita vapaasti. Omien juttujen aihealue voisi houkutella esimerkiksi matematiikan tai museologian pariin. Menetelmäongelmia valaisevia ainevalintoja tehdessä kannattaa luottaa Yhteiskunnallisen Korkeakoulun ensimmäisen sanomalehtiopin professorin Eino Suovan neuvoihin. Suova (2004: 6) näki sanomalehtiopin läheisiksi naapuritieteiksi psykologian ja estetiikan ja arveli (Suova 2004: 10) että sosiaalipsykologian apuun turvautumiseen on ylenpalttisesti aihetta.

Lähteet

Aapeli & Taskinen, K. (2002). *Siunattu hulluus*. Loviisa: Kemin sarjakuvakeskus.

Ahonen, M. (2002). Selitykset. Teoksessa Diogens Laertios: *Merkittävien filosofien elämät ja opit*. Suomentanut M. Ahonen. Tallinna: Summa. 421–621.

Aronpuro, K. (2003). *Mikä tahansa*. Saarijärvi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Beauvoir, S. de (2007a). Eksistentialismi ja kansanviisaudet. Teoksessa *Onko Sade poltettava? ja muita esseitä*. Suomentanut E. Ruonakoski. Vantaa: Werner Söderström Osakeyhtiö. 67–91.

Beauvoir, S. de (2007b). Kokemuksistani kirjailijana. Teoksessa *Onko Sade poltettava? ja muita esseitä*. Suomentanut E. Ruonakoski. Vantaa: Werner Söderström Osakeyhtiö. 107–132.

Beauvoir, S. de (2007c). Moraalinen idealismi ja poliittinen realismi. Teoksessa *Onko Sade poltettava? ja muita esseitä*. Suomentanut E. Ruonakoski. Vantaa: Werner Söderström Osakeyhtiö. 39–65.

Beauvoir, S. de (2007d). Onko Sade poltettava? Teoksessa *Onko Sade poltettava? ja muita esseitä*. Suomentanut E. Ruonakoski. Vantaa: Werner Söderström Osakeyhtiö. 133–220.

Brecht, B. (1960). *Herr Puntila und sein Knecht Matti*. Volksstück. Berlin: Suhrkamp Verlag.

Canals, C. (2002). *Itke Alegría*. Suomentanut S. Ekman. Keuruu: Kääntöpiiri.

Cioran, E.M. (2004). *Katkeruuden syllogismeja*. Suomentaneet J. Ihanus & C. Schubert. Helsinki: Loki-Kirjat.

Cobley, P. & Jansz, L. (1998). *Semiotiikka vasta-alkaville ja edistyneille*. Helsinki: Kustannus Oy Jalava.

Coe, J. (2003). *Konnien klubi*. Suomentanut A. Virtanen. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Coe, J. (2006). *Suljettu piiri*. Suomentanut A. Virtanen. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Deledalle, G. (2000). *Charles S. Peirce's Philosophy of Signs. Essays in Comparative Semiotics*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

DeLillo, D. (2011). *Omegapiste*. Suomentanut H. Bützow. Hämeenlinna: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Descartes, R. (2002a). Hyperaspistesille, elokuussa 1641. Teoksessa *Teokset II. Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta ja kirjeitä 1640–1641*. Suomentaneet ja selitykset laatineet T. Aho & M. Yrjönsuuri. Tampere: Gaudeamus. 348–357.

Descartes, R. (2002b). Kirjoittajan vastaus ensimmäisiin vastaväitteisiin. Teoksessa *Teokset II. Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta ja kirjeitä 1640–1641*. Suomentaneet ja selitykset laatineet T. Aho & M. Yrjönsuuri. Tampere: Gaudeamus. 95–108.

Descartes, R. (2002c). Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta. Teoksessa *Teokset II. Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta ja kirjeitä 1640–1641*. Suomentaneet ja selitykset laatineet T. Aho & M. Yrjönsuuri. Tampere: Gaudeamus. 19–316.

Descartes, R. (2002d). Regiukselle, Endegeestissä toukokuussa 1641. Teoksessa *Teokset II. Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta ja kirjeitä 1640–1641*. Suomentaneet ja selitykset laatineet T. Aho & M. Yrjönsuuri. Tampere: Gaudeamus. 340–341.

Descartes, R. (2002e). Vastaus neljänsiin vastaväitteisiin. Teoksessa *Teokset II. Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta ja kirjeitä 1640–1641*. Suomentaneet ja selitykset laatineet T. Aho & M. Yrjönsuuri. Tampere: Gaudeamus. 178–202.

Dewey, J. (1927). *The Public and Its Problems*. New York: Henry Holt and Company.

Diogenes Laertios (2002). *Merkittävien filosofien elämät ja opit*. Suomentanut M. Ahonen. Tallinna: Summa.

Donner, J. (1989). *Berliini-raportti*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Dostojevski, F. (2007). *Karamazovin veljekset*. Suomentanut L. Pyykkö. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Dostojevski, F. (2008). *Netotška Nezvanova*. Nuoren naisen tarina. Suomentanut V. Koivumäki. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Gassendi, P. (2002). Viidennet vastaväitteet. P. Gassendilta mainiolle miehelle René Descartesille. Teoksessa R. Descartes: *Teokset II. Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta ja kirjeitä 1640–1641*. Suomentaneet ja selitykset laatineet T. Aho & M. Yrjönsuuri. Tampere: Gaudeamus. 203–265.

Goethe, J.W. von (1981). *Faust. Murhenäytelmän toinen osa*. Suomentanut O. Manninen. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Goytisolo, J. (1962). *Kortti määrää kohtalosi*. Romaani. Suomentanut M. Rossi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Grass, G. (1993). *Peltirumpu*. Suomentanut A. Peromies. Kuudes painos. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Grass, G. (2000). *Minun vuosisatani*. Suomentanut O. Suominen. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Grass, G. (2007). *Sipulia kuoriessa*. Suomentanut O. Suominen. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Gray, J. (1997). *Voltaire. Voltaire ja valistus*. Suomennos I. Koskinen. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Heidegger, M. (1986). *Was ist Metaphysik? Dreizehnte Auflage*. Frankfurt am Main: Vittorio Klosterman.

Heidegger, M. (2006). *Sein Und Zeit. Neunzehnte Auflage*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Heidegger, M. (2010). *Mitä on metafysiikka?* Suomentanut A. Salminen. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura.

Himanen, H. (2004). Oppituolin historiasta. Teoksessa K. Nordenstreng & I. Ruoho (Toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja D 46. Ilman juoksevaa sivunumerointia.

Hujanen, T. (2004). Radio ja TV-tutkimus Suomessa: yleisradiotutkimuksesta radio ja tv-opin kautta mediatutkimukseen. Teoksessa K. Nordenstreng & I. Ruoho (Toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja D 46. Ilman juoksevaa sivunumerointia.

Hyvärinen, J. (2006). *Kurkistan kaivoon*. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Härkönen, A-L. (2000a). *Avoimien ovien päivä*. Nidotun laitoksen ensimmäinen painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Härkönen, A-L. (2000b). *Sopan syvin olemus. 42 ruokaohjetta. 687 ajatusta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Härkönen, A-L. (2007a). *Juhannusvieras*. Nidotun laitoksen ensimmäinen painos. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Härkönen, A-L. (2007b). *Palele porvari! ja muita kirjoituksia*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Härkönen, A-L. (2011). Tavallinen, rehellinen, työtä tekevä ihminen kuulostaa nykyään hiukan naurettavalta. Helsingin Sanomat 26.10.2011.

Ibáñez, F. (2002). *Ällin ja Tällin uudet seikkailut. Tappajätietokone*. Suomentanut: K. Niemimaa & M. Räihä. Spain: Egmont Kustannus Oy Ab.

Ihanus, J. (2004). E.M. Cioran – kuolemantaiteilija. Teoksessa E.M. Cioran: *Katkeruuden syllogismeja*. Suomentaneet J. Ihanus & C. Schubert. Helsinki: Loki-Kirjat. 127–140.

Jokinen, S. (2007). *Hiirileikki*. 2. painos. Juva: Karisto Oy.

Julkunen, P. (2004a). *Julkisuus ja nomenklatuura. Tutkielma keskustelun vaikeutumisesta ja väkivallan uhkasta*. 1. nide. Acta Universitatis Tamperensis 1057. Tampere.

Julkunen, P. (2004b). *Julkisuus ja nomenklatuura. Tutkielma keskustelun vaikeutumisesta ja väkivallan uhkasta*. 2. nide. Acta Universitatis Tamperensis 1057. Tampere.

Julkunen, P. (2007). Teatteriharjoitukset pakolliseksi aineeksi! Aamulehti 30.2.2007.

Julkunen, P. (2008). Poliitikka on ilkeämisen taidetta. Aikalainen 18/2008.

Julkunen, P. (2010). Miksi on jotain eikä mitään? Martin Heidegger on tyriä vastaan kysymykseen, johon ei voi vastata. Helsingin Sanomat 8.8.2010.

Kalske, M. (1999). *Dominus Tuomas Sarkolaisen Raamattu. Viesti Lempäälän keskiajalta*. Pieksämäki: Lempäälän seurakunta.

Kaminer, W. (2008). *Kolmas krokotiili. Uusia kertomuksia Berliinistä*. Suomentanut V. Suominen. Turku: Kustannusosakeyhtiö Sammakko.

Katajavuori, R. (2011). *Omakuvat*. Falun: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kiiskinen, J. (2006). *Menopaluu*. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kivihalme, R. (2000). Kohun anatomia ja patologia. Sähköpostiviesti julma@uta.fi-sähköpostilistalle 13.4.2000.

Kokko, Y. (1958). *Ungelon torppa*. Kolmas painos. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kokko, Y. (1966). *Alli. Jäänreunan lintu*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kokko, Y. (1982). *Pessi ja Illusia. Satu*. Yhdeksäs painos. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kokko, Y. (1984). *Laulujoutsen. Ultima Thulen lintu*. Viides painos. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Koli, P. (1968a). Aikuisakatemia – toinen sivistystie. Työväen Sivistysliiton edustajiston kokouksessa Helsingin Työväentalossa 6.10.1966 pidetty esitelmä. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 287–300.

Koli, P. (1968b). Akateeminen vapaus ja korkeakoulujen ylin hallinto. Tampereen Yliopiston lukuvuoden avajaisissa 10.9.1966 pidetty puhe. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 317–329.

Koli, P. (1968c). Elämä on tärkeintä. Vaasan Kauppakorkeakoulun vihkiäisillalla 20.9.1968 pidetty pöytäpuhe. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 34–36.

Koli, P. (1968d). Eturyhmät demokratiassa. AKAVA:n työmarkkinajärjestöseminaarissa Säästöpankkiopistossa 3.11.1966 pidetty korokeyeskustelun alustus. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 220–227.

Koli, P. (1968e). Joukkotiedotus etsii tehtäviään. Suomen Radioselostajien kulttuuripäivillä Tampereen Yliopistossa 21.10.1967 pidetty tervehdyspuhe. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 139–143.

Koli, P. (1968f). Kansallinen yliopisto ja kansainvälinen tiede. Tampereen Yliopiston lukuvuoden avajaisissa 11.9.1967 pidetty puhe. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 124–136.

Koli, P. (1968g). Kohti koulutusyhteiskuntaa. Yhteiskunnallisen Korkeakoulun lukuvuoden avajaisissa 10.9.1962 pidetty puhe. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 253–264.

Koli, P. (1968h). Opiskelu ja työmarkkinat. Tampereen Yliopiston lukuvuoden avajaisissa 10.9.1968 pidetty puhe. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 177–192.

Koli, P. (1968i). Opiskeluolosuhteet ja opintotuki. Tampereen Yliopiston Ylioppilaskunnan järjestämän perheasuntoseminaarin avauspuhe 12.11.1966. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 159–165.

Koli, P. (1968j). Päätöksenteko ja päätöksentekijäin koulutus. Yhteiskunnallisen Korkeakoulun lukuvuoden avajaisissa 10.9.1965 pidetty puhe. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 239–250.

Koli, P. (1968k). *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä.

Koli, P. (1968l). Teknologia, yhteiskunta ja liikelaitos. E-osuuskauppaliikkeen 50-vuotisjuhlakongressissa Kansallisteatterissa 1.6.1967 pidetty juhlapuhe. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 193–200.

Koli, P. (1968m). Tietoinstituutiot ja kulttuuripolitiikka. Juhlaesitelmä Suomen Kulttuurirahaston vuosijuhlissa 27.2.1965 Helsingissä. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 277–286.

Koli, P. (1968n). Työmarkkinajärjestöjen asema, tehtävät ja vastuu. Puheenvuoro työmarkkinaseminaarissa 8.6.1968 Malmilla. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 228–238.

Koli, P. (1968o). Yhteiskuntasuunnittelu ja demokratia. Esitelmä Yhteiskuntasuunnittelun päivillä 7.11.1966 Tampereen Yliopistossa. Teoksessa *Suuntana huominen*. Tampere: Kirjayhtymä. 211–219.

Kunelius, R. (2004). Journalismi nelijalkaisena otuksena: tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. Teoksessa K. Nordenstreng & I. Ruoho (Toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja D 46. Ilman juoksevaa sivunumerointia.

Kurki, J. (2010). Identiteetti ja media. Aistittava, ajateltava ja eletty. Teoksessa J. Kurki (Toim.). *Media ja identiteetti*. Vantaa: Apeiron Kirjat. 102–128.

Lahtinen, U. (1983). Eristyshuone. Teoksessa Lepokorpi. 175–182.

Lehtonen, H. (2003). *Kosaani*. Runoja. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Sammakko.

Lehtonen, H. (2007). *Kirjanpitäjä, kansojen profeetta. Apokalyptisia runoja*. Tallinna: Kustannusosakeyhtiö Sammakko.

Lepokorpi, E. (1983). *Sanoivat Urpon sammuneen*. Jyväskylä: Gummerus.

Leskelä-Kärki, M. (2009). Sisaruuden kudelma. Teoksessa M. Leskelä-Kärki, K. Melkas & R. Hapuli (Toim.). *Aino Kallas. Tulkintoja elämästä ja tuotannosta*. Helsinki: BTJ Finland Oy. 67–84.

Ling, J. (2008). *Elevated rock art. Towards a maritime understanding of Bronze Age rock art in northern Bohuslän, Sweden*. Solna: GOTARC Serie B. Gothenburg Archaeological Thesis 49.

Luoto, S. & Montonen, M. (2009). *Juice*. Taskukirjan 1. painos. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.

Lutes, J. (2006). *Berliini. Kivikaupunki. Ensimmäinen kirja*. Suomentanut Hannu Tervaharju. Keuruu: LIKE.

Manner, E-L. (1979). *Katkeria terhoja. Latinalainen äänimaisema*. Ei mainintaa monistuspaikkakunnasta: YLE – 361.

Montalbán Vazquez, M. (1999). *Etelän kutsu*. Suomentanut J. Lappi-Seppälä. Helsinki: Loki-Kirjat.

Montalbán Vazquez, M. (2002). *Tatuoitu*. Suomentanut J. Lappi-Seppälä. Toinen painos. Viborg: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Montalbán Vazquez, M. (2006). *Jumalten peli*. Suomentanut J. Lappi-Seppälä. Helsinki: Loki-Kirjat.

Montaner, J.M. (1997). Essay. Teoksessa G. Leuthäuser (Toim.) *Barcelona. A City and its Architecture*. English Translation by M. Scuffil. Köln: Benedikt Taschen Verlag GmbH.

Mäki, T. (2008). *Kuolevainen. (Runoja)*. Vantaa: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Niiniluoto, I. (2004a). Informaatio, tieto ja yhteiskunta. Filosofinen käsiteanalyysi. Teoksessa K. Nordenstreng & I. Ruoho (Toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja D 46. Ilman juoksevaa sivunumerointia.

Niiniluoto, I. (2004b). Johdatusta tiedon ja tietoyhteiskunnan käsitteisiin. Luento Tampereen yliopistossa tiedotusopin peruskurssilla 30.11.1998. Teoksessa K. Nordenstreng & I. Ruoho (Toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja D 46. Ilman juoksevaa sivunumerointia.

Nordenstreng, K. (1980). Sananvapaus 1970-luvun Suomessa. Teoksessa R. Leino-Kaukiainen (Toim.). *Sensuuri ja sananvapaus Suomessa*. Suomen Sanomalehdistön Historia -projektin julkaisuja N:o 17. 156–164.

Nordenstreng, K. (2004). Osa kirjasta Tiedotusoppi. Johdatus yhteiskunnallisten viestintäprosessien tutkimukseen. Teoksessa K. Nordenstreng & I. Ruoho (Toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja D 46. Ilman juoksevaa sivunumerointia.

Olesk, S. (1997). Aino Kallas Tartossa – varjoja ja jälkiä. Teoksessa M.P. Lõhmus, L. Saressalo & A. Lõhmus (Toim.). *Miksi Tartto on. Esseitä Tartosta*. Tartumaa: Elias Lönnrot Seura Virossa & Tampereen kaupungin kulttuuritoimi. 78–83.

Pellinen, J. (2011). *Taivas siltojen alla*. Tampere: Kustannusliike Sanasato.

Petäistö, H. (2003). *Aamiainen Cocon kanssa. Lontoossa Edinburghissa ja Dublinissa*. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Pietilä, V., Malmberg T. & Nordenstreng K. (2004). Teoreettisia yhtymäkohtia ja vastakkainasetteluja. Katsaus Suomesta. Suomennos R. Suikkanen. Teoksessa K. Nordenstreng & I. Ruoho (Toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja D 46. Ilman juoksevaa sivunumerointia.

Poteri, E. (2004). Viestintätieteellinen julkaisutoiminta Suomessa – ja vähän pohjoismaissakin. Teoksessa K. Nordenstreng & I. Ruoho (Toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja D 46. Ilman juoksevaa sivunumerointia.

Pursiainen, T. (2003). *Sitoutumisesta ja sitoutumattomuudesta*. Jyväskylä: Kirjapaja.

Pöyhönen, E. (2007). *Valitut*. Triptyykki. Helsinki, Lasipalatsi: Kirja kerrallaan.

Rankin, I. (2002). *Paljas politiikko*. Suomentanut Osmo Saarinen. Jyväskylä: Blue Moon Kirjat Oy.

Reisenegger, V., Untucht, P.H. & Montaner, J.M. (1997). Texts of Illustrations. Teoksessa G. Leuthäuser (Toim.). *Barcelona. A City and its Architecture*. English Translation by M. Scuffil. Köln: Benedikt Taschen Verlag GmbH.

Rice, C. & Rice, M. (1996). *CityPack Berliini*. Suomennos M. Roinila. Hong Kong: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Rododera, M. (1988). *Timanttiaukio*. Suomentanut J. Lappi-Seppälä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Ruoho, I. (2004). Katsaus tiedotustutkimukseen. Teoksessa K. Nordenstreng & I. Ruoho (Toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja D 46. Ilman juoksevaa sivunumerointia

Sebald, W.G. (2011). *Huimaus*. Suomentanut O. Suominen. Hämeenlinna: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Skoglund, U. & Hagelstam, K. (1991). *Berliini yhdistynyt kaupunki*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

- Suova, E. (2004). Sanomalehtitiede valinkauhassa. Teoksessa K. Nordenstreng & I. Ruoho (Toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja D 46. Ilman juoksevaa sivunumerointia.
- Sutinen, V.-J. (2005). *Merkitien mahdollisuus*. Tallinna: Savukeidas Kustannus.
- Särkiö, A. (2011). *Sarmatia*. Runoja. Jyväskylä: Mäntykustannus.
- Toivonen, M. (2000). *Ihmeitä*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Tynni, A. (1961). *Maailmanteatteri. Runoja*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Vadén, T. (2010). Žižek ja Heidegger vastaan liberalismi. Teoksessa J. Kurki (Toim.) *Media ja identiteetti*. Vantaa: Apeiron Kirjat. 71–101.
- Valoaalto, K. (1995). *Sirkus Swedenborg*. Runoja. Tampere: Kirjayhtymä.
- Valoaalto, K. (2010). *Patsastumia matriarkaatin jalustassa. Muunnelmia teemasta ala- ja ylärekisterillä*. Helsinki: ntamo.
- Vehmas, R. (2004). Lehdistö- ja tiedotusopin tavoitteista. Teoksessa K. Nordenstreng & I. Ruoho (Toim.). *Tiedotusopin peruskurssin lukemisto*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja D 46. Ilman juoksevaa sivunumerointia.
- Verhaeghe, P. (2010). Identiteetti etsimissä peiliä. Suomentanut J. Tiihonen & J. Kurki. Teoksessa J. Kurki (Toim.). *Media ja identiteetti*. Vantaa: Apeiron Kirjat. 10–57.
- Villandi, V. (1997). Tarton kodit – kaoottinen itsensä löytäminen. Teoksessa M.P. Lõhmus, L. Saressalo & A. Lõhmus (Toim.). *Miksi Tartto on. Esseitä Tartosta*. Tartumaa: Elias Lönnrot Seura Virossa & Tampereen kaupungin kulttuuritoimi. 84–95.
- Virno, P. (2006). *Väen kielioppi. Ehdotus analyysiksi nykypäivän elämänmuodoista*. Suomentanut I. Koskinen. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Vähämäki, J. (2003). *Kuhnurien kerho*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Welte, B. (2008). *Olemattomuuden valo. Uuden uskonnollisen kokemuksen mahdollisuudesta*. Suomentaneet T. Kiiskinen ja T. Sippo. Helsinki: Loki-Kirjat
- Zigon, J. (2008). Aleksandra Vladimirovna: Moral Narratives of a Russian Orthodox Woman. Teoksessa M.D. Steinberg & C. Wanner (Toim.). *Religion, Morality, and Community in Post-Soviet Societies*. Bloomington: Woodrow Wilson Center Press & Indiana University Press. 85–113.

Žižek, S. (2010). Avatar. Näyte poliittisesti korrektista ideologiasta. Käännös J. Tiihonen ja J. Kurki. Teoksessa J. Kurki (Toim.). *Media ja identiteetti*. Vantaa: Apeiron Kirjat. 58–70.

VASTAKOHTIEN YKSEYS? DIALEKTISIA NÄKÖKULMIA KULTTUURITEOLLISUUSTEORIAAN

Simo Pieniniemi

Johdanto

Frankfurtin koulukuntaan kuuluneen Theodor W. Adornon teoria kulttuuriteollisuudesta tunnetaan mediatutkimuksessa varsin hyvin ja ajan mittaan se on toiminut monen keskustelun viitepisteenä. Saamastaan huomiosta huolimatta ainakin yksi sen piirteistä tai painotuksista on jäänyt vaille perinpohjaista käsittelyä – dialektiikka. Sitä ei mainita kulttuuriteollisuusteorian yhteydessä juuri koskaan, kun taas esimerkiksi esteettisen modernismin tai psykoanalyttisen teorian vaikutus Adornon linjauksiin on tuotu esiin monissa eri yhteyksissä. Dialektiikan pois-saolo on sikäli yllättävää, että ainakin mediatutkimuksen ulkopuolella Adorno tunnetaan teoreetikkona ja filosofina, jonka työllä on tiivis yhteys dialektisen ajattelun perinteeseen.

Tämän artikkelin tavoitteena on osoittaa, että dialektiikalla on huomattava rooli myös kulttuuriteollisuusteoriassa ja sitä sivuavissa kirjoituksissa. Artikkelissa käsitellään erityisesti sitä, millä tavalla dialektisen ajattelun erityispiirteet ilmenevät Adornon teoriassa ja millaisia Adornon dialektiset ratkaisut pohjimmiltaan ovat. Läpäisevänä teemana näiden kysymysten tarkastelussa toimii dialektiikalle keskeinen ajatus vastakohtien ykseydestä. Koska kulttuuriteollisuusteoria on selvimminkin mediatutkimusta koskettava Adornon ajattelun osa-alue, näitä pohdintoja voi myös pitää alustavana kartoituksena siitä, miten mediatutkijat voisivat hyötyä dialektiikasta.

Artikkelin alussa esitellään muutamia dialektisen ajattelun peruseriaatteita. Koska dialektiikasta on aiheen laajuuden vuoksi käytännössä mahdotonta tehdä tyydyttävää yleiskatsausta, myös tässä johtoideana toimii ajatus vastakohtien ykseydestä. Osion aineiston muodostaa pääasiassa Adornon filosofiaan ja kulttuurikritiikkiin keskittyvät kirjoitukset, joissa hän esittelee ajattelunsa dialektisia periaatteita huomattavasti seikkaperäisemmin kuin kulttuuriteollisuutta käsittelevissä töissään. Yleisemmin dialektiikkaa esittelevän jakson jälkeen käsitellään tarkemmin kulttuuriteollisuusteorian dialektisia ratkaisuja. Tätä varten Adornon kirjoituksista erotetaan kaksi dialektista mallia, jotka kumpikin valaisevat eri näkökulmista ajatusta vastakohtien ykseydestä. Ensimmäisen mallin avulla Adorno käsittelee kulttuurituotteen sisäisten piirteiden ja sen ulkopuolella olevan yhteiskunnan

välistä vastakohtaisuutta – mistä sen nimi sisäpuolen ja ulkopuolen dialektiikka. Toisen mallin nimi, välitys, tulee sille keskeisestä välityksen käsitteestä. Tätä mallia havainnollistetaan modernismin ja populaarikulttuurin vastakkainasettelua käsittelevällä esimerkillä. Adornon teorioiden lisäksi tässä osiossa tukeudutaan muun muassa Fredric Jamesonin dialektiikkaa käsitteleviin kirjoituksiin.

Dialektiikka ja empirismi

Dialektiikan arvostus on heitellyt läpi historian laidasta toiseen. Tätä jo antiikin aikana tunnettua ja muun muassa Hegelin ja Marxin kehittämää ajattelutapaa on vuoroin pidetty ratkaisuna moniin keskeisiin kysymyksiin ja vuoroin arvosteltu rajustikin (ks. Haug 2005).¹ 1900-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alussa dialektiikka on ollut jälleen kritiikin kohteena. Tällä kertaa kriitikot ovat moittineet dialektiikkaa erityisesti siitä, että sillä on taipumus ylenkatsoa todellisuuden monimuotoisuutta ja sen eri osien välisiä jännitteitä. Heidän mukaansa dialektiikan pohjimmainen motiivi – halu selittää kaikki yhteiskunnallisen elämän ja kulttuurin eri puolet jostain niistä yhdistävästä näkökulmasta – on tehnyt siitä sokean eri suuntaan kulkeville yhteiskunnallisille voimille. (Ks. Jameson 2009: 210–211.) Esimerkiksi Eetu Virenilä ja Jussi Vähämäellä (2011: 102) on tämä käsitys mielessään, kun he kirjoittavat, että ”on vastustettava dialektiikkaa, sen sovituksen tai sopimuksen ajatusta sekä reduktiota yhteen”.

Kriitikoiden käsitys dialektiikasta voidaan ymmärtää yhdeksi tulkinnaksi keskeisestä dialektisen ajattelun operaatiosta: tavoitteesta paljastaa vastakohtien ykseys. Tässä tulkinnassa tämä niin dialektista metodologiaa kuin historianfilosofiaa määrittävä operaatio ymmärretään ensi sijassa keinoksi ratkaista ristiriidat ja sovittaa vastakohtaisuudet. Dialektiselle metodille on sen mukaan tunnusomaista liike, joka etenee kahden keskenään vastakkaisen käsityksen tai käsitteen kautta ratkaisuun, jossa aiempien näkökulmien yksipuolisuus ja rajoittuneisuus kumoutuu niiden yhdistyessä toisiinsa korkeammalla tasolla. Prosessi ikään kuin osoittaa, että vastakkaisilta näyttävät käsitykset ovat pohjimmiltaan osa samaa ratkaisua ja etteivät ne sen vuoksi ole toistensa todellisia vastakohtia. Historianfilosofiaan siirrettynä sama ajatus tarkoittaisi yksinkertaistetusti sitä, että historian kulku on eräänlaista

---

¹ Haugin alkujaan marxismi-sanakirjassa (*Historisch-kritisches Wörterbuch des Marxismus*) julkaistu artikkeli kiteyttää hyvin dialektiikan vaiheet ja siitä eri aikoina esitetyt tulkinnat. Painopiste on luonnollisesti Marxin dialektiikkakäsityksessä. Sen ohella Haug kuitenkin käsittelee niin dialektiikan ensivaiheita Herakleitoksen aforismeissa ja Platonin dialogeissa kuin Marxiin runsaasti vaikuttanutta Hegeliäkin. Marxin jälkeisiä dialektiikkatulkinnoja esitellessään Haug tuo esille muun muassa Frankfurtin koulukunnan.

edistyvää korjausliikettä, jonka jokainen uusi vaihe voidaan ymmärtää yritykseksi sovittaa edellisen vaiheen ristiriitaisuudet. Toisin sanoen, kummassakin tapauksessa toteutuu Virenin ja Vähämäen mainitsema reduktio yhteen, jossa kahtiajakautunut tilanne laukaistaan esittelemällä jokin eri osapuolet yhdistävä näkökulma – sillä seurauksella, että lähtökohtana olleiden ilmiöiden väliset erot ja ominaispiirteet tulevat samalla kumotuiksi (emt. 102).

Nämä dialektiikkaa koskevat huomiot eivät ole täysin perusteettomia. Niihin sisältyvän kritiikin terää syö kuitenkin varsin kapea käsitys dialektiikasta. Väite todellisuuden jännitteitä ylenkatsovasta ja ykseyttä etsivästä teoriasta sopii esimerkiksi neuvostomarxismin toisinaan yksipuoliseen dialektiikkatulkintaan (ks. Mäki-Kulmala 1995). Se ei kuitenkaan kuvaa yhtä hyvin Adornon dialektiikkakäsitystä tai dialektiikkaa yleensä, sikäli kuin sellaisesta voidaan puhua. Adorno on kyllä todennut, että ajatus eri ilmiöiden muodostamasta ykseydestä on dialektiikalle keskeinen. Samalla hän on kuitenkin korostanut, että ykseys voi muodostua vain keskenään erilaisista ilmiöistä – hieman kuten ihmiskeho ykseytenä muodostuu erilaisista elimistä tai kuten sielusta ja ruumiista puhutaan ykseytenä. (Adorno 1998: 246–247.) Adornolle ykseys tai vastakohtien ykseys on siis kokonaisuus, jonka keskenään erilaiset asiat muodostavat, eikä kokonaisuus, joka kumoaa erot niiden väliltä.

Adornon kohdalla huoli erot kumoavasta ykseydestä on aiheeton myös siksi, että dialektinen ajattelu ei hänen mukaansa lähtökohtaisesti edes pyri sovittamaan kaikkia vastakohtaisuuksia. Mikäli vastakohtaisten ilmiöiden tai käsitteiden identtisyys pystytäänkin osoittamaan, seuraa tätä johtopäätöstä Adornon mukaan aina myös vastakkaiseen suuntaan kulkeva liike: havainto, että kyse ei loppujen lopuksi ole täysin identtisistä asioista. Dialektiikka ei siis yksinkertaisesti etene korkeammalla tasolla, jolla vastakohtaisuuksia ei enää ole, vaan se suuntautuu aina myös taaksepäin. Tietyissä mielessä dialektiikka palaa lopulta lähtötilanteeseen, jossa ilmiöt olivat vielä erillisiä ja vastakkaisia. Se ei kuitenkaan hylkää täysin aiempaa, identtisyyttä koskevaa johtopäätöstä, vaan asettaa lähtökohdan sen rinnalle. Tällä ratkaisulla dialektiikka haluaa yksinkertaisesti todeta, että lähtökohta ja johtopäätös ovat yksittäin tarkasteltuina virheellisiä, ja päästäksemme lähemmäs totuutta on niistä kummastakin pidettävä kiinni. (Adorno 2008: 29–30). Toisin sanoen, on ajateltava, että kyse on ilmiöstä tai käsitteistä, jotka ovat samanaikaisesti sekä identtisiä että vastakohtaisia – tai vastakohtien ykseydestä Adornon tarkoittamassa merkityksessä. Tähän aiheeseen palaamme hieman eri näkökulmasta vielä välityksen mallin yhteydessä, missä populaarikulttuuri ja modernismi toimivat esimerkkinä samanaikaisesti keskenään sekä identtisistä että vastakohtaisista ilmiöistä.

Kuva dialektiikasta ”reduktiona yhteen” muuttuu vielä radikaalimmin, jos luemme teesin vastakohtien ykseydestä toiseen suuntaan: ei niinkään kehotukseksi yhdistää kaksi erilaista tai vastakkaista ilmiötä toisiinsa, vaan huomautukseksi, että periaatteessa täysin koherentti yksittäinen ilmiö saattaa olla sisäisesti ristiriitainen, keskenään vastakkaisten voimien määrittämä kokonaisuus. Näin määriteltynä dialektiikka on jo lähes vastakkainen kriitikkojen tulkinnalle. Sen sijaan, että dialektiikan pääasiallisena motiivina olisi laukaista ristiriidat ja vastakkainasettelut tai korvata kaksi vastakkaista näkemystä yhdellä todenmukaisemmalla käsitteellä, nyt dialektinen ajattelu eteneekin päinvastaiseen suuntaan: ei kahdesta yhteen, vaan yhdestä kahteen. (Brown 2010: 152.) Tähän Adorno (1993: 75–76) viittaa kirjoittaessaan, että dialektiikan kulmakivenä on ajatus ristiriidasta ja ettei dialektiikan näkökulmasta juuri mikään todellisuudessa noudata logiikan periaatteita. Käytännössä tämä ilmenee siinä, että kun mikä tahansa yksittäinen asia tai itsestäänselvytyksenä pidetty käsitys otetaan perinpohjaiseen tarkasteluun, se lopulta hajoaa keskenään yhteensopimattomiksi tai vastakkaisiksi osiksi.

Tätä hyvin yleistä luonnehdintaa voidaan hieman selventää ja konkretisoida, mikäli Adornon tavoin katsomme historiassa hieman taaksepäin ja kuvaamme sitä tilannetta, jossa dialektiikan keskeisimmät näkemykset kehittyivät. Adorno muistuttaa, että edellä esitetyt ideat eivät syntyneet dialektiikan sisäisen kehityksen tuloksena, vaan ne muotoutuivat suhteessa dialektiikan ulkopuolisiin tapahtumiin. Ennen kaikkea ne olivat reaktioita empiirisen tiedekäsityksen nousuun, joka vaikutti monin tavoin niin Hegelin dialektiikkäkäsitykseen kuin monien muidenkin Kantin jälkeisten saksalaisfilosofien ajatuksiin. (Emt. 61–62.) Dialektiikka pyrki kiistämään varsinkin sen empiirisen ajattelun ihanteen, jonka mukaan tieteen tulee perustua aistihavainnoille ja sen tehtävänä on muodostaa yksiselitteisiä ja tarkkarajaisia käsitteitä: tarkemmin sanoen, eritellä aistihavaintoaineistoa luokkiin yhteiseksi todettujen piirteiden perusteella (Malmberg 2006: 121).

Empirismen lähtökohtana käsitteenmuodostuksessa ja selittämisessä on hyvin pitkälti oletus, että maailma koostuu lukemattomista ilmiöistä, joista kullakin on omat suhteellisen pysyvät ominaisuutensa (Marcuse 1977: 67; Jameson 2009: 17). Meidän eteemme avautuu siis maailma, jonka ilmiöt voimme tunnistaa ja erottaa toisistaan niille kuuluvien ominaispiirteiden perusteella. Käsitteiden muodostaminen tähän lähtökohtaan nojaten merkitsee puolestaan menettelyä, jossa tavallaan siirrämme maailmassa havaitsemamme ominaisuudet ja erot käsitteiden piiriin. Määrittelemme tämän ilmiön näiden ominaispiirteiden avulla, kun taas tuohon ilmiöön liitämme puolestaan nuo määreet. Koko prosessia ohjaavana ihanteena voidaan pitää jo Aristoteleen muotoilemaa ristiriidan lakia, jonka mukaan mikään lause ei voi olla samanaikaisesti totta ja epätotta. (Balakhrisnan 2010: 33). Emme voi esimerkiksi luonnehtia jotain ilmiötä tietyillä määreillä ja samanaikaisesti

niiden vastakohtilla, koska silloin rikkoisimme oletusta, joka on Lawrence Grossbergin (1979: 236) mukaan empirismin kannalta perustavampia: ”kaikki on sitä mitä on ja ei ole mitä ei ole”.

Dialektiikan tarkoituksena oli tässä tilanteessa osoittaa, että empirismin ihanteiden varaan rakennetut käsitteet eivät pohjimmiltaan voi olla pitäviä. Suurin empirismin haaste dialektiikan näkökulmasta on, että maailma ja sen ilmiöt eivät aina ole niin yksiselitteisiä ja vakaita kuin empirismi olettaa – tai ne ovat sitä, mikäli niitä tarkastellaan vain jostain rajoittuneesta näkökulmasta. Tähän liittyen Adorno (1993: 98–99) on huomauttanut, että on ongelmallista vaatia käsitteiltä ja tiedolta selkeyttä, koska monissa tapauksissa tiedostuksen kohteet eivät ole selkeitä ja yksiselitteisiä. Ne eivät välttämättä asetu tarkasti rajattuihin puitteisiin, vaan ne saattavat levittyä samanaikaisesti useamman luokan tai käsitteen alueelle. Tietys-ä mielessä tiedostuksen kohteet ovat jotain ja samanaikaisesti jotain muuta, mikä seurauksena myös yritykset täsmentää niitä kuvaavia käsitteitä johtavat helposti muiden, usein vastakkaisten käsitteiden alueelle (Stegmaier 1997: 16).

Yksilö oli Adornon toistuvasti käyttämä esimerkki ilmiöstä, joka on aina enemmän kuin itsensä ja jonka määrittely-yritykset johtavat väistämättä yksilön ulkopuolelle. Toisaalta yksilö näyttää palautuvan henkilökohtaisiksi kokemuksiksi, mielteiksi ja muiksi vastaaviksi. Toisaalta yksilö kuitenkin on käytännössä koko olemassaolonsa velkaa yhteiskunnalle tai muulle inhimilliselle kokonaisuudelle (Adorno 1993: 62; 2008: 16). Ilman yhteiskuntaa yksilöllä tuskin olisi noita mielteitä ja kokemuksia tai keinoja jäsentää niitä. Tästä johtuen yksilön käsitettä tarkennettaessa päädytään lopulta yhteiskuntaan. Silti Adorno ei väittänyt, että yksilö olisi pelkkää yhteiskunnallisuutta. Hänen dialektinen kantansa oli, että yksilö tulee ymmärtää samanaikaisesti sekä yksilölliseksi ja yhteiskunnalliseksi että subjektiiviseksi ja objektiiviseksi.²

Marxin määritelmä tuotannosta kuvaa tätä dialektiikalle ominaista näkemystä ehkä vielä osuvammin. Määritelmällään Marx halusi täsmentää oman aikansa taloustieteilijöiden näkemystä, jonka mukaan tuotanto voidaan määritellä tarpeita vastaavien esineiden valmistamiseksi erotuksena kulutuksesta, jolla taas tarkoitetaan tuotteiden nauttimista, käyttöä tai muuta vastaavanlaista toimintaa. Yritys tarkentaa aiempaa tuotannon määritelmää saa Marxin (2008: 9) kuitenkin esittämään ristiriitaiselta vaikuttavan väitteen: ”tuotanto on välittömästi myös kulutusta”. Väitteen ristiriitaisuus kätkee kuitenkin alleen varsin hyvin perustellun näkö-

² Ajatusta ei voi pitää yksin Adornon tai edes dialektiikan omaisuutena, sillä se on esiintynyt hieman eri painotuksin läpi historian. Esimerkiksi jo Aristoteles (2000: 26–30) korosti *Poliittika*-teoksessaan yksilön olemassaolon yhteisöllisiä ja sosiaalisia edellytyksiä.

kannan. Väitteen perustana on havainto, jonka mukaan tuotanto ei ole pelkkää uusien esineiden valmistamista, vaan siihen kuuluu yhtä lailla jo olemassa olevien inhimillisten ja materiaalistien resurssien käyttäminen ja kuluttaminen: tuotanto kuluttaa aina muun muassa ihmisten työvoimaa, työvälineitä ja raaka-aineita. Tästä syystä, koska tuotantoa ei ole ilman kulutusta, Marx (emt. 9) esittää dialektisena johtopäätöksensä, että tuotanto on ”välittömästi oma vastakohtansa”. Aiempiin muotoiluihini palatakseni Marxin voi sanoa väittävän, että ensi silmäyksellä varsin yksiselitteiseltä vaikuttava ilmiö, tuotanto, paljastuu keskenään yhtyeensopimattomien määreiden rakenteistamaksi kokonaisuudeksi – tai vastakohtien ykseydeksi.

Adornolta ja Marxilta peräisin olevissa esimerkeissä tapahtuu dialektiikalle tyyppillinen liike: tarkasteltavana oleva ilmiö osoittautuu vastakohtakseen tai hajoaa kahdeksi periaatteessa yhtyeensopimattomaksi kappaleeksi. Tämä menettely ei kuitenkaan pyri ainoastaan rikkomaan aiempia käsityksiä. Käsitteellistämällä kohteensa vastakohtien rakenteistamiksi kokonaisuuksiksi ja mahdollistamalla ääripäiden muuttuminen toisikseen – siten että esimerkiksi tuotanto voi yksittäisen määrittelyn puitteissa osoittautua kulutukseksi, kuten Marxin tapauksessa – dialektiikka pyrkii tarjoamaan kohteistaan aiempaa monipuolisemman luonnehdinnan. Tässä suhteessa dialektiikka muistuttaa asioiden tarkastelua eri näkökulmista, joista kukin tuottaa kohteestaan erilaisen kuvan. Tavanomaisesta näkökulmanvaihtelusta dialektiikka eroaa kuitenkin siinä, että sen mukaan edellisestä näkökulmasta ei ole välttämätöntä luopua siirtyessämme toiseen näkökulmaan. Pikemminkin päinvastoin: haasteena on tarkastella ja kuvata kohteita erilaisista ja toisilleen vastakkaisista näkökulmista yhtä aikaa (Jameson 2007: 117–118). Seuraavaksi käsiteltävä sisäpuolen ja ulkopuolen dialektiikka on esimerkki tällaisesta menettelystä.

Sisäpuolen ja ulkopuolen dialektiikka

Sisäpuolen ja ulkopuolen dialektiikkaa käsittelevä malli voidaan ymmärtää Adornon keinoksi ratkaista kysymys, millainen on jonkin kulttuurituotteen kuten taiteeteoksen tai mediaesityksen suhde yhteiskunnalliseen kontekstiinsa. Mallin varsinaisena polttopisteenä on kulttuurituotteen tai sen sisäisten piirteiden edellä esitetyssä merkityksessä dialektinen suhde niiden ulkopuolella olevaan maailmaan. Mallin tarkoituksena on osoittaa, että ulkoinen todellisuus ei ole tiukasti ottaen vain jotain mediaesityksille ulkoista tai vastakkaista, vaan siihen törmätään myös mediaesitysten ”sisälle” kaivauduttaessa.

Ensi silmäyksellä puhe kulttuurista ja sen yhteyksistä muuhun yhteiskuntaan saattaa Adornon kohdalla vaikuttaa oudolta. Adornoa ei tunneta niinkään taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallisen luonteen pohtijana kuin ajattelijana, joka vastusti taiteen tekemistä ja sen pohtimista kaupallisen edun tai yhteiskunnallisen hyödyn näkökulmasta. Esimerkiksi kulttuuriteollisuusteorian kriitikoiden kirjoituksissa Adorno kuvataan usein korkeakulttuurin ja modernismin puolustajaksi, jonka ihanteet rinnastuvat taiteen autonomiaa korostavaan ajatteluun ja taidetta taiteen vuoksi -aatteeseen (ks. Hohendahl 1995: 9–10). Niiden määritelmisähän kulttuuri ja taide muodostavat oman, arkisesta elämästä suljetun ja itsenäisen olemassaolon alueensa. Taide on niissä yksinkertaisesti kaiken maallisen yläpuolella ja siksi vapaa noudattamaan vain omia muotoperiaatteitaan.

Monissa kirjoituksissaan Adorno kieltää varsin suoranaisesti alistamasta taidetta muilta yhteiskunnan sektoreilta tuleville vaatimuksille, se on myönnettävä. Tämä on myös ehkä selvin syy sille, miksi hänet toisinaan yhdistetään taiteen autonomiaa korostavaan ajatteluun. On kuitenkin kyseenalaista, voiko tällä perusteella myös ajatella, että Adornon mukaan taiteella ei olisi lainkaan yhteyksiä ympäröivään todellisuuteen. Puolustamalla taidetta muulta yhteiskunnalta Adorno ei nähdäkseni tarkoittanut, ettei taide samalla voisi olla yhteiskunnallinen ilmiö ja ettei sitä tulisi sellaiseksi käsitteellistää. Eikö kyse ole loppujen lopuksi kahdesta eri asiasta? Toisaalta ajatuksesta, että taiteen ei tule osallistua yhteiskunnan toimintaan ja toisaalta siitä, että taide ja kulttuuri ovat tästä huolimatta lähtökohtaisesti yhteiskunnallisia ilmiöitä, osa sitä maailmaa, jonka ihmiset ovat yhteistyössä rakentaneet.

Tavallaan Adorno tasapainoili näkemyksessään kahden eri ääripään välillä: vaikka Adorno painotti taiteen yhteiskunnallista luonnetta, hän ei ollut valmis kieltämään täysin sen autonomiaa. Ehkä kuvaavinta olisikin todeta, että Adornolle taiteen autonomia on pohjimmiltaan dialektinen ilmiö. Dialektiikalle ominaiseen tapaan hän korosti, että taide ei olisi autonomista ilman yhteiskuntakehitystä, joka irrotti taiteet muiden elämänalueiden yhteydestä. Toisin sanoen, taide on hänen mukaansa yhteiskunnasta riippumatonta juuri yhteiskunnallisen luonteensa ansiosta.

Toisin kuin ensivaikutelman perusteella saattaisi ajatella, Adorno ei siis halunnut pitää taidetta ja yhteiskuntaa erillään. Ensivaikutelma on myös sikäli harhaanjohtava, että Adornolle kysymys kulttuurin ja yhteiskunnan suhteista ei ollut toissijainen. Adornon kirjoitukset viittaavat pikemminkin siihen, että kysymys kulttuurin ja yhteiskunnan suhteista tai teoksen suhteesta kontekstiinsa muodosti yhden hänen keskeisimmistä ongelmistaan. Hän pohti kysymystä toistuvasti eri yhteyksissä – se nousee esiin käytännössä yhtä usein kuin hänen taiteen itsenäisyyttä

puolustavat näkemyksensä – ja piti sitä jopa pulmana, joka kaikkien perusteellisten taidetta ja kulttuuria käsittelevien tutkimuksien tulisi ottaa huomioon (ks. mm. Hohendahl 1995: 149; Adorno 2002; 2006: 33–39).

Miten sisäpuolen ja ulkopuolen dialektiikkaa käsittelevä malli ratkaisee tämän ongelman ja kuvaa kulttuurituotteen ja yhteiskunnan suhdetta? Vastaamista helpottaa tieto, että malli ei ole läsnä ainoastaan Adornon kulttuuria ja taidetta käsittelevissä kirjoituksissa, vaan se luonnehtii dialektista ajattelua yleisemminkin. Se ilmenee varsinkin siinä dialektiikan piirteessä, joka on saanut Fredric Jamesonin määrittelemään dialektiikan ajatteluksi toiseen potenssiin. Niinpä kun Jameson luonnehtii tätä dialektiikan piirrettä, hän oikeastaan kuvaa myös ensimmäistä malliamme. Mitä siis on ajattelu toiseen potenssiin?

Dialektiikka ajatteluna toiseen potenssiin tarkoittaa Jamesonin mukaan ennen muuta ajatteluun kohdistuvaa ajattelua. Se on ajattelua, joka nostaa itsensä korkeammalle tasolle, jotta se saisi etäisyyttä tavanomaisiin menettelytapoihinsa ja voisi tarkastella niitä tuorein silmin. (Jameson 1977: 340–341.) Tarkastelemalla omia menettelytapojaan ja tulemalla näin tietoiseksi omista käytännöistään dialektinen ajattelu tavoittelee kahta asiaa. Ensinnäkin se pyrkii havaitsemaan, millä tavalla käyttämämme teoriat ja käsitteet rajoittavat ymmärrystämme ja muokkaavat sitä objektiivista maailmaa, jota niillä pyrimme selittämään. Toisekseen – ja mikä on tärkeämpää – dialektiikka pyrkii ymmärtämään, millä tavalla tuo maailma vaikuttaa käsitteisiimme ja ajattelumme. (Emt. 345–348.) Dialektiikkaa ei siis pyri vain osoittamaan, että ajattelumme on rajoittunutta, koska käsitteillä on taipumus tehdä kohteistaan oman muottinsa mukaisia. Se haluaa tehdä näkyväksi myös sen, millä tavoilla yhteiskunnallinen tilanne ja materiaaliset elämänprosessit merkitsevät ja muokkaavat erilaisia maailmankatsomuksia, ajattelutapoja ja teorioita.

Nykyisin tämä dialektiikkaan kuuluva väite ajattelun ja teorioiden historiallisuudesta ja yhteiskunnallisesta alkuperästä ei enää ole mitenkään epätavanomainen tai mullistava. Dialektiikan tapa kuvata subjektiivisten ajattelumuotojen ja objektiivisen maailman suhdetta on kuitenkin yhä erityislaatuinen – ja huomionarvoinen sisäpuolen ja ulkopuolen dialektiikan kannalta. Dialektiikan näkökulmasta yhteiskunnallinen tilanne ei nimittäin muodosta pelkkiä puitteita tai kontekstia, joka kannustaa tietynkaltaiseen ajatteluun. Sen käsitys on astetta radikaalimpi. Ajattelun historiallinen luonne tarkoittaa dialektiikalle sitä, että sosio-taloudellinen tilanne on ikään kuin rakennettu sisään ajatteluun: se, mikä on mahdollista sosiaalisessa todellisuudessa, on mahdollista myös ajattelun maailmassa, ja mikä on saavuttamattomissa tai pielessä sosiaalisessa todellisuudessa, on sitä myös ajattelun tasolla. (Jameson 1977: 347–348; 2007: 37; Balakhrisnan 2010: 34–44.) Pohjimmiltaan dialektiikka siis väittää, että ajattelu ja teoriat eivät ole vain mie-

lensisäisen ja puhtaasti subjektiivisen toiminnan tuotteita, vaan niistä löytyy yhtä lailla ajattelun ulkopuoliseksi mielletyn objektiivisen todellisuuden piirteitä – voitaisiin myös sanoa, että kyse on jälleen kerran vastakohtien ykseydestä.

Georg Lukácsin vuonna 1923 ilmestynyttä esseekokoelmaa *Geschichte und Klassenbewußtsein* (Historia ja luokkatietoisuus) voi pitää malliesimerkkinä dialektisesta ajatteluun kohdistuvasta ajattelusta. Esseissään Lukács pyrki muun muassa osoittamaan, että monien modernin filosofian kohtaamien ongelmien juuret eivät ole ajattelun virheissä tai puutteellisuudessa, vaan sosiaalisessa todellisuudessa. Yksinkertaistetusti Lukács esimerkiksi esitti, että modernin filosofian maailmaa tarkkaileva subjekti, joka ei ponnisteluistaan huolimatta onnistu tavoittamaan objektiivisen todellisuuden luonnetta, on ajattelun tason vastine porvarin kokeumukselle. Porvari on näet se, joka on asemansa ansiosta voinut jättää työnteon ja toiminnan muille ja kerätä työn hedelmät ja voiton. Samalla porvari on kuitenkin vähitellen menettänyt kosketuksensa maailmaan ja sitä ylläpitäviin prosesseihin, joista hän on vetäytynyt – minkä vuoksi maailman perimmäisestä luonteesta on tullut hänelle mysteeri. (Lukács 1979: 83–149.) Edellä esitetyn mukaisesti Lukács siis esittää, että porvarillinen elämä ja todellisuus eivät loppujen lopuksi ole mitään ajattelulle ulkoista, ja korostaa, että siellä missä on tavanomaisesti nähty vain puhdasta ajattelua, on läsnä myös materiaallinen todellisuus.³

Adornon analyyseille tunnusomaisen sisäpuolen ja ulkopuolen dialektiikan perustana on ajatus, että yhteiskunnan ja kulttuurituotteiden suhde on samalla tavalla dialektinen kuin edellä kuvattu yhteiskunnan ja ajattelun suhde. Adornon (1989: 155–156; 2006: 445) mukaan yhteiskunta ei ole jossakin kulttuuriin tai yksittäisten taideteosten ulkopuolella, vaan tietyissä mielessä myös niiden sisäpuolella. Tässä Adorno (1993: 4) seuraa hyvin pitkälti myös dialektiikan isähahmona pidetyn Hegelin opetusta, jonka mukaan yhteiskuntakokonaisuus ei ole missään osiensa yläpuolella, vaan se on läsnä ainoastaan osissaan. Hegelin ajatus Adornolla (1998: 216) oli mielessään esimerkiksi silloin, kun hän kirjoitti analyysiensä perustuvan oletukseen, että yhteiskunta on antagonistinen ja ristiriitainen kokonaisuus, joka ilmenee kulttuurituotteissa ja joka myös määrittää puitteet kulttuurin tulkinnalle.

Adornon lähtökohdat vaikuttavat luonnollisesti siihen, kuinka teosten yhteiskunnallinen luonne voidaan tulkinnassa paljastaa. Mikäli yhteiskunta ei ole mitään

---

³ Tässä yhteydessä on syytä muistaa Lukácsin ajattelun marxilainen pohjavire, mikä sai hänet etsimään maailman tekijää ja tietäjää työväenluokan parista – tosin huonolla menestyksellä, sillä todellinen työväenluokka ei lopulta tavoittanut todellisuuden perimmäistä luonnetta yhtään muita paremmin (ks. esim. Jay 1984: 112–127).

kulttuurista erillistä, tämä ei selvästikään voi tapahtua suhteuttamalla analysoitava kulttuurituote tai teos johonkin ulkopuoliseen tekijään tai hyppäämällä teosanalyysistä hetkeksi täysin eri aiheeseen, kuten yhteiskuntateoriaan. Adorno korostaakin, että tulkinnassa huomio on kohdistettava itse teokseen ja yhteiskuntaa koskeva näkemys on muodostettava yksinomaan teosta koskevien havaintojen perusteella. Tulkinnan on toisin sanoen oltava immanenttia. (Adorno 1989: 155–156; 2006: 350–351.) Sen tarkoituksena on osoittaa, miten jokin aluksi pelkästään taiteensisäiseltä vaikuttava tekijä voi samanaikaisesti olla jotain, mikä mielletään yleisesti taiteelle ulkoiseksi: miten esimerkiksi teoksen eri osien väliset suhteet ja jännitteet voidaan lukea vaikkapa ilmauksiksi laajemmista yhteiskunnallisista jännitteistä. Tietyssä mielessä kyse on eräänlaisesta näkökulmavaihdoksesta, jossa jokin teosta käsittelevä havainto muunnetaan esimerkiksi pienellä käsitteistön muutoksella viime kädessä koko yhteiskuntaa koskevaksi kuvaukseksi.

Sisäpuolen ja ulkopuolen dialektiikkaan perustuvan immanentin tulkinnan ideaa voidaan selventää edelleen kuvaamalla se keinoksi, jolla Adorno saattoi välttää kaksi taide- ja kulttuurianalyysien ääriä. Toisessa ääripäässä taiteen ja kulttuurin ilmiöt selitetään pelkästään taiteensisäisten kriteerien avulla, jolloin niiden pohjimmiltaan yhteiskunnallinen ja historiallinen luonne voi jäädä täysin vaille huomiota (Adorno 1967: 29; 2006: 535). Toisessa teoksista tehdään yhteiskuntateorian tai erilaisten yhteiskunnallisten väitteiden kuvitusta. Tällöin yhteiskunnallinen näkökulma peittää helposti teoksen alleen, vaikka sen pitäisi tukea teoksen muoto- tai rakenneanalyysiä ja auttaa ymmärtämään, miksi teos on sellainen kuin se on. (Adorno 1989: 155–156; 1998: 218.) Näistä poiketen Adorno pyrki tarkastelemaan teoksia samanaikaisesti sekä niiden omilla kriteereillä että yhteiskunnallisesti – missä hän uskoi onnistuvansa rakentamalla yhteiskunnallisen kommentaarin taiteensisäisiin ratkaisuihin keskittyvän analyysinsä pohjalta.

Valaistakseni vielä lopuksi, kuinka tämä tapahtuu käytännössä, kommentoin lyhyesti Adornon analyysiä, jonka kohteena on olutmainos. Analyysillään Adorno luonnehtii pääasiassa kevyen musiikin vastaanottoa, mutta se sopii hyvin myös esimerkiksemme, sillä mainoksen ilmaisukeinojen tulkinnassa Adorno soveltaa edellä esiteltyjä dialektisia periaatteita ja sen kohde kuuluu kulttuuriteollisuuden piiriin. Varsinaisen analyysinsä Adorno (1991b: 48) aloittaa kuvaamalla mainosta seuraavin sanoin:

Englantilainen panimo käytti propagandatarkoituksiinsa jonkin aikaa mainostaulua, joka muistutti pettävästi Lontoon slummeissa ja pohjoisen teollisuuskaupungeissa yleisiä kalkkimaalilla rapattuja tiiliseiniä. Sopivasti

sijoitettua mainostaulua ei juuri erottanut oikeasta seinästä. Taulu oli huolellinen imitaatio kömpelöstä liidulla kirjoitetusta tekstistä. Siinä luki: ”Me haluamme Watney’sia”.⁴

Analyysinsä alussa Adorno keskittyy immanentin teosanalyysin periaatteiden mukaisesti mainoksen huolimattontaan seinäkirjoitusta muistuttavaan tyyliin. Hänen ensimmäisen kommenttinsa on varsin ennalta arvattava ja liiankin itsestään selvä: mainos on esimerkki kaupallisesta propagandasta. Pian tapahtuu kuitenkin jotain mielenkiintoista. Adorno (emt. 48.) jatkaa:

Mainostaulussa kuvattu menettelytapa, jossa massat tekevät heille tarjottuista kauppatavaroista oman toimintansa kohteita, on itse asiassa myös kevyen musiikin vastaanottoa luonnehtiva piirre. Ihmiset tarvitsevat ja haluavat sitä, mitä heille heidän etujensa vastaisesti tarjotaan.⁵

Tässä loppuhuipennuksessa tai dialektisessä käänteessä mainos muuttuu silmiemme edessä yhteiskunnallisen tilanteen kuvaksi. Adornon hengessä voitaisiin sanoa, että mainos alkaa ilmentää ihmisten voimattomuutta yhä mahtavammasi kasvaneen taloudellisen koneiston edessä. Oleellista tässä on, että mainos muistuttaa seinäkirjoitusta, joka voisi olla kenen tahansa kirjoittama. Perinteisestihän seinäkirjoitukset ovat olleet spontaanien ja jopa kapinahenkisten mielenilmausten kanava. Mainoksen kömpelö teksti ”haluamme Watney’sia”, julistaa kuitenkin jotain täysin päinvastaista. Sen kirjoittaja, ”kuka tahansa”, ilmoittaa omalla äänellään – tai pikemminkin käsialallaan – haluavansa vapaaehtoisesti sitä, mitä hänen halutaan haluavan. Näin mainos tulee ikään kuin korostaneeksi, että muutoksen tai vaihtoehtojen vaatimisen sijaan nykyihmisen viestinä on kyyninen ”antaa olla” tai pikemminkin valtaapitäville osoitettu myötämielinen kumarrus.

Lyhyesti sanoen, tämän dialektisen loppukäänteen keinoin Adorno pyrkii tuomaan esille sen, että päätös matkia seinäkirjoituksen tyyliä ei ole ainoastaan mainostoimiston nokkela keksintö tai taiteellinen ratkaisu. Ratkaisussa piirtyvät esiin

---

⁴ Ein englischer Brauereikonzern bediente für einige Zeit zu Propagandazwecken sich eines Plakats, das täuschend einer jener weißgefugten Backsteinmauern glich, die in Armenquartieren Londons und den Industriestätten des Nordes so häufig sind. Geschickt plazierte war das Plakat von einer wirklichen Mauer kaum zu unterscheiden. Auf ihm fand sich, kreideweiß, die sorgfältige Imitation einer ungelungenen Schrift. Die Worte lauteten: What we want is Watney’s. (Adorno 1980: 35–36.) Suomennettu pääosin englanninkielisestä käännöksestä (oma suomennokseni – SP).

⁵ Die Verhaltensweise, die das Plakat suggerierte: daß Massen eine ihnen empfohlene Ware zum Gegenstand ihrer eigenen Aktion machen, findet sich in der Tat als Schema der Rezeption leichter Musik wieder. Sie brauchen und verlangen das, was ihnen aufgeschwatzt wird. (Adorno 1980: 36.) Suomennettu pääosin englanninkielisestä käännöksestä (oma suomennokseni – SP).

myös ne jännitteet ja asetelmat, jotka luonnehtivat laajemmin yhteiskunnallista todellisuutta: tässä tapauksessa ne kuvastavat etenkin markkinoiden kasvanutta valtaa, tilannetta jossa ne ovat saaneet otteeseensa myös ihmisten halut ja toiveet.

Välitys

Sisäpuolen ja ulkopuolen dialektiikan yhteydessä vastakohtien ykseyden paljastumisella viitattiin hetkeen, jolloin tarkasteltavana oleva ilmiö ikään kuin halkeaa kahdeksi kappaleeksi ja alun perin yksiselitteiseltä näyttävästä ilmiöstä paljastuu toisilleen vastakkaisia piirteitä ja puolia. Välityksen käsitteellä operoiva dialektinen malli etenee käytännössä päinvastaiseen suuntaan, mutta on silti variaatio samasta dialektisestä teemasta. Välityksen haasteena on osoittaa, että sellaiset kaksi ilmiötä, jotka vaikuttavat ensi silmäyksellä täysin erillisiltä, eivät välttämättä olekaan toisistaan riippumattomia, vaan liittyvät mahdollisesti toisiinsa hyvin läheisesti – olematta silti täysin sama asia. Välityksen tehtävänä on toisin sanoen paljastaa vastakohtien ykseys tilanteessa, jossa analyysin kohteet seuraavat kumpikin omia lainalaisuuksiaan ja ovat toisistaan riippumattomia.

Nykyään sana välitys määritellään yleensä edellä esitetyn mukaisesti dialektiikalle ominaiseksi menettelyksi, jonka tavoitteena on yhdistää toisiinsa kaksi erillistä ja usein vastakkaista käsitettä tai sosiaalisen elämän ilmiötä esimerkiksi laajemman näkökulman puitteissa tai jonkin kolmannen käsitteen avulla (Jameson 2002: 25–26; Nilges 2010: 82). Saksalaisessa idealistisessa ja dialektisessä filosofiassa välityksellä oli myös muita merkityksiä, joista kukin painotti hieman eri piirteitä. Vastakohtien yhdistäminen tai vastakkaisten näkökulmien tuominen toistensa yhteyteen ja sovittaminen oli kuitenkin ajatus, joka yhdistää niitä kaikkia. Välityksellä viitattiin muun muassa ajatteluun ja toimintaan, joka pyrki ratkaisemaan ihmisen ja ulkomaailman tai subjektin ja objektin välisen vastakkainasettelun. Näihin dialektiikalle keskeisiin painotuksiin törmätään vielä tätäkin varhaisemmassa välitys-käsitteen historiassa, esimerkiksi jo latinan kielen sanan välittää (mediate) yhteydessä. Tämä välittäjänä tai sovittelijana toimimista tarkoittava sana viittasi niihin kolmannen henkilön toimiin, joita tarvittiin kahden muun henkilön välisen kiistan ratkaisemiseksi. (Ks. Williams 1976: 204–206.)

Muutaman vuosikymmenen takaiset tapahtumat antavat mahdollisuuden pohtia hieman tarkemmin kysymystä, mitä välitys oikeastaan on ja mitä se ei ole. Tuolloin välityksen idea oli yksi voimakkaimmillaan olleen dialektiikkakritiikin kohteista. Sitä arvosteltiin yhtä jyrkin sanoin kuin dialektiikkaa kokonaisuudessaan – usein niistä haluttiin kokonaan eroon. Kritiikin voimaa heikensivät kuitenkin välityksen käytäntöihin liittyvät väärinkäsitykset ja virhetulkinnat. (Jameson 2002:

24–28.) Kriitikot ja itse asiassa myös välityksen puolustajat olettivat olevansa aiheen ytimessä, mutta kaikissa tapauksissa heidän näkemyksensä eivät suoranaisesti kohdistuneet välitykseen, vaan ainoastaan sivusivat jotain sen aspektia.

Huomattavimpia nimenomaan välitykseen keskittyneistä dialektiikka-kriitikoista olivat Louis Althusser ja hänen seuraajansa. Heidän arvostelunsa pääkohtena oli välityksen idea sellaisena kuin se ymmärrettiin muun muassa klassisen marxismin parissa sekä Hegelin kirjoituksissa. Tämä käsitys välityksestä kiteytyy ajatukseen, jonka mukaan kaikki sosiaalisen elämän eri tasot – esimerkiksi politiikka, kulttuuri ja oikeusjärjestelmä – ovat ainoastaan jonkin niitä perustavamman mekanismin erimuotoisia ilmauksia (Althusser & Balibar 1980: 94–95). Marxismissa tämä mekanismi oli talous, mikä tuotti välitysten analyysissä lähes automaattisesti johdopäättöksen, jonka mukaan poliittinen järjestelmä tai vaikkapa kulttuuri eivät käytännössä ole mitään muuta kuin eriarvoisuutta ylläpitävän kapitalistisen talouden jatketta: kun kaikki elämänilmiöt palautuvat talouden mekanismeihin ja sen rattaiden voiteluun, poliittisen järjestelmän demokraattinen ilmiasu voitiin kuitata pelkäksi lumeksi ja politiikka määritellä keinoksi varmistaa, että hallitsevan luokan taloudelliset intressit toteutuvat. (Dowling 1984: 71–72; Best 1989: 345–346.) Kulttuuri oli puolestaan mahdollista määritellä pelkäksi ideologian välikappaleeksi, jonka avulla kuluttajat saadaan omaksumaan valtaapitävien kannalta suopeat asenteet (Grossberg 1994: 105–112).

Näihin lähtökohtiin nojaavissa analyyseissä välitys tapahtuu osoittamalla, että kaksi erillistä ilmiöaluetta, esimerkiksi politiikka ja kulttuuri, voidaan rinnastaa tai käytännössä jopa samastaa toisiinsa jonkin niitä olennaisemman tekijän – esimerkiksi talouden – puitteissa. Althusserin mukaan juuri tämä oletus on kuitenkin merkittävin syy välityksen analyyseihin sisältyviin ongelmiin. Suurin ongelmista on, että tällaiset analyysit jättävät huomiotta yhteiskunnallisen elämän eri ilmiöalueiden tai tasojen suhteellisen autonomian, jota varsinkin Althusser omissa kirjoituksissaan korosti. Suhteellisella autonomialla Althusser viittaa siihen, että esteettinen tuotanto, tieteet ja poliittiset järjestelmät eivät ole vain minkään niitä perustavamman tekijän ilmauksia ja sen kautta toisiinsa liittyviä ilmiöitä. Suhteellisen autonomisina nämä ilmiöalueet noudattavat myös omaa toimintalogiikkaansa, jota niitä selittävä ei voi ohittaa. (Althusser & Balibar 1970: 98–100.) Etsiessään esimerkiksi kulttuurin perusolemuksen avainta pääasiassa sen ulkopuolelta, kuten jo mainitun talouden mekanismeista, välityksiä rakentavat analyysit ovat kuitenkin tehneet juuri tämän virheen: ne ovat hävittäneet kulttuurille ominaisen logiikan täysin näkyvistä.

Althusserin kritiikki kieltämättä nostaa esiin yhden keskeisimmistä välityksen ideaan sisältyvistä ongelmista. Sen perusteella ei kuitenkaan voida vielä ajatella,

että välityksen käytäntö olisi täysin käyttökelvoton. Althusserin kritiikki ei nimitäin kata kaikkea, mitä välitykseen liittyy, vaan ainoastaan yhden sen aspekteista, kuten Jameson on huomauttanut. Althusserin kritiikin kohteena ovat tarkemmin sanoen ainoastaan ne välityksen muodot, jotka operoivat pääasiassa homologian ja ekspressiivisen kausaliteetin käsitteillä. (Jameson 2002: 24–28.) Näille muodoille on tyypillistä juuri edellä kuvatun kaltaiset varsin suoraviivaiset rinnastukset, joissa täysin erilaisilta näyttävät ilmiöalueet paljastuvat saman perusolemuksen ilmauksiksi: esimerkiksi taiteet ja politiikka ovat vain taloudellisen suhd järjestelmän ekspressiota, minkä vuoksi ne ovat pinnallisista eroistaan huolimatta keskenään varsin samankaltaisia eli homologisia ilmiöitä.

Althusserin kritiikin ulkopuolelle jäävät välityksen käytännöt, joiden tavoitteena on yhdistää eri ilmiöt toisiinsa pikemminkin niitä määrittävien erojen kuin oletetun samankaltaisuuden perusteella. Aluksi näin määriteltä välitys voi vaikuttaa silkalta mahdottomuudelta. Jameson on kuitenkin todennut, että kahden ilmiön erottaminen toisistaan, esimerkiksi niiden suhteelliseen autonomiaan vedoten, on yhtä lailla välityksen muoto kuin niiden keskinäisen identtisuuden osoittaminen. Tällä hieman epäjohdonmukaiselta kuulostavalla väitteellään Jameson viittaa viime kädessä siihen, että emme oikeastaan voi ymmärtää tai käsitteellistää eri ilmiöalueiden välisiä eroja, jos emme samanaikaisesti oleta niiden olevan ennalta jo jollain tavalla yhteydessä toisiinsa – muuten kyse olisi täysin vertailukelvottomista ja yhteismitattomista asioista. Toisin sanoen, Jamesonin mukaan asioiden väliset erot voidaan havaita ainoastaan jotain yleisemmän tason identtisyyttä vasten. Esimerkiksi päärynän ja omenan vertailu on mahdollista vain siinä tapauksessa, että vertailun tiedostettuna tai tiedostamattomana viitepisteenä toimii molempia yhdistävä hedelmän kategoria. (Dowling 1984: 71–75; Jameson 2002: 26.)

Välityksen tehtävänä tässä prosessissa on tarjota se erojen ymmärtämisen kannalta välttämätön yleinen ja yhteinen perusta, jota ilman eri ilmiöt jäisivät täysin erillisiksi ja vaille minkäänlaista vertailupintaa. Tällaista välityksen käytäntöä voidaan Jamesonin tavoin kuvata myös käsitteellä transkoodaus. Transkoodauksen tarkoituksena on tuottaa tai ottaa käyttöön käsitteistö tai koodi, jota voidaan soveltaa vuoroin kohteena olevien eri ilmiöiden analysointiin ja niiden keskinäisen yhteyden määrittelyyn. Homologioita rakentavista välityksen käytännöistä transkoodaus eroaa siinä, että tietyn käsitteistön käyttö vaikkapa mediatekstien muotokielen ja sosiaalisten suhteiden kuvaamiseen ei automaattisesti tuota johtopäätöstä, että nämä ilmiöt olisivat pohjimmiltaan täysin identtisiä. Niinkin erilaisien ilmiöiden kuin mediatekstien muotokielen ja sosiaalisten suhteiden kohdalla transkoodaus voisi tapahtua niin, että kyseiset ilmiöt määriteltäisiin reaktioiksi vaikkapa yhteiskunnan yleisempään fragmentoitumiskehitykseen. Näin niitä ei samastettaisi toisiinsa, mutta ei myöskään täysin erotettaisi toisistaan. Sen sijaan

ne voitaisiin nähdä osaksi käsitteistössä kuvattua yhteistä tilannetta, johon ne voivat reagoida, vastata tai kiinnittyä monilla mahdollisilla eri tavoilla. (Jameson 1988: 179; 2002: 24–28.)

Adornon kirjoitukset tarjoavat monia esimerkkejä medioihin ja kulttuuriin keskittyvistä analyyseistä, joissa transkoodauksen kaltaisella välityksen käytännöllä on huomattava rooli. Tässä yhteydessä niistä kannattaa tarkastella lähemmin populaarikulttuurin ja modernin taiteen suhdetta käsittelevää analyysiä, jonka ratkaisu on vähintäänkin mielenkiintoinen. Meidän näkökulmastamme Adornon aihe voi vaikuttaa vanhentuneelta, sillä korkeakulttuurin ja populaarikulttuurin rajan häviämisestä on puhuttu jo usean vuosikymmenen ajan. Toisaalta aihe ei ole täysin menettänyt ajankohtaisuuttaan. Muutoksista huolimatta korkeakulttuurilla ja populaarikulttuurilla on pääosin yhä omat instituutionsa, käytäntönsä ja areenansa. Tämän vuoksi myöskään niitä koskevissa keskusteluissa ei ole välttytty täysin ongelmilta, jotka jo Adorno pani merkille. Adornon (1991a: 159) mukaan toistuva ongelma populaarikulttuurin ja modernismin kohdalla – ja ongelma joka vaati ratkaisukseen välitystä – oli se, ettei niiden välille löydetty juuri minkäänlaista kosketuspintaa, vaan ne tuntuivat pikemminkin ajautuvan toisistaan erilleen ja olevan täysin eri paria.⁶

Adornon kuvaaman pulman ydin on, että modernismiin ja populaarikulttuuriin on hyvin hankala suhtautua millään muulla kuin kahdella yleisimmällä tavalla: joko elitistisesti tai populistisesti. Elitistin näkökulmasta modernistinen ja vaativa taide edustaa kulttuurin terävintä kärkeä, johon verrattuna populaarikulttuuri on yksinkertaista ja turhanpäiväistä ajanvietettä. Populisti taas ajattelee, että nimenomaan populaarikulttuuri on merkittävää, sillä se kykenee puhuttelemaan laajoja joukkoja toisin kuin vakava taide, jota harrastavat lähinnä vain pienet älykköpiirit. (Vrt. Jameson 1992: 11–12.) Varsinaisena ongelmana tässä on, että näiden lähtökohtien varaan on mahdotonta rakentaa minkäänlaista todellista keskustelua. Mikäli keskustelija on valinnut puolensa, vastakkaisen osapuolen kriteerit ja perustelut näyttävät hänen näkökulmastaan lähtökohtaisesti mielettömiltä.

Adorno ehdottaa, että populismin ja elitismin umpikujaan ajamaa keskustelua voidaan viedä eteenpäin, mikäli populaarikulttuuria ja modernismia tarkastellaan jotain yleisempää ja niille yhteistä taustaa vasten – mikä on yksi keskeisistä välityksen keinoista. Tämä tausta voidaan Adornon mukaan löytää luomalla katsaus

---

⁶ Viimeaikaisena esimerkkinä tästä voisi mainita keskustelun Helsingin uuden musiikkitalon yleisöistä. Lähtökohta-asetelman vuoksi – palveleeko musiikkitalo vain pientä korkeakulttuurin harrastajapiiriä vai koko kansaa – keskustelut ovat pikemminkin ylläpitäneet rintamajakoa korkean ja populaarin välillä kuin lähentäneet osapuolia toisiinsa.

historiaa: näin paljastuu, että populaarikulttuurin ja vakavan taiteen välillä ei ole aina ollut nykyisenkaltaista eroa, vaan ne ovat eriytyneet omiksi alueikseen vasta jonkin aikaa sitten. Ratkaiseva, muttei kuitenkaan ensimmäinen, käänne tapahtui kapitalismin siirryttyä 1900-luvun alkupuolella uuteen monopolikapitalismin vaiheeseen. Monopolikapitalismi merkitsi paitsi suuryritysten nousua myös entisestään voimistuvaa teollistumista ja tavarautumista. Monopolikapitalismin kaudella kulttuurista tuli myös entistä merkittävämpi kaupankäynnin väline, mikä vähitellen johti erotteluun kaupallisen kulttuuriin ja kaupallisuuden vaateista riippumattoman kulttuurin tai populaarikulttuurin ja modernistisen taiteen välillä. (Adorno 1991a: 159).

Adornon varsinainen johtopäätös on, että koska modernismi ja populaarikulttuuri kehittyivät monopolikapitalismin oloissa, ne on myös määriteltävä suhteessa tähän niiden olemassaolon kannalta keskeiseen tekijään. Välittävän käsitteen tai näkökulman modernismin ja populaarikulttuurin analyysiin tarjoaa siis laajempi yhteiskunnallinen tilanne tai jokin sitä määrittävä tekijä, jonka roolin Adornon analyyseissä sai usein tavarautuminen. Toisin sanoen, Adornon mukaan nimenomaan tavarautumisen käsite on avainasemassa, kun halutaan ymmärtää, mikä yhdistää populaarikulttuuria ja modernismia tai missä mielessä ne muodostavat vastakohtien ykseyden.⁷

Miten tavarautuminen liittyy modernismin ja populaarikulttuurin toisiinsa? Populaarikulttuurin kohdalla ei ole epätavanomaista törmätä määritelmiin, joiden mukaan se on nimenomaan kaupallinen ja tavarautunut kulttuurimuoto. Niin arkisissa kuin akateemisissa keskusteluissa populaarikulttuuria luonnehditaan toisinaan pelkäksi kauppatavaraksi, jonka tarkoituksena on tuottaa mediayhtiöille voittoa eikä niinkään rikastuta kulttuuritarjontaa. Adorno ei kuitenkaan viittaa tavarautumisella pelkästään tähän. Silkkää kaupallistumista ja myyvyyttä merkittävämpi tavarautumisen aspekti on Adornolle se, että kulttuurituotteet omaksuvat tavaroiden logiikan: kulutustavaroiden tavoin tavaroiden logiikan sisäistänyt kulttuuri on olemassa ensisijaisesti kuluttamista tai käyttöä varten. Tietyissä mielessä tavarautuneella kulttuurilla ei ole kulttuurille tavanomaisesti kuulunutta itseisarvoa. Se on jotain, jota voimme käyttää johonkin muuhun: saadaksemme esimerkiksi mielihyvää tai kuluttaaksemme ylimääräistä aikaa. (Adorno 1991b; Horkheimer & Adorno 2008: 209–213.) Tällaisia tavarautumisen piirteitä on musiikissa, joka on sävelletty halutun tunnelman välittämiseksi, tai elokuvassa, jonka kohtaukset ovat olemassa vain loppuratkaisu varten. Niitä on myös julkkiskulttuurissa tai

---

⁷ Sovellan tässä Adorno-tulkinnassani myös Jamesonin (1992: 18–27) osittain Adornoon nojaavaa analyysiä populaarikulttuurin ja modernismin suhteista.

-teollisuudessa, joka tarjoilee meille jatkuvasti uusia julkisuuden henkilöitä vuoroin ihailun ja vuoroin halveksunnan kohteiksi.

Modernismi ei Adornon mukaan ole millään tavalla riippumaton populaarikulttuuria määrittävästä tavarautumiskehityksestä. Populaarikulttuurista modernismi eroaa kuitenkin siinä, että sen keskeisenä kutsumuksena on kieltäytyä olemasta tavara. Esimerkiksi modernille taiteelle luonteenomainen vaikeataajuus tai abstraktius voidaan tämän väitteen valossa ymmärtää sen keinoiksi olla jotain, jota ei voida käyttää tai kuluttaa helposti tai josta ei saada helposti mielihyvää. Ne ovat keinoja, jotka ikään kuin pakottavat meidät taas kiinnittämään huomiomme itse teoksiin ja keskittymään niihin. Näitä modernin taiteen pyrkimyksiä abstraktioon ei kuitenkaan pidä samastaa pelkkään tavarautumisen yksinkertaiseen vastustamiseen jonkin muun kuin tavarautumisen nimissä. Adornon mukaan esimerkiksi Baudelairen runot ovat vaikeita ja abstrakteja, koska ne kritisoivat tavarautumista tavarautumisen keinoilla. Ne ovat vaikeita siksi, että ne ovat sisäistäneet saman logiikan, jota myös tavarautunut ja siksi entistä vaikeammin käsitettävä maailma noudattaa. (Adorno 2006: 64–65.) Ajatusta voisi toki tarkentaa edelleen, mutta kannaltamme keskeisin Adornon painotus lienee jo selvä: modernismi ominaispiirteinen ei ole vain esteettisen ja taiteensisäisen kehityksen tuote, vaan myös reaktio kiihtyvään tavarautumiseen, jollaista tuskin olisi kehittynyt missään muussa tilanteessa tai minään muuna aikana.

Kaiken kaikkiaan Adornon dialektinen analyysi sisältää kolme tärkeää opetusta. Ensinnäkin modernismia ja populaarikulttuuria ei sen mukaan ole välttämätöntä ymmärtää kahdeksi täysin eri ilmiöksi. Ne on mahdollista määritellä oireiksi tai reaktioiksi molemmille yhteiseen tilanteeseen: monopolikapitalismiin ja sitä luonnehtivaan tavarautumisen prosessiin. Toisekseen Adornon analyysi todistaa, että tässä määrittelyssä tai välityksessä ei väistämättä ajauduta toiseen äärilaitaan, jossa modernismi ja populaarikulttuuri paljastuvat pohjimmiltaan yhdeksi ja samaksi asiaksi. Analyysi kyllä osoittaa vastakohtien ykseyden, sen että modernismi ja populaarikulttuuri ovat molemmat tavarautumisen määrittämiä kulttuuri-
muotoja. Adorno kuitenkin painottaa yhtä selvästi, että ne ovat toisistaan poikkeavia reaktioita tavarautumiseen. Kolmannen opetuksen mukaan modernismin ja populaarikulttuurin rinnastaminen toisiinsa tavarautumisen kautta on keino siirtää keskustelu tasolle, jolla niitä ei tarkastella vain jommankumman näkökulmasta – elitistisesti tai populistisesti. Tavarautuminen sijoittaa modernismin ja populaarikulttuurin samalle jatkumolle ja sen näkökulmasta ne voidaan käsitteellistää hieman samassa hengessä kuin saman kolikon eri puolet: läheisesti toisiinsa liittyviksi mutta silti keskenään erilaisiksi.

Lähteet

- Adorno, T.W. (1967). Cultural Criticism and Society. Teoksessa *Prisms*. London: Neville Spearman. 17–34.
- Adorno, T.W. (1980). Über den Fetischcharakter in der Musik und die Regression des Hörens. Teoksessa *Gesammelte Schriften. 14*. Frankfurt am Main: Suhrkamp. 14–50.
- Adorno, T.W. (1989). Lyric Poetry and Society. Teoksessa D. Kellner (Toim.). *Critical Theory and Society*. New York: Routledge. 155–171.
- Adorno, T.W. (1991a). How to Look at Television. Teoksessa J.M. Bernstein (Toim.). *The Culture Industry*. London: Routledge. 158–177.
- Adorno, T.W. (1991b). On the Fetish Character in Music and the Regression of Listening. Teoksessa J.M. Bernstein (Toim.). *The Culture Industry*. London: Routledge. 29–60.
- Adorno, T.W. (1993). *Hegel: Three Studies*. Cambridge: The MIT Press.
- Adorno, T.W. (1998). Scientific Experiences of a European Scholar in America. Teoksessa *Critical Models*. New York: Columbia University Press. 215–242.
- Adorno, T.W. (2002). On the Social Situation of Music. Teoksessa R. Leppert (Toim.). *Essays of Music*. Berkeley: University of California Press. 391–434.
- Adorno, T.W. (2006). *Esteettinen teoria*. Tampere: Vastapaino.
- Adorno, T.W. (2008). *Lectures on Negative Dialectics*. Cambridge: Polity Press.
- Althusser, L. & Balibar, É. (1970). *Reading Capital*. London: NLB.
- Aristotle (2000). *Politics*. Toronto: Dover Publications.
- Balakhrisnan, G. (2010). The Coming Contradiction. *New Left Review* 66:6, 31–53.
- Best, S. (1989). Jameson, Totality and the Poststructuralist Critique. Teoksessa D. Kellner (Toim.). *Postmodernism/Jameson/Critique*. Washington: Maisonneuve Press. 333–368.
- Brown, N. (2009). Its Dialectical! *Mediations* [online] 24:2 [Lainattu 10.10.2011], 150–162. Saatavilla: http://www.mediationsjournal.org/files/Mediations24_2.pdf
- Dowling, W.C. (1984). *Jameson, Althusser, Marx*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

- Grossberg, L. (1979). Marxist Dialectics and Rhetorical Criticism. *The Quarterly Journal of Speech* 65: 3, 235–249.
- Grossberg, L. (1994). Marxist Interpretation of Culture. Teoksessa *Bringing it All Back Home*. Durham: Duke University Press. 103–137.
- Haug, W.F. (2005). Dialectics. *Historical Materialism* 13: 1, 241–265.
- Hohendahl, P. (1995). *Prismatic Thought*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Horkheimer, M. & Adorno, T.W. (2008). *Valistuksen dialektiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Jameson, F. (1974). *Marxism and Form*. Princeton: Princeton University Press.
- Jameson, F. (1988). Periodising the 60s. Teoksessa *Ideologies of Theory. Volume 2*. London: Routledge. 178–210.
- Jameson, F. (1992). Reification and Utopia in Mass Culture. Teoksessa *Signatures of the Visible*. Routledge: New York. 11–46.
- Jameson, F. (2002). *The Political Unconscious*. London: Routledge.
- Jameson, F. (2007). Interview with Stuart Hall. Teoksessa I. Buchanan (Toim.). *Jameson on Jameson*. Durham: Duke University Press. 113–122.
- Jameson, F. (2009). *Valences of the Dialectic*. London: Verso.
- Jay, M. (1984). *Marxism and Totality*. Berkeley: University of California Press.
- Lukács, G. (1971). *History and Class Consciousness*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Malmberg, T. (2006). Habermas ja teoreettinen julkisuustutkimus. Yritys selittää väärinkäsityksiä. *Tiedotustutkimus* 29: 2, 121–125.
- Marcuse, H. (1977). *Reason and Revolution*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Marx, K. (2008). “Grundrissen” johdanto [online]. [Lainattu 10.10.2011]. Saatavilla: http://sosialismi.net/wp/files/2008/08/marx_-_grundrissen_johdanto1.pdf
- Mäki-Kulmala, H. (1995). Neuvostomarxismi ja dialektiikka. *Niin & Näin* 2: 1, 21–29.
- Nilges, M. (2009). Marxism and Form Now. *Mediations* [online] 24:2 [Lainattu 10.10.2011], 66–89. Saatavilla: http://www.mediationsjournal.org/files/Mediations24_2.pdf

Stegmaier, W. (1997). Henki, Hegel, Nietzsche ja nykyisyys. *Niin & Näin* 4: 2, 15–21.

Viren, E. & Vähämäki, J. (2011). *Perinnöttömien perinne*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Williams, R. (1976). *Keywords*. New York: Oxford University Press.

OKOT P'BITEK AND RICHARD RORTY'S CRITIQUE OF UNIVERSALISM

Gerald Porter

Abstract: Anthony Agwuele (2009) draws on Rorty's non-universalist conception of philosophy, to deconstruct the notion of a general theory of representation and instead postulate cultural genre and social practice as modes of philosophical investigation. *The Song of Lawino* by the Ugandan poet Okot p'Bitek takes the form of a lively debate between adversarial world views. The poetic debate is not an African but a European literary genre that goes back to medieval times (the *flyt-ing*). p'Bitek takes up a position which is close to Rorty's, arguing for a traditionalist philosophy which is constructed from African peoples' morality, oral tradition, ethics, religion, folklore; in short from their collective world view or metaphysics. p'Bitek's challenge to the universality of Western philosophy places him close to a pragmatist position. This paper shows that, by decentering and defamiliarizing belief systems like Christianity, introduced to Africa quite recently in historical terms, p'Bitek makes of *The Song of Lawino* a text of *ressentiment*, of the Empire Writing Back.

Introduction

The assertion of a specific African philosophy, which began in the 1960s in the years following decolonization (Mbiti 1969, and more than fifteen subsequent titles featuring the words "African philosophy"), was openly counterhegemonic, aspiring to reconstruct the new societies on the ruins left by colonialism. The protagonist of the Ugandan poet and philosopher Okot p'Bitek's celebrated poem "*Song of Ocol*" (1967) specifically refers to

The African foundation
On which we are
Building the new nations
Of Africa . . .
The African philosophy
On which we are reconstructing
Our new societies. (Okot 1984: 150)

This philosophy was concerned to challenge racist claims that denied Africans the ability to reason deductively at all (parodied as "me rational, you Jane").¹ It aimed

---

¹ Ian Hacking, quoted in Voparil and Bernstein (2010: 443).

at mediating a collective system of established beliefs, in contrast to Western philosophy, which was seen to privilege individual thinkers (Agwuele 2009: 166). Above all, it was based on the assumption that philosophy, and by implication truth and ethics, is not only evolutionary but also plural. This to a great extent drew on the work of the American pragmatist thinker Richard Rorty.

Rorty and Anti-universalism

Richard Rorty (1931–2007) is concerned to deconstruct the notion of a general theory of representation: Western philosophers, he maintains, overemphasise their sense of a linear philosophical tradition with its models of subjectivity predicated on consciousness, perception, alienation, freedom and language (Hall 1996: 194). Instead of representation, he postulates cultural genre and social practice as modes of philosophical investigation. Such investigation should not be carried out on the basis of assumed transcultural values: Rorty frequently refers to “our untheoretical sense of social solidarity” in a fruitless search for inherent and unvarying principles (1984: 41). This applies as much in contemporary trans-cultural contexts as to the more clearcut distinction between modern and pre-modern forms of consciousness. In a famous phrase, he urged philosophers to give up any “ambition of transcendence” any search for “context-free validity” (Rorty 1991: 190; Voparil & Bernstein 2010: 439).

The very fact of being an American, brought up in the land of William James and John Dewey, of course had laid Rorty open to the tenets of pragmatism. By his own anti-universalist argument, therefore, he questioned at different times many of the foundation texts of Western feminists and liberal democrats, such as Thomas Paine’s *Rights of Man* (1791–1792) and Mary Wollstonecraft’s *Vindication of the Rights of Woman* (1792). Firstly, they reduced a vast complex of interlocking moralities deriving from very varied traditions and customs into a simple moral code, and secondly they applied abstract and general notions about rationality, science and truth outside the particular contexts to which they could legitimately be applied. Therefore, in the spirit of a dynamic and polyglossic postmodernism, he argued for a diversity of radical rather than Utopian philosophies. For this reason, Rorty rejects questions of epistemology, whether relative or absolute. (Rorty in Voparil & Bernstein 2010: 330, 438–39, 114).

Asserting a specifically African philosophy on the premise that no set of moral principles is applicable to all cultures is very close to the pragmatic relativism of Rorty. His position derives from his critique of Kant in his essay “Justice as a larger loyalty” (1997). He rejects Kant’s assertion of universal and unconditional

moral obligations based on reason rather than sentiment, on universal validity rather than specific cultural and historical conditions. He therefore also rejects the idea that men and women everywhere start from the same set of principles and work from there towards their application to diverse social and historical conditions. He agrees with Annette Baier that in actuality the process works in the opposite direction: “morality starts out not as an obligation but as a relation of reciprocal trust among a closely knit group, such as a family or clan. . . . Obligation, as opposed to trust, enters the picture only when your loyalty to a smaller group conflicts with your loyalty to a larger group” (Rorty in Voparil & Bernstein 2010: 435).

Even before Rorty’s essay appeared, the anti-universalist approach had been questioned by the African philosopher Paulin J. Hountondji (1996), and others. He maintained that “philosophy is a conversation with many contributions and African philosophy must be the contributions of Africans to it” (Agwuele 2009: 124). Is not speaking of African philosophies, let alone a single “African philosophy,” to create new metanarratives comparable to Western philosophy or indeed Christian or Islamic theology? It is perhaps significant that Hountondji’s book, like all but two of the fifteen books which mapped out a homogeneous “African philosophy” in the closing years of the last century, was published in the United States.

Positions similar to Rorty’s have been presented in Sub-Saharan Africa since the 1990s, and the debate has been well-summarized by Anthony Agwuele (2009: 128–34), who takes an anti-universalist position. He starts from the opposite pole to universalists like Hountondji, setting out, in the spirit of postmodernism, patiently to decentre all philosophical discourses, including African ones. To avoid the charge of cultural nationalism, he urges philosophers to focus instead on the meaning people give to their experience and study how they adapt it to existential challenges (Agwuele 2009: 145). This anti-universalist approach may be called traditionalist in that it asserts not only the significance but the primacy of local praxis in the form of social institutions, worldviews, oral methods of recoding and recall, proverbs and mythology.

Okot p’Bitek and the Acoli

However, I am concerned in this paper to recuperate this decentred model and, locating it within Rorty’s anti-universalist position in the context of a compara-

tively small African ethnic group, the Acoli² of northern Uganda. The traditional culture of this group has also absorbed mediated or contested versions of the ideologies of colonialism, which lasted beyond Ugandan Independence in 1962, and also of nationalism. Their oral culture is embedded in the practice of oral exposition and debate, a tradition going back to the Socratic dialogues, the wisdom of Solomon, the parables of Jesus and the Jataka tales of Buddha: none of whom personally left written records. The tradition continued into the Middle Ages and beyond, taking the form of debates in the form of exchanges of often scandalous abuse known as *flytings* (Mackenzie 1966: 5). **Okot p'Bitek**³ (1931–1982), a member of the Acoli of Uganda, is one of Africa's outstanding poets. He was a public figure for much of his life: as a young man he played in the Ugandan national football team. Okot came from an almost exclusively oral tradition: as the first member of his family to benefit from a print-based education, he taught at the Universities of Makerere, Ife, Nairobi, Texas and Iowa. His novel *Lar Tar* (1953) was the first to be written in the Acoli language. However, as the dialogues which are the subject of this paper make clear, the spoken word remained his primary medium: he was Director of Uganda's National Theatre during a stormy period, and published collections of Acoli tales (1978) and songs (1979).

The *Song of Lawino* (first in the Acoli language Acolai, then in English, 1966) is the complaint of a woman about her husband Ocol, who has deserted her for another woman. It is set in the years immediately following Uganda's independence in 1962, when the new thinking generated by the process of resistance to empire was being halted by those who sought to recreate the old colonial structures in their own interests, even to the extent, in Uganda, of establishing fascism in the form of the dictatorship of Idi Amin (1971–1979) five years after the *Song of Lawino* was published. Lawino's criticism of the neo-colonial opportunism of her husband in the poem led to Okot's dismissal from the directorship of the Ugandan Cultural Centre. The *Song of Lawino* influenced several younger East African artists such as Okello Oculi with his "village opera" *Orphan* (1968), and has been called "possibly the best rounded single work of African poetry in English today" (Chinweizu et al. 1980: 195).

---

² The forms "Acholi" and "Acioli" are also used (for example, in Mamdani 1983). I here adopt p'Bitek's own spelling. The Acoli took an active role in Uganda's first political party, the Uganda National Congress, formed in 1955. The British actively discouraged cash-crop production in the north, instead drawing on the Acoli for the police and army, and as a labour force for the factories and plantations in the south. Southerners dominated the civil service, and trade was in the hands of Asians (Mamdani 1983: 10, 20–1).

³ Critics often use "p'Bitek" when referring to him as if it was a surname. Since "Okot" is the family name, I use this in reference to the writer in this article.

Representation in Translation

The *Song of Lawino* was first written in Acolai and only translated by Okot as an afterthought (1966). Writing of problems of representation in translations of the texts of minority languages, Maria Tymoczko emphasises the

massive obstacles facing translators who wish to bring the texts of a marginalized culture to a dominant-culture audience: issues relating to the interpretation of material culture (such as food, dress, tools) and social culture (including law, economics, customs, and so forth), history, values, and world view; problems with the transference of literary features such as genre, form, performance conventions, and literary conventions, as well as the inevitable questions of linguistic interface. (1999: 47)

It is therefore significant that the translation of the *Song of Lawino*, made by Okot himself, differs considerably from the original version: there are changes in order, some explanation of local customs, and less repetition, and in this sense Okot has brought it closer to the world of his European readers. One example is the translation of Acoli proverbs and songs in the poem. Mapanje and White have shown that in a domestic setting like Lawino's, such proverbs and songs are often normative and function as a form of social control (1983: 129). The critic Taban lo Liyong emphasises that in Okot's poem "the meaning of deep Acoli proverbs are [sic] made very light by their rendition into English word for word, rather than sense for sense, or proverb for proverb" (Heron 1984: 8). This leads to occasional obscurity for readers unfamiliar with Acoli culture:

Stop treating me like salt-less ash

Become barren of insults and stupidity;

Who has ever uprooted the pumpkin? (34–35)⁴

Even with a cumbersome footnote, much of the signification of the original proverb has been lost.

There are many satirical complaint songs in African culture, some of which were included in Okot's collection of Acoli songs *Horn of my Love* (1974). However, the extended complaint poem in the form of a lively debate between adversaries (typically, a husband and wife like Lawino and Ocol), is a European, not an African, literary genre that Okot became familiar with during his law studies at the

---

⁴ Page references to the *Song of Lawino* are to the edition in the African Writers Series (London: Heinemann, 1984).

University of Aberystwyth in Wales (Heron 1984: 4). It goes back to the *flyting* of medieval times, and evidently to bring it closer to that model, Okot later wrote the (much shorter) husband's defence (*Song of Ocol*, 1967), which he wrote directly in English. However, the songs of Lawino and Ocol do not stand in the same dialectical relation to each other as the traditional *flyting*, because Okot did not regard Acoli and European culture as the thesis and antithesis of an argument from which the reader can deduce a synthesis (Heron 1984: 29). For example, Okot divided his English version of the "Song of Lawino" into chapters corresponding to the *fitts* of the medieval European courtly romance, and there exists an analogue of the *Song* in the Scottish "The Tretis of the Twa mariit Wemen and the Wedo" [Discussion of the Two Married Women and the Widow] by the poet William Dunbar (Mackenzie 1966: 85–97). Since the terminology of written genres is culturally bound to Western models, it is simplistic to regard African analogues in binary terms as either traditionalist or universalist.

In every translation there is always a gap which offers a space for manipulation, questioning the claim of "equivalence" in the relation between the two languages that the translation bridges (the bridge metaphor is a significant one, suggesting that it fully occupies neither space). This is particularly true when the target text is that of the former colonial power in Uganda, as in the case of the *Song of Lawino*. It is therefore significant that Okot himself took responsibility for the translation. Maria Tymoczko (1999: 159) identifies 'three specific areas – representing culture, representing humour, and representing names – [which] take us to the heart of cultural power in translation.' The first of these, culture, is seen most strikingly in references to the role of Christian missionaries in Africa, whom Okot saw as the ideological wing of colonialism (Mandani 1983: 13). In the poem, Lawino comments on the way in which Christian belief served the interests of the new moneyed class:

Do they buy the places

In Skyland with money?

The stools

On the right hand of the Hunchback [God]

Are these reserved

For moneyed fellows,

Fat-bellied men

The backs of whose necks

Resemble the buttocks of the hippo,

And green oils

Ooze out of the lined necks? (85)

Immediately after publishing *The Song of Lawino*, Okot wrote a book on belief systems entitled *African Religions in Western Scholarship* (1970), in which he asserted that the Acoli idea of a high god was a recent phenomenon, “a creation of the missionaries”, since African pantheons such as that of the Luo and the Acoli were in fact non-hierarchical (quoted in Masolo 2004: 91, 93). In this way he directly challenged European monotheism. The missionaries themselves acted as translators and mediators, segueing African belief systems into Christian theology in the same way that the new religion subsumed the old in 6th century Britain by taking over Easter and the sites of temples: thus Acoli gods or spirits such as *ja-juoks* (nocturnal, morally bad individuals or spirits) were sometimes incorporated into Christianity as “devils” (Masolo 2004: 90).

Okot concludes, like Rosalind Shaw (cited in Masolo 2004: 89), that African religions are the creation, not just the victims, of Western colonialism, since scholars in the colonial period failed to take into account belief systems which were based on non-Western conceptualizations of the inhabitants of the spiritual world, but merely suppressed or (literally) demonized them. In his translation of the names of gods and spirits, Okot aims at defamiliarisation, seeking to exploit the gap between the source language and the target language by making them strange, to emphasise their in-between nature. Thus, in a direct translation from Acoli, God is called “the Hunchback” (94), and the Holy Spirit the “clean ghost” (74). These “queering” references to Christianity continue with a coldly analytical view of the role of the priest at a Catholic Mass:

And he was calling people

To come and eat Human flesh!

He put little bits in their hands

And they ate it up!

Then he took a cup,

He said

There was human blood

In the cup

And he gave it

To the people

To drink! (75)

Even when the poem is written directly in English, like its companion piece the *Song of Ocol*, manipulation is taking place. As Homi Bhabha explains, “though *Brot* and *pain* intend the same object, bread, their discursive and cultural modes of signification are in conflict with each other, striving to exclude each other” (2004: 325. Original italics). Bhabha’s position here is a searching critique of essentialism, an aspect of universalism which saturates discussions of gender.

Gender and resentment

The *Song of Ocol* is the reply of the erring husband to his wife Lawino’s accusations. Although speaking as a member of the ethnic group that initiated the Lamogi Rebellion of 1911–1912 (Mamdani 1983: 13), he cautions against the romantic nationalism of his wife, because he sees it as being based on a largely European socialist discourse artificially attached to what was perceived as traditional culture:

We will ban

The stupid village anthem of

‘Backwards ever

Forwards never.’ (129)

Ironically for a “mimic man”, Ocol’s stance seems to be the same as Okot’s, that cultures cannot simply take over discourses appropriate to other historical conditions because it denies particularity and perpetuates a subordinate position.

Acoli culture is best seen not primarily in a dialectical relation to colonialism, in terms of subjugation, assimilation and resistance, but in dialogue with its own history (of which colonialism is one part), its ecology and its social dynamics. In Lawino’s case this is centred on gender. In 13 sections, she mocks her husband’s mimicking of Western models of timekeeping, cleanliness, belief and what she sees, *pace* Jacques Derrida, as a privileging of the printed word over the spoken. Okot showed in his book *African Religions in Western Scholarship* (1971) how

missionaries also marginalized the Acoli's oral culture, which was diffuse, polyglossic and resistant to control from above, by giving higher status to written sacred texts, codified doctrines and a center or centers of authority (Masolo 2004: 86). In that spirit, her husband Ocol is constantly trying to silence the voices around him:

He says

He does not want

To hear noises

That children's cries

Disturb him. (67)

He does this so as to replace the voices of his own people, their oral beliefs and traditions, with foreign texts: as Lawino puts it, "My Husband's House is a Dark Forest of Books" (chapter title; Okot 1984: 113). This is analogous to the notorious shelf-ful of European books which, in his famous *Minute on Education of 1835*, the historian Thomas Babington Macaulay considered would replace the whole of Indian literature: he believed that "the intellectual and imaginative wealth of the world was laid up" in English literature (Boehmer 1995: 53). Thus poems on daffodils and buffalo, and novels on young girls competing for husbands in country houses set in parks, all unheard of in Africa, became part of a "universal" education in humanities. On the other hand, the very form of the Song of Lawino, that of an oral performance, challenges a discourse which regards prose and print as the only acceptable mode for philosophical debate, a position which Lawino sees as explicitly gendered. She regards print culture as Other, a Trojan horse which is displacing the value system which the Acoli have developed through praxis.

Finally, Lawino mocks the way her husband's lover now aspires to look like a white woman, dusting chalky (and cancer-producing) whitening powder on her face:

And it looks so pale;

She resembles the wizard

Getting ready for the midnight dance. (37)

Lawino comments in scorn:

I have no wish

To look like a white woman.

The long-necked and graceful giraffe

Cannot become a monkey. (56)

Ocol's lover has also yielded to one of the crudest assertions of cultural power, that of naming, by adopting a Christian first name, Clementine, as a condition of attending the missionary school. Such subordination to colonial power extended to the largest feature of the new country of Uganda: Lake Lolwe was renamed Lake Victoria by the British, and retains that name in Finnish atlases today despite the old name having been restored fifty years ago. Okot shows how, in this dialectic of cultural difference, ideology maintains its momentum. With biting irony, Lawino makes her song an example of the empire writing back: it is a text of what Jameson, following Nietzsche, called *ressentiment*, approaching society and struggle in a synchronic sense: such discourses are dialogical in structure and antagonistic by nature, arranged, as in the case of the mimicry of white models of beauty parodied here, around minimal units called *ideologemes*, which may appear in the form of an opinion, belief or prejudice, or as a narrative which can later be expanded (Jameson 1981: 94).

Lawino is highly critical of the European models of behaviour which her husband, a "mimic man" in the terminology of Nobel prizewinner V. S. Naipaul (1967), struggles to adopt: education, doing business and playing the "big man" in politics. Okot had first-hand knowledge of these: when he studied social anthropology at Oxford, writing his B.Litt. on the oral literature of the Acoli, he said the whole discipline should be closed because it was so filled with colonial attitudes (Heron 1984: 4). Like Okot, Lawino clearly considers the threat of neo-colonialism to be cultural rather than economic.

Time and Truth

Lawino's independent thinking is seen most clearly in the part of her song called "There is no Fixed Time for Breast Feeding" (1984: 63–73). As E. P. Thompson and others have shown, the minute and regular observance of time was an important part of the project of creating modern capitalism (1993: 352–403). Lawino complains that her husband has surrendered to this purely functional view of time: "He says/ He has no time to waste./ He tells me/ Time is money" (67). The adage "time is money" derives from the American philosopher Benjamin Franklin's "Advice to Young Tradesmen" (1741; Cohen & Cohen 1972: 62) and is an example of the didactic oral forms of thinking adopted by the ideologists of the

American Revolution. In this way, concepts representing the ideologies of Puritanism and nascent capitalism, which radically undermined evolved communal practices, were presented in the form of “homespun wisdom,” “cracker-barrel philosophy” or “common sense ideas”. Time-discipline was one such ideological meme, and it has a significant gender element:

my husband insists

What exact time

He should have morning tea

And breakfast,

When exactly to have coffee.

She herself is rooted in cursive, cyclical time:

I must first look at the sun,

The cock must crow

To remind me. (Okot 1984: 64)

This linear view of time based on the clock. Later she adds:

I cannot tell

When our children were born . . .

A person’s age

Is seen by looking at him or her . . .

Is shown by what he or she does (72)

This, of course, is the feminist distinction between time’s circle and time’s arrow, but the difference between the precision of clock-time and the supposed imprecision of “natural” time is above all a binary harnessed to the imperial discourses of east and west, archaic and modern, myth and history, non-rational and rational. It was part of the colonial project to construct the fiction that non-industrial societies lived somehow ‘outside’ time in a perpetual and non-historical present. The French musician Pierre Boulez argued that this opposition is one of the fundamental structural features of music in culture. He said that we live in basically two types of space-time in the world, state or striated space, and nomad or smooth

space: “in a smooth space-time one occupies without counting, whereas in a striated space-time one counts in order to occupy” (Deleuze and Guattari 1988: 477).

It appears, for example, in Thomas Hardy’s novel *The Woodlanders* (1887), where Grace Melbury’s holistic view of her surroundings comes in conflict with the fractured and discontinuous scientific observations of her exogamous husband Fitzpiers:

Almost every diurnal and nocturnal event in that woodland place had hitherto been the direct result of the regular terrestrial roll which produced the season’s changes; but here was something dissociated from these normal sequences, and foreign to local knowledge. (Hardy 1985: 37)

Homi Bhabha has shown how “the concurrent circulation of linear, cursive and monumental time, in the same cultural space, constitutes a new historical temporality” (Bhabha 2004: 153). An oral performance before a disparate audience often brings with it a clash of time systems. It has implications for the use of time by those without institutional power, such as Lawino and other Acoli women in her circle. Her challenge to the strict regulation of the working day thus becomes a challenge to the power system itself.

The challenge to the concept of fixed time resonates strongly with Rorty’s rejection of the fixity of truth, which derives ultimately from pragmatism: John Dewey, basing his conclusions on Darwin, famously substituted “inquiry” for “truth” as the fundamental concept of logic and the theory of knowledge. Instead of seeking absolute origins and absolute finalities, philosophers should explore the instrumental function of truth in terms of specific values and the specific conditions that generate them (Dewey 1910: 13). Influenced by Darwin, he emphasized the continuity of causes of innate behaviour, including ethical and ontological principles, through evolution (DeHaan 1965: 279). As a pragmatist, Rorty strongly supports the relativity of truth: “Truth cannot be out there – cannot exist independently of the human mind” (Rorty 1989: 5).⁵ Pragmatism “makes truth or knowledge a body of beliefs or self-descriptions which people hold about themselves at any point in time” (Agwuele 2009: 24), or, it should be added, in any society.

In the place of truth, Rorty proposes that philosophers should give their attention to specific cultures. He pushes for Nietzschean truth in a passage which emphasises its relativism, inviting us to embrace “a mobile army of metaphors, metonyms, and anthropomorphism – in short, a sum of human relations, which have

---

⁵ I owe this quotation to Lydia Kokkola.

been enhanced, transposed, and embellished poetically and rhetorically and which after long use *seem* firm, canonical, and obligatory to a people” (Rorty 1991: 39. My italics).

Conclusion

Homi Bhabha (1992: 62–63) is right to emphasise the limits of using Richard Rorty’s concept of “imaginative identification with the Other” to support a post-colonial pragmatist position. Rorty did, after all, once describe himself as a “postmodernist bourgeois liberal” (Rorty 1983), words that he later regretted. A liberal American philosopher, Bhabha says, is unlikely to countenance a subaltern agency which reinscribes itself in insurrection and rebellion. However, I suggest in my paper that the protagonist of an ambitious philosophical African poem by a Ugandan poet questions Enlightenment assumptions of universal values in the same way. Rorty’s anti-universalism is in tune with the post-structuralist rejection of the existence of a transcendental objectivity. Just as countries like Finland and China subverted ideas of a universal model of development, so Japan and China (again) have deconstructed the East-West binary. This is a position close to that taken up by Okot: in the absence of a common ontology there is no basis for any general scheme of truth (Agwuele 2009 28). Since all philosophers are at the same time cultural philosophers, he argues for a polyphonic traditionalist philosophy which is constructed from the Acoli peoples’ morality, oral tradition, ethics, religion, folklore; in short from their collective world view or metaphysics, at the same time as interrogating, by decentering and defamiliarizing systems of control introduced to Africa quite recently in historical terms, Okot is also able to avoid a romantic isolationism.

Works cited

Agwuele, A. O. (2009). *Rorty’s Deconstruction of Philosophy and the Challenge of African Philosophy*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Bhabha, H. (1992). Postcolonial authority and postmodern guilt. In L. Grossberg, N. Carey & P. Treichler (Eds). *Cultural Studies*. New York: Routledge. 56–66.

Bhabha, H. (2004). *The Location of Culture*. 1994. London: Routledge.

Boehmer, E. (1995). *Colonial and Postcolonial Literature*. Oxford: Oxford UP.

- Brown, Lee (Ed.). (2004). *African Philosophy. New and Traditional Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Chinweizu et al. (1980). *Toward the Decolonization of African Literature. Vol. 1*. Enugu, Nigeria: Fourth Dimension.
- Cohen, J.M. & Cohen, M.J. (Eds.). (1972). *Penguin Dictionary of Quotations*. Harmondsworth: Penguin.
- DeHaan, R. (1965). *Kropotkin, Marx and Dewey*. *Anarchy* 5: 9, 271–86.
- Deleuze, G. & Guattari, F. (1988). *A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia*. London: Athlone.
- Dewey, J. (1910). *The Influence of Darwin on Philosophy*. New York: Henry Holt.
- Hall, S. (1996). *Critical Dialogues in Cultural Studies*. D. Morley & K. Chen (Eds). London: Routledge.
- Hardy, T. (1985). *The Woodlanders. 1887*. Harmondsworth: Penguin.
- Heron, G. A. (1984/1972). *Introduction to Okot p'Bitek, Song of Lawino. Song of Ocol*. London: Heinemann. 1–33.
- Hountondji, P. J. (1996). *African Philosophy. Myths and Reality*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Jameson, F. (1981). *The Political Unconscious*. London: Methuen.
- Mackenzie, W. M. (Ed.) (1966). *Poems of William Dunbar*. London: Faber and Faber.
- Mamdani, M. (1983). *Imperialism and fascism in Uganda*. Nairobi: Heinemann.
- Mapanje, J. & White, L. (Eds). (1983). *Oral Poetry from Africa*. Harlow: Longman.
- Masolo, D. A. (2004). The concept of the person in Luo modes of thought. In L. Brown (Ed.). *African Philosophy. New and Traditional Perspectives*. Oxford: Oxford University Press. 84–106.
- Mbiti, J. (1969). *African Religions and Philosophy*. London: Heinemann.
- Naipaul, V. S. (1967). *The Mimic Men*. Harmondsworth: Penguin.
- Okot p'Bitek. (1974). *The Horn of my Love*. London: Heinemann.
- Okot p'Bitek. (1984). *Song of Lawino. Song of Ocol*. London: Heinemann.

- Rorty, R. (1983). Postmodernist bourgeois liberalism. *Journal of Philosophy* 80: 10, 583–589.
- Rorty, R. (1984). Habermas and Lyotard on postmodernity. *Praxis International* 4: 1, 32–44.
- Rorty, R. (1989). *Contingency, Irony and Solidarity*. Cambridge: Cambridge UP.
- Rorty, R. (1991). *Objectivity, Relativism, and Truth*. Cambridge: Cambridge UP.
- Rorty, R. (1997). Justice as a larger loyalty. In J. Voparil & R.J Bernstein (2010) (Eds). *The Rorty Reader*. Chichester: Wiley-Blackwell. 433–43.
- Thompson, E. P. (1993). *Customs in Common*. Harmondsworth: Penguin.
- Tymoczko, M. (1999). *Translation in a Postcolonial Context*. Manchester: St. Jerome.
- Voparil, C. J., & R. J. Bernstein (Eds). (2010). *The Rorty Reader*. Chichester: Wiley-Blackwell.

IN THE DEFENCE OF DELIBERATION: A REPLY TO DIANA MUTZ'S INDICTMENT OF THEORIES OF DELIBERATIVE DEMOCRACY

Andras Szabo

Abstract: Diana C. Mutz (2008) questions the status of deliberative democracy as a scientific theory characterized by vague concepts connected through loose assumptions, by a tendency to overlook empirical evidence, and by un-falsifiability. Defining deliberative democracy as a kind of socio-political organization that brings about certain empirically observable benefits means replacing empirically testable hypotheses with assumptions. This, in turn, means that deliberative theory lacks not only empirical but also normative relevance. But while Mutz might be right in her succinct analysis of much (flawed) theorizing about deliberative democracy, she seems to foreclose the possibility of a deliberative theory whose normative potential is *not* tied to its immediate effects on the participating citizens. I briefly review some other variants of deliberative theory, and attempt to expose the taken-for-granted assumptions on which some of these theories are built. This review suggests that, although deliberative theory does seem guilty of replacing certain hypotheses with assumptions or normatively grounded axioms, there is little reason to abandon it altogether.

A theory that lost sight of practice

In her 2006 book *Hearing the Other Side*, Diana C. Mutz explores the apparent tensions between the deliberative and participatory aspects of democracy. Without questioning the benefits traditionally associated with the deliberative process – e.g. that it educates participants, or helps them get a better understanding of the issues they are facing –, she convincingly argues that these are easily outweighed by inconvenient practical factors. Deliberation would in theory be a good thing, but in reality, it is a difficult and cumbersome process which can dishearten even the keenest political activists. Deliberation can ruin friendships – or at least it is likely to put one in uncomfortable situations; and, what is more, there is a good chance that it will result in the participants retreating from political activities, having recognized how questionable their own convictions can be. Deliberation might teach a lot, but the upshot of all that teaching could be the realization of how little one actually knows about the issues that she is about to take a stand on. Thus, it seems, deliberation is a form of political participation that can undermine other, traditional forms of activism such as voting. (Mutz 2006.)

In a follow-up to the book Mutz (2008) shifts her attention somewhat, focusing not on the practice, but on the theory of deliberative democracy – or, to be more exact, on the unfortunate ways in which the theory has been tangled up with practice. She questions the validity of the link between the theory's normative and empirical dimensions, and argues that a re-examination of the theory's constitu-

tive elements is due. Without a careful re-establishment of its concepts and their relationships, deliberative theorizing will remain akin to painting in the dark.

She locates the link between the normative and empirical dimensions of deliberative theory in the observable benefits that deliberation is supposed to bring about:

The whole reason deliberative democracy is normatively desirable is because it is thought to produce tangible benefits for democratic citizens and societies. [...] Although normative theory is obviously not testable in the usual sense, to the extent that scholars agree on which criteria are beneficial for a democratic society, then we can, within the boundaries of these specific criteria, evaluate whether deliberation contributes towards those ends. This is the shared ground where normative theory and empirical social science meet. (Mutz 2008: 523.)

She then mentions possible alternative ways of conceiving of this “shared ground”: notably, that some theoreticians tie deliberation to ensuring the legitimacy of political decisions. But, she argues, legitimate decisions need to be empirically perceived as such by the citizens themselves – which means that legitimacy must also necessarily be empirically measurable via certain signs – by the enquiring social scientists. (Mutz 2008: 523–524.)

What is implied here is that measuring decisions themselves, the “products” of the deliberative process, seems daunting, or perhaps even impossible. Such a measurement must of course involve the creation of some kind of an empirically applicable normative standard – but this is only one of the problems.

Political decisions are often – if not always – tied to a normative base, to the preference of certain values over others. In some cases, the connection between decisions – which concern some possible future course of action – and the underlying values can easily be established. (Consider, for example, a hypothetical referendum on revoking women’s voting rights: one would not need to wait until after the decision to be able to pass normative judgement on the possible outcomes.) But in other cases – and I would wager that this applies to the majority of political decisions –, the connection between values and possible future courses of action is very much contingent on a large array of factors. In support of a particular interpretation of equality, for instance, a parliament could decide to levy a tax on certain people it defines as “rich”; but it is impossible to make a reliable evaluation of the effects of this piece of legislation beforehand. Will this tax contribute to our conception of equality? Will it solve one problem by creating a hundred others? Will it have any effect at all? Would another kind of tax not have served our purposes better? To the extent that we can ever be sure – we can only be sure *in hindsight*.

Elections are perhaps the best example of the uncertainty involved in political decisions: voters can inform themselves about the candidates, their personal and professional qualities, their views, and their proposed programmes – but in the end, all they will have is a best guess about what is going to happen when a certain candidate is chosen over another. What is more, the short and long term effects of political decisions could also show considerable differences.

All of which is to assert that there are very good reasons for evaluating deliberative democracies by what could be described as their *side effects*: the immediately apparent effects of deliberation on the participants. Do they become better informed in the process? Do they develop an aptitude for considering the interests of others? Are they becoming more active? Such questions are easier to answer; and their answers arguably testify to the normative desirability of deliberation.

Assumptions vs. hypotheses

Sadly, as Mutz argues, much normative theorizing that starts from the premise above ends up getting lost along the way. She shows how theories of deliberative democracy tend to be marred by concepts that are not fully developed – and whose relationships are fuzzy at best –, and how they tend to fly in the face of compelling empirical evidence (asserting that deliberation hardly ever produces the salutary effects it is expected to).

But her main charge against deliberative theory is that it remains unfalsifiable: that the link it establishes between the normative and empirical domains is bogus. Defining deliberation as a process that brings about certain empirical results means making an *assumption* instead of a hypothesis – and, of course, assumptions are beyond empirical testing. But, as she shows, this hasn't stopped scholars from putting such theories to the test, leading to predictable outcomes. If an experiment confirms the beneficial effects of deliberation, the theory is strengthened. If an experiment seems to produce contrasting results, it is easily explained away by claiming that what *actually took place was not, in fact, deliberation*. This is circular reasoning at best.

To tackle such problems, Mutz suggests that we should abandon large theories – deliberative theory *as such* –, and sort out its underlying concepts first, as well as the relationships between them, in middle-range theories. We can understand deliberation only when we have a reliable map of how its individual constitutive features are interrelated, and how their cooperation leads to particular effects.

Without such a map, she argues, we're looking at a black box between a loose set of in- and outputs.

If, by my account, Mutz seems to be equating deliberative theorizing as such with *bad* deliberative theorizing – that would be my fault, not hers. She does not. Her arguments are forcefully driven home, and she does cite numerous examples of questionable theories, but nowhere does she deny the possibility of creating a deliberative theory which replaces assumptions with testable hypotheses – indeed, the whole point of her article is that this should be done – and she presents outlines of solutions too.

At the same time, I believe there is an area where her article is lacking, notably, in that its scope is too narrow. It does not seriously consider alternative explanations of the normative desirability of deliberation. As Mutz herself mentions, in a sense and by definition, all normative theories are untestable. Their normativity lies in a set of assumptions and premises beyond empirical confirmation. But, I would like to stress, at the same time, that normative theories are still connected to the realm of the empirical (if they are to have any relevance at all). In establishing an ideal standard, such theories must at least entertain the possibility of measuring and comparing the actual state of things with that of the ideal. A normative theory that does not do so (that renders it impossible to tell how a certain empirical situation compares with the normatively desired one) is useless; and this is, I believe, the real danger threatening deliberative theory.

For if we define deliberation as a process that brings about certain immediately observable benefits, we pretend to establish a firm link between its normative and empirical dimensions. But in doing so, we uproot the “orienting” normative function of the theory. We are left with an ideal model to which reality cannot be compared (because if we do not find the empirical benefits we’re looking for, it means that *reality is inaccurate*); and which therefore cannot offer us any clue as to what we ought to do in order to reach the ideal it expresses. A theory that states that “we shall act in the way we shall act” does not really offer any actual guidance.

But there are, indeed, alternatives to such a model. With Mutz’s doubts and caveats in mind, it is both interesting and important to turn to them and see whether or not they would pass her test.

Of means and ends

When assessing the merits of a given political organization of society, two broad analytical perspectives present themselves for consideration. On the one hand, we can decide to evaluate the *outcomes* of the political process: the decisions it leads to, or the side effects that it produces. On the other hand, we could also look at the *process* itself, claiming that its correctness is inherently valuable, more or less independent of what kinds of actual decisions it leads to. (In a sense – the means could justify the ends!)

Christiano (1997) identifies three values in each of these perspectives. Taking the perspective focusing on outcomes, supporters of deliberation might be concerned with “*virtues*”: the qualities of the citizens involved in deliberation, that are expected to improve in the process. (This is what Mutz is concerned with.) Another possible positive outcome of deliberation could be an increase in the “*justice* of laws and social institutions” (ibid: 244). Third, deliberation might also provide citizens with good reasons for accepting the resulting decisions, thereby increasing their perceived *legitimacy*.

I consider this distinction somewhat arbitrary, where “justice” and “legitimacy” are values closely tied together: legitimate decisions are legitimate *because* they are just. But the point, in any case, is that these three broadly formulated values are associated with the perspective that is concerned with the outcomes of decision-making.

In contrast, values could also be attached to the process itself. First, it could be argued that participating in deliberation is, simply, “an essential part of the good life for an individual” – a notion evoking communitarian or republican models of democracy (e.g. Barber 1984). Second, the process could also be valued as a manifestation of mutual respect and concern among citizens: to deliberate is to make decisions in a fair and just manner. Finally, one could also argue that procedural correctness is “necessary and sufficient for the justification of the outcomes of the process.” In this last view, the existence or relevance of independent, external standards is questioned: “the standards for assessing [decisions and] institutions are entirely elaborated within the process of deliberation among free and equal citizens.” (Christiano 1997: 244–246.)

Here I would like to explore the concept of “legitimacy”, and how its two incarnations - from the “output” and the “process” perspectives – differ. Doing so will reveal some of the assumptions that deliberative theory is founded upon, and which therefore might be worth revisiting and questioning. In the latter (process-) perspective, procedural correctness is *constitutive* of the good decisions; they can

be accepted as good ones *because* they were reached in a certain way. As Estlund (1997) and Michelman (1997) point out, this is a paradoxical claim. It implies that the rules of the ideal process themselves are established through deliberation – but it might seem impossible to debate the rules of the debate – without knowing these rules in the first place.

I would argue that a pragmatic approach might help in cutting this Gordian knot, whereby the process of debate is subject to a retrograde review and gradual refinement, over the course of time. Such a solution would still have to rely on some external standard of evaluation by which the review of past decision making processes would become possible. Thus it seems impossible *not to* attribute any kind of epistemic value to democratic procedures. Procedural correctness is always and necessarily tied to another, underlying set of values.

What I have called the “output perspective” recognizes this, and focuses on the “products” of deliberation. It argues that deliberation produces legitimacy by finding the best solutions to our problems. On the surface, this claim might look similar to the one put forward by the “process perspective”. But there is, of course, a fundamental difference. Contrary to the “process view”, the “output view” argues that the decisions reached are not legitimate *because of the process* in which they were found, but on their own merits – and, importantly, this implies that the said “best decisions” might well have been made by a dictator too. In no way would the “process perspective” accept an authoritarian ruler’s decisions as legitimate. Imposed by a single person – or perhaps a tight power elite –, such decisions would provide no good reasons for accepting them: they were obviously not produced democratically. But from the “output view”, no such concerns apply. As an example, consider Habermas’ discourse principle, which underlies his model deliberative democracy (as formulated in his later works): “Just those action norms are valid to which all possibly affected persons could agree as participants in rational discourses” (Habermas 2004: 107). That “could” points, on the one hand, to the recognition of the insurmountable barriers between principle and practice. It would be practically impossible to have an actual debate about “action norms”. The problems would start popping up in trying to define who are “possibly affected” (should Pakistani citizens deliberate about US foreign policy?), and would continue mushrooming when trying to devise a way in which every single one of these citizens could effectively and meaningfully participate in the debate of “rational discourses.” On the other hand, Habermas himself explicitly declares a theoretical barrier too: the totality of society cannot, but also *should not* be organized, in practice, according to deliberative principles (Habermas 2004: 305).

Assuming that deliberation is good . . .

In my understanding, this assumption has three constitutive factors. First, the problems deliberative democracy faces have a strong cognitive dimension. Second, deliberation is a process which increases the pool of available views and possible solutions to the problems at hand. And third, considerate discussion among participants is an efficient method of filtering the possible solutions based on their merits and flaws. In the following, I address each of these points in turn.

By referring to problems having a “cognitive dimension” I simply mean that the nature of problems that a democratic polity faces needs to enable citizens to *learn about the problem at hand*, and to *develop and possibly change their opinions* through discussing with others. This is perhaps trivial – arguably it would be difficult to find a problem not to satisfy this condition: even when considering personal feelings, emotions or mere physiological needs such as hunger, discussing with others might in fact help us to come to terms with the problem at hand. (Especially when considering basic normative questions, we might never be able to reach a “reflective equilibrium” (Rawls 1971), i.e. we might never come to a perfect understanding about a problem with one another, but the exchange of arguments or personal feelings could still help us produce an acceptable decision for all in the form of “overlapping consensus” (Rawls 1993).

Were this otherwise, debate and discussion about such decisions would be pointless. In such a counterfactual situation, it is hard to see how any kind of common decision could be developed. Perhaps we could agree that all we needed to do was to record and count the unreflected personal opinions of every citizen. But formulating the problem itself (let alone setting up possible alternative solutions) necessarily involves reflecting on what others might feel, say, or do. The often sounded fears of the “tyranny of the majority” or the “supremacy of ignorance” (Hartley 2008) are based precisely on the idea that democratic decisions always and necessarily involve elements which require the decision-makers to consider not only their own, but others’ positions too – i.e. to think, and to think not only with their own heads. Expressing a preference for one possible solution over its alternatives, perhaps in the form of voting, is important for deliberative democracies too, but it cannot in any legitimate manner *replace* debate and discussion. So I am to believe that this particular facet of the assumption made by deliberative theory could be safely and legitimately accepted.

The second constitutive dimension of this assumption appears trivial: the more people are contributing to a debate, the more points of view become available,

and, in consequence, the more possible solutions come to light. Aristotle was one of the first democratic theoreticians to articulate this point:

For the many, of whom each individual is but an ordinary person, when they meet together may very likely be better than the few good, if regarded not individually but collectively, just as a feast to which many contribute is better than a dinner provided out of a single purse. [...] So a multitude is a better judge of many things than any individual. (Aristotle 2000: 121, 136–137.)

One could maintain that a dinner might not be the best parallel for democracy, but it is arguably difficult to see why, in general, this assumption should not be accepted also. When put into practice, this principle of “more people = more ideas” becomes contingent on a host of factors – e.g. the presence of a feared person of authority might limit the range of views that participants of a debate are willing to put forward. These factors need to be empirically analysed; but their existence does not change the fact that *ceteris paribus*, a larger number of participants to the debate equals a larger potential for views and suggestions becoming available.

The third, crucial constituent of the “deliberative assumption” is that debating about various points of view and proposed solutions is an efficient way of filtering, ranking, modifying, combining and developing them. This implies a belief in the possibility of reasonableness: the *capacity and willingness* of participants of the debate to understand the proposed solutions and the differences between them, and to recognize that some of these are better than others. It does not matter how many different points of view and potential solutions come to light if participants are unable to distinguish and evaluate them.

Deliberative theory assumes that this reasonability characterizes the majority of people – were it otherwise, there would be no reason to expect deliberation to produce better-than-random results. This is arguably a claim that could be tested empirically. In other words, this is an assumption of deliberative theory that seems to replace a non-trivial hypothesis, refuting which might falsify the theory itself. Reasonableness includes both capacity and willingness; and although there is compelling evidence of the former – notably, the relative success of human societies in reproducing themselves –, the status of the latter appears much more dubious. Would the “gentle force of the better argument” in fact compel the majority of citizens to act against what they perceive to be their immediate best interests? Fishkin’s (1991) deliberative polling experiments suggest an answer in the affirmative (representative samples of the population do seem to demonstrate such reasonableness), but perhaps similar studies could (and should) be carried

out, to establish how communities – citizens of a particular town, region or state – would fare in reasonableness thus understood.

Habermas secures his theory of deliberative democracy by maintaining that this kind of reasonableness is part of universal human nature; that we cannot help but abide by certain ideal principles when taking part in a debate (Habermas 2005: 385). Others – e.g. Jensen (2010: 151–156) – claim that his insistence on this point is what makes his later theoretical ventures seriously flawed. But the rejection of the Habermasian position need not mean abandoning reasonableness altogether: it simply means accepting that the applicability of deliberative theory hinges on some empirically testable notion of reason.

From Mill (1986: 108) to Manin (2004), many have written about the beneficial nature of debates, of *questioning* and contrasting points of view, in order to expose their respective flaws and merits, and thus to orient participants towards the best possible solution. In contrast, Surowiecki (2005) presents a potential counterargument. He demonstrates how the unreflexive cooperation of people can, in theory and in practice, produce not only better-than-random results in the solution of certain problems, but also ones that are better than the solution of each participating individual would have been. In some cases, it seems, debate and cooperation in the form of discussion is not only unnecessary but detrimental. If participants to a “debate” are unable and unwilling to influence each other, we simply need to take the average of what they propose. Statistical laws make sure that the extremes will cancel each other out, and produce a solution that is not unduly affected by any individual participant.

But as Surowiecki himself underlines, the “wisdom of crowds”¹ is only applicable to a certain, limited set of problems, most often with simple and unambiguous solutions. And, as argued before, the deliberative process needs to concern itself also with establishing what the *possible* solutions are.

Thus, this brief review suggests that there are compelling reasons to accept the assumptions deliberative theory relies on – with the qualification that further empirical research, aided perhaps by cognitive science and psychology, would be welcome to confirm evidence drawn from Fishkin’s studies – that we can, by and large, count on people being “reasonable”.

---

¹ Note: “crowds”, not “communities”.

So, in the face of these practical and theoretical barriers, the best we can do is to subject our “action norms” – and their manifestations in concrete pieces of legislation – to a test prescribing some counterfactual conditions. We cannot and should not have everyone *actually* debating about our laws, yet these laws must be such that they could be agreed upon by everyone, in the counterfactual case of such a debate happening.² But the point I am trying to illustrate here is that none of the above counters the idea that a good decision could also be imposed forcefully by a dictator. But if so, why insist on deliberation? Why does Habermas – and other deliberative theorists – insist that deliberation is to be preferred to dictatorship, or what Estlund calls “Queen for a Day” – a solution where a different leader of supreme authority is randomly selected from among the citizens for every day? These might sound like stupid – or at least trivial – questions, but formulating them in such a way highlights the implications of this kind of deliberative theorizing: notably, that taking the “output perspective” means understanding deliberation as a process that has a *better chance* of bringing about good decisions than dictatorship, or other alternatives.

Thus, in the end, the “process” and “output” perspectives seem to converge. The former is ultimately tied to evaluative standards that are independent of the procedure itself, and the latter also acknowledges that the procedure itself is also inherently valuable. “Acknowledges” – or rather, assumes. We assume that deliberation is a process by which we can approximate that counterfactual arrangement in which it would be perfect; we assume that deliberation is the best way we have to exercise some kind of *quality control* over decisions.

Back to practice

Yet there is a final implication that needs to be considered. Without questioning any of the above assumptions, one could argue that “a little deliberation is worse than no deliberation at all”, or in other words, that it is impossible to approximate the deliberative ideal. Either we are there or we are not – but in this latter case, there is no use pretending otherwise. The assumptions I described above are assisted by statistical laws, which in turn imply an “all other things being equal”

---

² For Habermas, our universal, human capacity of communicative rationality guarantees that such a theoretical agreement is, in the end, possible. But one could accept the above cited discourse principle even without accepting Habermas' endorsement of our capacity of establishing ideal speech scenarios. E.g. one could argue that only such norms are valid which could be accepted by everyone concerned as participants of rational discourses that are not bounded by time (e.g. if the debate could be infinitely long).

view. All other things being equal, it's better to have more discussion than no discussion at all, to have several instead of just one point of view on a matter, to include more rather than fewer people in decision making.

Of course, all other things tend not to be equal, as any encounter with the actual practice of deliberation will testify. Which is to say that in the final instance, the success of deliberation will depend on a host of practical factors – from the size of the groups to the presence or style of moderators, from the day of the week to the availability of air conditioning; from the knowledge of participants to the interests of the organizers – etc.

But this simply means that the task of deliberative theory is to give a precise account of these factors and their effects (as Mutz herself rightly claims), not that we should abandon the whole idea altogether. Not unless we are ready to say that, since the deliberative ideal cannot in theory be approximated, the best way to make political decisions is by flipping coins, or drawing coloured balls blindfold from a bag.

To return to Mutz – I believe her attack on *bad* deliberative theorizing is valid, but she takes too narrow of a view. Deliberation could be desired not only for its side effects, but also for its epistemic qualities, which, as I have tried to show, rest on assumptions that are trivial and acceptable, and on a hypothesis which could be subject to further empirical research – unless one accepts Habermas' view, whose theory rests on the cornerstone of the general human capacity of reason – establishing the kind of “false empirical falsifiability” that Mutz argues against. But, of course, the very point I am trying to make here is that one need not subscribe to the theory of communicative action in order to entertain the possibility of an empirically relevant model of deliberative democracy.

Like all normative theories, deliberative theory will always remain unfalsifiable on a certain level (who says democracy is a good thing, anyway?!), but, as I have hoped to demonstrate, there are compelling reasons not to abandon the theory as it is. Instead – just as Mutz herself argues –, we should be concerned with revisiting its concepts, and studying the practical factors upon which its realization hinges.

Works cited

Aristotle (2000). *Politics*. Translated by B. Jowett. Mineola, NY: Dover Publications.

Barber, B. (1984). *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age*. Berkeley: University of California Press.

- Christiano, T. (1997). The significance of public deliberation. In J. Bohman & W. Rehg (Eds). *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. Cambridge, Mass.: MIT Press. 243–278.
- Estlund, D. (1997). Beyond fairness and deliberation: the epistemic dimension of democratic authority. In J. Bohman & W. Rehg (Eds). *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. Cambridge, Mass.: MIT Press. 173–204.
- Fishkin, J. (1991). *Democracy and Deliberation: New Directions for Democratic Reform*. New Haven: Yale University Press.
- Habermas, J. (2004). *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, Mass.: Polity Press.
- Habermas, J. (2005). Concluding comments on empirical approaches to deliberative politics. *Acta Politica* 40: 3, 384–392.
- Hartley, J. (2008). The supremacy of ignorance over instruction and of numbers over knowledge. *Journalism Studies* 9, 679–691.
- Jensen, K. B. (2010). *Media Convergence: the Three Degrees of Network, Mass, and Interpersonal Communication*. London: Routledge.
- Manin, B. (2004). Délibération et discussion. *Swiss Political Science Review* 10, 180–192.
- Michelman, F.I. (1997). How can the people ever make the laws? A critique of deliberative democracy. In J. Bohman & W. Rehg (Eds). *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*. Cambridge, Mass.: MIT Press. 145–172.
- Mill, J.S. (1986). *On Liberty*. Buffalo, N.Y.: Prometheus Books.
- Mutz, D.C. (2006). *Hearing the Other Side: Deliberative Versus Participatory Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mutz, D.C. (2008). Is deliberative democracy a falsifiable theory? *Annual Review of Political Science* 11, 521–538.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Rawls, J. (1993). *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.
- Surowiecki, J. (2005). *The Wisdom of Crowds*. New York: Anchor Books.

II OSA

JOURNALISMIN DISKURSSIT

SPEKULOIVA TALOUSTIETÄJÄ – SPEKULOIVIN MERKITYKSIIN TUOTETTU TEKIJÄN IDENTITEETTI TALOUSJOURNALISTISESSA PÄÄKIRJOITUSDISKURSSISSA

Heli Katajamäki

Abstract: This study aims at investigating how speculative author identity is construed through the meanings of Entertain in editorials of two Finnish newspapers. The material studied consists of 20 editorials of two Finnish Business newspapers, Kauppalehti and Taloussanommat published in 2001 and 2005. The material is analyzed by using the Appraisal framework proposed by White (1998) and Martin and White (2005), with a focus on the system of Engagement, more specifically its sub-system Entertain. This category is based on Bakhtin's (1986) idea of intertextuality and heteroglossia. Engagement brings to front that there are alternative positions concerning the issue, while Entertain acts dialogically to expand the alternative positions that are constructed intravocally. The study shows that speculative author identity is often formed in the editorials of business newspapers and intertwined with evaluating economic development in the past, at the present or in the future. The speculative author identity is often combined with the 'professional' identity, by which it is claimed that if something happens, the effects will be predictable. Meanings of Entertain are formed by verbs (indicative, potential), adverbs, interrogative subordinate clauses, comment clauses and conditional constructions.

Johdanto

Taloussanomalehtien tekstit ovat sosiaalisen vuorovaikutuksen välineitä niitä kirjoittaville ja lukeville. Kirjoittajat ja lukijat voi nähdä saman journalistisen diskurssiyhteisön jäseniksi (esim. Rahm 2001: 81–84). Diskurssiyhteisö on suuren joukon ihmissuhdeverkko, jolla on yhteinen retorinen päämäärä ja jossa suurin osa tuntee toisensa pelkästään tekstivälitteisesti (Swales 1990). Diskurssiyhteisön kirjoittajajäsen omaksuu diskurssiyhteisössä sosiaalisen roolin, jota hän noudattaa ja joka heijastuu myös kirjoittamiseen. Sosiaalinen rooli on sidoksissa siihen, minkä tekstilajin tuottamisesta on kyse, sillä eri tekstilajien tuottamiseen ja tulkintaan liittyy erilaisia odotuksia, mikä niissä on sallittua ja odotettua pyrittäessä tekstilajille ominaisiin viestinnän tarkoituksiin (Luukka 1995: 72; Bhatia 2004: 20–23; Katajamäki 2005). Sosiaalisista rooleista (esim. opettajan tai toimittajan) käsin teksteihin tuotetaan tietynlaisia tekijän identiteettejä (Eggins & Martin 1997: 233; Heikkinen 1999: 215). Koska viestinnän sosiaaliset lähtökohdat välittyvät teksteihin, tekstejä voi tulkita tekijän¹ identiteettiä rakentavina esitystapoina.

---

¹ Tekijän identiteettiä voi nimittää myös kirjoittajan identiteetiksi (Fairclough 1992, Ivanič 1998), diskurssirooliksi (Eggins & Martin 1997), kirjoittajan interpersoonaiseksi rooliksi

Tekstissä tekijän identiteetit voivat olla moninaisia ja toisinaan ristiriitaisiakin. (Fairclough 1992: 80, 167–168.) Esimerkiksi oppikirjateksteissä tekijä ottaa tietäjän, opastajan, neuvottelijan, kyselijän ja anojan identiteetin (Karvonen 1995: 25). Diskurssiyhteisössä tekijän on tuotettava teksteihin diskurssi- ja tekstilajikäytännön mukainen identiteetti, joka vakuuttaa tekijän uskovan ja sitoutuvan omiin arviointeihinsa ja ajatuksiinsa (Hyland 2002: 1091–1093).

Tässä artikkelissa tarkastellaan taloussanomalehtien pääkirjoitusdiskurssissa tuotettua tekijän identiteettiä suhtautumisen teoriaa hyödyntäen. Suhtautumisen teorian kielikäsitys pohjautuu Hallidayn (1994) systeemis-funktionaaliseen kielenkuvaukseen, mutta siinä tarkastellaan kielenkäyttöä interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta, jolloin muut yhtäaikaaisesti toteutuvat metafunktiot (ideationaalinen, tekstuaalinen) nähdään interpersonaalille metafunktiolle alisteisina. Osin samanlaisista teoreettisista lähtökohdista on aiemmin tarkasteltu yleissanomalehtien pääkirjoituksia: systeemis-funktionaaliseen kielenkuvaukseen nojautuva Heikkinen (1999) analysoi tekijän identiteettiä tarkastellen tekstin interpersonaalisia merkityksiä, kuten tapaluokkia, modaalisuutta ja persoonaa, ja sitä miten näitä tulkiten voi kuvata diskurssissa rakennettua ”sävyä”. ”Sävy” on kontekstipiirre, joka viittaa vuorovaikuttajiin ja heidän sosiaalisiin rooleihinsa. Tämän tutkimuksen tapaan tarkastelun kohteena on lause, joka ymmärretään vuorovaikutukselliseksi viestiksi, joka positioi sekä tekijän että lukijan tietynlaiseksi. (Halliday 1994: 68; Heikkinen 1999: 212.)

Suhtautumisen teoriassa (*Appraisal theory*) kielenkäyttöä lähestytään interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta, jolloin tarkastellaan sitä, millaisin interpersonaalisin kielellisin keinoin kirjoittaja kuvaa maailmaa tietystä positioista (Painter 2003: 184). Interpersonaalisen metafunktion näkökulmasta kielenkäyttöä tarkastellaan **suhtautumisen systeeminä** (*Appraisal System*), joka jakautuu **sitoutumisen** (*Engagement*), **asenteen** (*Attitude*) ja **asteittamisen** (*Graduation*), **neuvottelun** (*Negotiation*) ja **osallisuuden** (*Involvement*) osasysteemeihin (Martin & White 2005: 35). Vaikka kielenkäyttö ymmärretään aina subjektiiviseksi, kieltä käytettäessä subjektiivisuus voidaan kuitenkin häivyttää näkyvistä riippuen siitä, millaisia kielellisiä keinoja käytetään. Subjektiivisin kielellisin keinoin rakennetaan kuvausta, jossa tulkitaan asioita, ollaan sekä varmoja että epävarmoja ja jossa tekijän ääni on näkyvissä. Objektiivisin kielellisin keinoin rakennetaan faktuaalista ja varmaa kuvausta, jossa ei oteta kantaa väitteen totuusarvoon eikä tekijän ääni ole näkyvissä. (Iedema, Feez & White 1994: 204; White 1998: 39.)

(Heikkinen 1999) tai tekijän ääneksi (Martin & White 2005), joskin nimityksillä on myös merkityseroja.

Artikkelissa tarkastellaan suhtautumisen teorian sitoutumisen systeemin yhtä merkitystyyppiä, joilla merkityksiä tuotetaan ”ajatuksia elätellen” (*Entertain*) ja joita kutsun **spekuloiviksi** merkityksiksi. Spekuloivin merkityksin tekijä esittää tapahtumat omaäänisesti pikemminkin mahdollisina kuin varmoina. Tällaiset merkitykset rakentavat tekstinsisäisesti dialogia tuoden esille, että tekijän näkemys on vain yksi mahdollinen. (Martin & White 2005: 98.) Tavoitteenani on kuvata **spekuloivan tekijän identiteetin** rakentumista taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Kuvaan tekstissä rakennettuja tekijän omaäänisiä spekuloivia merkityksiä ja näitä rakentavia kielellisiä keinoja. Lisäksi kuvaan, miten tekijä spekuloivin merkityksin ottaa etäisyyttä esittämiinsä menneisyyttä, nykyisyyttä tai tulevaisuutta koskeviin väitteisiin. Taloudelliset ilmiöt ovat kytköksissä aikaan, ja keskeistä talousjournalistisessa diskurssissa on tuoda esille, miten taloudelliset tilanteet ajan kuluessa muuttuvat (Richardson 1998: 41). Talousjournalistinen diskurssi keskittyy usein erityisesti ennustamiseen ja tulevaisuuden kuvaamiseen (Corner 1998: 67; Mårtensson 1998: 131). Koska tulevaisuuden ennustaminen on aina enemmän tai vähemmän epävarmaa, on oletettavaa, että pääkirjoituksissa spekuloivan identiteetin tuottaminen yhdistyy juuri tulevaisuuden merkitysten rakentamiseen.

Suhtautumisen teoriassa tekijän identiteetin käsitettä vastaa käsite **tekijän ääni**, jolla niin ikään tarkastellaan tekstien lausetasoisia interpersonaalaisia merkityksiä Hallidayn systeemifunktionaaliseen kielenkuvaukseen tukeutuen. Lisäksi tekijän äänen käsitteen lähtökohtana ovat Bahktinin ajatukset kielen dialogisuudesta ja moniäänisyydestä. Nämä lähtökohdat muodostavat myös pohjan tekijän äänen analyysissä käytettävälle suhtautumisen systeemille. Tässä artikkelissa käytän nimitystä tekijän identiteetti, sillä tekijän äänen käsitteellä voidaan viitata myös eri teksteissä rakennettaviin tekijän identiteetin yhdistelmiin, joilla on yhtymäkohtia sen suhteen, minkälaiset suhtautumisen eri osasysteemein tuotetut tekijän identiteetit ovat niissä mahdollisia. Tekijän äänen kuvaus on tällöin rekisteritason käsite, jonka avulla kuvattava tekijän ääni ei ole rajoittunut yhteen tekstiin. (White 1998: 39–40, 124–126, 146–150, 168; Martin & White 2005: 163–178.)

Spekuloivuuden tarkastelu osana sitoutumisen systeemiä

Sitoutumisen merkitysten teoreettisena lähtökohtana on dialogisuuden ymmärtäminen laajasti (White 1998). Bakhtiniin nojautuvassa tarkastelussa tekstit nähdään kannanotoiksi menneisiin, nykyisiin ja tuleviin sanomisiin. Tällöin jokainen lausuma on dialoginen nojaten aina aikaisempaan kielenkäyttöön ja ollen vastaus aiempiin sanomisiin samasta aiheesta, mutta ollen myös rakennettu mahdolliset vastaukset huomioon ottaen (Bakhtin 1986: 92, 94). Näkemys dialogisuudesta

erottaa sitoutumisen merkitysten tarkastelun monista aiemmista tutkimuksista, joissa samankaltaisia merkityksiä tuottavia kielellisiä keinoja on tarkasteltu modaalisuutena, evidentialisuutena ja varauksellisuutena (White 1998: 57–58). Toisin kuin esimerkiksi varauksellisuuden tarkastelussa, jossa kirjoittajan nähdään käyttävän varauksellisuutta vähentääkseen vastuutaan ilmauksen totuudesta (ks. Markkanen & Schröder 1992: 121–123), dialogisuuden näkökulmasta tarkastelussa ei ole oleellista puhujan sanomisten totuudellisuus eikä sen arviointi, voisiko tekijän pyrkimyksenä olla vastuun vähentäminen totuudesta. Siinä missä sanomisten suhde totuuteen ei dialogisuuden näkökulmasta ole olennaista, asian esittämisen tavat ovat: kun asia esitetään dogmaattisesti siten, että se on tulkittava joko totena tai valheena, hyvänä tai pahana, asian esittämisen tavat näyttävät objektiivisemmilta (Vološinov 1990: 143).

Tekijällä on mahdollisuus valita, esittääkö hän näkemyksensä varmana ja ikään kuin yhtenä objektiivisena totuutena vai tuoko hän esille, että näkemys on vain yksi mahdollinen. Tekstejä voi dialogisuuden näkökulmasta lähestyä tarkastellen sitä, miten tekijä näyttää sitoutuvan tai ottavan etäisyyttä tekstin arvottaviin merkityksiin ja tekstissä kuuluviin muihin ääniin. Suhtautumisen teorian sitoutumisen systeemi kuvaa juuri näitä esille tuovia kielellisiä keinoja. Tällöin tarkastellaan lähtökohtaisesti subjektiivisia tekstin lausumia osana laajempaa dialogia, joka voidaan häivyttää näkyvistä (monoglossia) tai joka tekstissä voidaan tuoda näkyväksi (heteroglossia). Sitoutuminen voi olla neutraalia, asioita puoltavaa, vastustavaa tai epäröivää. Sitoutumisen systeemiin kuuluu perinteisemmistä kielentutkimuksen alueista modaalisuuden, polaarisuuden, evidentialisuuden, vahvistamisen, lähteiden käytön, myönnyttelyn ja kausaalisuuden alueet. Dialoginen rooli voi olla myös **asteittamisella** (*graduation*), jolla kirjoittaja voi esittää itsensä vahvemmin tai lievemmin sitoutuneena tekstissä rakennettavaan maailmankuvaukseen. (Martin & White 2005: 92–94, 99.)

Neutraali sitoutuminen rakentuu teksteihin **yksiäänisyytenä** eli **monoglossiana**, ja maailmaa kuvataan objektivoiden kuvaus ikään kuin ainoaksi mahdolliseksi. Kielenkäyttöön ei tällöin kirjoitaudu se, että maailmaa voi kuvata monella tapaa. Silti neutraalikin sitoutuminen rakentaa itsestään selvää, luonnollistunutta arvottamista yleisönsä keskuudessa. Yksiäänisyyttä rakennetaan myönteisin väitelausein, jolloin ei tuoda esille dialogisia vaihtoehtoja (esim. *Pankit ovat olleet ahneita*). (Martin & White 2005: 98–100.)

Asioita puoltava, vastustava tai epäröivä sitoutuminen rakentuu teksteihin **moniäänisyytenä** eli **heteroglossiana**, jolloin nousee näkyviin muunlaisten dialogisten mahdollisuuksien olemassaolo. Kaikki muut variaatiot kuin myönteinen väitelause ovat eri tavoin heteroglossisia, jolloin kirjoittaja tuo näkyviin mahdollisten

muunlaisten äänien olemassaolon. Heteroglossiset lausumat voidaan jakaa **oman tekstin laajennuksiin** (*dialogic expansion*) ja **dialogiseen supistamiseen** (*dialogic contraction*)². Oman tekstin laajennuksissa muunlaisille äänille annetaan tilaa, tekstissä ikään kuin tuodaan esille, että asiasta keskustellaan ja asiaa tarkastellaan eri näkökulmista. Dialogisessa supistamisessa pyritään kumoamaan, häivyttämään tai rajoittamaan muunlaisten äänien paikkansapitävyyttä ikään kuin esitetty maailman tarkastelun tapa olisi ainoa mahdollinen. Oman tekstin laajennukset rakennetaan **sisäisellä äänellä** (*intra-vocalise*) tai **ulkoisella äänellä** (*extra-vocalise*), dialogiset supistamiset rakennetaan **sisäisellä äänellä**. (Martin & White 2005: 97–133; Mikkonen 2010: 68–71, White 1998: 13–21, 78–100, 117.) Kun oman tekstin laajentaminen rakentuu sisäisenä äänenä, kyseessä on **spekuloivat merkitykset** (*entertain*), joita Mikkonen (2010: 68) kutsuu harkitsemisen merkityksiksi. Dialogista laajentamista on esimerkiksi tekijän sisäisellä äänellä esitetty arvio (esim. *Näyttää siltä, että...*), jolloin tekijä identifioituu sen tietäjäksi, että on olemassa muunlaisia intertekstejä (joko menneitä, nykyisiä tai tulevia) ja muunlaisia yleisöjä ja lukijoita (ja näiden asenteita ja mielipiteitä ym.). Kun tekijän identiteetti rakentuu spekuloija, myös muut näkemykset tapahtumasta näyttävät olevan mahdollisia ja tilaa jää keskustelulle. (Martin & White 2005: 98, 104–110.)

Dialoginen supistaminen voi olla **irtisanoutumista** (*disclaim*) tai **oman kannan osoittamista** (*proclaim*). Irtisanoutuminen voi olla **kiistämistä** (*deny*: Sinun ei tarvitse luopua perunoista painoa pudottaaksesi.) tai **vastakohtan esittämistä** (*counter*: Vaikka hän söi perunoita useimpina päivinä, hänen painonsa putosi silti.) Kiistäminen ja vastakohtan esittäminen tuovat esille aiemman lausuman tai position osoittaen saman tien näiden puutteellisuuden, ei-hyväksyttävyyden ja korvattavuuden. Oman kannan osoittamisessa tekstiin kirjoittautuu varma tekijän ääni, jolloin väite on esitetty täysin oikeutettuna ja pätevänä, jolloin muut dialogiset vaihtoehdot häivytetään joko **samanmielisyyttä osoittaen** (*concur*) joko **vahvistaen** (*affirm*) tai **myöntäen** (*concede*), **lausuen oma käsitys** (*pronounce*) tai **kannattaen jonkun muun sanomisista** (*endorse*). Näistä kannattamiset ovat lähellä oman tekstin laajentamista rakentavia lähdemainintoja. Kannattamisessa lähteesiin viitataan kuitenkin ikään kuin oikeina ja kiistämättöminä esimerkiksi käyttäen verbejä *näyttää*, *todistaa* tai *osoittaa*. Ne toisaalta lähdemainintojen tapaan tuovat sanotun ilmi yksilöllisenä ja siten subjektiivisina sanomisina, mutta toisin kuin omaa tekstiä laajentavat lähdemaininnat, sisäinen ääni yhtyy näissä sanomiseen. Tällöin sisäinen ääni pikemminkin vastaa myös propositiosta tai vähintään

---

² Alan terminologian vakiinnuttamiseksi olen pääosin mukaillut Mikkosen (2010) käännöksiä.

jakaa ulkoisen äänen kanssa vastuun siitä. (Martin & White 2005: 97–98, 117–135; Mikkonen 2010: 68–90.)

Aineisto ja menetelmä

Tässä tutkimuksessa analyysieni aineistona on yhteensä 20 pääkirjoitusta Kauppa-lehdestä (KL) ja Taloussanomista (TS) syyskuulta 2001 ja 2005, joissa pääväitteenä on, että kehityskulku on meneillään. Nämä tekstit on valittu laajemmasta pääkirjoitusten aineistosta, ja aineiston ulkopuolelle on jätetty pääkirjoitukset, joiden pääväite on jokin muu kuin kehityskulun puolesta argumentoiva. Artikkelin aineiston pääkirjoituksia, joita nimitän kehitysteksteiksi, pidän pääkirjoitusten alatekstilajina, jolla on omanlaisensa viestinnän tarkoitus. Alatekstilaji on siten valittu laajemmasta tekstin ulkoisin kriteerein samaksi tekstilajiksi määritellyistä teksteistä tekstin sisäisellä kriteerillä, pääväitteen tyyppillä (ks. Luukka 1995: 71). Molemmista rajoituksista, mutta erityisesti tekstin sisäisistä kriteereistä, seuraa oletamus, että pääkirjoitusten kielellisillä valinnoilla on rajoitteita.

Toteuttamani merkitysten analyysi on tutkijalukijan tekemää tulkintaa tekstistä. Tekstianalyysiksi luonnehtimisen asemesta analyysin voikin korostaa olevan **luennan** analyysia (ks. Martin & White 2005: 163–164). Merkitysten analyysi on toteutettu tekstissä tuotettuja merkityksiä tulkiten: analyysissä edetään funktiosta muotoon ja tulkitessani olen etsinyt ilmauksia, joissa luodaan vaikutelma siitä, että kyseessä on yksi mahdollinen asian näkemisen tapa ja joku muu voi asian nähdä toisinkin (ks. Luukka 1995: 36). Koska merkitysten tunnistaminen perustuu teoreettiseen näkemykseen kaiken kielenkäytön dialogisuudesta, jolloin jotkin merkitykset ovat tulkittavissa ”mahdollisuuden esilletuomisiksi”, tulkinta on lähtökohdiltaan teoreettista. Vaikka teoria toimii analyysin lähtökohtana, analyysi on aineistolähtöistä, sillä merkitykset ovat aina kontekstuaalisia ja eri aineistoissa spekuloiivia merkityksiä voidaan tuottaa erilaisin kielellisin keinoin.

Analyysin lähtökohtana on ollut, että spekuloiiva merkitys tuotetaan lauseisiin tunnistettavalla kielellisellä keinolla. Spekuloiiva merkitys on määritelty lause-tasoiseksi merkitykseksi, joka tuotetaan lauseissa ilmaisuin, jotka ovat joko yksittäisiä sanoja tai useampisanaisia ilmaisuja. Myös jos–niin-rakentein tuotettujen merkitysten luokittelu on ollut lausetasoisista, jolloin analyysiyksikkönä ovat olleet lauseessa olevat sanat (esim. *jos*-konjunktio ja verbi, päälauseen konditionaali-muotoinen verbi), ja rakenne muodostaa spekuloiivan merkityksen toisinaan vain virkkeen yhdessä lauseessa, toisinaan useammassa.

Lauseissa tuotetuin spekuloiivin merkityksin arvioidaan jotain kohdetta, joka lauseessa esitetään joko menneisyyden, nykyisyyden tai tulevaisuuden toimintana. Ajalliset merkitykset rakennetaan lauseessa tyypillisesti verbein mutta myös muunlaisin ajallisia merkityksiä rakentavin sanoin (*eilinen, silloin, nyt*). Tulkitsemalla lauseen ajallisia merkityksiä olen jaotellut spekuloiivien merkitysten kohdistuvan menneeseen, nykyisyyteen tai tulevaisuuteen. Spekuloitakin saa eri merkityksiä sen mukaan, kohdistuuko se menneisyyteen, nykyisyyteen vai tulevaisuuteen.

Spekuloivat merkitykset aineistossa

Esimerkitän aluksi merkitysten analysointia kuvaamalla tulkintaani aineiston tekstistä, jossa esiintyy melko tiheästi tekijälle spekuloiijan identiteettiä rakentavia spekuloiivia merkityksiä. Esimerkkitekstin *Kemiralle avautui uusia mahdollisuuksia* leipäteksti alkaa yritysjärjestelyn toteuttamisen arvioinnilla sekä suunnitellun yritysjärjestelyn kuvaamisella yksityiskohtaisemmin monoglossisesti väitelausein, jolloin tapahtumia arvioidaan ja kuvataan objektivoiden ikään kuin ne olisivat ainoa tapa arvioida ja kuvata tapahtunutta (ks. Martin & White 2005: 98–100). Kappaleen viimeisessä virkkeessä sen sijaan adverbien *mahdollisesti* käyttö tuo esille, että maalien ja pinnoitteiden myyminen on vain yksi mahdollisuus, ja joissain menneissä tai tulevaisissa teksteissä näitä ei kenties esitetäkään myytäviksi. Kyse on siten heteroglossisesta väitteestä, jolloin tekijä tuo spekuloiden eri mahdollisuuksia esille. Kappale 2 jatkaa asioiden monoglossista esittämistä kuvaillen ja taustoittaen yritysjärjestelyn toista osapuolta sekä arvioiden yritysjärjestelyä Kemiran näkökulmasta. Kappaleen 3 alussa tekijä tuo sen sijaan esille **omaa kantansa vahvistaen** (*affirm*): hän korostaa Kemiran olleen aiemmin vähän arvostettu ja markkina-arvon olleen pieni sanoin *poikkeuksellisen* ja *huomattavan*. Negatiivisille arvioille annetaan seuraavassa lauseessa selitys, minkä jälkeen tekijä irtisanoutuu (*disclaim*) aiemmista arvioista esittäen **vastakohtaisen** (*counter*) arvion nykytilanteessa jaetuista tulevaisuudenodotuksista. Nykytilanteen arviolle tekijä osoittaa samanmielisyyttä vain osin esittämällä **myönnytyksen** (*concede*) tuoden esille, että vastakohtaisella arviolla on rajoitteita (*Toisaalta riippuvuus* --), jotka niin ikään ovat osin kumottavissa (*Toki muut* --). Näin tekstiin rakentuu dialogisuutta, jossa tekijän arvio nykyisyydestä asettuu vasten kappaleen alussa esille tuotua kuvausta siitä, millainen oli mennyt tilanne, ja joka supistuu nykyisyyden arvioksi ja tämän arvion rajausten esille tuomiseksi.

Tekstin loppuosassa korostuu sen sijaan spekulointi, jolloin tekijä tuo esille, että kyseiset väitteet ovat vain yksi maailman esittämisen tapa. Tekijä tuo esille, että Kemiran Agro-liiketoiminta on *periaatteessa* myynnissä, joka implikoi, ettei lii-

ketoiminta *käytännössä* ole myynnissä. Kappaleessa 5 spekuloiuus rakentuu konditionaalein, jolloin tekijä jossittelee, mitä myymisestä toiselle lannoiteyhtiölle voisi seurata. Spekulointi jatkuu kappaleessa 6, jossa esitetään mahdolliseksi toisenlainen, kotimainen järjestely käyttäen sekä modaaliverbiä *voi* ja konditionaaleja. Spekuloivin merkityksin tekstissä esitetään siten tulevaisuuden arvioita, joiden luonne subjektiivisina, vain mahdollisina kehityskulkuina lienee lukijallekin selvää. Pääkirjoitus päättyy tekijän arvioon järjestelystä, joka tällä kertaa esitetään spekuloivasti omana vaikutelmana (*vaikuttaa*) ja jota perustellaan sekä toteavasti että vahvistaen.

Esimerkkiteksti 1.

(1) Kemiralle avautui uusia mahdollisuuksia (TS04092001)

Kemiran viime perjantaina tapahtunut yritysjärjestely onnistuttiin toteuttamaan kaikessa hiljaisuudessa. Järjestelyssä Kemira liitetään yhteen Suomessa toimivan Dynean ja ruotsalaisen Sydsvenska Kemin kanssa. Uudesta yhtiöstä tulee kaksi kertaa Kemiraa suurempi, ja sen toiminta keskittyy liimahartseihin, pinnoitekemikaaleihin ja vedenpuhdistuskemikaaleihin. Myyntilistalla ovat Kemiran maatalousliiketoiminta eli lannoitteet sekä [SPEKULOIMINEN] **mahdollisesti** myös maalit ja pinnoitteet. (KPL1)

Toinen Kemiran kumppaneista, Dynea, on vanha tuttu. Sen juuret juontavat Nesteen kemianteollisuuteen, joka myytiin ruotsalaiselle pääomasijoitusyhtiölle Industri Kapitalille. Sama yritys omistaa myös Sydsvenska Kemin. Kemira on onnistunut löytämään itselleen ulkomaalaisen kumppanin ja kasvattamaan yhtiön markkina-arvoa pörssikursien alamäestä huolimatta. (KPL2)

Kemira on ollut pörssissä [OMAN KANNAN OSOITTAMINEN VAHVISTAEN] **poikkeuksellisen** vähän arvostettu yritys. Sen markkina-arvo on ollut [OMAN KANNAN OSOITTAMINEN VAHVISTAEN] **huomattavan** pieni suhteessa yrityksen substanssiarvoon. Syynä sijoittajien vähäiseen kiinnostukseen ovat olleet valtion suuri, 56 prosentin omistus yhtiössä ja yrityksen toimialan heikot kehitysnäkymät. [VASTAKOHDAN ESITTÄMINEN] **Nyt** tulevaisuudenodotukset ovat korkeammalla. Keskityminen metsäteollisuuden kemikaalitoimittajaksi avaa uusia mahdollisuuksia erityisesti Yhdysvalloissa. [OMAN KANNAN OSOITTAMINEN MYÖNTÄEN] **Toisaalta** riippuvuus yhdestä toimialasta kasvaa. [VASTAKOHDAN ESITTÄMINEN] **Toki** muut vedenpuhdistuskemikaalit tasapainottavat tilannetta, sillä niitä myydään lähinnä julkisyhteisöille, joiden kysyntä on suhdanteista riippumatta vakaata. (KPL3)

Kemiran juuret ovat suomalaisessa lannoiteteollisuudessa. Nyt Kemiran Agroliiketoiminta on [SPEKULOIMINEN] **periaatteessa** myynnissä. Lannoitteissa Kemiran vahvuutena on ollut erityisosaaminen. Tavallista typpilannoitetta on maailmalla paljon ja halvalla, ja mahdollisuudet tuloksentekoon ovat vähäisiä. (KPL4)

Kemira Agro tarjoaa tilaisuuksia monenlaisiin toimialajärjestelyihin. Perinteisesti lannoiteteollisuus on myyty toiselle lannoiteyhtiölle. Tällainen ratkaisu [SPEKULOIMINEN] **merkitsisi** sitä, että Kemira Agro [SPEKULOIMINEN] **myytäisiin** ulkomaille ja suomalaistehtaiden tulevaisuus uuden omistajan hallussa [SPEKULOIMINEN] **jäisi** nähtäväksi. (KPL5)

Toista linjaa [SPEKULOIMINEN] **voi edustaa** kotimaisen teollisuuden järjestely, joka [SPEKULOIMINEN] **rakentuisi** yhteisen asiakaskunnan ympärille. Kysymykseen [SPEKULOIMINEN] **tulisi** lähinnä Raision ja Kemira Agron yhteistyö. Molemmilla on

asiakkaina maanviljelijöitä ja kummankin liiketoimintaidea etsii vielä selkeää suuntaa. Kemiralla ja Raisiolla on myös joitakin päällekkäisyyksiä metsäteollisuuskemikaaleissa. (KPL6)

Valtion puolelta Kemiran järjestely [SPEKULOIMINEN] **vaikuttaa** onnistuneelta. Järjestelyn valmistelu on hoidettu taitavasti, ja omistuksen arvo on saatu kohoamaan. [OMAN KANNAN OSOITTAMINEN VAHVISTAEN] Onnistuttiin **pa** järjestelystä saamaan vaikeana aikana **vielä** käteistä rahaakin valtion kassaan. (KPL7)

Esimerkkiteksti tuo esille myös sen, etteivät pelkästään spekuloivasti esitetyt asiat, vaan myös faktuaalisesti esitetty yritysjärjestely saattaa kokonaisuudessaan peruuntua. Valtionyhtiön Kemiran yritysjärjestelyä valmisteltiin vuonna 2001 syyskuusta joulukuuhun. Myös Kauppalehti itse tuo myöhemmissä uutisissaan esille, miten aiotusta yritysjärjestelystä ja eritoten Kemira Agron myynnistä syntyi kiivas keskustelu, ja yritysjärjestelyn vastustajia löytyi niin työntekijäjärjestö Kemianliitosta että eduskunnasta. Joulukuussa hallitus kauppaja- ja teollisuusministeri Sinikka Mönkäreeseen ehdotuksesta päätti, että valtio luopuu hankkeesta, koska sen meneminen läpi eduskunnan talousvaliokunnassa oli hyvin epävarmaa. Mönkäreeseen mukaan kauppaja- ja teollisuusministeriö ei pystynyt hallitsemaan julkista keskustelua ja liikkeellä olleita vääriä tietoja. (Kauppalehti Online 2001a,b,c,d,e.)

Spekuloivat merkitykset rakennetaan teksteissä havainnoimista korostavin verbein (*näyttää, vaikuttaa, viittaa*), rajoittimina toimivin adverbein (*periaatteessa, tietyllä tavalla, usein, lähinnä*), substantiivein (*arvio, epävarmuus*), verbin potentiaalimuodoin, apuverbein (*voida, saattaa, uhata, taitaa*), mahdollisuutta ilmaisevin adverbein (*ehkä, ilmeisesti, todennäköisesti*), kysyvin sivulausein, kommentti-ilmaisuin (*On mahdollista, on olemassa riski*) ja jos–niin-rakentein.

Kehitysteksteissä spekuloiivat merkitykset ovat yleisiä: teksteissä on keskimäärin 5,9 spekuloivaa merkitystä, jolloin keskimäärin 16,0 tekstien lauseista sisältää spekuloiivia merkitystä (ks. Taulukko 1). Koska joissain lauseissa spekuloiivia merkityksiä saattaa olla useampi kuin yksi, merkitysten prosentuaalinen osuus / lause on hieman vähäisempi³. Taulukko havainnollistaa myös sitä, miten paljon vaihtelua teksteittäin merkitysten rakentamisessa on. Vaihteluväli tuo esille sen, että vaikka merkitykset voivat olla melko yleisiä, joissakin teksteissä niiden osuus on pieni. Vaikka spekuloiivat merkitykset ovat yleisiä, molemmista lehdistä löytyy vähintään yksi kehitysteksti, jossa spekuloiiva merkitys esiintyy vain kerran. Kos-

---

³ Määrällisestä esitystavasta huolimatta tarkoitukseni on vain havainnollistaa merkitysten esiintyvyyttä aineistossa. Havainnollistamista vaikeuttaa erityisesti se, että toisinaan jokin sitoutumisen merkitys sijaitsee lauseessa, mutta sen viittausalan voi tulkita jatkuvan pitkään, joskus jopa yli kappaleen. Tämä pätee erityisesti muuäänisiin lähdemainintoihin (ks. esim. Katajamäki 2009).

ka jokaisessa tekstissä on vähintäänkin yksi spekuloiiva merkitys, merkitysvalinta tämän aineiston perusteella näyttää olevan alatekstilajin (kehitystekstien) pakollinen piirre. Vaikka eroja lehdittäin onkin, erot näyttävät melko pieniltä.

Taulukko 1. Aineistossa esiintyvät spekuloiivat merkitykset.

Lehti	KL	TS	KL & TS
Spekuloiivat merkitykset	70	47	117
Spekuloiivia merkityksiä tekstissä (ka.)	7,0	4,7	5,9
Spekuloivien merkitysten vaihteluväli teksteittäin	1–11	1–15	1–15
Lauseiden määrä aineistossa	365	366	731
Lauseita tekstissä (ka.)	36,5	36,6	36,6
Lauseiden määrän vaihteluväli teksteittäin	33–45	25–54	25–54
Spekuloiivia merkityksiä sisältävät aineiston lauseet (ka.)	19,2	12,8	16,0

Esimerkissä 2 arviointi kohdistuu **menneeseen toimintaan**, eli siihen yllätyvätkö ennusteiden laatijat vai eivät. Toiminta on tulkittavissa menneeksi, sillä yllätyminen on pikemminkin tunnereaktio kuin tunnetila (ks. Martin & White 2005: 47). Jotta yllätymistä reaktiona voi havainnoida, sen on täytynyt jo tapahtua. Samalla tekstiin kirjoittautuu tekijä, joka tuo esille, ettei ole varma ennusteiden laatijoiden tunnereaktiosta. Yhdeksi kirjoittajan asiantuntevuuteen liittyväksi tekijäksi voikin nähdä sen, ettei kirjoittaja väitä jotain sellaista, mistä tuskin kukaan voi olla varma. Tämän arvioiminen saattaa usein olla vaikeaa taloutta vähän tuntevalle lukijalle, mutta tuntuu esimerkin tapauksessa mahdolliselta, koska arvioitavana ovat tunteet. Menneisyyttä voidaan kuvata myös rajauksin (*tietyllä tavalla*), jotka jättävät mahdollisuuden muunlaisille määrittelyille (esimerkki 3).

- (2) Talouskasvun hidastuminen näyttää yllättäneen ainakin valtiovarainministeriön ennusteiden laatijat. (TS19072001)
- (3) Eilinen oli tietyllä tavalla päätepiste kehitykselle, joka alkoi rahoitusmarkkinoiden vapautuessa 1980-luvun lopulla. (TS13092005)

Esimerkeille 4–6 on yhteistä, että niissä **arviointi kohdistuu nykyisyyteen**, jota ei kuitenkaan kuvata varmana. Esimerkissä 4 on mentaaliseksi prosessiksi tulkitsemani *näyttää*-verbi, jolla nollapersoonaisuudestaan huolimatta on mentaalisisina prosesseina kokija, jonka olen tulkinut tekijäksi. Tekijä identifioituu arvioijaksi, joka havainnoi tapahtumia ja tekee näistä päätelmiä. Esimerkissä 5 *usein* implikoi, että vaikka jokin on usein syynä, se ei ole sitä aina ja välttämättä. Esimerkissä 6 adverbilla *ilmeisesti* toiminta esitetään mahdollisena, jolloin tekstiin kirjoittautuu tekijä, joka on epävarma tietonsa paikkansapitävyydestä.

- (4) Mutta kehityksen suunta näyttää olevan kohti kilpailun vapauttamista tässäkin liiketoiminnassa, — (KL03092001)
- (5) Yleisimpinä tarjoustuotteina myydään edullisia suuren yleisön suosimia laitteita, joiden markkinoinnissa hinta on usein tärkein syy ostopäätökseen. (KL07092001)
- (6) Uusia suurmyymälöitä rakennetaan myös pääkaupunkiseudulle ilmeisesti siksi, —” (KL07092001)

Useimmiten spekuloiivat merkitykset kohdistuvat **tulevaisuuden tapahtumiin**, jolloin tulevaisuutta arvioidaan omaa vaikutelmaa ja harkintaa korostaen. Tällöin esitetään jokin kehityskulku, joka merkityksellistetään mahdolliseksi esimerkiksi potentiaalimuotoisilla verbeillä, kuten *vapauttane* (esimerkki 7). Tulevaisuuden merkityksiä voidaan rakentaa myös kommenttiadverbein *todennäköisesti* ja *mahdollisesti*, jolloin tuodaan esille mahdollisuus, joka liittyy predikaattilausekkeeseen (esimerkit 8 ja 9). Kommenttiadverbit mahdollistavat asian esittämisen objektiivisesti toisin kuin subjektiivisemmat muodot, jolloin arvioija kirjoittuu tekstiin mukaan (esim. lauseessa ”Minä luulen”) (Emt. Halliday 1994: 354–355; White 1998: 23). Heikkinen (1999: 217) esittää *todennäköisesti*-sanan olevan tyypillinen kommenttiadverbi, jolla tuotetaan ikään kuin ”yleistä totuutta” samalla objektivoiden sitä, että kyseessä on tekijän subjektiivinen totuus. Objektivointi voitaisiin purkaa eksplikoiden tuomalla subjektiivisuus esiin esimerkiksi toden, että ”Lehden mielestä on todennäköistä”. Merkityksen luonnehdinta ”yleisiksi totuudeksi” tuntuu omassa aineistossani liian vahvalta tulkinnalta. Tähän vaikuttanee se, että kyse on juuri tulevaisuuden kuvauksista, jolloin adverbit tuntuu luontevalta tulkita ”vahvoiksi mahdollisuuksiksi” mutta silti pelkästään mahdollisuuksiksi. Tällainen tulkinta korostuu mielestäni superlatiivimuotoista adverbia *todennäköisimmin* käytettäessä (esimerkki 10). Esimerkeissä 11 *todennäköisyys* on arvioitava samalla rakentaen myös kehityskuluista mahdollisia.

- (7) Kotimaan tilanteen selkiytyminen vapauttane suomalaispankkien voimavaroja uusille markkinoille suuntautuvaan toimintaan. (TS13092005)
- (8) Öljyn kallistuminen kiihdyttää todennäköisesti inflaatiota jonkin verran, — — ” (KL07092005),
- (9) Suomalaiselle miehistölle jää hyvin palkattuja tehtäviä esimiestehtävissä ja mahdollisesti asiakaspalvelussa. (TS08092005)
- (10) Hänen ministeriönsä myös todennäköisimmin valmistelee laskelmat, joiden pohjalta kuntasektorin eri uudistusvaihtoehtoja arvioidaan. (TS10092005)
- (11) Taantuman todennäköisyys on nyt suurempi Yhdysvalloissa, mutta iskuilla voi olla myöhemmin myös kysyntää lisääviä vaikutuksia. (KL130901)

Tulevaisuuden mahdollinen tapahtuma voidaan esittää myös modaaliverbein *voida*, *uhata*, *saattaa* tai *taistaa*, joista *voida* on yleisin (11 kpl) (esimerkki 12). Mahdollisena voidaan esittää kaksi vaihtoehtoista kehityskulkua, jolloin lauseen funktiona on lähinnä tuoda esille se, että muutos dollarin arvossa on mahdollinen (esimerkki 13). Verbit liittyvät yleensä materiaaliin mutta toisinaan myös mentaaliin tai relationaaliin prosesseihin (esimerkki 14). Esimerkissä 15 arvioitava on sen sijaan yksittäiseen henkilöön kohdistuva tapahtuma (”Heinäluoma kohtaa haasteen”). ”Uhkan” merkityksin rakennetaan samalla negatiivisia tulevaisuuden merkityksiä (esimerkki 16) (ks. myös Katajamäki 2006).

- (12) Ensi vuonna työttömyys voi jo kääntyä nousuun. (TS07092001)
- (13) Maailmankaupan keskeisin valuutta eli Yhdysvaltain dollari voi joko heikentyä tai hiukan vahvistuakin riippuen sijoitusvirtojen suunnasta. (KL130901)
- (14) Osa kauppiaista voi silloin tuntea viehtymystä kauppiasvetoiseen Keskkoon, koska SOK:n ketjuohjausmalli voi olla kulttuurišokki osalle Spar-kauppiaista. (KL08092005)
- (15) Suurimman henkilökohtaisen haasteensa Heinäluoma taistaa kuitenkin kohdata, kun hän joutuu tasapainoilemaan aikaisempien ”pari piirua ihmisen suuntaan” - linjauksiensa ja talouden kasvavien muutostarpeiden välillä. (TS10092005)
- (16) Toimistotilojen ylikysyntä uhkaa muuttua ylitarjonnaksi. (KL11092001)

Tulevaisuutta arvioitaessa tekijä voi esiintyä tulevaisuuden asian arvioijana, joka ei tiedä, mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Tulevaisuutta arvioiva tekijä rakentuu tekstiin kuvaamalla kysymykseen vastaamisen mahdottomaksi (esimerkki 17) tai esittäen kysyviä sivulauseita (esimerkit 18–21), ja samalla päälauseissa verbin 3. persoonaa käyttäen tuodaan esille, että asia on yleisestikin vasta arvioitavana eikä tekijä näin ollen ole ainoa asiasta tietämätön. Samaan aikaan kun tekijä asemoituu kysyjäksi, tekijä voi kirjoittautua tekstiin myös sen tietäjäksi, koska kysymykseen saadaan vastaus sanoin *vielä liian varhaista*, *hiukan pidemmällä aikavälillä selviää* ja *tässä vaiheessa ja lähiviikot osoittavat*. Nämä ilmaukset implikoivat, että seuraavassa vaiheessa tekijä voi jälleen asettua tietäjän rooliin. Tietäjän rooli rakentuu myös kysyvien sivulauseiden päälausein, jotka rakentavat tekstiin tekijää, joka tietää juuri tämän kysymyksen olevan ratkaiseva. Kysyjän rooli näyttää linkittyvän tietäjän rooliin, jolloin tekijä ei teksteissä positioitu pelkästään tietämättömäksi.

- (17) Kysymykseen, hidastuuko globalisaatiokehitys tai muuttaako se muuten muotoaan, on vielä liian varhaista vastata. (TS13092001)
- (18) Hiukan pidemmällä aikavälillä selviää, kuinka laajalle turvallisuuskysymysten korostuminen ulottaa vaikutuksensa. (TS14092001)
- (19) Ratkaisevaa on, onko tekijöillä jotain tekemistä öljyntuottajamaiden kanssa. (TS13092001)

- (20) Tässä suhteessa ratkaisevaa on, mitkä tahot osoittautuvat vastuullisiksi iskuista. (TS13092001)
- (21) Vasta lähiviikot osoittavat, mihin talouden suunta kääntyy Yhdysvalloissa ja maailmantaloudessa. (KL13092001)

Vastaavalla tavalla esimerkissä 22 substantiivi *arvio* rakentaa epävarmuuden merkityksiä: kyse on ”tulevaisuuden ennakoinnista, joka saattaa osoittautua vääräksi”. Tällöin arviointi ei ole vaikeaa, sillä kyse ei ole ”arvioinnista oikein”. Vaikka arviointi todetaankin mahdollisesti vääräksi, korostetaan samalla, että silti on mahdollista tietää ja hahmottaa kehityksen peruslinjat, ja tämän tekijä tekstissä tulee tekemään. Myös talouden suunnan arvioinnin voidaan todeta näyttävän vaikealta. Esimerkissä 23 tekstiin kirjoittautuu tekijä, joka havainnoi muiden mentaalista toimintaa (arviointia) ja arvioi sen vaikeaksi, ja seuraavissa lauseissa havaintoa perustellaan esittämällä kaksi vastakkaista muuäänistä arviota. Samalla sana *edelleen* implikoi, että olisi mahdollista, että arviointi pystyttäisiin tekemään ilman vaikeuksia – ikään kuin jossain vaiheessa tai jollekulle olisi mahdollista siirtyä tietäjän rooliin.

- (22) Iskujen vaikutuksista maailman talouteen on tässä vaiheessa mahdollista esittää vain arvioita, mutta jo nyt tietyt peruslinjojen muutokset ovat hahmottumassa. (TS13092001)
- (23) Talouden suunnan ennakoiminen näyttää kuitenkin olevan edelleen vaikeaa. (TS19072001)

Mahdollisuuksia tuotetaan paitsi adverbi- ja verbilausekkein, myös **jos–niin-rakentein**. Näitä on aineistossa yhteensä 28 kpl, joten rakenteen käyttö on varsin yleistä. *Jos* on konjunktiona ehtoa ilmaiseva eli konditionaalinen; lausumapartikkelina se ilmaisee mahdollisuutta (ISK § 809, 813). Sitä voidaan käyttää myös adversatiivisesti tai konsessiivisesti (ISK § 1102, 1141), mutta näin ei aineistossa tehdä. Aineiston jos–niin-lauseet esittävät ehdon ja seurauksen mahdollisesti toteutuvina asiointiloina. Toisinaan verbi on indikatiivin presensissä, toisinaan konditionaalissa. Vaikka näiden merkitys on suunnilleen sama, konditionaalissa esitetty jättää asiointilan avoimemmaksi. (ISK § 1135.) Jos–niin-rakennetta vastaavia merkityksiä voidaan rakentaa myös muilla kielellisillä keinoilla, jotka ovat purettavissa ”jos–niin”-merkityksiksi (Brutian 2005: 115). Brutianin (2005: 116–117) mukaan konditionaalien analyysissä on tyypillisesti erotettu kaksi luokkaa, jolloin ehto voi olla **reaalinen** tai **ei-reaalinen**. Reaalinen ehto viittaa tilanteeseen, jota kirjoittaja tarkastelee ”totena” (*Jos sataa, pysymme kotona*). Ei-reaalisen ehdon esittäessään kirjoittaja implisiittisesti tarkoittaa, että ehdon jäädessä toteutumatta ei myöskään seurauksia toteudu. Ei-reaaliset voivat olla joko **mahdollisia** tai **irreaaleja**. Mahdollisen konditionaalien esittäessään kirjoittaja ei näytä tietävän, onko väitetty tilanne (mennyt, nykyinen tai tuleva) todellinen vai

ei. Kun ehto jää irreaaliseksi, tiedetään, ettei ehto ole toteutunut eikä tule toteutumaankaan. (Brutian 2005: 116–118.) Aineistossani arvioidaan talouden maailmassa ”tosia”, faktuaalisia tapahtumia, joita pidän kuitenkin **ei-reaalisina**, sillä kirjoittajalla ei ole tapahtumista varmaa tietoa, vaikka arvioitaisiin menneisyyttäkin.

Aineiston esimerkeissä ehdot ovat **ei-reaalisia**, jotka mahdollisesti toteutuessaan johtavat seurauksiin tai jotka eivät ole edes mahdollisia, vaan irreaalisia. Yleensä ehto on jokin mahdollinen kehityskulku eli kehityskulku, jonka esitetään voivan toteutua, mutta toteutumisesta ei ole varmuutta. Samalla esimerkit on tulkittavissa siten, että mahdollisen kehityskulun toteutumatta jäämisestä seuraisi myös seurausten jääminen toteutumatta. Ehto voi liittyä **menneisyyteen**, josta ei kuitenkaan vielä arvioitaessa ole varmaa tietoa ja jonka mahdollisen toteutumisen seuraukset tapahtuvat tulevaisuudessa. Esimerkissä 24 ehto liittyy toimintaan, joka on jo tapahtunut mutta jota ei vielä pystytä arvioimaan varmaksi: seuraukset voivat olla mahdollisia. Tällöin tekijä tuo itsensä esille arvioijana, jolla ei ole kaikkea tietoa. Esimerkki 25 on aineistossa poikkeuksellinen, sillä olen tulkinnut sen **irreaaliseksi**. Esimerkissä ”jossitellaan” menneisyyden tapahtumilla: ”jos olisi tapahtunut x, olisi tapahtunut y”. Samaan aikaan kuin irreaalinen ehtorakenne esitetään, tiedetään, ettei näin ole käynyt tai tule käymään (ks. Brutian 2005: 117). Tekijä identifioituu tällöin spekulioijaksi, joka esittää eri vaihtoehtoja, joita ei tule tapahtumaan. Irreaalisiin konditionaalein rakennetaan merkityksiä spekulioivista kehityskuluista, joiden funktioksi voi nähdä opettamisen, sillä niissä liitetään yhteen kehityskulkuja, jotka eivät toteudu mutta jotka ”teoriassa” ovat mahdollisia. Jossittelu muistuttaa ns. jälkiviisastelua, mutta erottuu siitä kuvaten taloudellisten toimijoille tapahtumatonta toimintaa ja jättäen korostamatta sitä, miten jossittelija itse olisi toiminut toisin.

- (24) Jos öljyntuottajamaat ovat tavalla tai toisella sekaantuneet asiaan, voi edessä olla sotatoimia alueella ja mahdollisesti niukkuutta öljytuotteista. (TS13092001)
- (25) Mikäli Axfood sekä Tradekan ja Wihurin omistaja, ruotsalainen Industri Kapital, olisivat löytäneet toisensa, olisi markkinoille syntynyt vastavoima SOK:lle ja Keskolle. (KL08092005)

Esimerkit 26 ja 27 liittyvät **nykyisyyteen**. Esimerkissä 26 ehto liittyy tietojen luotettavuuteen, ja ehdon toteutumisen varmaksi seuraukseksi esitetään kehitys (päivittäistavarakaupan myllerrys). Esimerkissä 27 ei-reaalinen ehtorakenne rakentaa lausetasoisena yleistävää määrittelyä siitä, mitä edellytyksiä terveellä tilanteella on. Esimerkki on purettavissa muotoon ”Jos vajaakäyttö on 4–5 prosenttia, tilanne voi olla / on terve”. Tällöin 4–5 prosentin tilanne on mahdollinen. Tekstistä kuitenkin ilmenee, ettei ehto toteudu. Määritelmä esittää siten kuvauksen mahdollisesta maailmasta, jonka todetaan jäävän täyttymättä (”näin ei ole nykyisyys-

dessä”), ja samalla nykyisyyden tilanne määrittyy negaation kautta: tilanne ei ole ”terve ja tasapainoinen”.

- (26) Jos tiedot Lidlin strategiasta ja hinnoittelusta pitävät paikkansa, on Suomen päivittäistavarakauppaan tulossa suuri myllerrys. (TS11092001)
- (27) Terve ja tasapainoinen markkinatilanne edellyttäisi asiantuntijoiden mukaan 4-5 prosentin vajaakäyttöä. Toimitiloja pitäisi toisin sanoen olla koko ajan vapaana. (KL11092001)

Useimmiten ehto liittyy **tulevaisuuteen**. Tällöin mahdollisesta kehityskulusta voidaan esittää seuraavan kehityskulku, joka tapahtuu varmasti (esimerkki 28), joka on mahdollinen (esimerkki 29) tai joka on teoriassa mahdollinen, mutta joka tekstissä arvioidaan käytännössä jäävän toteutumatta, irreaaliseksi (esimerkki 30). Seurauksen mahdollisuutta voidaan arvioida myös todennäköiseksi (esimerkki 31).

- (28) Pelko ylitarjonnasta muuttuu todelliseksi, jos yritysten vaikeudet johtavat laajoihin irtisanomisiin. (KL11092001)
- (29) Jos kallis polttoaine leikkaa kulutusta ja heikentää kuluttajien luottamusta, talouden kasvu-ura voi kääntyä. (KL07092005)
- (30) Jos tarjonta vieläkin kasvaa, hintakilpailunkin pitäisi normaalisti tiukentua eli kuluttajahintojen pitäisi laskea. (KL07092001)
- (31) Mikäli Saksan äänestäjät nostavat Merkelin Saksan ruoriin on hyvin todennäköistä, että maan talous piristyy selvästi ja antaa vauhtia koko euroalueelle. (TS15092005)

Esimerkeissä 32–34 pohditaan sitä, millaiset toiminnot (veroäyrin laskeminen, hintojen alas saaminen tai PAF:in oikeuksien laajentuminen) ovat tulevaisuudessa mahdollisia, mikäli ehto toteutuu. Esimerkeissä 32–33 toimintojen toteutuminen edellyttää ehtojen (tulonsiirrot, polttoaineveron laskeminen) toteutumista. Yhtäläistä esimerkeille on, että teksteissä veroäyrin laskeminen ja hintojen alas saaminen esitetään ongelman ratkaisuin, joista siten seuraisi jotain hyvää, mutta ehto esitetään pikemminkin mahdollisena kuin toivottavana. Esimerkissä 32 esittäessä toiminnan toteutumisen edellyttävän tulonsiirtoja verbin *vaatisi* konditionaali implikoi jo, ettei näin haluta toimia, ja seuraava lause vahvistaa tämän tulkinnan. Silti keino on pikemminkin mahdollinen kuin irreaalinen: kuntataloutta tunteva lukija tietää, että tulonsiirrot ovat mahdollisia. Esimerkissä 33 korostetaan ratkaisukeinojen teoreettisuutta implikoiden näin niiden olevan irreaalisia, mutta itse asiassa tällöinkin valtiolla on valta alentaa polttoaineveroa. Tulevaisuuden mahdollinen kehityskulku voidaan esittää myös varsin hypoteettisena, jolloin sekä ehto että seuraukset ovat konditionaalissa (esimerkki 34).

- (32) Jo pelkästään veroäyrin laskeminen samalle tasolle kuin menestyvimmissä kunnissa vaatisi huomattavia tulonsiirtoja. (TS07092001)
- (33) Kun polttoaineiden hinnat nousevat, ainoa teoreettinen keino saada hintoja alas olisi valtion perimän polttoaineveron alentaminen. (KL05092005)
- (34) Jos PAF saisi maakunnan erityisaseman perusteella oikeuden markkinoida internetpelejä Manner-Suomessa, Veikkauksen monopoli murtuisi ja syntyisi uudenlainen Veikkauksen ja PAF:n duopoli. (KL03092001)

Brutianin (2005: 123) mukaan konditionaalit ovat argumentaation kannalta tärkeitä, sillä niillä rakennetaan esimerkiksi päättelyjä. Aineiston esimerkeissä kytketään toisiinsa kehityskulkuja ja kehityskulujen seurauksia, jotka ovat mahdollisia mutta jotka toteutuvat vain tietyin ehdoin. Aineiston esimerkein tekstiin kirjoitetaan selittäjä, joka tuo esille, millaiset kehityskulut liittyvät toisiinsa ja mitä mistäkin voi seurata.

Johtopäätökset

Tämä tutkimus osoitti, että taloussanomalehtien pääkirjoitusdiskurssin kirjoittajalla on lupa spekuloida: tekijä voi tuoda esille omia vaikutelmiaan, tehdä arvioita ja esittää useita mahdollisuuksia monipuolisin kielellisin keinoin sekä menneen, nykyisyyden että tulevaisuuden tapahtumista ja kehityskuluista. Spekuloivat merkitykset voi nähdä myös jatkumona, jossa jotkin merkitykset ovat spekuloiampia kuin toiset. Spekuloivuus on huipussaan, kun mahdollisena esitetään mahdollisia kehityskulkuja, mahdollinen kehityskulku ja sen seuraukset esitetään hypoteettisina tai esitellään irreaalisia kehityskulkuja, joiden tiedetään jäävän tapahtumatta.

Vaikka spekulointi näyttääkin olevan taloussanomalehtien pääkirjoitusdiskurssille mahdollista, esitystavoille on nähtävissä myös joitakin rajoituksia. Spekuloijan identiteettiä rakennettaessa oma persoona häivytetään näkymättömiin, sillä pääkirjoituksissa ei käytetä *minä*-muotoja. Käytössä ei myöskään ole *me*-muodot eikä mediainstituutiotaan aseteta puhujaksi (ks. esim. Le 2010: 29, 215–219). Kehitysteksteissä esiintyvä tekijän häivyttäminen vahvistanee vaikutelmaa teksteistä instituution kannanottoina, mutta myös sitä (usein väärää) vaikutelmaa, että taloussanomalehtien pääkirjoitukset ovat pikemminkin instituutiota edustavan yksilön tuottamia kuin kollektiivisesti tuotettuja tekstejä. Joka tapauksessa tekijän häivyttäminen jättää tekstien tulkinnan instituution kannanotoiksi nojaamaan vahvasti lukijan tekstilajitietoon.

Talousjournalistisen diskurssin vertailu tekstilajeittain toisi esille eroja eri tekstilajien merkitysvariaatiossa. Vertailu yleissanomalehtien pääkirjoituksiin saattaisi tuoda esille kiinnostavia eroja sen suhteen, millä tavoin spekuloidaan identiteettiä

yhdistyy tekstin muihin merkityksiin. Heikkisen (1999: 217–218) esimerkeissä tekijälle rakennetaan konditionaalilla ironisoijan ja spekuloiden poliitikkojen kuvaajan identiteettejä. Spekuloijan identiteetti yhdistyy konditionaalilla ja *to-dennäköisesti*-adverbilla menneisyyden arviointeihin, kun taas tulevaisuuden arvio esitetään faktuaalisesti. Vertailu uutisiin osoittaisi, millaisia rajoituksia saattaa olla sen suhteen, millä tavoin teksteissä arvotuksiin sitoudutaan. Esimerkiksi uutisissa on hyveenä pidetty asian tarkastelua objektiivisesti, mutta silti sekä yleisesti taloussanomalehtien uutisissa tuotetaan arvottavia merkityksiä (White 1998: 1, 124–168; Katajamäki 2009).

Spekuloivien merkityksin teksteihin rakennetaan tekijälle epävarmaa identiteettiä. Samalla kun ne rakentavat kuvausta ”ei kaiken tietävästä” tekijästä, ne antavat vaikutelman harkitsevasta, ei kiihkoilevasta asiantuntijasta, joka tietää omat tietämisensä rajat, sillä taloudessa monet asiat ja varsinkin tulevaisuuden asiat ovat sellaisia, ettei niistä kukaan tiedä. Vaikka tällainen vaikutelma spekuloinnista saattaa syntyä, toisaalta teksteissä esitetään tulevaisuuden kehityskulkuja myös faktuaalisesti. Kysyä voikin, esitetäänkö faktuaalisesti tulevaisuuden arvioita silloin, kun kirjoittaja ei ennakoivastakaan ääniä esiintyvän, vai silloin kun hän ennakoivasti. Ainakin esimerkkitekstin tapauksessa Kemiran yritysjärjestelyjen kaatuminen ja siitä käyty kiivas keskustelu tuli varmasti yllätyksenä kirjoittajalle, koska kiivaat puheenvuorot tulivat lehden kohdeyleisön ulkopuolelta: keskusteluun osallistuivat vahvasti niin työntekijäjärjestöt kuin sosiaalidemokraattiset poliitikot. Jälkikäteen ajatellen Kemiran yritysjärjestelystä olisi kannattanut kirjoittaa vielä spekuloidummin kuin nyt oli tehty.

Talousjournalistisessa diskurssissa esiintyvällä spekuloidulla puheella on toisaalta hyvin tärkeä rooli tekstejä tuottavan toimittajan näkökulmasta, kun ottaa huomioon talouden luonteen ja pyrkimyksen ennustaa tulevaisuutta: spekuloidu puhe mahdollistaa selittämisen silloinkin, kun kyse on tulevaisuuden tapahtumista. Spekuloivat merkitykset voikin siksi nähdä merkityksinä, jotka tekevät kirjoittajilleen mahdolliseksi kuvata myös sellaisia kehityskulkuja, joiden toteutumisesta ei ole varmuutta tai joista jopa tiedetään, ettei näin tule käymään. Tällaisina ennakoinnit toimivat siten mahdollisten kehitysten – erityisesti tulevien – esiin nostajina ja rakentavat samalla kirjoittajasta asiantuntijaa, joka tietää, miten asiat kytkeytyvät toisiinsa ja mitä mistäkin voi seurata. Talouden alan yleisen pyrkimyksen eli talouden tapahtumien ennustamisen toteuttaminen ei ole helppoa, ja erityisesti medialta odotetaan kykyä kriittisyyteen. Tästä pyrkimyksestä ja odotuksesta seuraa paradoksaalinen tilanne: vaikka toisaalta tulevaisuuden arvioinnin aina välillä korostetaan olevan vaikeaa – jopa mahdotonta –, silti joidenkin tahojen odotetaan kykenevän siihen. Kehitysteksteihin ristiriitaisuus näyttää heijastuvan siten, että tietämättömän, epävarman arvioijan identiteetti yhdistyy usein tietäjän

identiteettiin. Pääkirjoitusten kirjoittajan on diskurssiyhteisössään pystyttävä vastaamaan lukijoidensa odotuksiin ja vakuuttamaan asiantuntemuksestaan lukijat, joilla toisinaan saattaa olla taloustietämystä enemmän kuin kirjoittajalla itsellään. Kirjoittajan yhdeksi retoriseksi taidoksi voikin nimetä kyvyn yhdistellä erilaisia tekstiin kirjoittautuvia identiteettejä ja spekuloida oikeaan aikaan oikeassa paikassa.

Lähteet

Bakhtin, M. (1986 [1929]). *Speech Genres and Other Late Essays*. Toim. C. Emerson & M. Holmquist. Kääntänyt V. W. McGee. University of Texas Press: Austin.

Bhatia, V. K. (2004). *Worlds of Written Discourse: a Genre-Based View*. London, New York: Continuum.

Brutian, L. (2005). On the pragmatics of argumentative discourse. Teoksessa F.H. van Eemeren & P. Houtlosser (Toim.) *Argumentation in Practice*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 115–123.

Corner, J. (1998). Television news and economic exposition. Teoksessa N. T. Gavin (Toim.) *The Economy, Media and Public Knowledge: Studies in Communication and Society*. London & New York: Leicester University Press. 53–70.

Eggins, S. & Martin, J.R. (1997). Genres and registers of discourse. Teoksessa T.A. van Dijk (Toim.) *Discourse as Structure and Process*. Discourse Studies 1. A multidisciplinary Introduction. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage Publications. 230–256.

Fairclough, N. (1992). *Miten media puhuu*. V. Blom & K. Hazard (Suom.). Tampere: Vastapaino.

Halliday, M. A. K (1994). *An Introduction to Functional Grammar*. 2. painos. Lontoo: Arnold.

Heikkinen, V. (1999). *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 728. Helsinki: SKS.

Huovila, T. (2001). *Pääkirjoitus kohdistaa kiista-asiaan*. Jyväskylän yliopisto.

Hyland, K. (2002). Authority and invisibility: authorial identity in academic writing. *Journal of Pragmatics* 34: 8, 1091–1112.

Iedema, R., Feez, S. & White, P.R. (1994). *Media Literacy*. Sydney: Disadvantaged Schools Program, NSW Department of School Education.

ISK = *Iso suomen kielioppi*. Päätoim. A. Hakulinen. Helsinki: SKS.

Ivanič, R. (1998) *Writing and Identity: the Discoursal Construction of Identity in Academic Writing*. Studies in written language and literacy 5. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Katajamäki, H. (2006). Arvottavien merkitysten rakentaminen taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Teoksessa E. Lehtinen & N. Niemelä (Toim.). *Erikoiskielet ja käännosteoria. Vakki-symposiumi XXVI. Vaasa 11. – 12.2.2006*. Vaasan yliopiston käännosteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut nro 33, 97–108.

Katajamäki, H. (2009). An editorial and its intertextual links: Case study of a Finnish business newspaper. Teoksessa M. Enell-Nilsson & N. Nissilä (Toim.). *Käännosteoria, ammattikielien ja monikielisyys. Vakki-symposiumi XXIX. Vaasa 13. – 14.2.2009*. Vaasan yliopiston käännosteorian, ammattikielten ja monikielisyiden tutkijaryhmän julkaisut nro 36, 204–215.

Katajamäki, H. (2005). Talouden selittäjät äänessä – Taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajien representaatioita sosiaalisesta roolistaan. *Tiedotustutkimus* 4–5, 4–27.

Kauppalehti Online (2001a). Kemira-hanke yhä epäilyttävämpi – Kemianliiton Vallittu. Uutinen Kauppalehti Online 9.11.2001, lähde: STT.

Kauppalehti Online (2001b). Kauppa- ja teollisuusministeriöltä lisätietoa Kemira-järjestelystä. 19.11.2001, lähde: STT.

Kauppalehti Online (2001c). Kemira-kauppa ei saanut eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnan tukea. 21.11.2001, lähde: Hanna Eskola.

Kauppalehti Online (2001d). Kemiran myyntiin suhtaudutaan eduskunnassa epäillen. 23.11.2001, lähde: STT.

Kauppalehti Online (2001e). Ministeri Mönkäre: Julkisuuden hallinta petti. 3.12.2001, lähde: STT.

Le, E. (2010). *Editorials and the Power of Media: Interweaving of Socio-cultural Identities*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Luukka, M.-R. (1995) Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin. Jyväskylä Studies in Communication 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Markkanen, R. & Schröder, H. (1992). Hedging and its linguistic realizations in German, English and Finnish philosophical texts: a case study. Teoksessa M. Nordman (Toim.). *Fachsprachliche Miniaturen*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 121–130.

Martin, J.R. & P.R. White (2005). *The Language of Evaluation: Appraisal in English*. Hampshire & New York: Palgrave Macmillan.

Mikkonen, I. (2010). ”Olen sitä mieltä, että...” Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Humanities 135.

Mårtensson, B. (1998). Between state and market: the economy in Swedish television news. Teoksessa N. T. Gavin (Toim.). *The Economy, Media and Public Knowledge. Studies in Communication and Society*. London & New York: Leicester University Press. 112–133.

Painter, C. (2003). Developing attitude: an ontogenetic perspective on Appraisal. *Text* 23: 2, 183–209.

Rahm, H. (2001). *Journalistikens Anatomi: Analyser av Genrer och Textmönster i Fem Strejkbevåknningar i Svensk Dagpress 1879–1996*. Lundastudier i Nordisk språkvetenskap A58. Institution för nordiska språk. Lund: Studentlitteraturen.

Richardson, K. (1998). The economy and public language. Teoksessa N. T. Gavin (Toim.). *The Economy, Media and Public Knowledge: Studies in Communication and Society*. London & New York: Leicester University Press. 38–52.

Ridell, S. (1998). *Tolkullistamisen politiikkaa: Televisiouutisten vastaanotto kriittisestä genrenäkökulmasta*. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 617.

Swales, J. (1990). *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vološinov, V. (1990). *Kielen dialogisuus*. T. Laine (Suom.). Tampere: Vastapaino.

White, P.R. (1998). *Telling Media Tales: the news Story as Rhetoric* [online]. Sydneyn yliopistolle tehty julkaisematon väitöskirja [Lainattu 5.1.2004]. Saatavissa: <http://www.grammatics.com/appraisal/AppraisalKeyReferences.html>

INEVITABLE EVOLUTION OR COURSE REALIGNMENT? FRAMING OF A REGIONAL ORGANIZATION REFORM FROM WITHIN AND WITHOUT

Merja Koskela & Nina Pilke

Abstract: The aim of this research is to describe the framing of a large-scale administrative reform in Finland by those who work in the administration and by the local media. The availability of services in the minority language, Swedish, together with suspicions of shifting power relationships, have led to heated discussions of the reform. The starting point is the framing of the reform as a crisis: Is it a crisis? For whom? What makes it a crisis? The material consists of a questionnaire to civil servants, and headlines in local newspapers. The theoretical frame of reference of the study is based on agenda-setting theory and an analysis of framing. The results show that the framing of the reform was predominantly negative both inside and outside the organization. A frame of threats was accepted by the civil servants and a criticism and resistance frame was highlighted in the press.

Introduction

Finland is a bilingual country, with both Finnish and Swedish holding equal status as national languages. Whenever organizational changes are made, the question of the two languages must be taken into consideration. This became evident at the beginning of 2010 when the government of Finland reorganized the Finnish regional state administration. Old structures were phased out and their tasks were reallocated to two new regional administrative bodies, a move affecting the work of over 6000 civil servants. The government justified the reorganization on the grounds of increased efficiency and productivity as well as improved orientation towards its citizens and clients.

One, partly unexpected, consequence of the reform has been a shift in the balance of bilingual services. As the tasks have been reorganized into new agencies and centers, a need has arisen to guarantee services in the minority language, Swedish. The language question, together with suspicions of shifting power relationships in the regions, has led to heated discussions of the reform both within the state administration itself and in the media.

Focus of research

The aim of this research is to study the framing of the administrative reform by those who work in the state administration, i.e. civil servants, and by the local Finnish-language and Swedish-language newspapers in the Ostrobothnian area,

where bilingual services have been an issue. The starting point is the framing of the reform as a crisis: Is it a crisis? For whom is it a crisis? What makes it a crisis and for whom? Are the experienced or reported causes of the crisis different for the civil servants and for the press? What is shared and what is not and why?

The explanations of the results can be found firstly in the potential impacts of change on people working in organizations, i.e. potential opportunities and risks (cf. Kiefer 2005), and secondly, in the journalistic norms followed by the press, especially news criteria, political interests and the potential uses of power (cf. Bennet 1996: 375). In addition, it must be considered that the framing of the reform by protagonists from inside and outside has an impact on the success of the reform (cf. Cao, Clarke & Lehaney 2003).

The hypotheses of the study are:

1. The priorities for civil servants and journalists are different, and perhaps even opposed, which is reflected in the framing of the issue:
  - a) For civil servants, the reform might offer new career opportunities as well as practical challenges affecting both their duties and their working environment (cf. Kiefer 2005).
  - b) Journalists will attempt to frame the reform as an event with a negative outcome in line with common news values. Certain negative outcomes when reported can have political consequences and even lead to the reconsideration of some decisions. The press can use its power to further certain causes which, according to its own values, it views as positive for the region (cf. Boykoff & Boykoff 2007).
2. The Swedish-language press adopts a minority rights framing and a crisis framing, whereas the Finnish-language press concentrates on regional political hegemony.

The present study is part of a larger research project with a longitudinal aim of describing the challenges to the functioning of bilingualism in a multicultural society. The material contributing to the study is in two parts. Firstly, a questionnaire comprising 39 open and closed questions on the opinions of civil servants of the reform and of the communication during its implementation; it was sent out on 10 December 2009, and which generated 167 complete responses. The civil servants in Ostrobothnia who received the questionnaire represent both language groups, Finnish-speakers and Swedish-speakers. Some of them worked in a bilingual environment before the reform, whereas some had a Finnish-language work

environment. The planned reform, however, would see all the informants as working in a bilingual work environment.

Secondly, the stories concerning the issue in three local newspapers, two Finnish-language newspapers (*Pohjalainen* and *Ilkka*, which share an owner but are published in different cities) and one Swedish-language newspaper (*Vasabladet*) were monitored starting from November 2008 and ending in March 2010. Electronic searches in the archives of the newspapers showed that a total of 283 texts had been published on the issue, 127 in Finnish and 156 in Swedish. The majority of those texts were news; 98 news items in Finnish and 81 in Swedish (179 in all), readers' opinions and debate (15 in Finnish, 18 in Swedish, 33 in all) as well as editorials (2 in Finnish, 30 in Swedish, 32 in all). The headlines of those texts form the second part of the material for this study.

Theoretical considerations

The method of our study is an analysis of framing supported by some ideas derived from the theory of agenda-setting (cf. McCombs 2004, Goffman 1974, Entman 2004, Reese et al. 2003). As D'Angelo and Kuypers (2010: 1) put it, framing research is a growing area of research in a variety of subfields of communication, among them political communication and mass communication. The concepts of agenda setting and framing have been recognized as related concepts, but there is no agreement on what the relationship between these concepts is.

In our study, *agenda setting* refers to *what* aspects of the regional organization reform are covered by the mass media (cf. Chyi & McCombs 2004), whereas *frames* concern *how* issues are presented. Frames are defined as: 'organizing principles that are socially shared and persistent over time, that work symbolically to meaningfully structure the social world' (Reese 2003: 11). Consequently, the analysis of our material is based on a framing-approach, because frames can be distinguished both in the mass media and in organizational discourse. In addition, framing as a perspective includes a broad range of cognitive processes that are likely to be present when a change or a crisis is discussed. The cognitive processes involved in framing may include moral evaluations, causal reasoning, appeals to principle, and recommendations for the treatment of problems (Weaver 2007: 146). This is in line with Entman's (1993: 52) statement that frames work differently from agendas, as they:

define problems—determine what a causal agent is doing with what costs and benefits, usually measured in terms of common cultural values; diagnose causes—identify the forces creating the problem; make moral judg-

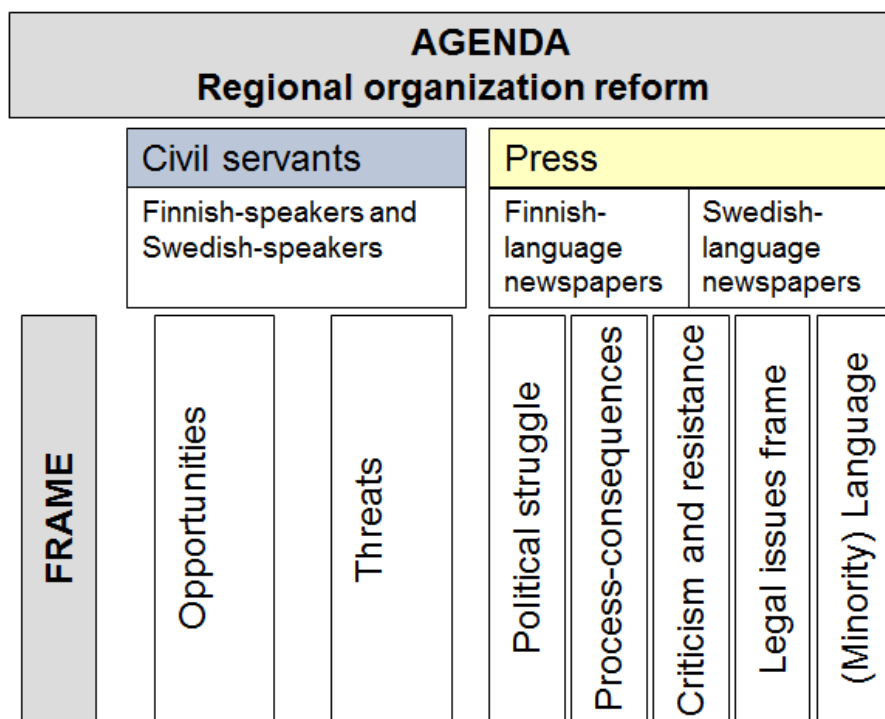
ments—evaluate causal agents and their effects; and suggest remedies—offer and justify treatments for the problems and predict their likely effects.

The analysis of framing in civil servants' comments reveals the emotional or neutral loading they give the reform, and the issues that are seen as important within the organization, whereas the analysis of framing in the media texts shows how the media presents the issues for the general public. Studying both types of framing is interesting because if some event or process of action in an organization becomes a crisis, it tends to spread outside the organization in one way or another, and may take different forms when it does so. For our analysis, *a crisis* in an organization is, therefore, defined as an event or process of actions that (potentially) affects the whole organization. According to Mitroff (2000: 34-35), a major crisis has simultaneous consequences for human lives, property, financial earnings, as well as for the reputation and well-being of the organization, for instance. As we are studying a government organization, which is politically steered from 'outside', we need to take into consideration that internal crises cannot be kept inside the organization in the same way as they might in private companies. This affects the relationship of framing of the issue from inside and outside.

Results

The analysis of framing in this article is based on a qualitative coding of the material in accordance with the contents highlighted. The frames of the answers of civil servants and the frames found in the newspaper headlines are described and discussed in relation to each other. In this way the study offers insights into the complex nature of the framing of an organizational reform.

There are different ways of carrying out a frame analysis. Our analysis combines the deductive and inductive approaches. The framing of the reform inside the organization is studied based on a deductive approach where the frames under scrutiny are proposed to the informants in the questionnaire, and they can either reject or accept them (see Figure 1). If they accept them, they use their shared specialized knowledge in order to organize and structure their social world, emphasizing certain parts of the issue and suppressing others. The newspapers frame their texts following journalistic routines and values of news work that draw on a shared store of social meanings in the media context. Therefore, our study of the news framing in the headlines of the newspapers is inductive, i.e. frames are identified based on the material studied (see Figure 1). This is motivated by the fact that the newspaper headlines do not follow the frames suggested in our questionnaire for the civil servants.

Figure 1. The frames in the material.

The understanding of whether the reform discussed should be interpreted as a crisis or not arises from the different frames as well as from the structuring of the issues within the frames.

Two frames structured by civil servants

The first part of our analysis is based on the answers to two open-ended questions from the questionnaire sent to the civil servants. The informants were asked to complete the following phrases: ‘The best things about the regional organization reform are...’ (Q1) and ‘The worst things about the regional organization reform are...’ (Q2). The questions were the last ones in the 39-question questionnaire. By putting the questions in this way, we proposed two frames to the informants: the frame of opportunities and the frame of threats. In their answers the informants could either accept or reject the frames proposed. Positive comments made in response to Q1 were counted as an acceptance of the frame of opportunities, and offering negative comments (including responding only with question marks) in response to Q1 were interpreted as a rejection of the frame. The reverse applies to Q2. If the informants accepted the proposed frames, they chose to make sense of relevant events in their professional social world and suggest what was at issue by selection, emphasis and exclusion (cf. Tankard 2003: 99).

Framing differs from bias in several important ways. First, it is a more sophisticated concept. It goes beyond notions of pro or con, favorable or unfavorable, negative or positive. Framing adds the possibilities of additional, more complex emotional responses and also adds a cognitive dimension (beliefs about objects as well as attitudes). (Tankard 2003: 96.)

Applied to our material, Tankard's (2003) idea means that our informants do more in their answers than reveal whether or not they like the reform. They also share their deeper attitudes and emotions.

The results of the analysis show that only 50% (57/113) of those who answered the first of these questions (Q1) accepted the frame of opportunities, whereas in total 99 % (128/129) of those who answered the second question (Q2) accepted the frame of threats.

Table 1. The civil servants' reactions to the frames proposed to them.

	Accepted	Not accepted	Answers to question
Opportunities	57 (50 %)	56 (50%)	113
Threats	128 (99 %)	1 (1%)	129

In all, of those who answered the questionnaire 32% did not answer Q1 and 23% did not answer Q2. In addition, 16% of those who completed the phrase about the best things about the reform answered the question with negative comments rather than positive ones, thus replacing the frame of opportunities with the frame of threats. Moreover, of the answers to Q1, 34% reported either that they did not see anything positive about the reform or answered with a question mark. Examples 1–3 illustrate the comments of those who did not see anything positive about the reform. The answers were many and varied with semiotic resources, which indicate that the reform could entail a crisis at some level. Each example is followed by a translation into English, as required.

(1) ??????????

(2) ei mikään
– nothing

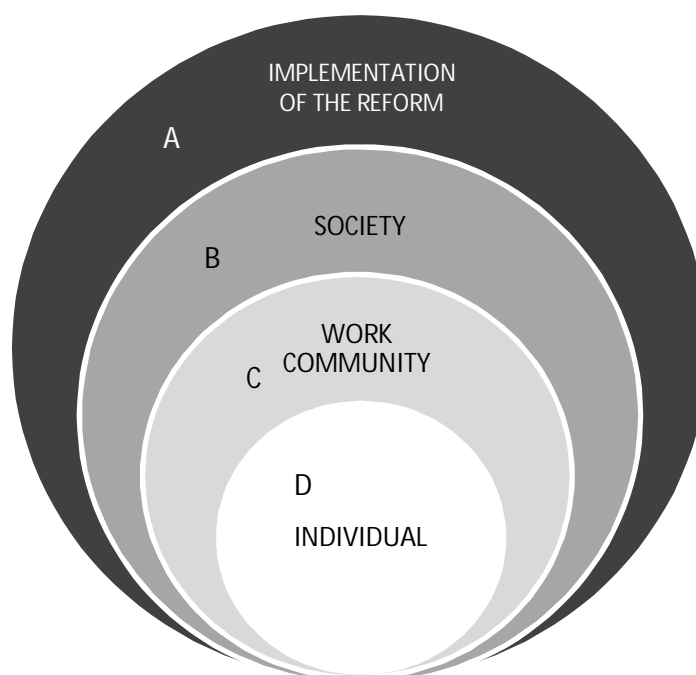
(3) EI MIKÄÄN
– NOTHING

The examples of negative comments reported as answers to the 'best things' support a similar interpretation.

(4) Ei mitään hyvää, aikaa ja rahaa kuluu.
– Nothing good, a waste of time and money.

In the analysis, it has sometimes been difficult to discern whether a comment is meant to describe opportunity or threat. For example, the fact that nothing is going to change, or that change is continuous, are ambiguous when offered as comments on the question ‘what is best about the reform’. In our analysis we have interpreted the comments according to the frame under which they were made.

To sum up, the two frames generated by the questions in the questionnaire were received in different ways. The positive features suggested by the frame of opportunities were considerably fewer and less emphasized than the negative features suggested by the frame of threats. However, when it comes to the structure of the social world where the reform is taking place, all the civil servants’ comments can be categorized in the same way. The comments made by the informants under both frames concern the implementation of the reform at a general level, society as a whole, the work community, and the individual civil servants themselves. At each level, the understanding and the scope of the reform is perceived somewhat differently. Figure 2 illustrates how the different structures of the social worlds are intertwined in the comments.

Figure 2. The structuring of the two frames concerning the reform in terms of their relevance for the professional and social worlds of the civil servants.

Within the frame of opportunities, the comments that concern the implementation of the reform at a general level reflect and accept the goals presented for the reform by the government, for example increased efficiency and saving money. The

most common comments see change at all levels as inevitable. The comments that concern the implementation of the reform at a general level, and structure the frame of threats, consist of a general critique of the implementation of the reform: characterized by uncertainty, haste, and wasting money. At one extreme, everything to do with the reform is considered bad. Such comments indicate that the civil servants may experience the reform as a crisis, but not at what level the crisis is most actualized. Even the press gets criticism for having the ‘wrong’ framing, which suggests that there are different priorities inside the organization than outside, as an answer to Q2 shows (‘the worst things about the reform are’):

- (5) pienistä asioista meuhkaaminen lehdissä (Pohjalainen, Vbl)
– small issues being dramatized in papers (Pohjalainen, Vbl)

At the societal level, the comments structuring the frame of opportunities stress the clients’ point of view, i.e. that different kinds of expertise can be accessed in the same place, the simplification of structures and the creation of regional consensus. The frame of threats at the societal level includes comments on how clients have been forgotten, how the new regional borders are artificial, and how administration is being centralized. However, the most marked arguments that structure the frame of threats concern the role of politics in decision making.

The following example illustrates how the role of politics was experienced by one informant. The comment completes Q2:

- (6) Se, että keskustapuolue on käyttänyt uudistusta erittäin törkeästi omien poliittisten tarkoituksiensa ajamiseen. Poliittiset tarkoitukset on verhoiltu aluehallintouudistuksella. Jos tämä uudistus olisi tehty järkevästi, homma pyörisi kuin rasvattu. Nyt on kylvetty vihamielinen siemen politiikan ja hallinnon välille. Siemen tuottaa satoa aivan varmasti ja poliitikot saavat sen sadon (vai kadon) kokea.
– The fact that the Center Party has been using the reform very outrageously in order to serve its own political purposes. The political purposes have been concealed with the regional organization reform. If this reform had been carried out rationally, everything would be running smoothly. Now a seed of hostility has been planted between politics and administration. The produce will certainly be harvested one day, and the politicians will reap the harvest or lose it.

The level of work community seems to be most important for the informants, both when it comes to opportunities and to threats. Within the frame of opportunities, co-operation and shared resources, including shared premises, are singled out as the most important positive consequences of the reform (see example 7).

- (7) Yhteistyön lisääntyminen, yhteisten resurssien käyttömahdollisuus
– More co-operation, the possibility of using shared resources

The frame of threats at the level of the work community includes more bureaucracy, loss of expertise (a brain drain), a worsened work atmosphere, more work and a great deal of stress, as examples 8–11 illustrate.

- (8) Runsaasti lisääntyvä hallintobyrokratia
– Strongly expanding organizational bureaucracy
- (9) Taloushallinto tulee etäisemmäksi ja vastuita siirretään yksilötasolle
– Financial administration will become unapproachable and responsibilities will be placed on individuals
- (10) Henkilöstösiirrot ja eläköitymiset vievät paljon käytännön tietoa, osaamista ja asiakkaiden tuntemista
– Displacements of personnel and retirements will lead to loss of practical knowledge, skills and client contacts
- (11) Ständig oklarhet och dålig arbetsmiljö när personalen är förbannad och rädd
– Continuous confusion and bad work atmosphere when the personnel is angry and scared

At the level of individual civil servants, the frame of opportunities is not highlighted. There are only some brief comments about new tasks, new colleagues, variety, fewer work trips and opportunities to move elsewhere (back home). As an answer to the question on the best aspects of the reform, one informant even reported a shorter e-mail-address, which should probably be interpreted as an ironic comment. At the individual level, the characteristics of a crisis are at the forefront. However, the crisis is not one of the organization but one of the individual. The reform could affect the informants' lives, property, earnings, and personal well-being simultaneously – thus meeting the definition of a crisis (cf. Mitroff 2000: 34-5). Example 12 illustrates how the frame of threats turns into a report on a crisis situation when the informant evaluates causal agents and their effects.

- (12) Ihmisiä heitellään ministerin mieltymysten mukaan. Poliitikoilla pitäisi olla vastuu rahan käytöstä. Kuinka paljon pahaa tämä aiheuttaa esim. nuorille perheille. Talot rakennettu, lapset koulussa tai päiväkodissa. Kuka hoitaa kun vanhemmilla työpäivät pitenee? Valtion palkoilla ei palkata kotiapulaisia. Kansanedustajat välillä oikeisiin töihin niin tietäisivät mitä kansan elämä on. Eikö ministerit jo huomaa että, tässä on jotain vikaa kun ei työntekijä halua muuttaa uudelle paikkakunnalle. Ministerit järjestävät omalle kotiseudulle uusia virastoja, teitä, siltoja. Härskiä toimintaa.
– People are displaced as the minister pleases. Politicians should have responsibility for the use of money. How much misery does this cause for example to young families? Houses have been built, children are at school or daycare. Who takes care of them when the parents work longer days? With government wages it is not possible to hire domestic help. MPs should go to real jobs for a change so they would see what the citizens' lives are about. Don't they notice that there is something wrong when the civil servant does not want to move to a new city? Ministers arrange new agencies, roads and bridges for their own home towns. Ruthless actions.

At a personal level, feelings of uncertainty, loss of motivation, a lack of opportunity to influence the reform, the unequal treatment of personnel and the threat that the workplace will disappear form the greatest threats for the informants.

To sum up, the results of our analysis of civil servants' comments show that the frame of threats is clearly more prominent than the frame of opportunities in the informants' comments. The informants organize and structure their experiences of the reform according to their shared special knowledge from inside the state organization. The results of our analysis show that the evaluations may concern a very general level of the reform, and society as a whole. At these levels, the crisis is not as acute as it is at the level of the work community or the individual. The levels can be found separated or intertwined within the same comments.

In terms of the frames proposed by the research, there seems to be a tendency by the informants to identify the negative aspects of the issue rather than the positive ones. This is in line with results from earlier research that has shown that emotions brought about by changes in organizations are mainly negative, and include anger, anxiety and frustration (see e.g. Kiefer 2005: 878–9). In addition, the concept of the frame itself tends to be problem-oriented (cf. Entman 1993: 52). First, frames help define problems in this material, the uncertainty and complexity of the issue. Second, they help diagnose causes, for example politics and politicians. Third, they help in making moral judgments, for example that the clients are forgotten. Interestingly, the informants do not suggest any remedies for the problems, probably because the decisions have been made and they do not think that they can influence them anymore.

Frames in newspaper headlines

The topics of the 283 newspaper texts in the material mainly concern the governmental decision process and the execution of the decisions, the location of the new state agencies as well as the effects of the decision on minority language services. Based on the headlines in the whole material, there are several competing frames present: these could be called *a political struggle frame*, *a process-consequences frame*, *a legal issues frame*, *(minority) language frame*, and *a criticism and resistance frame*. The frames in the material reflect the fact that the articles have been published in local newspapers, where some news items come from the national media, while others are created in the region itself. The more neutral frames tend to be national (e.g. the process-consequences frame), whereas the more agitated frames tend to be regional. This indicates that the reform may have had different consequences in different parts of the country. In the Ostrobothnia region, which was the focus of this research, both political power relations and

minority language issues were discussed. In this article, we describe in more detail only those frames relevant to our hypotheses: *the political struggle frame*, *the (minority) language frame*, and *the criticism and resistance frame*.

In the two Finnish-language papers, *the political struggle frame* seems to be the strongest. It is often connected with news where the two cities (Vaasa and Seinäjoki) are represented as opposing competitors for the location of the new agencies, and where north and south are presented as the administrative choices available to one regional area. In the Swedish-language paper, *the minority language frame* is strongly represented. However, the political struggle frame is also present, with an underdog attitude discernable. All in all, the newspaper texts in the material do not follow the frames suggested in our questionnaire for the civil servants: *the opportunities frame* is almost non-existent, and *the threat frame* is not highlighted, but rather takes the form of political struggle alongside criticism and resistance.

Examples of the headlines show how the discussion of the location of the state administrative agencies was represented as a struggle:

- (13) Vaasan ja Seinäjoen mittelö Ellun päätoimipaikasta jatkuu
– Vaasa and Seinäjoki continue their struggle for the main office of the Centre for Economic Development, Transport and the Environment (ELY)
- (14) Vielä väännetään aluevirastojen paikoista
– The struggle over the location of the regional state administrative agencies is still on
- (15) Etelä-Pohjanmaa ei halua jäädä aluejaossa rannikon takamaaksi.
– South Ostrobothnia does not want to become the ‘outback’ of the coast in the reform

The three examples from the Swedish-language newspaper illustrate the political struggle frame as well:

- (16) Kampen enar Österbotten
– The struggle unites Ostrobothnia
- (17) Söndra och härska
– Divide and rule
- (18) Inget enskilt parti får styra statlig förvaltning
– No one party should be allowed to steer state administration

As the examples show, the politics of regional hegemony is identified as the major force creating the problems. The next examples show how the minority language issue is highlighted as a major problem for the reform:

- (19) Den (o)skyddade minoriteten
– The (un)protected minority
- (20) Minoriteten blir ännu mindre
– The minority is getting smaller and smaller
- (21) Tvåspråkigheten hotas
– Bilingualism under threat
- (22) Svenskan kan vara hotad i skogscentralen
– Swedish at risk at the forestry center
- (23) Svensk service kan garanteras
– Service in Swedish can be guaranteed

The criticism and resistance frame is present in both Finnish and Swedish language papers too, as the following headlines illustrate:

- (24) Pohjanmaalla aluehallinnon uudistus herättää aina vain huolta ja ihmetystä
– In Ostrobothnia the regional organization reform still stirs up worry and wonder
- (25) Aluehallinnon uudistus lisää kustannuksia ja heikentää palveluita Pohjanmaalla
– The regional organization reform adds costs and leads to weakened services in Ostrobothnia
- (26) Aluehallinnon uudistuksessa monia valuvikoja ja kysymysmerkkejä
– The regional organization reform is connected with many critical faults and question marks
- (27) Vaasan ulosmarssijat syyttivät politikointia
– The workers on strike in Vaasa blame politicking
- (28) Reform missgynnar regionen
– The reform is unfavorable for the region
- (29) 7000 säger nej till Seinäjoki
– 7000 say no to Seinäjoki
- (30) Mycket kritik mot nordlig orientering
– Much criticism against turning to the north
- (31) Statsanställda demonstrerar i Vaasa
– Civil servants demonstrate in Vaasa

The examples show that the costs and benefits of the reform are weighed against each other, and that the reform is critically presented to the public and not presented as an impartial government decision.

Overall, the political struggle frame, the (minority) language frame, and the criticism and resistance frame provide the overall context for the regional organization reform within the public debate. The frames help define the problem and lead

to moral evaluations of the actions of politicians and causal reasoning of the consequences of the reform. They also appeal to principles of different kinds, but do not give any recommendations for the treatment of the problems as such.

The characteristics of a crisis fulfilled?

This article set out to investigate how civil servants and the press frame the regional organization reform in Finland. We wanted to know if the reform is a crisis, for whom is it a crisis, what makes it a crisis and for whom, and if the experienced or reported causes of a crisis are different for the civil servants and for the press, what is shared and what is not, and why.

In order to answer these questions we set out two hypotheses. The first hypothesis was that the priorities are different for civil servants and journalists with regard to the reform. This means that the informants would see the reform as offering new career opportunities and practical challenges to both their duties and their working environment, and that the journalists would frame the reform as an event with a negative outcome in accordance with common news values.

In our questionnaire, we proposed two alternative frames for the informants, a frame of opportunities and a frame of threats. The results of the analysis show that the frame of threats was generally accepted, while half of those who answered the question did not accept the frame of opportunities at all. However, the informants did recognize some positive aspects of the reform. What was notable, however, was that many of the positive aspects were directly derived from the aims set for the reform by the government. This could imply that the informants are committed civil servants, or, as Frahm and Brown (2007: 382) suggest, the acceptance of goals might be a coping mechanism to mitigate the strain of change. The frame analysis of the newspaper headlines again highlights the political struggle frame, the (minority) language frame, and the criticism and resistance frame. Thus it seems that the agenda set by the press shares the concerns of the civil servants, but highlights more clearly the opposing interests of political parties and regional areas.

Our second hypothesis was that the Swedish-language press would have a minority rights framing and a crisis framing, whereas the Finnish press would concentrate on regional political hegemony. The hypothesis about the Swedish-language press defending the minority language was confirmed. Even the regional political hegemony was represented as a question of minority and language in the Swedish headlines. Interestingly, when we compare the coverage of the issue in the three

papers, the Swedish-language paper published more articles about the issue than the two Finnish-language papers put together. In addition, there was a strong sense of overt agenda setting, when 30 of the Swedish articles were editorials, compared with two in the two Finnish-language papers. This indicates that the Swedish-language newspaper was intent on highlighting the issue as the most salient of the day and presenting it – if not quite as a crisis – then at least as an important social problem (cf. Boykoff & Boykoff 2007: 6).

We also suggested that the framing of the reform inside and outside could have an impact on the success of the reform (cf. Cao et al. 2003). Our results show that the framing of the reform before and after it actually took place was predominantly negative both inside and outside the organization, which can be considered normal in the context of organizational change (cf. Kiefer 2005: 879), and tends to blow over when the situation is stabilized. However, in this particular case the uncertainty seemed to continue, because the political decision making was slower than the administrative. This again reflects the fact that organizational change has become the norm, rather than an exception, in government organizations. Learning to live and work in the midst of continuous change is a challenge for civil servants and a potential source of an ongoing crisis, but also a challenge for research in communication, because continuous change tends to highlight the importance of well-functioning communication. Those charged with the effective communication of changes face challenges including creating an atmosphere of commitment to the change, portraying it in terms of a positive personal challenge for the informants, and then fostering a sense of enthusiasm for it: things that are crucial for the success of the reform but seem to be lacking so far in the case studied.

The present study has both its strengths and its limitations. One of the strengths lies in the comparison of the framing of the issue both from inside an organization and outside it in the press. However, this is at the same time a limitation, because many details have been left out of the purview of the current study. Many examples have been presented, but their analysis could be deepened. Moreover, the analysis is guided by the material (informants' comments and headlines), which affects our definition of the concept of the frame. Future research should therefore concentrate on the processes of framing in detail and investigate how continuous change in administration is experienced by the clients as well as by the civil servants.

Works cited

- Bennet, W. L. (1996). An introduction to journalism norms and representations of politics. *Political Communication* 13, 373–384.
- Boykoff, M. T. & Boykoff, J. M. (2007). Climate change and journalistic norms: A case-study of US mass-media coverage. *Geoforum* 38: 6, 1190–1204.
- Cao, G., Clarke, S. & Lehaney, B. (2003). Diversity management in organizational change: towards a systemic framework. *System Research and Behavioral Science* 20, 231–242.
- Chyi, H. I. & McCombs, M. (2004). Media salience and the process of framing: coverage of the Columbine school shooting. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 81: 1, 22–35.
- D’Angelo, P. & Kuypers, J. A. (2010). Introduction: Doing news framing analysis. In P. D’Angelo & J. A. Kuypers (Eds). *Doing News Framing Analysis. Empirical and Theoretical Perspectives*. New York and London: Routledge. 1–13.
- Entman, R. M. (1993). Framing: toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication* 43: 4, 51–58.
- Entman, R. M. (2004). *Projections of Power: Framing News, Public Opinion, and U. S. Foreign Policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Frahm, J. & Brown, K. (2007). First steps: linking change communication to change receptivity. *Journal of Organizational Change Management* 20: 3, 370–387.
- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. NY: Harper & Row.
- Kiefer, T. (2005). Feeling bad: antecedents and consequences of negative emotions in ongoing change. *Journal of Organizational Behavior* 26, 875–897.
- McCombs, M. E. (2004). *Setting the Agenda: The Mass Media and Public Opinion*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Mitroff, I. (2000). *Managing Crises Before They Happen – What Every Executive and Manager Needs to Know about Crisis Management*. NY: AMACOM, New York.
- Reese, S. D. (2003). Framing public life: A bridging model for media research. In S. D. Reese, O. H. Gandy, & A. E. Grant (Eds). *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. Mahwah, NJ: Erlbaum. 7–31.

Reese, S. D., Gandy, O. H. & Grant, A. E. (Eds) (2003). *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World* (Lea's Communication). Mahwah New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Tankard, J. W. Jr. (2003). The empirical approach to the study of media framing. In S. D. Reese, O. H. Gandy & A. E. Grant (Eds). *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. Mahwah, NJ: Erlbaum. 95–106.

Weaver, D. H. (2007). Thoughts on agenda setting, framing and priming. *Journal of Communication* 57, 142–147.

ONKO VÄLINEELLÄ VÄLIÄ? VERKKOJOURNALISMI JA AMMATTIETIIKKA¹

Eeva Mäntymäki

Johdanto

Verkkjournalismi on tullut jäädäkseen. Se ei ole enää erityinen journalismin alalaji vaan osa tavanomaisia työprosesseja. On vaikea kuvitella sanomalehteä tai radiokanavaa, jolla ei olisi nettisivuja. Käytännössä kaikki perinteiset mediat tuottavat sisältöjä myös sosiaaliseen mediaan ja tarjoavat yleisölle erilaisia vuorovaihtusmahdollisuuksia verkossa. “Suuri sekaannus” on sulattanut ennen erilliset viestintävälineet osiksi laajoja ja monialaisia mediayrityksiä. Euroopassa jako julkisesti rahoitettuun sähköiseen mediaan (yleisradioyhtiöt) ja yksityisomistuksessa olevaan lehdistöön on tässä suhteessa menettänyt merkitystään (Lowe 2010: 27–30). Toisistaan erilliset välinekohtaiset tuotantoketjut ovat risteytyneet, ja lähes tulkoon kaikkien välineiden sisällöntuotanto tapahtuu verkottuneessa digitaalisessa ympäristössä.

Niin sanottu sosiaalinen media ja median käyttäjien osallistuminen sisällöntuotantoon on muuttanut myös ymmärrystä yleisöydestä. Yleisö mielletään nyt ainakin periaatteessa sekä viestien vastaanottajaksi että yhteistyökumppaniksi, mikä on pakottanut journalistit pohtimaan uudelleen perinteistä portinvartijarooliaan.

Tässä artikkelissa tarkastellaan Tampereen yliopiston journalismin opiskelijoiden kesällä 2009 keräämän haastatteluaineiston avulla sitä, miten verkkjournalismin voittokulku näkyy journalistien ammatillisissa ihanteissa ja eettisessä pohdinnassa. Tavoitteena ei kuitenkaan ole arvioida, miten hyvin journalistien eettiset ihanteet toteutuvat toimituskäytännöissä. Kuten Natalie Fenton (2009: 3) huomauttaa, journalismin ammatilliset ideaalit ovat tärkeitä, vaikka ne eivät täysin toteutuiskaan käytännössä:

In a world of communicative abundance this ethical horizon is still pertinent: there remains a sense that there are many things that news journalism ought to be doing – to monitor, to hold, to account and to facilitate and

---

¹ Tämän artikkelin englanninkielinen versio 'Does the Medium Matter? Network Journalism Meets Professional Practice and Ethics' (tulossa 2012), julkaistaan teoksessa J. Herkman, T. Hujanen & P. Oinonen (toim.). *Intermediality and Media Change*. Tampere: Tampere University Press.

maintain deliberation – that forms a line in the sand against which contemporary practice can be critiqued.

Journalismin eettisen ideaalin ytimessä on keskustelemaan deliberatiivisen demokratian ihanne. Tietoverkkojen intervention merkityksestä tässä suhteessa ollaan monta mieltä: verkko voidaan nähdä joko ratkaisuna tai ongelmana. Verkkjournalismin etiikkaa pohtineiden Cecilia Friendin ja Jane B. Singerin mukaan olennaista ei ole viestintäväline vaan median toimintakulttuuri – kuitenkin niin, että perinteiseen mediaan verrattuna verkkoympäristö moninkertaistaa vaikutukset suuntaan tai toiseen:

Online journalism has enormous potential to enhance the democratic purpose that has been the press's social and ethical foundation for centuries. It also has the potential to sidetrack both journalists and their audience. (Friend and Singer 2007: xx.)

Tutkimusaineisto ja tutkimuskysymykset

Tämä artikkeli on syntynyt Tampereen yliopiston vuoden 2010 lopussa päättyneessä, viestinten keskinäisten suhteiden kehitystä tutkineessa Intermediaprojektissa (Intermedia-project 2008; Herkman, Hujanen & Oinonen 2012). Pohdin verkkjournalismin esiinmarssin vaikutusta ammatillisten käytäntöjen muutokseen ja journalistien professionaaliseen etiikkaan kysymällä empiiriseltä aineistolta, kokevatko journalistit, että perinteisten medioiden mediaspesifejä toimintatapoja varten luodut eettiset ohjeet pätevät myös verkkjournalismissa. Millä tavoin tiivistyvät vuorovaikutussuhteet eri medioiden välillä vaikuttavat ammatillisiin arvoihin? Ohjaako journalismin eettinen diskurssi käytännön muutoksia toimituksissa? Miten journalismin etiikka muuntuu uudessa ympäristössä?

Työn pohjana on Tampereen yliopiston journalistiikan opiskelijoiden lähinnä kesän 2009 aikana kokoama haastatteluaineisto. Aineisto koostuu yhteensä 59 teemahaastattelusta.² Useimmat haasteltavat ovat senioriasemassa olevia työntekijöitä, ja joukossa on monia päätoimittajia, toimituspäälliköitä, uutispäälliköitä ja tuottajia. Toki mukana on myös niin sanottuja rivitoimittajia ja valokuvaajia. Keski-ikäisten työntekijöiden ja johtavien journalistien huomattava osuus haastattavista vaikuttaa aineiston luonteeseen, vaikka esimiestehtävissä toimivat journalistit näyttävät kokevan eettiset kysymykset ja ristiriidat varsin samaan tapaan

---

² Kahta haastatteltavaa on haastateltu kahteen kertaan (eri haastattelija), joten käytännössä haastattavia on 57. Lisäksi pari haastattelua on tehty erilaisen kysymysrungon avulla.

kuin heidän alaisensa. Esimiestehtävissä toimivat ovat toisaalta tämän artikkelin näkökulmasta hyvin relevantteja haastateltavia, sillä he ovat avainasemassa nuorten journalistien perehdyttämisessä ja journalistisen kulttuurin siirtämisessä uusille sukupolville.

Journalismi murroksessa

Median 1980-luvulla alkaneen viimeisimmän suuren muutoksen taustalla on toisaan vahvistavia taloudellisia, poliittisia, teknologisia ja kulttuurisia kehityskulkuja: mediamarkkinoiden säätelyn purkaminen, digitaalisten mediateknologioiden kehittyminen ja yksilöllisten valintojen merkityksen korostuminen. Tähän verkostoituneeseen digitaaliseen toimintaympäristöön sopeutunut journalismin tekemisen tapa on käsitteellistetty verkkojournalismiksi. Toisaalta verkkojournalismista toivotaan uskottavuutensa menettäneen journalismin pelastajaa (ks. esim. Beckett 2008; Heinrich 2009), toisaalta epäillään verkkojournalismin käytäntöjen itse asiassa kyseenalaistavan koko journalismiprofession.

Mark Deuze kuuluu niihin tutkijoihin, jotka katsovat verkottuneen digitaalisen toimintaympäristön olevan perustavalla tavalla ristiriidassa perinteisen journalistisen ajattelun kanssa. Hänen mukaansa journalistit ympäri maailmaa määrittelevät omaa ammattiaan viiden ideaalityyppisen arvon perusteella. Nämä journalismin kulmakivet ovat: 1) julkinen palvelu (mikä tässä viittaa nimenomaan yhteiseen ja yleiseen etuun), 2) objektiivisuus (ymmärrettynä puolueettomuudeksi tai tasapuolisuudeksi), 3) autonomia (itsenäisyys ja riippumattomuus), 4) välittömyys (ajankohtaisuus) ja 5) etiikka (journalismi eettisten arvojen muovaamana järjestelmänä; olennaisuus, oikeutus ja oikeudenmukaisuus). Uusi mediakulttuuri, jolle on luonteenomaista individualismi, globalisaatio ja verkottuneet käytännöt, kuitenkin haastaa kaikki ne oletukset, joiden varaan perinteinen uutisjournalismi on rakennettu. (Deuze 2007: 170.)

Journalismin muutosta etiikan perusteiden muutoksen näkökulmasta tutkinut Jane B. Singer (2009: 73–75) huomauttaa, että verkottuneessa digitaalisessa toimintaympäristössä etäisyydet – mukaan lukien etäisyys journalistin, hänen lähteidensä ja yleisönsä välillä – katoavat, mikä merkitsee myös journalistien professionaalisen ideologian metafysisien esioletusten muuttumista. Yleisön ottaminen yhteistyökumppaniksi journalistiseen tuotantoprosessiin murentaa journalistien tiedollista monopolia ja asiantuntija-auktoriteettia, joka on rakentunut 1900-luvun aikana ammatin professionaalistumisen myötä.

Toimittajien asiantuntijuus kiteytyy käsityksiin journalisteista portinvartijoina ja vallan vahtikoirina, niin sanottuna neljäntenä valtiomahtina. Journalistit ja journalismi (jotka tässä hyvin pitkälle samaistetaan toisiinsa) näyttäytyvät silloin itsenäisenä välittävänä voimana valtaeliittien ja kansalaisten välissä: toimittajien työn oikeutus lähtee ennen kaikkea siitä, että he ovat yleisön edustajia ja edunvalvoja (Witschge & Nygren 2009: 55). Verkkojournalismissa journalistin pitää kuitenkin säilyttää autonomiansa sekä suhteessa eliitteihin että suhteessa aktiivisesti vaikuttamaan pyrkiviin yleisöihin. Tällöin portinvartijan rooli menettää perinteisen merkityksensä. (Mäntymäki 2010: 78; Mølster 2010: 41–42). Jotta journalismi edelleen voisi muuttuneissa olosuhteissa täyttää demokratian edistämisen perustehtävänsä, journalistien pitää käydä kriittisesti läpi paitsi toimintatapojaan ja arvojaan myös omaa yhteiskunnallista rooliaan.

Samaan aikaan kaikenlaisen mediatuotannon määrä on huimasti lisääntynyt ja mediaan tavalla tai toisella liittyvien tehtävien kirjo vastaavasti laajentunut. Journalismin rajat ovat hämärtyneet, eikä välttämättä enää voida puhua journalisteista yhtenäisenä ammattiryhmänä. Saattaakin olla tarkoituksenmukaista puhua journalismin sijaan journalismeista ja erilaisista media-ammateista. Näyttää myös siltä, että journalistin työ on harvemmin kuin ennen elinikäinen unelma-ammatti. Sen sijaan toimittajan työ voi olla yksi media-alan sisäinen vaihtoehto, josta voidaan yhä helpommin siirtyä muihin saman alan ammatteihin.

Tamara Witschge ja Gunnar Nygren (2009: 37–59) toteavat, että on tapahtunut käänne kohti journalismin de-professionalisaatiota (ks. myös Nygren 2008; Pietilä 2010: 3). De-professionalisaatio pitää sisällään muun muassa ammatillisen autonomian menetyksen, teknisen osaamisen merkityksen korostumisen, ammatti-liittojen heikkenemisen ja eettisten koodien hämärtyminen. Painopiste on siirtynyt “tutkimuksesta ja sisällöstä kohti tuotantoa ja muotoa” (Witschge & Nygren 2009: 49). Muutos on tuonut mukanaan myös esteettisten arvojen ja laatukäsityksen muutoksen (Mäntymäki 2006). Daniel Hallin (2006) toteaa vastaavasti journalismin 1980-luvun jälkeisen kehityksen merkinneen sitä, että “journalistit ovat menettäneet autonomiansa uutisorganisaatioissa, joita markkinoiden logiikka dominoi yhä voimakkaammin. Samaan aikaan journalistit ovat menettäneet arvotuksensa myös yhteiskunnassa yleensä.” (Ks. myös Davies 2008.)

Journalistit itse pitävät kaikkein merkittävimpänä muutoksena sitä, että deadlinet ovat menettäneet merkitystään kaiken aikaa päivittyvän online-journalismin myötä. Tämä on lisännyt kiirettä ja tiivistänyt työtahtia, sillä mediat kilpailevat keskenään nopeudessa (Jyrkiäinen 2008; Nygren 2008; Witschge & Nygren 2009; Hytönen 2010). Journalistit kuitenkin kritisoivat nopeuteen keskittyvää uutiskilpailua paitsi oman lisääntyneen työtaakkansa vuoksi myös siksi, että he kokevat, ettei

ammattillisia laatuvaatimuksia kyetä kiireessä täyttämään (Jyrkiäinen 2008; Fenton 2010).

Kuitenkaan journalistien ammatillisen ideologian muutos ei ole ollut niin nopeaa kuin käytäntöjen muutosnopeuden perusteella voisi olettaa. Itse asiassa professionaalinen kulttuuri, joka siivilöityy aina paikallisten sosiaalisten prosessien läpi, ylläpitää toimituksissa jatkuvuutta (Deuze 2007: 170; vrt. Heinonen 2011: 34–56). Witschgen ja Nygrenin (2009: 49–50) mukaan toimitusten päivittäinen käytännön työ on muuttunut huomattavasti enemmän kuin toimituskulttuurin syväraenteet sekä itsestänselvyyksiksi muodostuneet säännöt, normit ja rutiinit, jotka muuttuvat selvästi hitaammin.

Median toimintaympäristön muutos ja verkkojournalismin kehittyminen voidaan nähdä paitsi uhkana myös uutena mahdollisuutena. Ansgard Heinrichin (2008; 2011) arvion mukaan parhaillaan on kehittymässä aidosti globaali verkkojournalismi, joka perustuu kokonaan uudentyypisille kansainvälisille journalistisille käytännöille. Ne kytkevät yhteen ammattitoimittajat, sosiaalisen median sisällöntuottajat ja muut sisällöntuottajat, joiden verkostomuotoinen toiminta korvaa nykyisen yksisuuntaisen kansallisen tiedonvälityksen.

Charlie Beckett (2008) puolestaan katsoo, että journalismin parhaita perinteitä voidaan elävöittää verkkojournalismin avulla. Skandaaleissa ryvettynyt mediabusiness on esimerkiksi Britanniassa menettänyt paljon kansalaisten arvostusta ja luottamusta, jota ilman journalismi väistämättä menettää yhteiskunnallisen merkityksensä (Davies 2008). Beckettin mukaan luottamuksen palauttamiseksi journalismi tarvitsee juuri verkkojournalismin mukanaan tuomaa läpinäkyvyyttä ja vastavuoroisuutta.

Läpinäkyvässä toimitusprosessissa luottamus kuitenkin rakennetaan eri tavalla kuin perinteisessä toimitustyössä. Uutislähteiden suojeleminen, lähteiden luotettavuuden arviointi ja faktojen tarkistaminen ennen jutun julkaisua ovat klassisen journalismin kulmakiviä, kun taas verkkojournalismissa painottuu avoin ja vuorovai-kutteinen prosessi, jossa yleisö voi korjata havaitsemansa virheet. Tämän kehittymässä olevan uuden journalistisen etiikan kaukaiset juuret ovat löydettävissä niin sanotusta hakkerietiikasta, jossa perusarvoja ovat Pekka Himasen (2001) mukaan innovaatioiden jakaminen, yhteisöihin kuuluminen ja vastavuoroisuus.

Sekä taloudellisten ja kilpailullisten tekijöiden että julkisrahoitteisen median erityisen yhteiskuntavastuun vuoksi Suomen YLE:n ja Iso-Britannian BBC:n kaltaiset julkisen palvelun mediayritykset ovat olleet varsin kiinnostuneita verkkojournalismin kehittämisestä. Roope Mokka ja Aleksis Neuvonen visioivat muutama vuosi sitten YLE:n kehittymistä maailman ensimmäiseksi avoimeksi ja yhteisölli-

seksi yleisradioyhtiöksi, jossa toimittajat tarjoaisivat kansalaisille tukea näiden itseilmaisussa (Mokka & Neuvonen 2007). Yleisön sisällöntuotanto mediassa ei ole merkittävästi laajentunut, mutta toimittajien verkkoläsnäolosta on tullut arkipäivää, ja sitä myös yleisesti edellytetään journalisteilta (ks. esim. Bunz 2010).

Uudet avoimuuden ideat ovat väistämättä jonkin verran ristiriidassa journalistien ammatillista autonomiaa keskeisenä arvona kunnioittavan perinteisen journalistisen kulttuurin kanssa. (Mäntymäki 2010: 71–86). YLE:n internetin strategiapäällikkö Tuija Aalto (2010) on hahmotellut journalisteille uutta roolia ja ammatillista etiikkaa. YLE rohkaiseekin toimittajiaan avaamaan työprosessejaan ja pyrkii tekemään yhteistyötä median käyttäjien kanssa rutiininomaisen osan kaikkea journalistista työtä. Työntekijöitä kannustetaan myös rakentamaan omia persoonallisia verkkoidentiteettejä.

Kriisidiskurssin kulmakivet

Käytännön journalisteilla on hyvin erilaisia käsityksiä siitä, mitä muuttuneeseen teknis-taloudelliseen (mm. mediamarkkinoiden säätelyn purkaminen ja digitaalisten mediateknologioiden kehittyminen) ja kulttuuriseen (kuluttajien yksilöllisten valintojen merkityksen korostuminen) toimintaympäristöön sopeutuminen toimituksissa tarkoittaa. Jotkut ovat syvästi huolestuneita muutoksista, joiden he kokevat uhkaavan laatujournalismia, kun taas toiset puhuvat mieluummin uusista mahdollisuuksista.

Jotkin tutkimukset viittaavat siihen, että muutokset työkäytännöissä ovat avanneet toimituksiin sukupolvien välisen kuilun. Väitteen taustalla on ainakin osittain oletus, että ikääntyvät journalistit eivät kykene pysymään mukana teknis-kulttuuristen muutosten tahdissa (Hytönen 2010; Nikunen 2011: 9–21). Kysymys voi olla myös eri sukupolvien sisäistetyistä arvoista ja odotuksista.

Joka tapauksessa journalistit ikään katsomatta ovat varsin hyvin perillä alansa koskevista keskusteluista ja tietoisia siitä, että ammatillista arvostusta sen enempiä kuin journalismin perinteistä arvopohjaakaan ei voi enää pitää itsestään selvänä. Kuten seuraavat esimerkit osoittavat, journalistien puhetta journalismista jäsentää lähes kaikkinelevä kriisidiskurssi: kaikki ottavat kriisikeskusteluun kantaa, olipa heillä sitten henkilökohtaisesti asiasta millainen näkemys hyvänsä.

- (1) Et mehän rajataan maailmaa, mehän ollaan tietynlaisia portinvartijoita. Ja sehän on ammasteista jalointa [...] Pitäs pyrkiä objektiivisuuteen ja olennaisen tiedon välittämiseen ja maailman selittämiseen [...] Tai tääkin on nyt sitä vanhenevaa ammattikäsitystä, koska nythän on paljon tilanteita, joissa ei tarvita toimittajaa, ja tieto kulkee. Otan nyt esimerkiks vaikka jonkun koulusurmatapauksen, jossa

viestit tuli kännyköistä kännyköihin, eikä siinä ollut yhtään toimittajaa paikalla vielä. (paikallislehden päätoimittaja, 53-vuotias mies)

Pitkään alalla olleet toimittajat kertovat media-ammattilaisten ja yleisöjen välisen etäisyyden katoamisesta, journalistisen identiteetin heikkenemisestä ja toimittajien yhteiskunnallisen arvostuksen vähenemisestä. Jotkut heistä näkevät kuitenkin, että ammatillisen arvostuksen väheneminen on avannut mahdollisuuksia entistä tasaveroisempaan vuorovaikutukseen yleisön kanssa.

- (2) Toimittajista on tullut tavallisia ihmisiä ja tavallisia työntekijöitä. Jos ajatellaan sitä aikaa, kun mä aloitin vuonna 1970, niin toimittaja oli ihan erilaisessa roolissa ja toimittajan ammatti-identiteetti oli huomattavasti voimakkaampi kuin nyt. Tunsin olevansa tärkeä ihminen, kun oli toimittaja. Nyt se gloria ei ole enää niin iso, kun puhutaan tavallisista toimittajista. (maakuntalehden miestoimittaja)³

Haastatteluissa puhutaan myös ammattikunnan sisäisten erojen kasvusta. Yleinen oletus on, että urakehityksen malli on muuttunut niin, että esimerkiksi pitkä työkokemus ei enää johda automaattisesti esimiestehtäviin (ks. myös Nygren 2008: 63–64; Pietilä 2010; Nikunen 2011: 19). Journalistit jakaantuvat muutenkin entistä selvemmin tähtitoimittajiin ja tavallisiin ruohonjuuritason työntekijöihin. Tähteyks ei kuitenkaan aina tuo mukanaan arvostusta.

- (3) Sanotaan et joku missi menee televisioon juontajaksi, niin ei hän minun mielestä ole mikään journalisti. (maakuntalehden uutispäällikkö, 52-vuotias nainen)

Niin sanottuna vapaana ammattina journalismin luonteeseen kuuluu se, että ammatillisuuden rajojen määrittely on aina ollut hieman hankalaa. Nyt rajanveto journalismin ja muiden mediasisältöjen välillä sekä journalistin erottaminen muista mediatyöläisistä näyttää olevan vielä entistäkin vaikeampaa. Ammatin rajojen hämärtyminen johtaa kysymään, voiko periaatteessa kuka tahansa olla journalisti – ja käytäntö kertoo, että ei voi.

Kesän 2009 haastatteluissa journalistit itse määrittelevät usein journalistiksi vain vakiintuneille tiedotusvälineille töitä tekevät toimittajat ja kuvaajat. Tarkempiakin rajanvetoja toki tehdään: Uutistoimittajat saattavat rajata niin sanottujen sensaatiolehtien ja viihdeohjelmien tekijät journalisti-kategorian ulkopuolelle. Yleisai-kakauslehdissä voidaan kyseenalaistaa naistenlehtien journalistisuus, kun taas naistenlehdissä pohditaan naistenlehtien, asiakaslehtien ja markkinoinnin rajapintaa. Perinteisissä uutistoimituksissa voidaan keskustella siitä, ovatko verkkotoimitusten työntekijät journalisteja – tämä kysymys nousee esiin erityisesti silloin, jos

---

³ Kaikkien haastateltavien tarkka ikä ei käynyt haastatteluista ilmi.

verkkotoimitus sijaitsee fyysisesti erillään uutistoimituksesta. Oma lukunsa ovat tietysti sosiaalinen media ja muu median käyttäjien tuottama sisältö.

- (4) No kyllä mä sillä lailla olen vanhanaikainen, että mä ajattelen, että ne jotka on tiedotusvälineissä töissä, eli toimittajat ja valokuvaajat. Ja kuvaajat meillä (tv-uutisissa) tietysti. Kyllähän tässä kansalaisjournalismista paljon puhutaan, mutta mä olen niin vanhakantainen, että mun on hirveän vaikea ajatella sitä. En mä osaa ajatella, että jokainen, joka pitää esimerkiksi blogia netissä, olisi journalisti. Siihen mun mielestä kuitenkin kuuluu se asioiden käsittely jotenkin tällaisena ulkopuolisena, ettei se ole sitä pelkkien omien kokemusten kertomista. (tuottaja, YLE, 47-vuotias nainen)

Myös ammattiliitot ja muut journalistien omat organisaatiot pohtivat, kuka oikeastaan on journalisti. European Federation of Journalists (EFJ) kysyi toukokuun kokouksessaan:

Should bloggers be recruited into journalists' unions? What about web designers? How can freelance journalists, working in ever more precarious conditions, be organized and included in collective bargaining agreements? Indeed what criteria should determine who carries a press card? (Atarah 2011.)

Yleisön lisääntyneistä osallistumis- ja vuorovaikutusmahdollisuuksista huolimatta journalistit mieltävät yhä asemansa maailman ammattilaistulkitsijoina professionaalisen identiteetin ytimeksi. Ammatillisen identiteetin ja työn yhteiskunnallisen legitimitietin ytimessä on journalistin oikeus ja velvollisuus tulkita ja kontekstualisoida tapahtumia ja kehityskulkuja. Tähän liittyvät keskeisesti professionaalinen autonomia ja itsenäinen harkinta: journalisti ei saa antaa minkään painostusryhmän ohjata toimituksellisia päätöksiä, eikä hänen sovi edistää aktiivisesti työsääntönsä edes oman yrityksen markkinointiosaston tai omia näkemyksiään ajavien kansalaisten asiaa. Journalistisesta autonomiasta ja itsenäisyydestä puhutaan kuitenkin yleensä pikemminkin ammattiryhmän, kollegiaalisen yhteisön, kuin yksilön eli yksittäisen journalistin arvona. Sen vuoksi monet uskovat, että vain vakiintuneiden mediayritysten vahvat toimituskulttuurit voivat taata klassisen journalismin etiikan säilymisen.

- (5) ...mun mielestä ne kulmakivet on kovemmasta sementistä kuin ne on ollu aikaisemmin. Kyllä ennen on lipsuttu ehkä helpommin. Että kyllä nyt on niin läsnä kaiken aikaa se, että kaikkinaisen vaarallisuus, mitä liittyy siihen, että toimituksellista valtaa luovutetaan johonkin muuhun paikkaan kuin mihinkä se kuuluu. Mä en kyllä usko siihen, että toimittajakunta olis tullu lepsummaks, pikemmin kin päinvastoin. Sanotaan näin, että ollaan niin journalisteja, niin journalisteja, ja hyvä niin. (maakuntalehden uutispäällikkö, nainen)

Keskustelu ammattietiikasta kytkeytyy siis kautta linjan journalismin kriisipuheeseen eli kysymykseen siitä, ovatko journalismin eettiset peruspilarit vaarassa. Kriisidiskurssi yhdistää sukupolvet ja mediat riippumatta siitä, millainen käsitys

itse kullakin journalismin tilasta on. Monet pitkän työuran tehneet toimittajat ovat sitä mieltä, että tuottajaportaan vaikutusvaltaa kasvattaneet organisaatiomuutokset ovat supistaneet yksittäisen toimittajan päättäntävaltaa, tekninen kehitys on muuttanut työtapoja ja kulttuuriset muutokset ovat kyseenalaistaneet ennen itsestään selviksi koetut yhteiset arvot (ks. myös Hytönen 2010; Mølster 2010; Nikunen 2011). Mutta yhtä lailla nuori journalisti saattaa suhteuttaa omat kokemuksensa eräänlaiseen kadotettuun paratiisiin:

- (6) Ite on niin vielä kai tämmönen idealisti mut toivoisin ettei se ihan hirveesti muuttaisi sitä ammatti-identiteettiä et edelleen pyrittäis tekemään hyvää journalismia, pitämään tietyistä periaatteista kiinni, mutta kyllähän se nyt jotenkin näyttää että koko ajan ollaan menty siihen suuntaan että tehdään niinkun nopeemmin ja nopeemmin joka tietysti sitten vaikuttaa siihen että kuinka, kuinka huolellisesti ja tarkasti ja kaikkee muuta niitä asioita voidaan tehdä. (maakuntalehden toimittaja, 29-vuotias nainen)

Länsimaiset journalistit pitävät omia ammatillisia arvojaan lähtökohtaisesti universaaleina (Deuze 2007: 132; Friend & Singer 2007: xvi), mutta journalismin ihanteet ovat länsimaissakin muuttuneet toimintaympäristön muuttuessa. Daniel Hallin (2006) arvioi, että nykyinen länsimainen käsitys ammatillisesta journalismista on ainutlaatuinen ilmiö, joka mahdollistui toisen maailmansodan jälkeisissä ja 1980-luvulle saakka kestäneissä erityisissä olosuhteissa Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Lehtitalojen samoin kuin radio- ja televisioyhtiöiden taloudet olivat suhteellisen vakaita, ja samaan aikaan länsimaissa oli pitkä poliittisen konsensuksen kausi. Euroopassa rakennettiin hyvinvointivaltiota ja myös Yhdysvalloissa kehitettiin entistä tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Näissä oloissa journalistit saattoivat rakentaa itselleen ammatti-identiteettiä, jossa yhdistyivät korkea status ja suhteellinen itsenäisyys myös mediayritysten sisällä.

Suomessa lehdistö ja Yleisradio miellettiin toisen maailmansodan jälkeen osaksi kansallista projektia, mikä osaltaan piti yllä toimittajan ammatin arvostusta. Puolueisiin sitoutuneet lehdet olivat itsekkin vahvoja poliittisia toimijoita. Ilmiön kääntöpuolena oli neuvostosuhteisiin liittynyt poliittinen itsesensuuri, joka rajoitti merkittävästi toimittajien ammatillista autonomiaa ulkopoliittikkaa etäisestikin sivuavien aiheiden suhteen.

Kollektiivisen identiteetin kotipesä

Vahva ammatillinen identiteetti kantaa kollegoiden välistä lojaliteettia ja rajoittaa keskinäistä kilpailua toimituksissa (ks. Nikunen 2011: 16). Haastateltavat pitävät vaikeasti määriteltävää ”toimituksen henkeä” erottavana tekijänä eri toimitusosastojen välillä muun muassa silloin, kun verkkotoimitus työskentelee fyysisesti eril-

lään muusta toimituksesta. Toimituskulttuuri vaikuttaa ratkaisevasti myös uusien tulijoiden sosiaalistamiseen:

- (7) ...semmonen joka uutishuoneitten sudenkuoppa, että tää ammatti hyvin nopeasti sosiaalistaa ihmisen. Kun ne tulee, niin ne kauheen nopeesti löytävät itellensä semmosen toimittaja-ammatti-identiteetin sekä hyvässä, suurimmaksi osaksi, että pahassa. (maakuntalehden uutispäällikkö, 53-vuotias mies)

Monet toimittajat pitävät ammattiliittoja edelleen keskeisinä toimijoina journalismin eettisten ihanteiden ja ammatti-identiteetin määrittelyssä. Ammattiliitot osallistuvat aktiivisesti muun muassa alan virallisten eettisten koodien kehittämiseen. Suomessa Journalistin ohjeet ohjaavat myös media-alan itsesääätelyelimen Julkisen sanan neuvoston päätöksiä ja toimintaa. Ammatillisen identiteetin kehittymisen kannalta viestintä- ja media-alan tehtävistä toisiin siirtyvät, joskus toimittajina ja joskus mainostekstien laatijoina työskentelevät freelance-mediatyöläiset ovat kuitenkin aivan eri asemassa kuin vakiintuneiden mediatalojen vakituiset toimittajat:

- (8) ...mä luulen et aika monelle toimittajalle toimittajayhteisöön kuuluminen on aika iso osa toimittajan ammatti-identiteettiä, et käydä keskusteluja ja kuuluu tiettyyn joukkoon ja tavallaan ylpeys siitä omasta mediasta, semmonen niin kun että tämä on meidän lehti ja me teemme tätä ja näin, niin se tietenki jää varmaan ulkopuolelle sillon, jos työsuhteet on päätettäisiä ja kun niitä on useita samanaikaisesti eri medioihin ja se tietysti vaikuttaa. (maakuntalehden toimituspäällikkö, 32-vuotias nainen)

Työyhteisön ja kollegiaalisen tuen ratkaiseva merkitys ammatillisen identiteetin rakentumisessa saattaa olla journalismin etiikan kannalta jossain mielessä myös kaksiteräinen miekka, sillä mediayritykset näyttävät kehittävän yhä enemmän omia, yrityksen erottumista ja brändiä tukevia journalistisia ohjeitaan ja pelisääntöjään. Esimerkiksi Laura Juntusen (2009: 190) mukaan kohuttujen kouluampumistapausten yhteydessä erot mediayhtiöiden välillä tulivat selvästi näkyviin. Mikäli mediayhtiöiden omien brändien merkitys kasvaa länsimaisittain melko universaalien journalistin ohjeiden kustannuksella, konsernikohtaiset eettiset ohjeet saattavat ajan myötä johtaa eettisten näkemysten entistä syvempään eriytymiseen.

Vanhojen arvojen uudet tulkinnat

Kehitys välinekohtaisista työprosesseista kohti eri välineet toisiinsa kytkeviä prosesseja on ollut nopeaa. Tämä kehitys kulminoituu verkkojournalismissa, jossa eri välineet ovat tavallaan sulautuneet yhteen ja toimivat samalla alustalla. Mutta onko teknisesti uusin tavoin tuotettu journalismi sisällöltään ja eetokseltaan erilaista kuin perinteinen? Vaikuttaako verkko välineenä journalismin laatuun? Use-

at mediaryitykset korostavat omissa ohjeistuksissaan, että mitään olennaista muutosta ammatillisessa eetoskassa ei tapahdu ja että journalismin peruskivet pysyvät myös verkossa. Tietotoimisto Reutersin sosiaalisen median ohjeistuksessa sanotaan: “Internet reporting is nothing more than applying the principles of sound journalism to the sometimes unusual situations thrown up in the virtual world” (Roth 2010).

Haastatteluaineiston perusteella näyttää siltä, että periaatteessa journalistit pitävät perinteisten arvojen soveltamista verkkojournalismin muovaamaan toimintaympäristöön sekä mahdollisena että erittäin tarpeellisena. Kaikki eivät kuitenkaan usko, että käytännössä näin tehtäisiin ainakaan laajassa mittakaavassa.

- (9) Välineellä ei oo väliä, sen sijaan etiikalla on väliä. Journalistin pitää mielestä nyky maailmassa edelleenkin tuntea kokonaisvastuunsa työstään ja sen työn merkittävyys (tauko). Journalistin pitää olla edelleen tiedonvälittäjä, mutta myös jossain määrin ja entistä enenevässä määrin tiedon tulkitsija, joka on surullisessa määrin vähentynyt. Meillä tulee uutisia eri välineistä jatkuvasti, jos netti otetaan huomioon, mutta ne on ne samat uutiset, samat otsikot, tulkinta on hävinnyt, arvottaminen on hävinnyt. (paikallislehden toimittaja, 52-vuotias nainen)

Lehtitalojen journalistien eettiset pohdinnat liittyvät kautta linjan lehdistön tulevaisuutta ja ansaintalogiikkaa koskevaan keskusteluun. Niin rivitoimittajat, esimiehet kuin päätoimittajatkin pitävät yhtä lailla keskeisenä ongelmana sitä, että lehdet eivät ole onnistuneet kehittämään käyttäjälle ilmaiseen uutisvirtaan perustuvan verkkojournalismin aikaan sopivaa ansaintalogiikkaa. Toimituksissa taistelu journalistisen ja taloudellisen orientaation välillä onkin sisäänrakennettu päivittäisiin käytäntöihin.

- (10) ...se paine sieltä [...], että ”okei, jos tällä klikkauksella saa 80 000 lukijaa, niin miksei meillä oo tätä otsikkoo lehdessä”. (tauko) Ja mä olin kauheen konservatiivinen – ja mä olen vieläkin ja tulen aina olemaan – mut se oli välillä ihan hurja paine, samalla kun meidän lukijamäärät laski. Et se oli ihan selvä keissi, et ”kun netissä tehdään näin, miksei tehdä lehdessä näin”. Ja se oli sellanen mulle koko ammatti-identiteettiin käyvä [...] mulle se oli kauhean raskas vaihe, ja must tuntuu, et nyt se on ohi, kun me ollaan hyväksytyt, et ”hei, me tehdään lehteä asiantuntijoille, se on tämmönen porukka”. Netissä on ihan eri – ja se on vaan hyvä. (erikoislehden uutispäällikkö, 40-vuotias nainen)

Jännite taloudellisen ja journalistisen orientaation välillä merkitsee tasapainon hakemista kiinnostavuuden ja tärkeyden välille. Kiinnostavuuden painoarvo lisääntyy väistämättä toimintaympäristössä, jossa jutun saamia klikkausmääriä seurataan reaaliaikaisesti (ks. myös Fenton 2010: 3). Taustalla vaikuttaa myös laajempi kulttuurinen muutos, kuluttajuuden korostuminen median puhuttelussa kansalaisuuden kustannuksella. Julkisen palvelun yleisradiotoiminnalle annettuja merkityksiä tutkineen Trine Syvertsenin (1992: 5–12) mukaan erityisesti 1980-luvulta alkaen yhteisen ja yleisen edun edistäminen on ymmärretty entistä enem-

män kuluttajien edun palvelemiseksi. Tarpeiden tyydyttämisen tilalle on tullut toiveiden täyttäminen.

- (11) Ainakin tähän kiinnostavuuteen on panostettu suorastaan valtavan paljon. (tauko) Mikä on seurausta siitä, että enää lehden sanomalehden tilaaminen ei ole itseäänselvyys, vaan se on jopa kyseenalaistettu. Ennen kaikille tuli sanomalehti, mutta nyt joudumme myymään itseämme emmekä vaan työntämään itseämme postilaatikosta automaattisesti. Se ei enää riitä, että kirjoitetaan mitä tahansa ja kaikki tilaa silti lehteä. (valtakunnallisen lehden toimittaja, 52-vuotias mies)

Mediasisältöjen kiinnostavuudesta huolehtimista ei pidetä pelkästään kaupallisen intressin ilmentymänä. Kiinnostavien sisältöjen tuottaminen nähdään myös edellytyksenä sille, että media pystyy hoitamaan yhteiskunnallisen palvelutehtävänsä. Tilanne on ristiriitainen, sillä monet toimittajat yhä kokevat kaupalliset paineet yhteisen ja yleisen edun palvelemisen pahimmaksi esteeksi.

Suhtautuminen toimittajan persoonan esiintuomiseen on muuttunut radikaalisti. Nyt journalisteja suorastaan kannustetaan tulemaan esiin henkilöinä, kun aiemmat kirjoittamattomat säännöt määrittelivät, että toimittajan pitää olla mahdollisimman läpinäkyvä ja objektiivinen viestin välittäjä. Neutraalin ja puolueettoman toimittajuuden ideaali ei silti ole kokonaan kadonnut, vaikka sitä tulkitaan eri tavoin kuin aiemmin. Faktojen ja mielipiteiden erottamista pidetään edelleen keskeisenä osana ammattitaitoa ja -etiikkaa, mutta omien näkemysten poissulkemisen sijaan korostetaan kykyä pitää kriittistä etäisyyttä käsiteltäviin asioihin mahdollisista omista mielipiteistä huolimatta.

- (12) Persoonana on tullu enemmän työväliseksi kun aikasemmin, se on ihan selkee muutos. Eli aiemmin, jos määhän mietin oman työurani vaiheita, niin ei koskaan laitettu juttuun että kuka sen on kirjottanu. Ja jopa kolumnit ja mielipidekirjotukset oli nimimerkeillä, tosin se oli vakinimimerkki. Mutta nykyään se oma persoonana on jo todella olennainen osa sitä... tekemistä. (paikallislehden toimittaja, 43-vuotias nainen)

Persoonallista otetta pidetään toivottavana sen vuoksi, että se auttaa toimittajaa saamaan kosketuksen yleisönsä. Toisaalta kaupalliset näkökohdat, kulttuuriset muutokset ja sosiaalisella medially kyllästetty toimintaympäristö ovat luoneet tilanteen, jossa nimetön journalisti ei enää voi lainata luotettavuutta edustamallaan journalistiselta instituutiolta, vaan hänen täytyy ansaita uskottavuutensa henkilökohtaisesti. Läpinäkyvyys tässä uudelleen tulkitussa muodossa onkin olennainen osa uudelleen muotoutumassa olevaa journalismin eettistä koodistoa (Friend & Singer 2007; Beckett 2008).

Viime vuosina laajalti toimitusten käyttöön otetut sosiaalisen median sovellutukset ovat kiihdyttäneet journalistisen kulttuurin muutosta. Uudessa toimintaympäristössä toimittajat eivät ainoastaan saa olla läsnä sosiaalisessa mediassa, vaan

heille jopa suositellaan sekä työrooleja että yksityisrooleja sisältävän verkkoidentiteetin luomista (Aalto 2010). Vuorovaikutteisuuden kehittämistä on tullut yksi ammatillisen osaamisen keskeinen osa-alue. Yhdysvalloissa The Society of Professional Journalists on päivittänyt eettisen koodinsa niin, että journalistien edellytetään käyvän yleisöjen kanssa dialogia journalismin menettelytavoista (Society of Professional Journalists: SPJ Code of Ethics 2011). Vuorovaikutus yleisöjen kanssa ei siis ole enää vain mahdollisuus vaan journalistin eettinen ja yhteiskunnallinen velvollisuus, joka kytkeytyy journalismin muihin eettisiin arvoihin.

- (13) Et ei siit oo hirveen kauan kun toimittajat eivät suostuneet panemaan nimeänsä omaan juttuunsa. Et se on niinku enemmän julkista työtä. Ja toisaalta niinku enemmän, varsinki pitäis olla enemmän sitä et ollaan lukijoiden kanssa vuorovaikutuksessa, et sitä palautetta ja muuta kuunnellaan. Kyl mä luulen et siin on se olennainen muutos. Ollaan niinku enemmän siellä lukijoiden kanssa. (maakuntalehden uutispäällikkö, 45-vuotias nainen)

Vuorovaikutteisuuden kääntöpuoli on kuitenkin se, että jos journalisti rakentaa sekä työ- että yksityisrooleja sisältävän verkkoidentiteetin ja toimii sen varassa, eronpito yksityiselämän ja ammatillisen roolin välillä hämärtyy entisestään. Tällöin saatetaan päätyä aivan uudenlaiseen tilanteeseen, jossa journalistit toimivat 24/7-yhteiskunnassa kaiken aikaa yhteistyössä kännykkäkameroilla ja liikkuvilla verkkoyhteyksillä varustettujen yleisöjen kanssa. Käytännössä tämä merkitsisi paluuta viime vuosisadan vaihteen tilanteeseen, aikaan ennen toimittajantyön ammatillistumista.

Witschge ja Nygren (2009: 46) katsovat, että journalismissa on myös kehittymässä uusi relatiivinen ja postmoderni tulkinta perinteisestä virheettömyyden ja totuudellisuuden vaatimuksesta. Tämä tarkoittaa heidän mukaansa sitä, että tieto julkaistaan heti kun se saadaan, ennen esimerkiksi sen virallista vahvistamista. Sen jälkeen tietoa tarkennetaan ja korjataan joko myöhemmin saadun lisätiedon tai lukijoiden palautteen perusteella. Tämän artikkelin pohjana olevan haastatteluaineiston perusteella näyttää siltä, että journalistien professionaalisessa ideologiassa faktojen tarkistaminen on edelleen keskeistä. Median käyttäjien reaktioita pidetään kuitenkin eräänlaisena tarkistusprosessin lisäelementtinä.

- (14) No kun kulmakivet, sanotaan objektiivisuus ja totuudellisuus, säilyvät, ei niiden merkitys vähene missään tapauksessa. Päinvastoin, tiedot joutuvat ehkä tänään entistä tarkempaan syyniin. Se mitä kirjoitetaan ja eri välineissä puhutaan, tulevat – boing – takaisin, jos tiedot eivät pidä paikkaansa. Välitön palaute on erilaiset keskustelupalstat, jopa omassa lehdessä, jossa tulevat bumerangina takaisin. (paikallislehden keski-ikäinen naistoimittaja)

Osa toimittajista on valmis myöntämään, että esimerkiksi asiantuntija-bloggaajat voivat korvata journalistiikan ammattilaiset monessa suhteessa. Bloggaajat ovat esimerkiksi saattaneet omaksua aiemmin journalisteille kuuluneen kriittisen roo-

lin uutisten kontekstualisoijina ja tulkitsijoina. Samaan aikaan taloudellisen tehokkuuden tavoittelu on johtanut siihen, että toimituksiin palkataan mieluiten laaja-alaisesti tekniset ilmaisukeinot hallitsevia yleisjournalisteja, joilla ei ehkä aina ole uutisten tulkintaan tarvittavaa perehtyneisyyttä. Journalistien tulkitsijavastuuseen kohdistuvat paineet eivät siis johdu niinkään verkosta sinänsä teknologisenä alustana vaan niistä taloudellisista ja kulttuurisista tekijöistä, jotka toisaalta luovat kysyntää verkkoon nopeasti päivittyville lyhyille uutisille ja toisaalta vaikuttavat siihen, että mediarytysten ei kannata tuottaa verkkoon laaja-alaisia ja syvällisiä juttukokonaisuuksia:

- (15) Periaatteessahan se juttu voi olla aivan yhtä hyvä ja analyttinen ja kriittinen ja onkin, jos se julkaistaan netissä, kun että se julkaistaan lehdessä. Ongelma on se, että me ei netissä saada siitä rahaa. [...] ettei ole mitään konstia nähtävissä siihen, etteivät ihmiset halua maksaa siitä, että lukevat sen netissä. (maakuntalehden toimittaja, 30-vuotias mies)

Johtopäätökset ja keskustelua

Median toimintaympäristön muutos ja verkkojournalismin kehittyminen näyttävät vaikuttaneen journalistien ammatilliseen itseyttäytymiseen ja ammattietiikkaan, vaikka monet journalistit haluavat aktiivisesti kieltää tällaisen vaikutuksen. Muutokset eivät ole suoraan johdettavissa digitaalisesta teknologiasta sinänsä vaan ne ovat kytköksissä verkkojournalismin esiinmarssiin liittyviin monitasoisiin taloudellisiin, poliittisiin ja kulttuurisiin muutoksiin. Kysymys ei myöskään ole niinkään journalismin arvoperustan romuttumisesta kuin vanhojen arvojen uusista tulkinnoista. Hyvä esimerkki on läpinäkyvyyden vaatimuksen tulkinnan muutos: luotettavuutta ei enää rakenneta nimettömän ja näkymättömän toimittajuuden avulla vaan tuomalla journalistit esiin persoonina.

Välineneutraalia etiikkaa korostavan professionaalisen ideologian merkitys jääkin muutosta analysoitaessa usein huomioimatta. Tämän artikkelin pohjana oleva haastatteluaineisto vahvistaa omalta osaltaan näkemystä, että journalistien professionaalinen ideologia todella toimii teknologisen ja taloudellisen kehityksen itsenäisenä vastavoimana: eettiset koodit sekä edustavat jatkuvuutta että muodostavat yhdistävän tekijän eri medioiden välille. Tämä on sikäli ironista, että nyt välineneutraaliksi mielletty ammatillinen ideologia on historiallisesti kehittynyt välinekohtaisesti hyvin eriytyneessä toimintaympäristössä.

Professionaalisen ideologian uusista tulkinnoista merkittävimmät liittyvät ammatilaisten ja median käyttäjien suhteisiin. Valtavirran mediassa toimittajien ja yleisöjen vuorovaikutus ei enää ole vain mahdollisuus vaan yhä olennaisempi osa journalistista työtä, suorastaan toimittajan velvollisuus. Vuorovaikutteisuuden

vaatimuksen korostuminen voidaan ymmärtää osana julkisen palvelun velvoitteen uudelleentulkintaa: dialogista yleisöjen kanssa on muodostumassa yksi keskeinen osa median yhteiskuntavastuuta. Samalla toimittajan ammatillinen identiteetti joutuu koetukselle, sillä yleisön ottaminen yhteistyökumppaniksi tarkoittaa sitä, että toimittaja luopuu ainakin jossain määrin perinteisestä roolistaan välittäjänä eliittien ja kansan välillä. Tämä välittäjänrooli on perinteisesti kiteytetty portinvartija- ja vahtikoirametaforiksi. Portinvartijan merkitys on kuitenkin pienentynyt jo pelkästään mediatarjonnan laajentumisen myötä, ja sosiaalisen median myötä journalistit itse näyttävät päätyvän entistä useammin vahdittavien leiriin.

Toinen huomattava muutos näyttäisi olevan kaupallisten intressien ja yhteisen edun välisen jännitteen lientyminen. Sekä kaupallisen että julkisen palvelun median epävarma taloustilanne asettaa julkis- ja mainosrahoitteiset toimijat yhä enemmän samalle viivalle: yleisön mielenkiinnon säilyttäminen on molemmille kohtalonkysymys. Näin ollen journalismin kiinnostavuuden merkitys korostuu. Journalistien suhtautuminen kiinnostavuuden painoarvon nousuun kuitenkin vaihtelee. Osa toimittajista kokee olennaisen tiedon välittämisen ja kiinnostavien sisältöjen tuottamisen velvoitteet ristiriitaisina, kun taas toiset näkevät kiinnostavan journalismin tekemisen olennaisena osana journalismin julkista palvelutehtävää. Jälkimmäinen tulkinta on linjassa laajemman julkisen palvelun tulkinnan muutoksen kanssa.

Kun journalismi sekä professiona että ammattina on murroksessa ja alan ammattijärjestöjen rooli pienenemässä, yksittäisestä journalistista tulee entistä useammin oman etiikkansa vartija. Samaan aikaan työyhteisöjen ja toimituskulttuurien merkitys ammattietiikan ylläpitäjinä kuitenkin kasvaa. Paikallisilla toimituskulttuureilla on keskeinen rooli myös verkkojournalismin käytäntöjen ja journalismin perinteisten eettisten koodien yhteensopeuttamisessa. Journalismin 1900-luvun aikana kehittyneiden eettisten periaatteiden soveltaminen myös verkkojournalismissa onkin sekä journalismiprofession säilymisen että toimivan demokratian kannalta välttämätöntä. Toisaalta myös journalististen prosessien läpinäkyvyyden lisääminen ja vuorovaikutteisuuden kehittäminen on tarpeen. Onneksi tämä kaikki näyttäisi jopa olevan mahdollista edellyttäen, että vakiintuneet mediarytykset kunnioittavat journalismin eetosta ja toisaalta pystyvät säilyttämään asemansa mediakentän avaintoimijoina.

Lähteet

Aalto, T. (2010). *Digital identity and personal branding of journalists in social media – the case of Finland's YLE*. Työryhmäpaperi BEA-konferenssissa 14.–

17.4. 2010, Las Vegas [online]. [Lainattu 7.11.2011]. Saatavilla: <http://bit.ly/BEA2010AALTO>

Aalto, T. & Uusisaari, M.Y. (2010). *Brändää itsesi verkossa*. Helsinki: Avain.

Ahva, L., Heikkilä, H., Siljamäki, J. & Valtonen, S. (2011). *A bridge over troubled water? Celebrity news and public connection among Finnish readers*. Työryhmäpaperi NordMedia 2011 -konferenssissa 11.–13.8.2011, Akureiry, Islanti [online]. [Lainattu 7.11.2011]. Saatavilla: <http://english.unak.is/static/files/Nordmedia2011/Ahva%20Heikkila%20Siljamaki%20and%20Valtonen.pdf>

Atarah, L. (2011). *EFJ Seminar: Union Mobilisation Faces New Challenges* [online]. [Lainattu 7.11.2011]. Saatavilla: <http://www.journalistiliitto.fi/en/?x26337=4287874>

Beckett, C. (2008). *SuperMedia: Saving Journalism so It Can Save the World*. Oxford: Blackwell.

Bunz, M. (2010). BBC tells news staff to embrace social media. *Guardian* 10.2.2010 [online]. [Lainattu 7.11.2011]. Saatavilla: <http://www.guardian.co.uk/media/pda/2010/feb/10/bbc-news-social-media>

Davies, N. (2008). *Flat Earth News: an Award-Winning Reporter Exposes Falsehood, Distortion and Propaganda in the Global Media*. London: Vintage.

Deuze, M. (2007). *Media Work*. Cambridge: Polity.

Domingo, D. & Heikkilä, H. (2011). *Media accountability online: Constraints and opportunities for journalistic transparency and responsiveness*. Työryhmäpaperi NordMedia 2011 -konferenssissa 11.–13.8.2011, Akureiry, Islanti [online]. [Lainattu 7.11.2011]. Saatavilla: <http://english.unak.is/static/files/Domingo%20and%20Heikkila.pdf>

Fenton, N. (Toim.). (2009). *New Media, Old News. Journalism & Democracy in the Digital Age*. London: Sage.

Friend, C. & Singer, J.B. (2007). *Online Journalism Ethics: Traditions and Transitions*. New York: Sharpe.

Hallin, D. (2006). The passing of the 'high modernism' of American journalism revisited. *Political Communication Report* [online] 16:1. [Lainattu 7.11.2011]. Saatavilla: http://frank.mtsu.edu/~pcr/1601_2005_winter/commentary_hallin.htm

Hallin, D. & Mancini, P. (2004). *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge University Press: Cambridge.

Heinonen, A. (2011). The Journalist's relationship with users. New dimensions to conventional roles. Teoksessa J.B. Singer, A. Hermida, D. Domingo, A. Heinonen, S. Paulussen, T. Quandt, Z. Reich, & M. Vujnovic (Toim.). *Participatory*

Journalism. Guarding Open Gates at Online Newspapers. Oxford: Wiley-Blackwell.

Herkman, J. & Hujanen, T. & Oinonen, P. (Toim.) (2012). *Intermediality and Media Change.* (tulossa).

Heinrich, A. (2008). *Network journalism: Moving towards a global journalism culture.* Työryhmäpaperi RIPE-konferenssissa Conference Public Service Media for Communication 9.11.2008, Mainz, Saksa [online]. [Lainattu 7.11.2011]. Saatavilla: <http://ripeat.org/wp-content/uploads/2010/03/Heinrich.pdf>

Himanen, P. (2001). *The Hacker Ethic and the Spirit of the Information Age.* Random House: New York.

Hujanen, J. (2009). Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa E. Väliverronen (Toim.). *Journalismi murroksessa.* Helsinki: Gaudeamus. 112–128.

Hytönen, T. (2010). *Käenpoika journalismin pesässä. Monimediaalisen uutisjournalismin mahdollisuus – Tapauksena Yleisradion alueelliset uutiset.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Viestintätieteiden laitos.

Intermedia-project (2008) [online]. [Lainattu 7.11.2011]. Saatavilla: http://www.uta.fi/laitokset/tiedotus/intermedia/intermedia_fin.html

Juntunen, L. (2009). Kiireen ja kilpailun haasteet journalistiselle etiikalle. Teoksessa E. Väliverronen (Toim.). *Journalismi murroksessa.* Helsinki: Gaudeamus. 171–192.

Jyrkiäinen, J. (2008). *Journalistit muuttuvassa mediassa. Department of Media and Communication. Series B 50.* Tampere: Tampereen yliopisto.

Lowe, G.F. (2010). Mutkainen taival kohti julkisen palvelun mediaa. Teoksessa A. Leppänen, T. Heino & E. Mäntymäki (Toim.). *Yleisradio median murroksessa.* Tampere: Vastapaino. 25–42.

Nygren, G. (2008). *Yrke på Glid.* Stockholm: Stiftelsen Institutet för Mediestudier.

Mokka, R. & Neuvonen, A. (2006). *Hyvinvointivaltio yhteisöjen ajalla.* Sitra: Helsinki.

Mäntymäki, E. (2006). *Hyvinvointivaltio eetterissä. Julkisen palvelun Yleisradio populaareissa diskursseissa.* Tampere: Tampere University Press.

Mäntymäki, E. (2010). Journalistic authority meets public participation. Re-reading reith in the age of networks. Teoksessa G. F. Lowe (Toim.). *The Public in Public Service Media.* Göteborg: Nordicom. 71–86.

Mølster, R. (2010). In the digital squeeze. Digitization and the professional life of the documentary staff at the Norwegian broadcasting corporation. *Popular Communication* 8: 1, 34–45.

Nikunen, K. (2011). Ikään katsoen. Talouslaman vaikutuksia suomalaisissa toimituksissa. *Media & viestintä* 34: 1, 9–21.

Pietilä, K. (2010). Journalistiprofessio ja yhteiskunnan itsepuolustus. *Media & viestintä* 33: 3, 17–31.

Singer, J.B. (2008). The journalist in the network. A shifting rationale for the gatekeeping role and the objectivity Norm. *Tripodos* 23:2, 61–76.

Society of Professional Journalists: SPJ Code of Ethics (2011) [online]. [Lainattu 7.10.2011]. Saatavilla: <https://www.spj.org/ethicscode.asp>

Syvertsen, T. (1999). The many uses of the "public service" concept. *Nordicom Review* 20: 1, 5–12.

Witschge, T. & Nygren, G. (2009). Journalism: a profession under pressure? *Journal of Media Business Studies* 6: 1, 37–59.

MITEN MEDIAA TUTKITAAN KUN KOHTEENA ON TIEDOSTAMATON?

Sauli Ruuskanen

Johdanto

Psykiatri, psykoanalyttikko Jacques Lacanin (1901–1981) laajasti tunnettu väite on, että tiedostamattomalla on kielellinen rakenne. Journalismi on täynnä retorisia valintoja. Ihmiset ja tapahtumat täytyy aktiivisesti *näyttää* jostakin näkökulmasta luomalla metaforisia yhteyksiä oletetun yleisön arkielämään: miten kerrotaan, miten visualisoidaan, mitä valitaan kerrottavaksi, missä yhteydessä asioista kerrotaan. Näiden valintojen ja niiden seurausten eksplikoiminen on mediatutkimuksen yhteydessä tiedostamattoman tutkimista.

Lacan viittaa teksteissään tiedostamattoman kielelliseen luonteeseen useasti (esim. Lacan 2006: 413, 676–677). Tässä artikkelissa pohdin sitä, miten tämä ajatus sävyttää konkreettista tutkimusta: miten ”kielenkaltainen” tiedostamaton taipuu konkreettiseksi tutkimuskohteeksi? Aluksi tarkastelen sitä, mitä signifiikaatiolla eli strukturalistisessa ajattelussa keskeisellä merkin ja merkityksen muodostumisprosessilla täsmälleen ottaen tarkoitetaan ja miten signifiikaatio sekä tiedostamaton liittyvät toisiinsa. Signifiikaatiolla pyrin valaisemaan sitä, millä tavoin tiedostamaton ymmärretään lacanilaisesta näkökulmasta tarkasteltuna rakentuvan, ja tässä strukturalistisella kielitieteellä on oleellinen osansa. Lopuksi pohdin koavasti sitä, mikä on mediatutkimuksen tavoite, kun tutkitaan tiedostamatonta.

Psykoanalyysi ja strukturalismi

Strukturalistinen semiotiikka jakautui jo varhain antropologiseksi ja psykoanalyttiseksi suuntaukseksi (Kuusamo 2009: 92). Jälkimmäisen suuntauksen keskeinen hahmo on ranskalainen psykoanalyttikko Jacques Lacan, jonka teoretisointia pidetään varsin omaperäisenä ja hankalasti lähestyttävänä. Syitä tähän lienee ensinnäkin Lacanin kirjallisessa vaikeaselkoisuudessa, mutta samalla hänen missionsa yhdistää psykoanalyttinen teoria strukturalistiseen kielitieteeseen tuottaa monelle vaikeuksia.

Lacan luo psykoanalyysistä strukturalistisen tulkinnan, jossa teorian keskiöön tulee yksilöpsykyken sijasta subjektin käsite. Siinä sosiaalinen maailma rakentuu

kielestä ja niin myös jokainen meistä subjekteina. Ihminen on tullut ihmiseksi symbolien käytön seurauksena. (Rautio 2001: 80–81, esim. Lacan 2006: 236.)

Psykoanalyysin ja kielitieteen saattaminen yhteen ei ole ollut niin kaukaa haettava kuin äkkiä voisi kuvitella: ainakaan siinä mielessä, että niin psykoanalyysiä kuin strukturalismiakin ovat kiinnostaneet yksilöön vaikuttavat tietoisuuden ulkopuoliset tekijät. Altti Kuusamon (2009: 83–87) mukaan strukturalismi, etsittäessään kulttuurisia ”syvärakenteita”, on ollut kiinnostunut ihmisiin *tiedostamattomasti* vaikuttavista kollektiivisista tekijöistä.

Lacan loi siis psykoanalyysiin kielitieteellisen katseen, ja psykoanalytikoilla on tunnetusti ollut vaikeuksia hahmottaa Lacanin ajattelua (esim. Sakki 2006: 253). Silti Lacanin ajattelu on tyyli puhdasta psykoanalyysiä. Yksi keskeinen psykoanalyysin monimuotoista teoriaperinnettä yhdistävä asia on se, että psykoanalyttisen ymmärryksen mukaan tiedostamattomat mielen prosessit hallitsevat tietoisesta ajattelumme ja käyttäytymisemme muotoja. Etenkin aiemmin koetut tyydytyksen ja turvallisuuden tunteet ovat keskeisiä käyttäytymisemme motivoijia, kuten myös se, että mielen puolustusmekanismit kehittyvät kehityshistoriallisesti tietystä järjestyksessä. Lisäksi tajuntamme on rakentunut sillä tavoin kehityksellisesti, että varhaisemmat kehitysvaiheet luovat pohjaa tuleville kehitysvaiheille, ja varhaiset mielen kehitysvaiheet vaikuttavat läpi elämän. (Takalo 2009: 23.)

Yhtä hyvin voi sanoa, että strukturalismi sai Lacanin käsittelyssä psykoanalyttisen tulkinnan: myös semiootikot ovat olleet helisemässä Lacanin vaikeaselkoisen kielen ääressä (Kuusamo 2009: 94). Lacanin teoriat ovat kaikesta haastavuudesta huolimatta inspiroineet tutkijoita tunnetusti esimerkiksi taiteiden tutkimuksessa, mutta vaikutus on tuntunut myös politiikan valtatutkimukseen saakka (politiikan teoriasta esim. Laclau & Zac 1994; Collins 2000; Stavrakakis 2005). Lacanilaisesta ajattelusta löytyy kulttuurintutkimuksen hengessä vielä paljon ammentavaa myös mediatutkimukseen, vaikkapa sanomalehtien analyysiä varten (Ruuskanen 2010).

Lacanalaisittain ajateltuna tiedostamaton ei ole essentialistinen käsite: se ei ole ”paikka”, joka alinomaan vaikuttaa olemassaoloomme, kuten freudilaista käsitystä tiedostamattomasta voisi kuvata. Freudin varhainen topograafinen malli jaotteli psyykeemme tiedostamattomaan, esitietoiseen ja tietoiseen alueeseen. Vasta hänen pääteoksensa *Unien tulkinta* (1992, alkuteos 1900) myötä tiedostamaton sai essentialistisia merkityksiä, joissa unien toiminta viittasi omalakisesta ulottuvuudesta olemassaoloon: piilo- tai alitajuntaan. (Bowie 1979: 117–118; Freud 1992; Kotkavirta 2009)

Uhrin ja syyllisen kategoriat

Signifikaatioprosessiin, eli merkin ja merkityksen muodostumiseen, pääsee parhaiten käsiksi konkreettisten esimerkkien kautta. Signifikaatio muodostuu merkin kahden ulottuvuuden, merkitsijän ja merkityn, yhteensulautumisesta. Seuraavassa kuvaan sitä, kuinka tämä prosessi etenee lacanilaisesta näkökulmasta tarkasteltuna.

Otan seuraavassa tarkastelun kohteeksi pari journalistista näytettä. Tapaukset ovat väitöskirjatutkimuksestani, jossa olen tarkastellut kuolemaa käsittelevää journalistista materiaalia suomalaisissa iltapäivälehdissä. Aineisto on kerätty vuoden 2004 ja tammikuun vuoden 2005 helmikuun väliseltä ajalta. (Ruuskanen 2010.)

Tutkimuksessani yksi keskeinen teema on se, kuinka journalismissa rakennetaan yhteisöllisyyttä, kokemusta ”meistä”. Otan tarkasteluni lähtökohdaksi tälle journalistiselle lajityypille keskeiset *uhrin* ja *syyllisen* kategoriat, joiden ”löytäminen” tapahtui väitöskirjatutkimuksessani puhtaasti aineistolähtöisesti (Ruuskanen 2010: 175–242). Vaikka kyseiset kategoriat tuntuvat lähinnä itsestäänselvyyksiltä, ne eivät sitä välttämättä ole.

Kuva 1. Pelson vankilan väkivaltaista pakoa käsittelevä juttukokonaisuus *Ilta-lehdessä* 24. helmikuuta 2004, sivuilla 2-3.

Ensimmäinen esimerkki on iltapäivälehtien uutisointi helmikuussa 2004 tapahtuneesta vankilapaosta, joka tapahtui Vaalassa, Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsevassa Pelson vankilassa (kuva 1). Pakoon liittyvän väkivallan vuoksi yksi vanginvartija menehtyi ja vankilan ulkopuolelta tullut siviiliopettaja sai vakavia vammoja. Tapauksesta uutisoivat molemmat suomalaiset iltapäivälehdet, mutta tässä riittävät esimerkeiksi muutama tapausta käsitellyt otsikko *Ilta-Sanomista*, sillä *Ilta-lehden* tapa käsitellä asiaa oli hyvin samantapainen. (IL 24.2.2004: 1–3; IL 25.2.2004: 1 & 8–9; Ruuskanen 2010: 122–128)

24. helmikuuta *Ilta-Sanomien* etusivu pohtii tragedian kulkua otsikolla *Miksi vaarallisille vangeille annettiin kirves? VARTIJAN HENKI TUNNIN PAKOMATKASTA*. Lehden sisäsivuilla otsikko kertoo, että *TUNNIN PAKO MAKSOI VARTIJAN HENGEN*. Pienemmillä ”kainalojutuilla” tapaus taustoitetaan ja asetetaan laajempaan kontekstiin: *Vartijan kimppuun oli hyökätty ennenkin*. Lisäksi kainalojutut luotaavat lähiasukkaiden tuntoja tyyliin *Matin päivää ei tullutkaan*. Seuraavan aukeaman pääjuttu kertoo lyhyeksi jääneestä pakomatkasta ja sen toteuttajista otsikoilla *PAKO PÄÄTTYI PIIKKIMATTOON*, *Vangeilla rankka rikostausta* ja viimeisellä tapausta käsittelevällä sivulla kysyy suurin otsikko: *Miksi vangeille annettiin kirves?* (I-S 24.2.2004: 8–12; Ruuskanen 2010: 122–128)

Kuva 2. *Ilta-lehden* 20. marraskuuta 2004 uutinen Nurmeksen käräjäoikeuden käsittelemästä henkirikoksesta. Sivua A9.

Toinen esimerkki liittyy niin ikään väkivaltaiseen kuolemantapaukseen. *Iltalehdessä* marraskuun loppupuolella 2004 kerrottiin Nurmeksen käräjäoikeudessa tuolloin käsittelyssä olleesta verityöstä. Juttu otsikolla *Mies surmattiin nojatuoliin kymmenillä puukon iskuilla* on kolmen palstan levyinen, kuvittamaton ja ilmiä sul-taan vaatimaton. Jutussa kerrotaan:

49-vuotias puukottaja oli muuttanut uhrin naapuriin Nurmeksen Jokikylään noin kuukautta aikaisemmin. Tapahtumat lähtivät liikkeelle, kun 49-vuotias meni naapurin luokse istumaan iltaa viime syyskuussa. Miehet keskustelivat alkuillasta normaalisti ja nauttivat alkoholia. (...) Puukottaja kertoi pelän-neensä jo jonkin aikaa turvallisuutensa puolesta. Hän oli muun muassa nuk-kunut kirves käden ulottuvilla. Kirveen kanssa hän oli käynyt jopa saunassa. (...)

Käräjäoikeus lähetti miehen mielentilatutkimukseen. (IL 20.11.2004: A9)

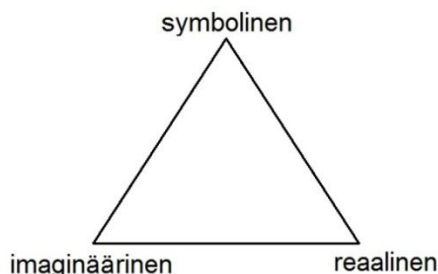
Siinä, missä Pelson tragediassa uhreihin on helppo samastua, on taas tässä tapa-uksessa uhriin identifioituminen vaikeaa, ellei mahdotonta. Jutun näytteillepano ja laadintatapa vahvistavat piiloviestiä siitä, ettei valtaosan yleisöstä uskota samas-tuvan jutun kuvaamaan maailmaan. Rivien välistä pilkistävät ”normaalin elämän” ulkopuoliset viinanhuuruiset sosiaaliset ympyrät, joissa väkivalta on enemmän sääntö kuin poikkeus. (Ruuskanen 2010: 181.)

Näitä molempia uutiskokonaisuuksia voi analysoida ensinnäkin kertomuksina *uhriudesta*, joka on iltapäivälehtien tuottaman journalismin keskeinen kategoria, jolla rakennetaan yleisön suhdetta uutistapahtumiin. Toiseksi juttuja voi analysoi-da syyllisyyden näkökulmasta. *Syylisen* kategorialla on uhriuden kanssa päinvas-taiset assosiaatiot. Siinä missä uhrius viittaa suoraan ”meihin”, syyllisen kategoria rakentaa ”meitä” negatiivisin assosiaatioin. Esitän väitöskirjassani, että missään uutistapahtumassa ”uhria” ja ”syyllistä” ei ole sellaisenaan ennalta olemassa, vaan uutistapahtuman ”roolihenkilöiksi” joutuneet henkilöt täytyy sellaiseksi erikseen arvottaa. Uhrissa ”me” saa positiivisen ilmaisunsa: uhrin kohtaamassa tragediassa koetaan menetetyn jotakin myönteistä ja hyvää. Syyllisessä taas ”me” saa negatiivisen ilmaisunsa, jolloin yhteisön ulkopuoli konkretisoituu. (Ruuskanen 2010: 240–241.)

Seuraavassa pohdin esimerkkien kautta sitä, miten subjekti kytkeytyy – me-diayleisönä – osaksi uutistapahtumia. Otan analyysissä askeleen syvemmälle tuo-malla tapausesimerkkien tarkasteluun Lacanin keskeiset käsitteet, jotka kuvaavat subjektin muodostumista ja rakennetta.

Imaginäärinen sfääri ja identifikaatio

Lacanin teoriaa subjektin ontologian rakenteesta voi hahmottaa käsitekolmiona, jonka kulmat muodostuvat imaginäärisestä, symbolisesta ja reaalista sfääristä.

Kuvio 1. Subjektin ontologian rakennetta kuvaavien keskeisten käsitteiden kolmio.

Käsitekolmion perustavanlaatuisin kulma on ”imaginäärinen” sfääri (kuvio 1). Perustavanlaatuisin se on siksi, että imaginäärisen sfäärin rakennusaineet luodaan varhaisimman lapsuutemme hoivasuhteessa. Ajatus subjektin imaginäärisestä sfääristä liittyy Lacanin (2006: 75–81) teoriaan lapsen ”peilivaiheesta” eli vaiheesta, joka on keskeinen minuuden kehittymiselle. Ennen primäärihoivasuhteen mahdollistamaa peilautumiskokemusta, joka tapahtuu suunnilleen kuuden ja kahdeksantoista kuukauden ikävaiheessa, minuus ei ole muodostunut tietoisuutta eheyttäväksi kokemukseksi. Esikielellinen peilivaihe on siis ensimmäinen tilanne, jolloin lapsi saa häilyvän kokemuksen itseytensä yhtenäisyydestä: hän kykenee muodostamaan tilallisen imaginäärisen kuvan itsestään. (Stavrakakis 2005: 17–18; Ruuskanen 2010: 23.)

Subjektuutemme perusta on hutera, ja se vaatii jatkuvaa ylläpitoa. Epävakaas (puute tai tyhjä paikka eli *reaalinen*; tästä tarkemmin edempänä), jonka päälle ”minä” rakentuu, on ilmaantunut jo varhaislapsuudessa. Epävakaas liittyy esisymboliseen yhteyteen primäärihoivaajaan, mikä on se kadonnut täyteys ja nautinto, *jouissance*, jonka yksilö on menettänyt lopullisesti astuessaan symboliseen todellisuuteen ja sosiaaliin suhteisiin. Tämä puute tai tyhjyys on eräänlainen yksilön elämää liikuttava voima ja perusta. (Stavrakakis 2005: 42–43.)

Lapsi kykenee siis peilivaiheessa muodostamaan jonkinlaisen alkeellisen minäkuvan (lapsi *identifioituu* omaan kuvaansa). Kuva, jonka lapsi luo itsestään, on aina ja vääjäämättä eräänlainen harhakuva. Oikeastaan on virheellistä puhua edes ”harhakuvasta”, sillä lacanilaisesta näkökulmasta minkäänlaiseen ”todelliseen” tai ”autenttiseen” itsensä tunnistamiseen ei ole mahdollisuutta missään subjektiuden

rakentumisen vaiheessa. Imaginäärinen minuus – siis varsinaisen subjektin esiaste – ei koskaan voi antaa ihmiselle stabiilia, yhtenäistä ja vakaata pohjaa. Jo tässä mielessä subjektiutemme rakentuu enemmänkin epävakaaista *identifikaatioista* kuin vakaasta, ehjästä ja luotettavasta itsensä tunnistamiseen perustuvasta identiteetistä. (Stavrakakis 2005: 17–18; Ruuskanen 2010: 23–24.)

Imaginäärisessä sfäärissä on kysymys siis esikielellisestä ulottuvuudestamme. Ensimmäisessä esimerkissä (kuva 1) laaja kuvitus tuo iltapäivälehdessä lukijan keskelle uutistapahtumaa: aukeamaa hallitsee sinänsä mitäänsanomaton kuva, josta voi tunnistaa tavallisen rivitalon oloisen rakennuksen ja etualalla poliisiautoksi mielletävän pakettiauton perän. Pienemmissä kuvissa on nenäänsä pyyhki-vä vankilanjohtaja ja muita sivullisia. Lukija *identifioituu* uhriin juuri näiden visuaalisten elementtien kautta, jotka lacanilaisen käsitekolmion näkökulmasta ve-toavat lukijan imaginääriseen sfääriin: tuttuus ja kotoisuus luovat vahvan kontras-tin tapahtuneille hirveyksille. Identifioituminen vankilapaon uhriin – vartijaan ja siviiliohjaajaan, jotka ovat tavallisia työtätekeviä kansalaisia – on helppoa.

Uhrin kohtaamassa tragediassa koetaan menetetyn jotakin myönteistä, tuttua ja turvallista. Lacanilaisesta perspektiivistä tarkasteltuna yleisö tunnistaa uhrissa nimenomaan itsensä osin imaginäärisen sfäärin alueella. Tähän perustuu se, että uutistapahtuman efekti on traaginen. (Ruuskanen 2010: 240–241.)

Symbolinen sfääri ja signifikaatio

Lacanilaisessa ajattelussa ”todellisuus” eli symbolinen sfääri muodostaa käsite-kolmion toisen ulottuvuuden (kuvio 1). Edellä lainatuista lehtijutuissa symbolista sfääriä edustaa luonnollisesti juttujen tekstuaalinen elementti mutta yhtäläillä myös visuaaliset merkkijärjestelmät. Visuaalisia merkityksiä kantavat niin kuvitus kuin se, että juttu on jätetty tyystin ilman kuvitusta. Esimerkiksi edellä lainatuissa lehtijutuissa jälkimmäisessä (kuva 2) visuaalinen elementti on niukka, ja yleisö jätetään vain tekstin varaan. Uhrien elämäntyylin ulkopuolisuus lukijoiden ”nor-maalista” elämästä korostuu.

Jotta ymmärtäisi sen, kuinka symbolinen sfääri rakentuu, täytyy tutustua struktu-ralistisen semiotiikan lähtökohtiin. Ferdinand de Saussuren – strukturalismin ”isän” – keskeinen teesi lähtee siitä, että merkki muodostaa isomorfisen eli toisis-taan erottamattoman ja toisiinsa sulautuvan kokonaisuuden – siis merkityksen. Merkitys jakautuu kahteen ulottuvuuteen: merkitsijään ja merkittyyn. Näistä ulot-tuvuuksista merkitsijä voi olla laadultaan ääntä, tekstiä tai kuvaa. Merkitty on taas se mielikuva, joka mielessämme syntyy, kun kuulemme tai näemme merkitsijän.

Näiden kahden ulottuvuuden keskinäiseen isomorfisuuteen perustuu merkin satumanvaraisuus eli arbitraarisuus. (Saussure 1990: 66–67; Lehtonen 1996: 59; Stavrakakis 2005: 22–23.)

Lacan sen sijaan on merkin isomorfisuudesta eri mieltä. Hän erottaa merkin kaksi ulottuvuutta radikaalisti toisistaan ja korostaa, että Saussuren painottamaa isomorfisuutta ei ole olemassa. Lacanilla merkitty on totaalisen alistettu merkitsijälle eli kielelliselle symboliikalle. Lacan korostaa siis merkin yhtenäisyyden sijasta merkin sisäistä jakoa. Siinä missä strukturalistinen yhtenäisyyden korostus painottaa merkittyä, Lacanin näkemys painottaa erityisesti merkitsijän ylivaltaa. Tämä on radikaali muutos suhteessa siihen, miten Saussuren teoriaa on perinteisesti tulkittu. (Stavrakakis 2005: 24–26.)

Lacanin (2006: 415–419) mukaan merkitys on merkitsijän tuotantoa, jolloin suunta on merkitsijästä merkittyyn, eikä päinvastoin. Siten symbolinen järjestys on merkitsijän, eikä merkin valtaa, kuten Saussuren näkökulmasta voisi ajatella. Merkitykset ovat merkitsijöiden välisen toiminnan tuotantoa, niiden keskinäisen pelin efekti. (Stavrakakis 2005: 24–26.)

Tämän voisi havainnollistaa siten, että merkitsijät voidaan selittää vain toisilla merkitsijöillä, jolloin merkitsijät muodostavat toisiinsa liittyviä ketjuja. Kuten esimerkiksi merkitsijä ”auto” on kulkuneuvo, jossa on neljä ”pyörää”, ”kori” ja ”moottori”. Jos lacanilaisittain ajateltuna merkitykset ovat merkitsijöiden välisen ”pelin” heijastumia, ”efektejä” eli merkitsijät viittaavat aina merkitsijään, niin jossakin on merkitsijä, joka ei viittaa enää mihinkään merkitsijään. Tämä merkitsijä ei enää saa perusteluaan symbolisen sfäärin alueella, vaan vetoamalla imaginääriseen sfääriin. (Stavrakakis 2005: 45–54; Ruuskanen 2010: 277–278.)

Erinomainen esimerkki merkitsijästä, jolle ei ole referenttiä löytyy kristillisestä maailmankuvasta. Jumala on olemassa, vain kun siihen uskoo ja erityisesti Jumalaan liitetään primäärihoivasuhteeseen ja -sosiaalistumiseen liittyviä metaforia: Jumala on ankara (yhtäältä kiellon ja kastration metafora) ja samalla rakastava ”Isä meidän”. Jumala on myös äidin syli, ”taivas” (se perimmäinen *jouissance*), johon saamme tuonpuoleisessa sulautua. Tuonpuoleisessa Jumala tasaa puntit ja pyyhkii kaiken elämässä koetun pahan ja epäoikeudenmukaisuuden pois, niin kuin lapselle tekee kaikenkattava äidin syli. Jumalaa etsitään myös kirkkorakennuksen ajattomasta arkkitehtuurista ja taiteesta tai rukouksen konkreettisesta tai ei-konkreettisesta kollektiivisuudesta, jossa yksilö tuntee sulautuvansa koko kristilliseen maailmaan. Kun vedotaan imaginääriseen sfääriimme, nimenomaan kollektiiviset rituaalit ovat tärkeitä todellisuutemme ylläpitäjiä ja vahvistajia. (Ruuskanen 2010: 277–278.)

Lacanin tulkinta Saussuren kieliteoriasta on hänen psykoanalyysilleen aivan keskeinen, sillä tästä rakentuu subjektin ontologian toinen eli symbolinen sfääri. Freudin ajattelussa ontologiamme kahtiajakautuminen (*Spaltung*) liittyy teoriaan fetisismeistä ja psykoosista, mutta Lacan (2006: 714–716) sen sijaan nostaa tämän kahtiajakautumisen psykoanalyysinsä perustaksi: ihminen subjektina rakentuu nimenomaan radikaalin kahtia jakautuneisuuden ympärille. Eli subjektius on se paikka, josta katsomme yhtäältä omaa itseämme haluavana ruumiillisuutena ja toisaalta sitä isoa Toista eli signifikaatioprosessin myötä rakentunutta symbolista todellisuutta, jonka osaksi pyrimme subjekteina jäsentymään.

Lacanin symbolinen todellisuus – siis Toinen – rinnastuu freudilaiseen yliminän käsitteeseen. Symbolis-kielellinen todellisuus tunkeutuu imaginääriseen todellisuuteen *kieltona*. Freudilaisessa hahmotuksessa ”yliminä” rinnastuu helposti todellisen isän kanssa, jossa yliminä on ikään kuin sisäistetty isä. Lacanilaisessa hahmotuksessa symbolis-kielellinen todellisuus ilmaantuu nimenomaan paternalistisena metaforana. Tämä paternalistinen metafora on yhtä vähän se oikea ja todellinen isä kuin halun kohde oikea äiti. Toisin sanoen, *kielto* tuottaa myös *halun* kohteen. (Stavarakakis 2005: 42–43.)

Subjektin jakautuminen tarkoittaa käytännössä sitä, että (lacanilainen ”iso”) Toinen on ulkopuolinen ”objektiivinen” todellisuus, jonka vastakohtana on ruumiillinen ja esikielellinen, siis imaginäärinen, kokemus itsestämme. Mutta Toisen, eli kielellissymbolisen todellisuuden, objektiivisuus on illuusiota, hetkittäistä ja epävakaa. Todellisuus on jatkuvan signifikaatioprosessin tuote. (Lemaire 1982: 38–64; Stavarakakis 2005: 13–16, 52; Ruuskanen 2010: 23, 28.) Miten tämä olisi oikein ymmärrettävissä?

Reaalinen sfääri

Vaikka olemistamme luonnehtii kahtiajako yhtäältä imaginääriseen ja toisaalta symboliseen sfääriin, näitä ei voi ymmärtää ilman ontologiamme kolmatta sfääriä – reaalista. Reaalinen voidaan ajatella vaikkapa merkitsijän (Signifier) ja merkityn (signified) väliin. Se on kuin niitä erilleen lyövä kiila (S/s). Reaalinen on jotakin, joka alituisen vastustaa merkityksen muodostumista eli signifikaatiota. Tällä tavoin merkitty katoaa signifikaation ytimestä, sillä reaalinen sijaitsee, jossakin symbolisen tason ulkopuolella. (Laclau & Zac 1994: 31–35; Homer 2005: 81–94; Stavarakakis 2005: 26–27.)

Mielestäni juuri edellä mainittu ajatus väistää sen, ettei lacanilaisuus luiskahda äärikonstruktionistiseen sudenkuoppaan. Yhtäältä Lacan jakaa sen Saussuren kie-

liteoriaan liittyvän näkemyksen, ettei kielellä ole konkreettisen maailman referenttiä: Saussurella merkitsijä merkitty muodostavat isomorfisen kokonaisuuden ja Lacanilla merkitys on merkitsijöiden välisen ”pelin” tuotantoa.

Toisaalta Lacanin teoria sisältää reaalin käsitteen. Nimenomaan reaalin on jotakin joka vastustaa merkitysten tuotantoa ja se on jotakin, jota on mahdotonta symbolisoida. Reaalin tarkoittaa siis sitä, ettei kaikki palaudu kieleen, vaan on olemassa jotakin, joka sijaitsee jossakin kielen ulkopuolella ja tavoittamattomissa. Eli vaikka ”todellisuus” on yksinomaan kielellis-symbolinen, niin on olemassa jotakin, mikä ei ole symbolista mutta ei myöskään imaginääristä. Juuri tämän vuoksi signifikaatio muodostuu lacanilaisesta perspektiivistä erityisen kiinnostavaksi. Jotta merkin eri ulottuvuuksista muodostuisi kokonaisuus, vaatii se aktiivista toimintaa. Merkin eri ulottuvuuksien epäsuhtaisuus – merkitsijän valta merkittyy – tekee signifikaatiosta (poliittis-yhteiskunnallisen) prosessin.

Esimerkiksi uhria voitaisiin kuvata diskursiiviseksi *kiinnekohdaksi*. Tätä voisi ajatella jopa Saussuren tarkoittamaksi isomorfiseksi ”merkiksi”, jossa merkitsijä ja merkitty tuntuvat itsestään selvästi sulautuneen yhteen. Tästä huolimatta ne täytyy ymmärtää jälkistrukturalismin hengessä ”diskursiivisiksi” muodostelmiksi. Tähän palaan tarkemmin hiukan edempänä.

Tällaiset diskursiiviset kiinnekohdat ovat ”etuoikeutettuja” merkitsijöitä tai referenssipisteitä (esimerkiksi edellä mainittu ”Jumala”), jotka sitovat toisiinsa eri merkitysketjuja. Tällaisten diskursiivisten kiinnekohtien ympärillä käytävä kamppailu on arkipäivää niin politiikassa kuin sosiaalisessa todellisuudessamme yleensäkin. (Howarth & Stavrakakis 2000: 8; Ruuskanen 2010: 34–36.)

Sosiaalipsykologi Derek Hookin (2008: 59–61) mukaan kaikki merkitsijät eivät ole samanarvoisia, vaan joitakin voidaan kuvata päämerkitsijöiksi (the Master Signifier). Hänen mukaansa juuri tässä Lacanin teoria ”isosta Toisesta” menee klassisen strukturalismin tuolle puolelle: jotkin avainideat – yhteiset motiivit, kuten ideologiat – saavuttavat muita hallitsevamman, jopa muita merkitsijöitä määrittävän aseman.

Uhri on siis vahva merkitsijä, mutta silti molemmissa edellä mainituista esimerkeistä lukijan suhde uhriin muodostuu tyystin erilaiseksi. Miten tämä on selitettävissä? Uhri on erilaisten hegemonisten diskursiivisten kamppailujen myötä muodostunut diskursiivinen kiinnekohta, eli merkitsijän (U) ja merkityn (u) muodostama ”merkki”. Mutta lisäksi on konkreettinen uhri, eli kuollut tai vakavasti loukkaantunut henkilö uutistapahtuman henkilögalleriassa (referentti), joka enemmän tai vähemmän sopii merkitsijän ja merkityn muodostamaan merkkiin: merkityk-

seen. Lacania mukaillen kahden eri ulottuvuuden yhteyttä voi kuvata näin: U/u ja välissä on kauttaviiva, joka kuvaa kahden u:n välille työntyvää reaalista.

Miten tätä yksinkertaista kuviota voisi ajatella suhteessa edellä kuvattuihin esimerkkeihin? Reaalinen (”/”) u-kirjainten välissä on ”tyhjä paikka” merkitsijän ja merkityn potentiaalisesti muodostaman ”merkin” sisällä. Siitä muodostuu, joko ”silta” näiden kahden ulottuvuuden välille, kuten ensimmäisessä esimerkissä, jossa tämä tyhjä paikka täytetään yleisön imaginääriseen sfääriin vetoavalla visuaalisella aineksella (tutunoloinen lähiömiljö, ”tavallisia” järkyttyneitä sivullisia, tapa käyttää tunteellisia ilmaisuja tekstissä) tai tämä tyhjä paikka jätetään todellakin tyhjäksi. Tällöin tyhjistä paikasta tulee kiila, kuten toisessa esimerkissä on tapahtunut (visuaalisesti karu, inhorealistentinen tapa kuvata tapahtumia kielellisesti), joka lyö nämä kaksi ulottuvuutta erilleen.

Konkreettinen uhri on siis ”reaalisen paikalla”, jolloin yhteiskunnalliset valtasuhteet määrittelevät sen, minkälaisen suhteen journalistiset käytänteet konkreettiseen uhriin luovat. Reaalinen on tyhjä paikka, joka merkitsijän ja merkityn välissä sijaitsee, ja mihin ”tosielämä” (referentti) tulisi aina mahduttaa. Näiden kahden ulottuvuuden välille luotu yhteys on journalismia itseään: täynnä valintoja ja valankäyttöä.

Reaaliseen liittyy aina identifikaation tai eronteon elementtejä. Lacanilainen politiikan tutkija Yannis Stavrakakis (2005: 80) kirjoittaa edellä mainittuun kiinnekohtaan rinnastuvasta Lacanin *point de capiton* käsitteestä, että tietyn merkitsijöiden ketjun sisään sulkeminen edellyttää jo itsessään tiettyä pois- tai ulossulkeamista. Esimerkiksi sosiaaliset ryhmät pyrkivät määrittelemään itsensä suhteessa muukalaisiin, toisiin.

Kulttuurintutkija Stuart Hall (2002: 248) ilmaisee asian seuraavasti:

Kuten kaikki merkityksellistämisen käytännöt myös identifikaatio on eron (*différencen*) ”leikin” alaista. (...) Ja koska se on prosessi, se vaikuttaa yli erojen ja edellyttää diskursiivista työtä, symbolisten rajojen asettamista ja niiden merkitsemistä, ”rajaefektien” tuottamista. Jotta tämä prosessi saataisiin vakautettua, identifikaatio edellyttää sitä, mikä jää sen ulkopuolelle, sitä itseään määrittävää ulkopuolta.

Lehtiesimerkit kuvaavat tätä dynamiikka mitä parhaiten: uhriin ”merkinä” tai ”kiinnekohtana” on rakennettu sekä identifikaation että eronteon elementit. Toisiin ihmisiin, jotka joutuvat osaksi uutisdraamaa, ”meidän” halutaan identifioituvan ja toisista ”meidän” odotetaan erottuvan. Kummassakin tapauksessa vedotaan (retorisesti) ”meihin” ja samalla rakennetaan tätä yhteisyyttä luovaa kokemusta. Samastuminen ja eronteko ovat kuin kolikon kaksi puolta: ei yhtä ilman toista.

Langue ja parole

Entä mihin tässä kuviossa paikantuu alussa mainitsemani tiedostamaton ja miten se taipuu tutkimuskohteeksi? Voimme lähestyä tätä ongelmaa hiukan toisesta näkökulmasta kysymällä sitä, mikä on tutkimuksen tavoite. Mihin (media)kulttuurintutkimuksella lacanilaisesta näkökulmasta oikein pyritään? Tähän kysymykseen voi vastata kaikessa lyhykäisyydessään viittaamalla alussa mainitsemaani Freudin topografiseen malliin: tutkimuksen tavoite ei ole selvittää tiedostamattoman luonnetta *sinänsä* ("Mitä tiedostamaton on teoreettisesti?", "Mikä on tiedostamattoman ontologinen status?"), vaikka tämä toki on konkreettisen tutkimuksen näkökulmasta myös oleellinen kysymys.

Tutkimuksen tavoite on sen sijaan nostaa tiedostamattomalta ja myös esitiedostamattomalta tasolta tietoiselle tasolle asioita, jotka vaikuttavat – ja joilla meihin vaikutetaan – yhteisöllisyyden rakentamisessa (eli rakennettaessa kokemusta "meistä"). Tavoitteena on, niin kuin psykoanalyysissä yleensäkin, laajentaa tietoisuutemme aluetta eli pyrkimyksenä on autonomisempi ja vapaampi yksilö, joka on kykenevämpi tekemään itsenäisempiä moraalisia valintoja. Ideaalina on siis *minän* (subjektin) toiminnallisen autonomian maksimoiminen. (Kotkavirta 2010.)

Mitä sitten voimme tietää meihin tiedostamattomasti vaikuttavista asioista? Mihin suuntaan tietoisuutemme alue voi lacanilaisessa mallissa laajeta? Palatkaamme alussa lainaamaani Lacanin ajatukseen siitä, että tiedostamaton on rakenteeltaan kielen kaltainen. Lähtökohdaksi voimme ottaa ensinnäkin sen ajatuksen, että Lacan oli psykoanalyytikko, mutta toisaalta hän oli teoreettisissa pohdinnoissaan myös kiinni strukturalistisessa ajattelussa.

Strukturalismissa tärkeä jako – merkitsijän ja merkityn jaon lisäksi – on myös Saussuren erottelu kielijärjestelmään (*langue*) ja yksittäiseen puheaktiin tai puhuntaan (*parole*). Mikko Lehtonen (1996: 55) muotoilee tämän "insinöörimäiseksi" kritikoimansa näkemyksen kielestä seuraavasti:

Saussure pureutui kieleen abstraktina järjestelmänä erottamalla toisistaan kielen kaksi puolta. *Langue* on kielijärjestelmä, kun taas *parole* on toisiasiallista puhetta, niitä puheakteja, jotka kieli mahdollistaa. *Langue* on, minkä yksilö oppii omaksuessaan kielen. *Parole* on sen sijaan kielen "toimeenpaneva puoli".

Edellä sanotusta seuraa Lehtosen mukaan se, että tehtävänä ei strukturalismissa ole tutkia puheakteja, vaan määrittää ne yksiköt ja säännöt, joiden varaan kielijärjestelmä rakentuu. Toisaalta, kuten Lehtonen jatkaa, Saussure itsekkin korosti sitä, että tutkittaessa kieltä tutkitaan sosiaalisia tosiasioita. Kun nostetaan merkki tar-

kastelujen kohteeksi, asetetaan samalla sosiaaliset konventiot ja tosiasiat kielen tutkimisen ytimeen. (Lehtonen 1996: 55.)

Altti Kuusamo (2009: 94–95) viittaa filosofi, psykoanalyttikko Julia Kristevaan, jonka mukaan Lacan oli tyylipuhdas strukturalisti korostaessaan tiedostamattoman kielenkaltaisuutta. Mutta Lacanin käsitekolmion (kuvio 1) näkökulmasta huomio ei kiinnity yksinomaan joko kielen *langue*- tai *parole*-aspektiin, vaikka ottaisiakin tämän erottelun tarkastelun lähtökohdaksi. Sen sijaan huomio kiinnittyy johonkin, joka välittää näitä kielen kahta eri ulottuvuutta.

Kuten Lehtonen edellä mainitsee, omaksuessaan kielen yksilö oppii *languen*, ja tähän voi yhdistää ajatuksen yksilön kehityksen imaginäärisestä vaiheesta, jossa kielijärjestelmän säännöt – systeeminen ulottuvuus – omaksutaan. Tällä tavoin ”äidinkieli” on erityisen tärkeä yksilön kokonaispersoonallisuuden kannalta (Fink 1997: 7). Toisaalta, imaginäärinen sfäärikään ei ole muuttumaton ja varhaislapsuudessa pysyvästi kiveen kirjoitettu yksilön olemassaolon ulottuvuus: sitä kautta yksilö on syvällisimmällä olemassaolon tasollaan kanssakäymisessä sosiaalisen ympäristönsä kanssa.

Lacan (2006: 10) kirjoittaa, että tiedostamaton rakentuu Toisen diskurssista. Esimerkiksi modernin ihmiskäsityksen kannalta keskeinen kategorisointi on Foucault’n (1999) analysoima erottelu *normaaliin* ja *perverssiin* seksuaalisuuteen. Foucault (1999: 34–35) purkaa monipolvisessa analyysissään tätä prosessia seuraavasti:

Diskurssiräjähdys 1700- ja 1800-luvuilla aiheutti kaksi muutosta laillisen liiton ympärille kehittyneeseen järjestelmään. Ensinnäkin irrottauduttiin heteroseksuaalisen yksiavioisuuden keskipisteestä. (...) Tästä sai alkunsa ”luonnonvastaisen” erottaminen omaksi erityiseksi ulottuvuudekseen seksuaalisuudessa. (...) Hitaasti, eivätkä kovin yksiselitteisesti, aviollisuuden luonnolliset ja seksuaalisuuden kirjoittamattomat lait alkoivat kirjoittua kahteen eri rekisteriin. Muodostui perversiomaailma, joka leikkasi lain ja moraalin vastaisten rikkomusten maailmaa mutta oli enemmän kuin sen pelkkä muunnelma.

Siinä missä Foucault analysoi kokonaisen länsimaisen ihmiskuvan ja yhteisöllisyyden kannalta keskeisten merkitsijöiden muodostumista, voi huomion kiinnittää myös läheisempiin ja rajatumpiin teemoihin. Tämän artikkelin esimerkeissä on kohteena yhden journalistisen lajityypin (iltapäivälehdet) yksi journalistinen sisältökokonaisuus (henkirikosuutiset). Tämän sisältökokonaisuuden sisäisen dynamiikan ymmärtämiseksi on ollut tärkeää hahmottaa tässä aineistossa keskeisen diskursiivisen muodostelman ja kategorisoinnin – uhrin ja syyllisen – asema merkitsijöinä.

Menemättä sen syvemmälle uhri/syylinen -kategorian *genealogiaan* – nimitystä, jota Foucault (1999) ”nykyhetken historiaan” pureutuvasta metodistaan käytti –, tästä kategoriasta on varsin vaivattomasti löydettävissä diskursiivisen kamppailun ”jälki”. Syyllisen käsitteessä yhdistyy nykypäivänä sekä ajatus moraalisen vastuun kantajasta että syyllisyyden juridinen aspekti: henkilö on syyllinen, jos oikeus näin on todennut. Myös uhri on monimerkityksellinen ja -kerroksinen käsite. *Nykysuomen sanakirja* liittää uhri-sanaan merkityksiä, jotka viittaavat sekä uhri-*lahjaan*, joka annetaan yliluonnollisille voimille, että rikollisen teon kohteeksi joutuneeseen viattomaan kärsijään (Sadeniemi et al. 1992: 177).

Yksilötasolla nämä diskursiivisesti rakentuneet subjektiutemme osa-alueet muodostavat hitaimmin muuttuvan olemassaolomme ulottuvuuden. Tästä Lacanin (2006: 708–709) tiedostamattomassa voi olla kysymys: imaginäärinen sfääri, eli kielen (*langue*) kaltaisesti rakentunut olemassaolon taso, jonka sisältöä tiedostamme vähän tai emme ollenkaan, sitoo yksilön *kehollisena* ja esikielellisenä olentona yhteen symboliskielellisen todellisuuden kanssa ja antaa tässä todellisuudessa halulle (*parole*) suunnan.

Imaginäärinen sfäärinhän on olemukseltaan hyvin ruumiillinen olemassaolomme taso. Lisäksi tämä on olemassaolomme sfääri, jonka piiriin tietoisuutemme voi laajeta. Tällä tavoin tietoisuuden laajeneminen on toimintamme – mihin halun suuntaamme – muutoksen edellytys. Tällä tasolla *minä* yksilöllisine elämänratkaisuineni orientoitun myös osaksi kollektiivisia rakenteita (*langue*): osaksi *meitä*, suhteessa muihin, *toisiin* (vrt. Lacan 2006: 420–421).

Merkitsijä, joka muodostaa merkin *me*, tekee sen sekä identifioitumalla että erottautumalla. Se, että merkkijärjestelmä rakentuu *erojen* varaan, on hyvin saussurelainen näkemys merkitysten muodostumisesta (Saussure 2008: 112–113). Merkitsijöissä, joita tässä tapauksessa edustaa uhri/syylinen-kategoria, on kysymys diskursiivisesti syntyneistä erotteluista, joiden pitäminen aktiivisena edellyttää niitä erontekojen käytäntöjä, joita myös Hall edellä kuvailee.

Kuten vankilapaosta kertovassa esimerkkijutussa (kuva 1) surmattu vartija ja pahoinpidelty siviiliopettaja edustavat ”uhriutta” ja paenneet vankikarkurit ”syyllisyyttä”. Tämä jaottelu on tarinan pinnalla ja vankilapaosta kerrottu uutisdraama on kerrottu tämän kategorioinnin kautta.

Tiedostamattoman rakenne ja retoriikka

Entä sitten reaalisena sfääri, onko reaalin osa tiedostamatonta? Reaalin on tiedostamaton mutta ei osa sitä tiedostamatonta, johon Lacan tiedostamattoman

kielenkaltaisuudella viittaa. Reaalisen voimme tiedostaa olemassaolomme ulottuvuutena tai momenttina, mutta sen sisältöä emme. Tällä tavoin tietoisuutemme ei voi myöskään laajeta reaalisen suuntaan.

Tiedostamaton on itsessään osa signifikaatioprosessia: julkilausumaton, unohdettu, vaiettu osa, mutta silti vähintään yhtä oleellinen osa kuin symboliskielellinen (tiedostettu) toiminnan ulottuvuus. Tiedostamattoman tehtävä on suojella hatarista identifikaatioista rakentuneen subjektin – minän – eheyttä. Tiedostamaton peittää näkyvistämme sen, kuinka merkitsijän ja merkityn muodostama merkki eli *minä* sekä referentti (oma singulaari elämä ja ruumiillinen olemassaolomme) liittyvät toisiinsa. Koska kokemuksemme ehjistä minuudesta rakentuu hatarista identifikaatioista, täytyy subjektin alituisen vakuuttaa ja argumentoida (itselleen ja muille), että ”minä” on olemassa; että ”minä” on itsenäinen entiteetti.

Merkin suhde referenttiin voidaan aina nähdä valtasuhteena. Siten viestinnän näkökulmasta tiedostamaton ilmenee nimenomaan retorisisissa käytännöissä. Lacan (2006: 421–422) tuo esille kaksi oman lähestymistapansa kannalta keskeistä retoriikan käsitettä: *metafora* ja *metonymia*. Lacan (2006: 425) rinnastaa Freudin tiivistymisen (*Verdichtung*) käsitteen metaforan käsitteen kanssa ja siirtymän (*Verschiebung*) metonymian kanssa (Bowie 1979: 130). Lacan (2006: 676–677) on lukenut soveltavasti Saussurea venäläissyntyisen kielitieteilijä Roman Jakobsonin (1896–1982) teorioiden kautta (ja lukee luovasti myös Jakobsonia): metaforan voi ajatella edustavan kielen kaltaisesti rakentuneen tiedostamattoman paradigmaattista, *langue*-aspektia ja metonymian tiedostamattoman syntagmaattista, *parole*-ulottuvuutta. Lacanin mukaan tiedostamaton toimii nimenomaan metaforan ja metonymian sääntöjen mukaan. (Bowie 1979: 129–130; Homer 2005: 42–43; Stavrakakis 2005: 57–58.)

Tällä tavoin, ymmärrettäessä tiedostamaton kielen kaltaiseksi, on kieli ymmärrettävä, ei suinkaan kirjaimellisesti, vaan – yllätys, yllätys! – perin metaforisesti kuten Bruce Fink (1997: 8–9) korostaa: tiedostamattoman ei tule ajatella toimivan kuin jokin konkreettinen kieli, kuten englanti tai jokin muinoin puhuttu kieli. Sen sijaan tiedostamaton operoi *eräänlaisen* ”kieliopin” tapaan, jonka sisällä merkitysten muutokset ja merkityssiirtymät tapahtuvat, aivan kuten metaforan ja metonymian käsitteet meille opettavat (Lacan 2006: 431).

Mitä tämä tarkoittaa iltapäivälehdistä lainattujen juttunäytteiden valossa? Esimerkiksi kuva 1:ssä vankilapaosta kertovan jutun kuvitus – luodessaan ikonisen suhteen tapahtumapaikan miljöön kanssa – asettaa miljöön samalla vääjäämättömyydellä analogiseen suhteeseen samankaltaisten monille suomalaisille tuttuihin lähiympäristöjen kanssa. Tällä tavalla metafora ohjaa merkityksiä hakemalla identifikaatiota lukijan imaginäärisen sfäärin (tuttuus, turvallisuus) alueelta – ehkä

tekijöiden tiedostamaan mutta yleisön vähemmän tiedostamaan – suuntaan. Mutta niin käy toisessakin esimerkkitapauksessa (kuva 2): visualisoimatta jättäminen on niin ikään merkityksiä suuntaava teko. Iltapäivälehdessä, jossa runsas visualisoiva aines jutun yhteydessä korostaa aiheen kiinnostavuutta ja tärkeyttä, niukka visualisointi jättää lukijan pelkän karusti kertovan tekstin varaan.

Askelmerkit: miten tutkia tiedostamatonta?

Lopuksi esitän konkreettiset (metodologiset) askelmerkit tiedostamattoman tutkimiselle edellä esittelemästäni lacanilaisesta näkökulmasta. Kuva 2:n esittämässä uutisessa visuaaliset ja tekstuaaliset keinot alleviivaavat sitä, että uhrin ”uhrius” saa osansa syyllisyydestä. Miksi? Henkirikoksen uhria ei voi avoimesti syyttää omasta kohtalostaan, sillä henkirikoksen uhriksi joutuminen on lähes aina julki-lausutulla tasolla traagista ja väärin, mutta inhorealisticen tarkka, lakoninen keronta sekä visuaalinen karuus korostaa uhrin omaa syyllisyyttä tapahtuneeseen. Myös esimerkiksi Pelson vankilapaosta kertovassa juttukokonaisuudessa (kuva 1) pakenijat *halutaan* näyttää tietystä näkökulmasta, eli roistoina/syyllisinä. Periaatteessahan pakenijat voitaisiin nähdä (vaikkapa vankien alakulttuurin näkökulmasta) jopa sankareina, ja tapauksen uhrin ”uhriuden” sijasta ”kaatuneina vihollisina”. Vihollisina he olisivat tavallaan syyllisiä omiin kohtaloihinsa.

Tarkastelun lähtökohtana on ensiksikin analyttinen konstruktio diskursiivisesti muodostuneesta kategorisoinnista, jolla tutkittavassa (median) vuorovaikutustilassa viitataan *merkitsijänä* yhtäältä ”meihin” ja toisaalta ”muihin” (toisiin, ulkopuolisiin). Toiseksi, analyysi lähtee sen asian hahmottamisesta, että reaali on jatkuvasti läsnä signifikaatiossa, eli merkitsijän ja merkityn yhteensulautumiseen liittyy aina valta kahdessa mielessä:

- 1) Merkitsijä hallitsee signifikaatiossa merkittyä ja tästä seuraa se, että valta legitimoidaan vetoamalla merkitsijään.
- 2) Yhteisölliset valtasuhteet rakentuvat aina siitä näkökulmasta, kenellä on voima/kyky määritellä merkitsijän ja merkityn potentiaalisesti muodostaman ”merkin” suhde konkreettiseen referenttiin. Kuten esimerkkitapauksissa, yhteiskunnallinen valta demonstroitu esimerkiksi siinä, kenellä on mahdollisuus määritellä se, kuka on uhri ja kuka syyllinen. Tämän voi hahmottaa myös niin, että valta määrittää sen, mistä näkökulmasta reaalin häivytetään sosiaalisesta toiminnastamme pois näkyvistä.

Näiden kahden edellä mainitun asetelman suhteen rakentuvien retoristen asetelmien purkaminen ja näkyviksi tekeminen on mediatutkimuksessa tiedostamatto-

man tutkimista. Mikä on yhdelle (ainakin enemmän) tietoista, on toiselle usein tiedostamatonta. Tähän tietoisesta ja ei-tietoisesta alueesta epäsymmetriseen jakautumiseen perustuvat osin myös yhteiskunnalliset valtasuhteet. ”Tieto (lue: tiedostaminen) on valtaa”, kuten sanonta kuuluu, ja lisääntynyt tieto antaa myös mahdollisuuden vastavaltaan.

Lähteet

Bowie, M. (1979). Jacques Lacan. Teoksessa J. Sturrock (Toim.). *Structuralism and Since*. Bristol: Oxford University Press. 116–153.

Collins, J. (2000). *Heidegger and the Nazis*. Reading, UK: Icon Books UK & Totem Books USA.

Foucault, M. (1999). *Seksuaalisuuden historia: Tiedontahto. nautintojen käyttö. huoli itsestä*. Tampere: Gaudeamus.

Fink, B. (1997). *The Lacanian Subject. Between Language and Jouissance*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Freud, S. (1992). *Unien tulkinta*. Jyväskylä: Gummerus.

Hall, S. (1999). *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Homer, S. (2005). *Jacques Lacan*. London & New York: Routledge.

Hook, D. (2008). Absolute Other: Lacan’s ’Big Other’ as Adjunct to Critical Social Psychological Analysis? *Social and Personality Psychology Compass* 2: 1, 51–73.

Howarth, D. & Stavrakakis, Y. (2000) Introducing discourse theory and political analysis. Teoksessa D. Howard, A. J. Norval, & Y. Stavrakakis (Toim.). *Discourse Theory and Political Analysis*. Manchester & New York: Manchester University Press. 1–24.

Kotkavirta, J. (2010). Psykoanalyttinen näkökulma eettisiin ja moraalisiin kysymyksiin. Teoksessa M. Juutilainen & A. Takalo (Toim.). *Freudin jalanjäljillä*. Helsinki: Teos. 286–307.

Kuusela, P. (2001). Torjunta, tiedostamaton ja keskustelukäytännöt. *Yhteiskuntapolitiikka* 66: 4, 388–390.

Kuusamo, A. (2009). Strukturalismi ja tiedostamaton. Rakenteet ja sen reunat. Teoksessa E. Hannula & U. Oksanen (Toim.). *Murtuvat merkit. Semiotiikan teoreettisen ja soveltavan tutkimuksen näkökulmia*. Tampere: Palmenia. 81–100.

Lacan, J. (2006). *Écrits*. New York & London: W.W. Norton & Company.

Laclau, E. & Zac, L. (1994). Minding the Gap: The Subject of Politics. Teoksessa E. Laclau (Toim.). *The Making of Political Identities*. London & New York: Verso. 11–39.

Lehtonen, M. (1996). *Merkitysten maailma: Kulttuurisen tekstitutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.

Lemaire, A. (1982). *Jacques Lacan*. London, Boston & Henley: Routledge & Kegan Paul.

Sadeniemi, M. et al. (Toim.) (1992). *Nyky-suomen sanakirja: lyhentämätön kansanpainos*. Osa 5. Porvoo: WSOY.

Rautio, P. (2001). Mielen kätköistä kielen piiloihin – Freudin metapsykologian vaihteita. Teoksessa P. Kuusela & M. Saastamoinen (Toim.). *Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma*. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 21. 71–92.

Ruuskanen, S. (2010). *Kuolema iltapäivällä: Postmoderni subjekti ja reaalinen iltapäiväjournalismissa*. Tampere: Tampere University Press.

Sakki, P. (2006). Vapauden tavoittelusta postmodernismissä – Modernin kulttuurin murros ja sen merkitys yksilön viettitaloudessa. Teoksessa E. Roos, H. Enckell & A. Kumento (Toim.). *Myytit, vietit ja minuus: psykoanalyttisiä tutkimuksia*. Helsinki: Yliopistokustannus.

Saussure de, F. (1990). *Course in General Linguistics*. London: Duckworth.

Stavrakakis, Y. (2005). *Lacan & the Political*. New York and London: Routledge.

Takalo, A. (2009). Psykonalyysikritiikki meillä ja muualla – paljon melua, kuinka paljon asiaa? Teoksessa M. Juutilainen & A. Takalo (Toim.). *Freudin jalanjäljillä*. Helsinki: Teos. 21–45.

III OSA

VIESTINTÄ JA UUSI MEDIA

DIGITAL ENTHYMEME AS A MORAL PARADOX: CRITICISM OF AN ARGUMENT IN THE SOCIAL MEDIA

Maria Eronen

Abstract: Enthymeme as a proof-based persuasive argument is a central concept in the Aristotelian public rhetoric and moral communication. According to Aristotle, enthymemes reveal the (moral) character of rhetors. Essential to valid enthymemes is, on the one hand, the linkage of opinions to situational proofs, and, on the other hand, compatibility with moral norms of a community. What makes the social media as part of the mediapolis so interesting is that, unlike the Ancient polis, it is laden with easily accessed proofs to be found in various media contents such as newspaper and magazine articles, gossip stories, pictures, videos, and discussion forum comments, lying overall in the hypertextual network. In this essay, a value-based public argument persuading the audience to find the lacking proof in the context of the networked mediapolis is defined as digital enthymeme. Starting from the basics of moral rhetoric, this paper discusses the role of such digital enthymemes in public communication and morality. By bringing out a few examples of online discourse in the social media, I argue that such public arguments in which proofs are not explicitly linked to the opinion by the rhetor but to be found by the audience through clicking and contextual chains of association are morally problematic.

Introduction

- (1) Cris, u deserve stay long in jail!!! (vivi)
- (2) He seriously needs to die!!! how the **** is he out on the streets like nothing... sorry, sorry my ass,,, this is bullshit, this woman is amazing hoe dare he.... (PIssed oFF)
- (3) Crucify him! (Maria)
- (4) PEREZ GOT IT FIRST-CHRIS BROWN NEED A **** UP HIS ASS (Sebastian)
- (5) Truly disgusting, I hope he gets what he deserves. (JUST STOPPING BY)

These comments are extracts from a list of 759 online posts relating to a gossip story “Rihanna’s Bruised Face Revealed” that was published on *Just Jared* (19.2.2009), a webpage dedicated to celebrity gossip. The gossip story, including a picture of Rihanna’s bruised face, told about a domestic violence case in which the pop singer was beaten by her boyfriend Chris Brown.¹

Judgements explicitly condemning Rihanna’s boyfriend were typical responses to the story. Some could perhaps think that such commenting involving direct judg-

---

¹ See <http://www.justjared.com/2009/02/19/rihannas-bruised-face-revealed/>.

ing is not argumentation since it lacks reasoning. Others would even argue that such use of language is not to be taken seriously at all: the internet is full of such trash that is not even supposed to be argumentative. I disagree. Whenever expressing moral judgements, that is, evaluating human behaviour and character, proofs and moral reasoning matter. What makes such argumentation so special is that proofs are not to be found in comments, but in the digital and networked space. First, the site involves the Just Jared gossip story that tempts users to click “the shocking photo of Rihanna after Chris Brown allegedly beat her during an altercation in Los Angeles on Feb. 8.” Second, the site includes pictures of Rihanna’s face: both normal and bruised, which serves a comparison function. Participants on the site were provoked to see how bad Rihanna looks in the lower picture where her face looks bruised compared with the upper picture in which she looks healthy and glamorous. When users click the picture of her bruised face, they are able to see a few larger images in which the bruises can be distinguished more clearly. Third, the site includes plenty of links to content that relates to Rihanna and Chris Brown. Many of these links are Just Jared’s internal and lead to other gossip stories about domestic violence involving the pop singers. There are also external links (a link to TMZ website where the picture of the bruised face was first published and links to Just Jared’s Facebook and Twitter profile sites where Just Jared gossip news can be followed). Fourth, the site also includes a search engine (on the top right of the page) that participants can utilize when searching for new information about Rihanna and Brown. These hypertextual forms, pictures, and the search engine are what Warnick (2007: 119) calls intertextual features online that in some instances resemble the logic of Aristotelian enthymemes. Such affective uses of discourse that lack explicitly articulated proofs but nevertheless involve a huge potentiality of persuasiveness because of the surrounding context of proofs are called here *digital enthymemes*. The aim of this essay is to take a critical look at the digital enthymeme and its role in public communication and morality.

In this paper, I argue that the social media as internet-based applications highlighting the production and exchange of user-generated content (e.g. Kaplan & Haenlein 2010: 61; Sanastokeskus TSK 2010: 14) serve as mediated environments that encourage the use of digital enthymeme. The rise of user-generated media content can be seen to relate to what Graeme Turner (2004; 2010) calls ‘demotic turn’ and what Jim McGuigan (2005: 435) sees as the empowerment of the cultural public sphere referring to “the articulation of politics, public, and personal, as a contested terrain through affective (aesthetic and emotional) modes of communication.” The social media applications, such as Facebook, Twitter, YouTube, and other online communication forums and Web 2.0 communities, are first and foremost based on connectedness in a networked space that makes it

possible to persuade, perhaps more effectively than ever, by value-judgements missing explicitly stated proofs.

In what follows, the enthymeme as the basic form of public moral argumentation is examined in more detail and in comparison to the digital enthymeme as an argument that persuades on the internet. I will also bring out a few further examples of digital enthymemes in the cultural public sphere online. Note that this paper does not make a general judgement of language use in online environments. The criticism concerns digital enthymeme as a kind of moral paradox the new technology enables.

Public morality and enthymeme

Since we all are individuals, physically and psychically separate beings from one another, we have desires that might and do collide with the desires of others. These desires relate to values, that is, psychical, physical and material goods or principles that matter to us and for which we struggle in the complex settings of everyday life (Sayer 2011). Some values correlate with human well-being and capacities to function, while others are selfish and can be against the basic human needs of others (Nussbaum 1992). Because of our separate bodies but shared material and social resources, morality is needed to put our conflicting desires in order, which requires, according to Adam Smith (2006 [1790]), the presence of disinterested, impartial spectator. From a rhetorical point of view, the concept of audience, that is, the ensemble of people whom language users wish to influence by using argumentation (Perelman & Olbrechts-Tyteca 2000 [1969]), has particular moral import. As Tarmo Malmberg (2012: 19) argues, people's relation to the audience in front of which they act and with which they identify themselves through imagination and sympathy has the potential to bring people closer to Smith's idea of impartial spectator than what could be achieved by isolated individuals. Such ability to identification characterizes reasonable people, who, according to Andrew Sayer² (2011: 65), take into account the specificities of the situation as well as particular capacities, needs and vulnerabilities of the people they interact with. Identifying oneself with the audience, imagining the feelings of the 'other', and being reasonable, are ways of constructing morality in interaction. When morality is constructed in interaction, it presupposes proto-morality, the reciprocal ascription of responsibility as a discourse-internal moral order, serving

---

² Sayer (e.g. 2011), in line with the Aristotelian ideal of communication, argues for the importance of seeing value and reason as natural allies.

as a structural precondition of morality in any society or culture (Bergmann 1998: 283–284).

The construction of morality in public interaction is important to human social life and well-being, since public rhetoric in its ideal form is what Celeste Michelle Condit³ (1987: 84) calls a process of crafting virtue in which “basic human desires are transformed into shared moral codes.” As the process of forming the will of a community, public language has the potential to carry moral import beyond individual interests because when individuals speak in public they are required to use the language of shared commitments (Condit 1987: 82). It is in language, in which the private interests have to be reasoned in public. In private settings, such as in coffee table discussions with friends, such reasoning is not necessarily needed for communication since there is a lot of common experience shared in gestures, expressions, and memories, involving cues of the other mind that go beyond the use of language (and other signs) in a particular communication event. The reason why public rhetoric is needed in human social life can be seen to involve the basic idea of democracy: since all human beings are moral maximalists⁴, that is, individuals with particularistic interests and desires (Walzer 1994), no single human being can be a godlike moral authority – the disinterested spectator – for a whole community.

The idea of public morality goes back to the Ancient Greece, to the Aristotelian notion of *polis* as the public place where the political elite of free men gathered together in order to deliberate the common good of a society. Because the good and the just for Aristotle were matters of argued and reasoned opinion, his *polis* requires rhetoric (Miller 1993: 231). In the Aristotelian rhetoric, the particular genre of speech that functions for the establishment of public morality, is the *epideictic rhetoric* – the genre of praise and blame based on communal togetherness (Condit 1985; Hauser 1999). The social importance of epideictic discourse lies in the shared values it promotes, which makes it also a prerequisite for the other two rhetorical genres, namely, deliberative (political) and forensic (judicial) forms of speech (Perelman & Olbrechts-Tyteca 2000 [1969]: 47–54; Hauser 1999: 16–20).

---

³ Condit's (1987) perception of 'public morality' is close to what is usually called 'public opinion'.

⁴ Moral maximalism, according to Michael Walzer (1994), is morality based on particular experiences and culture, whereas moral minimalism characterizes our common humanity, which is without any particular interest, lacking therefore all cultural and historical traditions. Walzer's 'moral minimalism' describes our universal morality, or proto-morality (Bergmann 1998), the very essence of human beings that makes moral crafting (Condit 1987) both possible and meaningful.

Unlike deliberative and forensic speeches aiming at obtaining a decision to act, the epideictic rhetoric gives a motivation to the audience to act in line with shared values (Perelman & Olbrechts-Tyteca 2000 [1969]: 54; Danish 2007: 129). Because the epideictic genre is directed towards the present, it not only reinforces but also updates the moral norms of a community. It is in epideictic rhetoric in which a community comes to know itself (see Danish 2007: 137) – to know what is socially honourable (Jonsen & Toulmin 1988: 84, 87). Moreover, as Gerard Hauser (1999: 6, 17) argues, the epideictic genre addresses the basic civil needs in a vocabulary of public issues and experiences of publicness. Interestingly, these remarks on the epideictic rhetoric also resonate with McGuigan’s (2005) notion of the cultural public sphere as a form of communication in which important societal decisions are not necessarily made but which serves as a communal site for affective negotiation of togetherness and morality. The democratic importance of epideictic rhetoric is its potential to highlight anti-fundamentalism involving the idea that human social life is never infallible but as a realization by imperfect and maximalist beings calls for negotiation of common values “here and now”, over and over again.

In a moral sense, there is something fundamental in the Aristotelian concept of *enthymeme* as the basic form of publicly persuasive argument (see Walker 1994). Enthymeme can be understood as a proof-based, persuasive value-argument, that is, a rhetorical syllogism produced in joint interaction between the rhetor and the audience (Bitzer 1959; Self 1979: 140; Conley 1984; Jonsen & Toulmin 1988: 73–74; Walker 1994). Although Aristotle (a 1994–2009 [350 B.C.E]: Book I, Part 9) argues that especially ‘the heightening of effect’ characterizes the epideictic genre, also the epideictic genre as the genre of praise or blame utilizes enthymemes since it is the enthymeme involving reason and ethics that makes an epideictic speech a matter of persuasion (Sheard 1996). Without the enthymeme connecting the rhetor and the audience, it would be impossible for the epideictic discourse to encourage negotiation of human goodness and badness.

According to Aristotle (a 1994–2009: Book 1, Part 2), what the rhetor argues matters the most: persuasion “should be achieved by what the speaker says.” The linguistic form of enthymemes involves the conclusion or opinion, pathos, which in the epideictic speech means praise or blame, and logos as reasoning based on situational proof (What are the obvious or imagined facts of the case that support the conclusion?) (see Aristotle a 1994–2009 [350 B.C.E]: Book I, Parts 2–3, 9). Unlike in lawsuits, in the epideictic genre, “you will develop your case mainly by arguing that what has been done is, e.g., noble and useful. The facts themselves are to be taken on trust.” (Aristotle a 1994–2009 [350 B.C.E]: Book III, Part 17.)

In epideictic enthymemes, evaluation of actions based on experience or imagination is the required proof.

Norms relating to shared values are the third and typically omitted component of enthymemes. In the theory of enthymeme, values are seen to be involved in maxims⁵ (Aristotle a 1994–2009 [350 B.C.E]: Book II, Part 21), premises (Perelman & Olbrechts-Tyteca 2000 [1969]), or warrants (Toulmin 2003 [1958]) indicating ethos, the (moral) character of the rhetor and linking pathos and logos together. Since enthymemes are based on shared premises of values, they have an instant relation to a community, a group of people sharing the commitment to morality as the set codes of how the ‘self’ is to be positioned in relation to the ‘other’ (about morality and community, see Benhabib 1992; Etzioni 1993; 2000: 189; 2001: 38). This is why communities are inevitably moral communities. From a rhetorical point of view, the concept of ‘community’ involves the rhetor (the speaker or writer) and the audience (Miller 1993: 212) that can be seen to serve as the moral ‘self’ and ‘other’ to each other. By linking a proof to their opinions, rhetors let the ‘other’, the audience, judge the virtuousness of their ethos on the basis of what values they struggle for and prefer to something else. Within the epideictic discourse, it is enthymemes connecting the ‘self’ to the ‘other’ in which moral communities are maintained, constructed, and reconstructed.

In the Aristotelian moral rhetoric, fallacious arguments are automatically seen as weaker than the truthful ones because they do not tolerate criticism by the ‘other’. As Aristotle (a 1994–2009 [350 B.C.E]: Book I, Part 1) argues, “rhetoric is useful because things that are true and things that are just have a natural tendency to prevail over their opposite.” In general, argumentative fallacies (lines of disproof) in Aristotelian rhetoric are ways of using language by preventing cooperation because of lacking wisdom or mere desire for power (see Aristotle a 1994–2009 [350 B.C.E]: Book II, Part 24). The Aristotelian idea of fallacies has been revised by the pragma-dialectical theory of language in which errors in one’s intelligence are not seen as fundamental to fallacies as are seen violations of discussion rules that try to hinder criticism by the audience (see van Eemeren & Grootendorst 1992: 102). Characteristic of these violations is that each fallacy needs its own logic (ibid. 103). In other words, fallacies are not based on lines of proofs as natural ways of human thinking.

---

⁵ Aristotle (a 1994–2009 [350 B.C.E]: Book II, Part 21) defines maxim as the moral principle or norm, which may also occur as the conclusion of enthymeme. Maxims are important for rhetoric because they "invest[s] a speech with moral character."

The reason why Aristotle believed that the truthful arguments prevail the fallacious ones is that in the Ancient polis, those who had the access to the polis were men of *phronesis*, who had (or were supposed to have) experience-based virtue of practical wisdom as “a reasoned and true state of capacity to act with regard to human goods” (Aristotle b 1994–2005 [350 B.C.E]: Book V1, Part 5). In the Aristotelian model of persuasion, the virtue of practical wisdom and the art of persuasion are closely related: those who have practical wisdom do not use argumentative fallacies because they work for the common good (Self 1979). Accordingly, in front of the audience that is able to criticize and reason because it has practical wisdom, manipulative discourse aiming at mere power would not be persuasive.

Internet and the birth of digital enthymeme

Compared to the polis of Ancient Greece in which argumentation among the political elite was the norm, public persuasion today occurs in a fundamentally different social, technological, and judgmental environment, namely, *the mediapolis*. Roger Silverstone, in his book *Media and Morality: On the Rise of the Mediapolis* (2007) defines the mediapolis as the mediated space of visibility and appearance in which electronically communicated performance and rhetoric teach us about the world, about those who are similar and different to ourselves, about our friends and enemies. In this mediated space, judgements and decisions are presented and represented, debated, and sometimes made. Moreover, the mediapolis today is increasingly a networked digital space encouraging participation of different groups of age, gender, cultures, and nations (Silverstone 2007: 41–42). While others believe in online deliberation, multicultural learning, and e-democracy, others argue that the new media communication plays a role in reinforcing one’s own beliefs and identity and contributing to communities of like-minded people with extreme attitudes (see e.g. Matikainen 2012). On the one hand, there is a lot of potential ‘otherness’ in the new public space that is not limited to the society’s political and educated elite, which is important for moral crafting. On the other hand, however, there is a fear that manipulation spreads in the rhetoric of those who lack practical wisdom and the competence to negotiate and criticize.

The quality of the social media such as Facebook, YouTube, Twitter etc. is based on the idea of the freedom of speech and technological ability to make it possible for users to get connected by combining various media formats and contents, such as videos, pictures, news articles, podcasts, and discussion forum comments (see Matikainen 2012: 143–144). However, continuous networking and connectedness in the modern mediapolis is not to be taken for granted as something automatic-

ly good and constructive. For sure, technology connects us; it serves as our extensions, as Marshall McLuhan (1964) has famously argued. An intriguing question is how the social media as new media applications connect us, since “technological connection does not necessarily mean social connection” (Silverstone 2007: 115).

The form of discourse in computer-mediated communication is rhetorically challenging since it is characterized by short and quick commenting, at least spatial but sometimes also temporal separateness of the rhetor and the audience, contextual ambiguousness (Jones 2004), and construction and interpretation of the trustworthiness of the rhetor, “here and now” by often minimal textual cues (Miller 2001: 272–273; Warnick 2007: 47–48). Therefore it is not a surprise that especially moral problems of community building and the rhetorical establishment of ethos have been focused on in the analysis of cyberspace communication and social media participation (e.g. Robins 1999; Miller 2001; Mitra & Watts 2002; Silverstone 2003; 2007; Warnick 2007). It is in this space of intensive connectedness and networkedness in which also the digital enthymeme is born: proofs needed for enthymematic reasoning do not have to be articulated by the ‘other’ since they can be also found by the “clever”, connected ‘self’. That is the basic logic how the digital enthymeme operates as a persuasive argument. In general, such a way of persuasion has been made possible by the hypertextual and intertextual structure of texts on the internet that are not dependent on linearity but the user’s ability to find the missing cues and supply the missing links so that these texts work like enthymemes (Warnick 2007: 121). Bearing in mind the Aristotelian ideal of rhetoric in which the audience is able to judge the ethos of rhetors based on what they say, the finding of missing proofs by self-associating is morally problematic. It is problematic because these associations are our own – our own individual imperfectness – hidden from the actual social practice and the critical ‘other’ (cf. Manovich 2001: 61).

The way of seeing the interlocutor as a rational and trustworthy human being is the starting point of all communication (Miller 2001: 267), but in computer-mediated environments, where cues of the other mind are minimal, we need to optimize both the ‘other’ and ourselves in order to communicate cooperatively (ibid. 270–271). However, if our interlocutors are so challenging that we are not able to see them as trustworthy, we can delete, ignore, or turn hostile towards them without any serious consequences. As Roger Silverstone (2003: 481) puts it, “the mediated face makes no demands on us, because we have the power to switch it off, and to withdraw.” But, he continues, “this is something we as moral beings cannot do. We cannot switch it off.”

Both optimizing and switching off indicate what Silverstone (2003; 2007) calls improper distance, which, according to him, is the distorted relation of communication participants typical of internet. Proper distance, on the contrary, is the ideal position of the participants in communication, presupposing reciprocity, responsibility, and criticism through difference as well as understanding (Silverstone 2003; 2007: 47). Proper distance, understood as something in between of participants of communication, resonates with Malmberg's (2012: 19) remarks on the presence of the impartial spectator in communication. Perhaps proper distance can be seen as the site of the impartial spectator needed in public morality – it is what enthymeme in its original, Aristotelian meaning, is based on. Digital enthymemes, on the contrary, appear in the mediated environment that encourages improper distance. By leaving out explicitly argued proof, but at the same time appearing in a context where proofs can be found easily, the digital enthymeme may make manipulation especially persuasive. In the next section, I will examine digital enthymemes in more detail by bringing out concrete examples of how they operate as persuasive arguments in the social media.

Examples of digital enthymeme

A video titled as “Trayvon Martin 911 Call”⁶ was published on March 19, 2012 on YouTube and followed by almost 60 000 comments in a month. The video published by The Young Turks, an internet TV news show involving, or at least appearing to involve, authentic audio material about a 911 call by George Zimmerman⁷, a white Latino before he shot to death Trayvon Martin, a 17-year old black boy. According to Zimmerman, the black teenager was threatening his safety.

It is noteworthy that the amount of commenting in the social media does not correlate with the quality of dialogue but it may, on the contrary, increase extreme juxtaposition maintaining communal polarization (Matikainen 2012: 150). Typical of the YouTube comments on the 911 call were unreasoned and polarized racist interests. Such polarization can be seen in the use of hostile and aggressive language by which the racial groups attack each other. In networked contexts, even such anti-social language is potentially social, as far as like-minded people are around. Examples of comments on the YouTube video can be seen below.

---

⁶ See <http://www.youtube.com/watch?v=mOpGAOXL5Uk>.

⁷ Despite the title, the YouTube video included audio material of Zimmerman's alleged call to 911.

While examples 6–8 oppress black people, examples 9–11 involve racist hatred and stereotyping attacking whites.

- (6) GORGE ZIMMERMAN IS A HERO FOR SHOOTING THIS NIGGER!!
THANK YOU! (akiller101)
- (7) one less parasite to go. thanks for helping the cause george. (VOZZIFY)
- (8) Zimmerman is an American Hero!!!! (itrueindex)
- (9) I HATE WHITE PEOPLE I TRULY DO. I AM FINE WITH BLACKS AND
JEWS AND OTHER PEOPLE OF COLOR (MrWhiteretard)
- (10) YOU CRACKERS SHOULDN'T HAVE GUNS TO BEGIN WITH. ALWAYS
NEEDING A REASON TO KILL NIGGERS AND USING LAWS TO
JUSTIFY IT. (MrWhiteretard)
- (11) FUCK ALLLLL THE CRACKERS IN FLA POLICE FORCE EAT A SHIT PIE
BITCHES FUCK YOU CRACKERS..... (WTH2010ENT)

These comments on the YouTube video of Zimmerman's (alleged) call are examples of digital enthymemes in which racist pathos is being shared. What may make such rhetoric persuasive to racists is that the context in which these comments appear is full of intertextual proofs that are utilized to support selfish, racist agenda. First, these comments are responses to the video that itself is considered a situational proof. Second, the YouTube website where the video was published is full of internal links to other related videos that can be utilized when trying to find new associations that support one's own beliefs. Third, the website also includes a search engine that can be used when trying to find new information on YouTube. Fourth, also the video by the Young Turks seemed to provoke racial juxtaposition: when listening to the 911 audio tape, the audience of the video sees two still pictures, one of Zimmerman's face and the other of Martin's face, as if they were in the video for comparison. Moreover, the comment section where all comments appear provides an ambiguous context to all new comments on the site: it is often more or less unclear what the comments refer to but still like-minded comments are plain to see. Such a network of proofs is available to users of web-based discourse who have at their fingertips information that can be found by quick clicking (Warnick 2007: 119).

Digital enthymemes are not a problem of celebrity forums or racist YouTube commenting only, since they are also used in online discussions about political issues. The following examples stem from USA Today online newspaper that published a news article with the headline "Rick Santorum suspends presidential

campaign” on April 10, 2012.⁸ The article, involving also a news video, reported about the republican candidate’s decision to leave the race of the U.S. presidential elections. The newspaper story was surrounded by links to other related content about Santorum and the presidential elections (such as an ad tracker involving ads by candidates). Also a search engine on the site made it possible for users to find new information about the elections and candidates. The story was followed by 167 comments on the USA Today comment section by April 23. Unlike commenting on Just Jared and YouTube, participating in discussions on the USA Today website requires the use of Facebook profile, which makes it more likely that people use their own names (although not all people use their real names on Facebook). Commenting by using own names instead of being anonymous (or writing from behind pseudonyms) may diminish hate speech and neutralize aggressive and vulgar language (Matikainen 2012: 154), but it does not, however, prevent people from using digital enthymemes and seeing them as persuasive, as the following comments on the news article about Santorum’s withdrawal demonstrate.

- (12) And now it's on to his run for the next 'pope'ident. Wonder how he looks in a big goofy hat? (Tim Grimsley)
- (13) Not a minute too soon... talk about a guy who offered nothing... (Chris Skipper)
- (14) Ding Dong the witch is dead. (Jon Wilson)
- (15) I think it was because people found out that an anagram for "Rick Santorum" is "a scrotum rink". (U.r. Lame)

Compared with many online discussions in which all users participate anonymously or by using a pseudonym, the explicit tone of discourse in the above examples might not be that aggressive and hostile in general (except the last example). Nevertheless, blaming and disdaining are plain to see. The tone of amusement in the examples involves the spirit of superficial togetherness: it is entertaining to collaborate online when making fun of Santorum by referring to his religious background or to lyrics in popular cultural songs of the film *The Wizard of Oz*, or to bash the candidate by using a vulgar analogue. In general, such comments mocking the candidate were typical reactions to the USA Today news article. But there is still an important social constituent missing in those expressions: the reason why the republican candidate in the first place deserves such disapproval. What did he do wrong? What social norms did he break? What virtues required of a president does he lack? It is impossible to interpret the actual prem-

---

⁸ See: <http://content.usatoday.com/communities/onpolitics/post/2012/04/rick-santorum-suspends-presidential-campaign-/1#.UAeobflRmc>.

ises that these online participants try to reinforce by the disapproval of Rick Santorum. When like-minded participants share the same virtual space, the lack of reasoning and thorough negotiation does not prevent people from communicating, which may reinforce belief systems. This resonates with Miller's (2001: 270–271) notion that in computer-mediated environments characterized by minimal cues of the other mind, we often need to optimize both the 'other' and ourselves in order to communicate. In such digital environments, even a missing reason can be mutually forgiven: the shared pathos prevails all premises, including moral norms.

To sum up, although examples 1–5, 6–11, and 12–15 concern different topics, it is common to them all that they lack reasoning of why particular people should be seen as blameworthy or praiseworthy. In other words, these comments lack negotiation of virtuous and vicious action. In such a form of communication, the previous comments serve as reasons to the new ones, creating a shared space of appearance, which, as Silverstone (2007) would argue, does not welcome the 'other'. Digital enthymemes as context-relevant arguments evaluated against easily accessible evidence but lacking explicit reasoning as a point of criticism and counter-evidence, fit in with the model of successfully persuasive argumentation (see Oswald 2011: 810).

Conclusion: digital enthymeme as a moral paradox

In the Aristotelian idea of rhetoric, an argument that lacks proof is fallacious because it tries to hinder public criticism of the rhetor's moral character. In other words, a fallacious enthymeme utilizing lines of disproof tries to distort the idea of proto-morality as the reciprocal ascription of responsibility (about proto-morality, see Bergmann 1998: 283–284). As a way of distorting proto-morality, a fallacious enthymeme is an anti-social argument by rhetors who try to manipulate people to support their own selfish values. On the contrary, the digital enthymeme as a value-laden argument lacking explicit proof but appearing in a context of proofs and like-minded people is not an argumentative fallacy but a moral paradox. To be more concise, the moral paradox of the digital enthymeme lies in its ability to be both a social and an anti-social argument at the same time.

On the one hand, digital enthymemes, as enthymemes utilizing lines of proof, are based on persuasion as a joint contract between the rhetor and the audience: they are social arguments. In other words, all digital enthymemes, despite their contents, utilize the shared logic of clicking, scrolling and typing which makes them a distinct category from fallacies each of which has its own logic (see van Eemeren & Grootendorst 1992: 103). On the other hand, however, digital enthymemes

are also fundamentally anti-social and akin to argumentative fallacies. Even though the digital enthymeme is based on reciprocity, it persuades the audience to find and connect the lacking proof to the claim inside their own minds, from which follows that the way how reason is linked to pathos cannot be criticized by the 'other'. In other words, the digital enthymeme, although adapted to the audience and its desires, does not bring the communication participants any closer to the impartial spectator than what they can achieve without communication. In a moral sense, the digital enthymeme is public voice without public language. Paradoxically then, such arguments may become shared habits of positioning the 'self' in relation to the 'other': participants utilizing these arguments share the way of positioning the 'self' in relation to the 'self' as a way of building a moral community. However, such cooperation based on the desires of the 'self' is the opposite to the idea why human communities in the first place need morality – not because of like-mindedness and shared identity, but for the sake of conflicting desires and different identities. Digital enthymemes are far from public morality as “crafted virtue” (about public morality, see Condit 1987). By both obscuring and invoking proofs, digital enthymemes produce an illusion of the community of the rhetor and the audience, which, in its own paradoxical way, becomes as real as any other community. The form of community supported by the digital enthymeme resonates with Silverstone's (2003: 486) remarks on 'the personal community':

the idea of the personal community is possibly the ultimate step: an appropriately postmodern narcissistic move in which community becomes conceptually and empirically, and without irony or reflexivity, both a projection and an extension of the self.

The use of machines by the postmodern 'self' is not innocent or ideology-free but establishes our ways of being and participating in the world on a deeper level than merely technological one, as Sam Inkinen (1999: 282–283) points out. Consequently, the personal community, as described by Silverstone (2003: 486), is not enabled by digital technology only, but it has found its *kairos* in the cultural and ideological systems of our time. The digital enthymeme can be seen as an indicator of the process of building personal communities – as socially supported narcissistic manifestations of the postmodern 'self', which tries to escape from all otherness. Another paradox, and perhaps a more striking one, is that the 'self' in these personal communities is not necessarily the real 'self' but only a technologically produced shadow that rejects the part of the 'self' which is projected onto the 'other' (see Rushing & Frenz 1995: 180).

But how can the participants in the mediapolis be protected from the tyranny of the personal community? In the Ancient polis, the antidote that protected citizens

from manipulative rhetoric was experience-based practical wisdom as an ability to be reasonable and criticize those who are not cooperating. Today, in the networked mediapolis, such practical wisdom, even when it exists, is not enough when trying to struggle against manipulation and power. What is also needed by the connected and networked ‘self’ is practical wisdom as new media literacy. If we do not understand the nature of the media and the way it affects our communication, we are unprotected under the power of our extensions (McLuhan 1964).

From the perspective of new media literacy, the concept of digital enthymeme calls for the ability to criticize, not only the ‘other’, but also, and more importantly, the way we try to justify our own desires by searching for new chains of association. Literacy in the mediapolis is not a matter of cognitive and technical skills, but a matter of morality and ethics, requiring individual responsibility for participation (Silverstone 2007: 174–186). Technological improvements substituting the awareness of human imperfectness and particularity are dangerous. As I argue elsewhere, the social media as new media applications are not good or bad but communication in the networked environment just shows what human beings are, bringing out both our ability and disability to be responsible for the sake of those who are different (Eronen 2011: 53). Without self-criticism, participants in the digital and networked mediapolis are manipulated by their own selfish desires that discourage them from learning the basics of public language.

Acknowledgements

Many thanks to Professor Tarmo Malmberg for interesting and critical discussions about the role of morality in the regulation of social order. Our conversations have inspired me to revise my thoughts and write this essay.

Works cited

Aristotle (a 1994–2009 [350 B.C.E]). *Rhetoric* (transl. by W. R. Roberts). Available from: <http://classics.mit.edu/Aristotle/rhetoric.html> [Accessed 2 Dec 2011]

Aristotle (b 1994–2009 [350 B.C.E]). *Nicomachean Ethics* (transl. by W. D. Ross). Available from: <http://classics.mit.edu/Aristotle/nicomachean.html> [Accessed 23 Dec 2011]

Benhabib, S. (1992). *Situating the Self: Gender, Community and Postmodernism in Contemporary Ethics*. New York: Routledge.

Bergmann, J.R. (1998). Introduction: Morality in Discourse. *Research on Language and Social Interaction* 31: 1, 279–294.

Bitzer, L.F. (1959). Aristotle's enthymeme revisited. *Quarterly Journal of Speech* 45: 4, 399–408.

Condit, C.M. (1985). The functions of epideictic: the Boston massacre orations as exemplar. *Communication Quarterly* 33: 4, 284–299.

Condit, C.M. (1987). Crafting virtue: the rhetorical construction of public morality. *Quarterly Journal of Speech* 73: 1, 79–97.

Conley, T.M. (1984). The enthymeme in perspective. *Quarterly Journal of Speech* 70: 2, 168–187.

Danish, R. (2007). *Pragmatism, Democracy, and the Necessity of Rhetoric*. South Carolina: University of South Carolina Press.

Eemeren, F.H. van & Grootendorst, R. (1992). *Argumentation, Communication, and Fallacies: A Pragma-dialectical Perspective*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Eronen, M. (2011). Moraalisen epävarmuuden voittaminen on demokraattisen yhteiskunnan edellytys. *Tieteessä tapahtuu* 29: 6, 51–53. Available from: <http://ojs.tsv.fi/index.php/tt/article/view/4417/4155> [Accessed 19.4.2012]

Etzioni, A. (1993). *The Spirit of Community: Rights, Responsibilities and the Communitarian Agenda*. London: Fontana Press.

Etzioni, A. (2000). Creating good communities and good societies. *Contemporary Sociology* 29: 1, 188–195.

Etzioni, A. (2001). For a soft moral culture. *The Kettering Review*, 19: 2, 37–46.

Hauser, G. (1999). Aristotle on epideictic: The formation of public morality. *Rhetoric Society Quarterly*, 5–23.

Inkinen, S. (1999). The Internet, “data highways” and the information society: A comment on the rhetoric of the electronic sublime. In S. Inkinen (Ed.). *Mediapolis: Aspects of Texts, Hypertexts and Multimedial Communication*. Berlin & New York: Walter de Gruyter. 243–290.

Jones, R.H. (2004). The problem of context in computer mediated communication. In P. LeVine & R. Scollon (Eds). *Discourse and Technology: Multimodal Discourse Analysis*. Washington DC: Georgetown University Press. 20–33.

Jonsen, A.R. & Toulmin, S. (1988). *The Abuse of Casuistry: A History of Moral Reasoning*. Berkeley, Los Angeles & London: University of California Press.

Kaplan, A.M. & Haenlein M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons* 53: 1, 59–68.

Malmberg, T. (2012). Yleinen mielipide, viestintä ja kansanvalta: liberaalista deliberatiiviseen demokratiaan. In K. Karppinen & J. Matikainen (Eds). *Julkisuus ja Demokratia*. Tampere: Vastapaino. 15–36

Manovich, L. (2001). *The Language of New Media*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Matikainen, J. (2012). Sosiaalinen media – uudenlainen julkisuus? In K. Karppinen & J. Matikainen (Eds). *Julkisuus ja Demokratia*. Tampere: Vastapaino. 133–159

McGuigan, J. (2005). The cultural public sphere. *European Journal of Cultural Studies* 8: 4, 427–443.

McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York: McGraw Hill.

Miller, C.R. (1993). The polis as rhetorical community. *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric* 11: 3, 211–240.

Miller, C.R. (2001). Writing in a culture of simulation: Ethos online. In P. Cop-pock (Ed.). *The Semiotics of Writing: Transdisciplinary Perspectives on the Technology of Writing*. Turnhout, Belgium: Brepols. 253–279.

Mitra, A. & Watts, E. (2002). Theorizing cyberspace: The idea of voice applied to the internet discourse. *New Media & Society* 4: 4, 479–498.

Nussbaum, M. (1992). Human functioning and social justice: In defence of Aristotelian Essentialism. *Political Theory* 20: 2, 202–246.

Oswald, S. (2011). From interpretation to consent: Arguments, beliefs and meaning. *Discourse Studies* 13: 6, 806–814.

Perelman, C. & Olbrechts-Tyteca, L., (2000 [1969]). *The New Rhetoric: a Treatise on Argumentation* (transl. J. Wilkinson & P. Weaver). Notre Dame: The University of Notre Dame Press.

Robins, K. (1999). Against virtual community: For a politics of distance. *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities* 4: 2, 163–170.

Rushing, J.C & Frenz, T.S. (1995). *Projecting the Shadow: The Cyborg Hero in American Film*. Chicago: Chicago University Press.

Sayer, A. (2011). *Why Things Matter to People: Social Science, Values and Ethical Life*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sanastokeskus TSK (2010). Sosiaalisen median sanasto. Helsinki: Sanastokeskus TSK ry. Available from: http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Sosiaalisen_median_sanasto.pdf [Accessed 19.4.2012]

Self, L. (1979). Rhetoric and phronesis: The Aristotelian ideal. *Philosophy and Rhetoric* 12: 2, 130-145.

Sheard, C.M. (1996). The public value of epideictic rhetoric. *College English* 58: 7, 765-794.

Silverstone, R. (2003). Proper distance: Toward an ethics for cyberspace. In G. Liestol, A. Morrison & T. Rasmussen (Eds). *Digital Media Revisited: Theoretical and Conceptual Innovations in Digital Domains*. Cambridge, MA: MIT Press. 469-490.

Silverstone, R. (2007). *Media and Morality: On the Rise of the Mediapolis*. Cambridge & Malden: Polity Press.

Smith, A. (2006 [1759]). *The Theory of Moral Sentiments*. Sixth edition. Mineola, New York: Dover Publications.

Toulmin, S.E. (2003 [1958]). *The Uses of Argument*. Updated Edition. New York: Cambridge University Press.

Turner, G. (2004). *Understanding Celebrity*. London, California & New Delhi: SAGE.

Turner, G. (2010). *Ordinary People and the Media: The Demotic Turn*. London, California, New Delhi & Singapore: SAGE.

Walker, J. (1994). *The body of persuasion: A theory of the enthymeme*. *College English* 56: 1, 46-65.

Walzer, M. (1994). *Thick and Thin: Moral Argument at Home and Abroad*. Notre Dame: Notre Dame University Press.

Warnick, B. (2007). *Rhetoric Online: Persuasion and Politics on the World Wide Web*. New York: Peter Lang Publishing.

VÄLINE ON VIESTI? HUOMIOITA VIESTINNÄN TUTKIMUKSESTA, UUSISTA MEDIOISTA JA AIKALAISKULTTUURIN MUUTOKSESTA

Sam Inkinen

Mediayhteiskunta on [...] entistä valistuneempi ja ”sivistyneempi” (Lessingin ja Hegelin, tai myös Comten ja Marxin antamassa merkityksessä). *Mediat*, jotka tekevät teoreettisesti mahdolliseksi informaation ”reaalijassa” kaikesta siitä mitä maailmassa tapahtuu, saattaisivat itse asiassa muistuttaa eräänlaista Hegelin absoluuttisen hengen toteutumista käytännössä.

– Gianni Vattimo (1989: 17)

Because culture is mediated and enacted through communication, cultures themselves, that is our historically produced systems of beliefs and codes, become fundamentally transformed, and will be more so over time, by the new technological system.

– Manuel Castells (1996: 328)

The media themselves are the avant-garde of our society. Avant-garde no longer exists in painting and music, it’s the media themselves.

– Marshall McLuhan (1973)¹

(S)aatteeksi

Kuulun vuonna 1970 syntyneenä siihen suomalaiseen sukupolveen, joka kyllä leikki käpylehmillä ja kasvoi Kekkosen Suomessa, mutta siirtyi nopeasti mikro-tietokoneen, tietoverkkojen, mobiiliviestimien ja hypertekstin maailmaan. Nämä teknologiset innovaatiot ovat olennaisesti vaikuttaneet paitsi henkilöhistoriaani myös yleisempään sukupolvikokemukseen. On myös ymmärrettävää, että kaltaiseni aikalaistarkkailija on ollut erityisen kiinnostunut digitaalisen ”verkkoparadigman” muotoutumisesta. Viestintä- ja mediatieteen perinteessä tutkimuksellinen painotukseni on asettunut vahvemmin semioottisen koulukunnan kuin niin sanottujen prosessikoulujen puolelle (vrt. Fiske 1992).²

Digitaalista kulttuuria, uutta teknologiaa, informaatioyhteiskuntaa ja (uus)mediaa koskeva tutkimus kytkeytyy luonnollisella tavalla yleisempään aikalaiskulttuuria koskevaan murrokseen. Heti aluksi on myös syytä todeta, että tietotekniikan, vuorovaikutteisen median ja digitaalisen kulttuurin kenttä on paitsi monitahoinen myös jo nykypäivänä itsestään selvä. Esimerkiksi norjalainen kollega Espen Aar-

---

¹ Sitaatti teoksessa McLuhan & Zingrone (1997: 274).

² Olen kiitollinen Suomen ja maailman semiotiikkayhteisölle intellektuaalisesti innostavasta toiminnasta, johon olen voinut osallistua 1990-luvun alusta lähtien.

seth totesi osuvasti jo vuonna 2002,³ että digitaalis(uud)en merkitys fyysisen, todellisen tai analogisen vastakohtana on väljähtynyt sitä mukaa, kun viestintä ja teknologia ovat läntisen kulttuurin piirissä laajamittaisemmin digitoituneet.

Kolmannen vuosituhaten puolella yleismaailmallinen kehitys digitaalisuuden ja globaalin hyperkytkeytyneisyyden osalta on vain kiihtynyt. Mediasta eri muodoissaan on tullut varsinkin läntisen – mutta yhä suuremmassa määrin koko planeetan ja ihmiskunnan – *sine qua non*: arkinen itsestäänselvyys ja kontekstuaalinen reunaehto, jonka kautta talouden, politiikan ja kulttuurin (valta)rakenteita konstruoidaan sekä *sanoja ja asioita* (vrt. Foucault 2010) merkityksellistetään.⁴

Samalla viestintäkulttuurin arkeen on vakiintunut lyhyessä ajassa joukko suhteellisen uusia ilmiöitä ja iskusanoja kuten digi-tv, tosi-tv, taulutietokoneet (eli ”tabletit”), sosiaalinen media ja web 2.0. Tulevaisuusorientoituneissa puheenvuoroissa keskustellaan tekoälystä, robotiikasta, nanoteknologiasta, ubiikkisovelluksista (Greenfield 2006) sekä innovaatiomedian (Inkinen & Kaivo-oja 2009) kaltaisista asioista.

Oman leimansa viime vuosien kehitykselle ovat antaneet *ihmisen ja koneen* välisen suhteen dramaattisina koetut muutokset (vrt. Siivonen 1996; Airaksinen 2006; Ala-Korpela & Inkinen & Suna 2007). Tosin *R.U.R. – Rossumin Universaalit Robotit* -näytelmän (1920) kirjoittaneen tšekki Karel Čapekin (1890–1938) tai suomalaisen tulenkantaja Olavi Paavolaisen (1903–1964) kaltaiset 20. vuosisadan havainnoijat sanoivat ”nykyaikaa etsiessään” olennaisia asioita tästä teema-alueesta jo lähes vuosisata sitten!

Ajat ja tavat, ne muuttuvat. Luotaan seuraavassa media- ja viestintätutkimuksen keskeisiä kehityspiirteitä sekä kommentoin käytyä keskustelua. Lähtökohtani pyrkii olemaan mahdollisimman ekumeeninen ja eri suuntauksia ymmärtävä. Omat kiinnostuksenkohteeni liittyvät toisaalta medioiden muutokseen kulttuurihistoriallisessa perspektiivissä sekä toisaalta siihen, miten ne muotoilevat subjektiasemia, identiteettejä ja yhteisö rakenteita – uusista utopioista, dystopioista ja tulevaisuusvisioista puhumattakaan.

---

³ ”Whose Convergence Is It Anyway? A soft strategy for re-inventing the future.” *Interaktiivinen tulevaisuus & ihminen* -seminaari osana *Mindtrek*-kokonaisuutta. Tampere-talo 14.11.2002.

⁴ Media ei kuitenkaan ole ”kaikki” ja onnellista elämää voi varmasti elää ilman tiukkaa ja pakonomaista kytkeytymistä media- ja simulaatiokulttuurin (digitaalisiin) rihmastiin. Toisinaan esitetty näivi ajatusta ”olet olemassa vain, jos olet mediassa” ei ole uskottava, eikä sitä tarvitse hyväksyä. Mediakulttuuriin liittyviä semioottisia kysymyksenasetteluja on ansiokkaasti tarkastellut mm. Eero Tarasti (1996).

Vain muutos on pysyvää ja – antiikin Herakleitoksen sanoin – *kaikki virtaa*. Olen ollut tutkimustyössäni erityisen kiinnostunut uuden median ja digitaalisen kulttuurin kehityksestä sekä siitä, miten ne luovat uudenlaisen havainto- ja kokemusympäristön.⁵ Viime vuosikymmenten aikana moni asia on mediakulttuurin kentässä muuttunut. Toisaalta yliopistoissa harjoitettavan mediatutkimuksen monet teoreettiset tukijalat ovat nähdäkseni myös pysyneet ennallaan.⁶

Mediatutkimusta maailmankylässä: Marshall McLuhanin paluu

Oma kiinnostava havaintonsa vuosituhannen taitteen kehityksessä liittyy kanadalaisen Marshall McLuhanin (1911–1980) merkityksen kasvuun digitaalisen kulttuurin ja vuorovaikutteisen median klassikkoajattelijana ja -visionaarina. Viime vuosien aikana McLuhanin ajatukset ovat tehneet näyttävän comebackin digitaalisen teknologian, Internet-kulttuurin ja mobiilisovellusten yleistymisen myötä. McLuhanilaiset ajatukset teknologiasta ja mediasta ”aistiemme jatkeina” (*extensions of man*) sekä visiot globaalista ”maailmankylästä” (*global village*) tuntuvat nykynäkökulmasta paitsi itsestään selviltä myös usein hämmentävän osuvilta.

Onkin luonnollista, että tähtihetkensä jo 1960-luvulla kokenut kanadalainen media-ajattelijana on löydetty (ja hänen kirjoituksiaan vilkkaasti tulkittu) uudelleen viime vuosien digitaalista kulttuuria sekä informaatio- ja viestintäteknologiaa (*information and communication technology, ICT*) koskevassa keskustelussa (ks. Levinson 1999; Pietilä 1998; Inkinen 1999d; Hess-Lüttich 1999; Arina, Inkinen & Parda 2011). Kehitykseen kuuluu, että (uus)mediaa koskeva keskustelu on saanut rinnalleen luovuus- ja innovaatiotutkimuksesta ponnistavan aktiivisen ajatus-tenvaihdon verkostoista, linkeistä ja solmuista (esim. Barabási 2002) sekä näihin

---

⁵ Väitöskirjani *Teknokokemus ja Zeitgeist. Digitaalisen mediakulttuurin yhteisöjä, utopioita ja avantgarde-virtauksia* (Inkinen 1999a) ohella tämän kirjoituksen perustana ovat olleet varsinkin artikkelini Inkinen 2001d sekä *Tiedotustutkimus*-lehden numerossa 4/2002 julkaistu kirjoitukseni ”The medium is the message? Eräitä huomioita mediakulttuurista ja sen tutkimuksesta”. Kyseinen *Tiedotustutkimuksen* ”itsetutkiskelunumero” oli omistettu media- ja viestintätutkimuksen tieteellisten lähtökohtien ja tuonhetkisen yhteiskunnallisen tilanteen ruotimiselle.

⁶ Symbolisesti merkittävänä tapahtumana suomalaisessa media- ja viestintätutkimuksen historiassa voi pitää *Tiedotustutkimus*-lehden nimen muutosta vuonna 2009 nykyiseen muotoonsa, joka kuuluu *Media & viestintä. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti*. Lehden toimintuskunnan piirissä keskusteltiin jo vuosituhannen taitteesta siitä, oliko lehden senhetkinen nimi kotimaisen viestintä- ja mediatutkimuksen akateemisena avainjulkaisuna enää ajanmukainen.

liittyen muun muassa digitalisaatiosta (Inkinen 1999f), luovista prosesseista (Inkinen 2006) ja innovaatioiden ekosysteemeistä (Inkinen & Kaivo-oja 2009).⁷

Nykyajan ja -teknologian näkökulmasta McLuhanin sähkökulttuuria, televisioaika, maailmankylää, kuumia/viileitä medioita (*hot/cool media*) ynnä muuta koskevissa kirjoituksissa voi nähdä suorastaan profeetallisen leimahduksen. Vaikka McLuhanin energistä visionarismia voikin pitää monin kohdin liian lennokkaana ja yliampuvana, kukaan tuskin asettaa kyseenalaiseksi hänen merkitystään hyviäkin ideoita katalysoineena ajattelijana ja yliopistomaailman luovana toisinajattelijana.

Tätä taustaa vasten on hieman yllättävää, että kuollessaan vuonna 1980 McLuhan oli aikaisemmasta suosiostaan ja arvostuksestaan huolimatta niin akateemisessa kuin populaarissa mielessä vähemmän tärkeä teoreetikko. Moni asia muuttui henkilökohtaisen tietojenkäsittelyn, tietokonekulttuurin ja digitaalisen paradigman myötä. Apple-tietokoneyhtiö julkaisi legendaarisen Apple II -tietokoneen vuonna 1977. Tietotekniikan jättiläinen IBM puolestaan toi markkinoille ”henkilökohtaisen tietokoneen” eli IBM PC:n vuonna 1981. Apple vastasi kilpailutilanteeseen esittelemällä Macintosh-tietokoneen näyttävästi ”Orwellin vuoden” 1984 alussa.⁸

McLuhanin ”uusi tuleminen” liittyy keskeisesti 1980-luvun lopusta alkaneen mikrotietokoneboomin, globaalin tietoverkkokulttuurin (internet) sekä vuosituhannen taitteessa tapahtuneen digitalisaation ja uusien mediakonseptien kehitykseen. Elämmekin tätä nykyä ajassa, jota voi pitää talouden, politiikan ja kulttuurin prosessien kannalta paitsi digitaalisena ja medioituneena myös globaalina ja hyperkytkettyneenä (Arina, Inkinen & Parda 2011).

Kiinnostavaa McLuhanin digitaalikulttuuria ennakoineiden ajatusten nykymerkityksen kannalta on se, että informaatioajan (*the information age*) keskeinen tutkija-auktori-teetti, sosiologi Manuel Castells (1996; 1997; 1998) viittaa McLuhaniin yhtenä media- ja informaatiomurroksen varhaisena näkijänä. Esimerkiksi joukkoviestinten kehityksestä Castells (1996: 329) on todennut: ”Their evolution towards globalization and decentralization was foreseen in the early 1960s by McLuhan, the great visionary who revolutionized thinking in communications in spite of his unrestrained use of hyperbole.”

---

⁷ Populaari-, hallinto- ja konsulttikielissä on samaan aikaan yleistynyt puhe mm. ”hubeista” ja ”living labeista”.

⁸ Kulttuurivoon nousseen tv-mainoksen ohjasi *Alien-* ja *Blade Runner* -teoksistaan tunnettu Ridley Scott (s. 1937).

Oireellista on, että Castellsin laajan *Information Age* -trilogian ensimmäinen osa *The Rise of the Network Society* (1996) sisältää kappaleen ”From the Gutenberg Galaxy to the McLuhan Galaxy: the Rise of Mass Media Culture”. Huomionarvoista on myös se, miten (niin ikään kanadalaisen) Don Tapscottin ”verkkosukupolven” esiinmarssia käsittelevän teoksen *Growing Up Digital. The Rise of the Net Generation* perusteluissa tukeudutaan useissa ratkaisevissa kohdissa McLuhanin mediakäsitteistöön (ks. Tapscott 1998: 42, 63, 134, 170, 301).

Myös digitaalisen kulttuurin äänenkannattajana tunnettu *Wired*-lehti pyhitti McLuhanille vuoden 1996 tammikuun numeronsa. Gary Wolfin kirjoittaman artikkelin otsikko ”The Wisdom of Saint Marshall, the Holy Fool” heijastaa sitä ihailun ja huvittuneisuuden yhdistelmää, jolla *Wired* sähköisen ajan roomalaiskatolista käännynnäistä, universaalia visionääriä ja Vatikaanin neuvonantajaa lähestyi.

Moni tutkija on jakanut käsityksen siitä, että McLuhanin kirjoitukset olivat edellä aikaansa ja että ne osuvasti ennakoivat digitaalisen aikakauden kehitystä (vrt. Levinson 1999). Tosin on syytä korostaa, että McLuhan nojaa ajattelussaan historiaan ja jo aikaisemmin syntyneisiin ideoihin. Olen nostanut eri yhteyksissä esiin klassisen *noosfääri*-ajatuksen (engl. *noosphere*; ven. *noosfera*) yhtenä nykymuotoisen laajakaista-Internetin ja sosiaalisen median esikuvana. Noosfäärin käsite ja sitä koskevat ajatukset ovat peräisin ranskalaiselta filosofilta ja jesuiittapapilta Pierre Teilhard de Chardinilta (1881–1955), ranskalaiselta filosofilta ja matemaatikolta Édouard Le Roylta (1870–1954) sekä venäläis-ukrainalaiselta tiedemieheltä Vladimir Vernadskilta (1863–1945).

Noosfäärillä tarkoitetaan geosfäärin ja biosfäärin laajennusta – eräänlaista kollektiivisen tietoisuuden kerrostumaa. McLuhan tuli puoli vuosisataa sitten maailmankuuluksi sähköaikaa ja maailmankylää koskeneilla näkemyksillään, joiden taustalla vaikuttivat varsinkin roomalaiskatolisen de Chardinin ajatukset. Nykyisellä Facebookin, internet-puhelimen (esim. Skype), mikroblogin ja reaaliaikaisen internet-viestinnän aikakaudella monet de Chardinin, Le Royn, Vernadskin ja McLuhanin visiot näyttävät toteutuneen suorastaan hämmäntävällä tavalla.

Tässä yhteydessä on myös mielekästä palauttaa mieleen McLuhanin ajatukset *taiteesta* ennakkovaroitusjärjestelmänä (*distant early warning system*). Taiteen piirissä kehitellään erilaisia ideoita sekä luodaan ja testataan (esteettis-filosofisia) konsepteja, jotka saattavat siirtyä marginaalista (avantgarde, underground) kulttuurin keskiöön ja valtakulttuurin piiriin.

Yksi hyvä esimerkki on korealainen video- ja mediataiteen isä Nam June Paik (1932–2006).⁹ Nykyaikaisena, ajattelijana ja innovaattorina Paik ennakoitiin audiovisuaalisen kulttuurin kehitystä kuin vaikkapa internet-keskustelua jo kauan ennen laajakaististen tietoverkkojen ja mobiiliviestimien nykykehitystä. Yhdysvaltojen entisen varapresidentin Albert ”Al” Goren (sekä tämän vanavedessä koko läntisen maailman poliittisen eliitin) laajamittaisesti 1990-luvulla hyödyntämä, laajakaistaisiin ja tehokkaisiin tietoverkkoihin viitannut *Information Superhighway* -käsite (ks. Otte 1994) oli alun perin mediataiteilija Nam June Paikin jo 1970-luvun tulevaisuusvisioissa hahmottelema asia. (ks. Paik & Mallander 1995: 49)

Media- ja viestintätutkimuksen *kulttuuritieteellinen* painotus

Minulla oli 1990-luvun vuosien aikana mahdollisuus jatko-opiskella, opettaa sekä harjoittaa tutkimustyötä saksalaisen Europa-Universität Viadrina Frankfurt/Oderin kulttuuritieteiden tiedekunnan (nyk. *Kulturwissenschaftliche Fakultät*; aik. *Fakultät für Kulturwissenschaften*) viitekehityksessä.

Jälkikäteen olen ollut ilahtunut, että saksalaisen kotiyliopiston tiedekuntarajaus painotti nimessään juuri *kulttuuritieteellistä* lähestymistapaa.¹⁰ Termi kulttuuritiede/tieteet tunnetaan nykyisin ainakin Suomessa valitettavan huonosti. Tämä Heinrich Rickertiltä (ks. 1926 [1899]) periytyvä termi ymmärrettiin alunperin 1800/1900-luvun taitteessa henkítieteiden (*Geisteswissenschaften* – tai kuten nykyään sanotaan: ihmistieteiden)¹¹ kattavana käsitteenä (Juntunen & Mehtonen 1977; Malmberg 1988: 30).

Heti perään on syytä todeta, että *kulttuurin* käsite on varsinkin nykyaikana hyvin ongelmallinen ja moneen suuntaan avautuva. Tämä käsite on kompleksinen – kuten on sen kuvaama ilmiökenttäkin. Lisäksi on syytä painottaa, että nykyinen, hyvinkin suosituksi eri yhteyksissä muodostunut *cultural studies* -tyyppinen kult-

⁹ Paikin merkittäviin avaintuksiin kuuluu mm. videoinstallaatio *TV Buddha* (1974).

¹⁰ Europa-Universität Viadrina Frankfurt/Oderin historiasta, painotuksista ja tiedealarajauksista ks. tarkemmin verkko-osoite <<http://www.euv-frankfurt-o.de>>.

¹¹ ”*Henkítiede* on Saksassa 1800-luvulla hahmotettu käsite ihmistieteiden luonteesta, jolle Dilt-hey vuosisadan lopussa pyrki ensimmäisenä antamaan systemaattisen sisällön. Vaikka henkítieteen syvämpi vaikutus jäi suhteellisen lyhyeksi huolimatta siitä, että se vuosisadanvaihteen ns. metodikiistan jälkeenkin tuotti 1920- ja 1930-luvulla elegantteja töitä (Rothacker, Nicolai Hartmann), saksalaisessa sanomalehtitieteessä se näytteli omaa osaansa aina Grothin päätyöhön asti 1960-luvulla.” (Malmberg 1988: 44.)

tuurintutkimus on täysin eri maailma kuin rickertiläinen kulttuuritieteen perinne. Edellinen puhuu enemmänkin kulttuurisista käytänteistä ja arkikulttuurista (kuten populaarikulttuurista) siinä missä henki- ja ihmistieteelle ”kulttuuri” on pitkiin perinteisiin perustuva inhimillinen syvärakenne.

Heinrich Rickert (1863–1936) oli uuskantilainen arvofilosofi, joka pohti Edmund Husserlin (1859–1938) ja Ernst Machin (1838–1916) kaltaisten ajattelijoiden kanssa Euroopan henkistä kriisiä.¹² Moderni kulttuuri, teknologinen kehitys, urbanisoituminen ja ylipäättään 1800-luvun loppu tihensi monellakin tavalla aikaa ja ihmisten elämismailmaa: sähkö, hehkulamppu, rautatie, lennätin, automobiili, lentokone ynnä muut hämmensivät ymmärrettävästi aikalaisia. Avainkysymykseksi talouden ja tekniikan rytmittämässä ajassa sekä kiihkeässä *supermuutoksessa* muodostui se, onko arvoilla, filosofialla ja kulttuurilla enää merkitystä – ja onko subjekti enää edes pelastettavissa.

Jo yli vuosisata sitten oli siis havahduttu samantyyppisiin kulttuurifilosofisiin kysymyksiin ja huolenaiheisiin, jotka esiintyvät oman aikamme kulttuuridebateissa. Oswald Spenglerin *Länsimaiden perikato* (alkup. *Der Untergang des Abendlandes*) ilmestyi reilut 90 vuotta sitten, ja kaltaisensa kulttuuripessimistit ovat edelleen hyvin ajankohtaisia. Viime vuosisadan keskeisten klassikoiden joukkoon on luonnollista sijoittaa Frankfurtin koulun raskaan sarjan ajattelijat (Adorno, Horkheimer, Marcuse, Fromm, Habermas...), joiden merkitys 20. vuosisadan aikalaishavaintojen tekijöinä sekä kriittisen ajattelun edustajina on edelleen merkittävä.¹³

Media- ja kulttuurintutkimuksen kannalta kiinnostavaa on se, että Saksassa jo vuonna 1980 kirjallisuudentutkija, mediateoreetikko Friedrich Kittler (1943–2011) kyseenalaisti vallalla olleet kulttuurintutkimuksen näkökulmat. Kittler toimitti ja julkaisi kirjan otsikolla *Austreibung des Geistes aus den Geisteswissen-*

¹² Husserlin avainteos *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie: Eine Einleitung in die phänomenologische Philosophie* ilmestyi vuonna 1936. Todettakoon, että samana intellektuaalisesti aktiivisena vuonna ilmestyivät myös mm. Theodor Adornon ”Über Jazz” sekä Walter Benjaminin *Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit*.

¹³ Minulta on usein kysytty, olenko lähivuosien kehityksen ja aikalaiskulttuurin suhteen optimisti vai pessimisti. Oma vastaukseni on usein ”melioristi”. Maailmankuvani kuvastajaksi sopiikin hyvin filosofian klassikon William Jamesin (1842–1910) kehittämä meliorismi eli optimismin ja pessimismin välimuoto (lat. melior, ’parempi’; ks. Inkinen & Gustafsson 2009, 2011). Meliorismi on näkemys, jossa jatkuva pyrkiminen kohti parempaa tulevaisuutta on tärkeää. Melioristin suhtautuminen tulevaisuuteen on avoin. Parempaan tavoittelussa keskeistä ei ole niinkään usko parempaan tai huonompaan kuin toivo paremmasta. Filosofin Sami Pihlström (2008: 4–5) on kiteyttänyt asiaa seuraavasti: ”Meliorismi, toisin kuin optimismi tai pessimismi, on aktiivisen, hyvän puolesta ponnistelemaan valmistautuvan ihmisen elämänsenne [...]”.

schaften. Programme des Poststrukturalismus. Jo teoksen otsikko on poleeminen ja ohjelmallinen – onhan kysymys ”hengen karkottamisesta henkitieteistä”, mikä ilmauksena konnotoi niin Raamatussa kuvattuun ihmisen karkotukseen paratiisista ja Jeesuksen suorittamaan temppelin rahanvaihtajien karkotukseen kuin katoliseen eksorsismiin eli pahan hengen karkottamiseen riivatusta ihmisestä. Saman vuosikymmenen puolivälissä Kittler julkaisi klassikoiksi heti syntyessään vakiintuneet avainteokset *Aufschreibesysteme 1800/1900* (1985) sekä *Grammophon Film Typewriter* (1986). Nämä julkaisut merkitsivät selvää paradigmanmuutosta saksalaisessa media- ja kulttuurintutkimuksessa.

Suomalaisessa kontekstissa kulttuuritieteen konseptio ja tutkimushorisontti on tullut minulle tutuksi muun muassa Matti Juntusen ja Lauri Mehtosen teoksen *Ihmistieteiden filosofiset perusteet* (1977)¹⁴ sekä Tarmo Malmbergin kehittelyjen (niin kirjallisen tuotannon kuin lukuisten ajatteluhistorian kannalta merkittävien ja intellektuaalisesti antoisien keskustelujen) kautta. Malmbergille historiallisen kulttuuritieteen ajatus on humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimusnäkökulman välitys. Tällaisessa katsannossa esimerkiksi taide ja viestintä eivät ole vastakohtia; ne yhtyvät taideviestinnässä. Myöskään taide- ja viestintätieteet eivät ole vastakohtia; ne yhtyvät mediatieteessä (vrt. Eerikäinen 1994a; 1994b; Malmberg 1993a; 1993b).

Tampereen yliopistossa vuonna 1988 hyväksytyssä väitöskirjassaan *Tiedotusopin rakenne* Malmberg (1988: 30) täsmentää omana näkemyksenään kulttuuritieteen olevan sen kaltainen tiede, ”joka on humanististen ja yhteiskunta- tai käyttäytymistieteiden yhdistelmä. Ohjelmallisemmin ilmaistuna *kulttuuritieteen alueena on humanististen yhteiskunta- ja yhteiskunnallisten humanististen tieteiden yhteinen ala*. Kyse on siis yrityksestä määrittää ihmistieteiden systematiikkaa vakiintuneesta poikkeavalla tavalla, joka tekisi oikeutta tiedotusopin tutkimien ilmiöiden ominaislaadulle.”

Tähän sitaattiin on luonnollista jatkaa, että samaan tapaan *digitaalisen mediakulttuurin* (internet, yhteisölliset teknologiat, semanttinen web, digi-tv, hyper- ja multimedia, virtuaalitodellisuus, kybertila, ”kyborgin” problematiikka erilaisine biotieteellisine ja -taiteellisine ulottuvuuksineen ym.) tutkimuksen avainhaasteena on

---

¹⁴ Mainitussa teoksessa Juntunen & Mehtonen (1977: 95) toteavat Rickertin näkemyksenä olleen, ”että vastakohtapari ’luonto’-’henki’ on sopimaton mahdollistamaan materiaalista eroa tieteiden välillä. Tällöin hän erityisesti viittaa psykologian ’luonnontieteenomaiseen’ kehitykseen. Materiaalisen eron kategoriapariksi hän esittää kategorioita ’luonto’ ja ’kulttuuri’. [...] Näiden kategorioiden avulla voidaan puhua *luonnon- ja kulttuurisineistä ja luonnon- ja kulttuuritieteistä*.”

sellainen lähestymistapa, joka suuntautuu uusien medioiden *erityislaatuun* (ks. esim. Inkinen & Salmi 1993; Siivonen 1996; Järvinen 1999; Järvinen & Mäyrä 1999).

Vuosituhaten taitteessa Malmbergin viestintäteoreettinen ajattelu näyttäisi saaneen kotimaisella kentällä osakseen uutta ajankohtaisuutta muun muassa Mauri Ylä-Kotolan tarkastelujen (1998: 201ff.; 1999: 50–51) muodossa.¹⁵ Kuten Malmbergia ja Ylä-Kotolaa, on myös itseäni imponoinut kysymys kulttuuritieteelliseen rajaukseen ja painotukseen liittyvistä teoreettisista ja metodologisista mahdollisuuksista.¹⁶ Viestintätutkimuksen perinteessä avainongelma on usein ollut kulttuurisen (ja sitä kautta filosofis-esteettisen ja historiallisen) ymmärryksen ohuus (vrt. Welsch 1991). Tämä tilanne on artikuloitunut niin alan tutkimuskirjallisuudessa, seminaareissa kuin kollegatapaamisissa vahvana yhteiskuntatieteellisenä, mediapragmaattisena ja jopa teknokraattisena painotuksena.¹⁷

Kuten elokuvatieteestä näyttää myös *mediatieteestä* muodostuneen viime vuosikymmenten aikana yleisesti kulttuuria ymmärtämään pyrkivä lähestymistapa, jonka avulla nykykulttuurin ilmiöitä voidaan (yrittää) teoretisoida. Ylä-Kotola (1999: 15) onkin todennut *Mitä on mediatiede?* -monografiansa määritelmässä koakoavasti ja oikeansuuntaisesti seuraavaa: ”’Mediatiede’ on aikalaiskriittinen tiede mediakulttuurin (tai kuten postmodernikeskustelussa sanotaan: ’simulaatiokulttuurin’) aikakaudella. [...] Tieteen perusajatus periytyy sen saksalaiselta esikuvalta *Medienwissenschaft*: Mediat ovat paitsi teknologisia välineitä ulkopuolellemme myös ajattelumme ja havainnon ’skeemojemme’ muovaajia.” (vrt. Bolz 1990; Konitzer 1999.)

Tähän voisi heti perään huomauttaa, että puhe uusista ”aikakausista” (puhumattaakaan ”vallankumouksista”) on nykyisin häiritsevänkin yleistä – olipa kyse sitten

¹⁵ Tilannetta voisi ehkä tulkita siten, että 1990-luvun aikana mm. Lapin yliopiston mediatieteen laitoksella ja Vaasan yliopiston viestintätieteiden laitoksella tietokonepohjaiseen uusmediaan (multimedia, hyperteksti, tietoverkot, simulaatioteknologiat, virtuaalitodellisuus ym.) kohdistettu kiinnostus lavensi kotimaisen viestintä- ja mediatutkimuksen perinteistä, yhteiskuntatieteellisesti ja joukkoviestintätutkimuksellisesti (amerikkalainen *mass communication research* -paradigma; ks. Pietilä 1997) painottunutta lähestymistapaa. Keskustelua erilaisten tutkimuksellisten orientaatioiden, paradigmojen ja metodien osalta onkin käyty em. laitosten alkutaipaleen yhteydessä vilkkaasti. Takavuosien keskeisistä näkökulmista ja linjauksista ks. esim. Malmberg 1993a; 1993b; Eerikäinen 1994a.

¹⁶ Todettakoon, että eri tutkijoiden ymmärrys kulttuuritieteen/tieteiden käsitteistöä saattaa paljastua tarkemmin vertailtaessa hyvinkin erilaiseksi (vrt. Frühwald et al. 1991: 11; Schröder 1993: 15).

¹⁷ Oma olennainen kysymyksensä on keskustelu nk. *sivistysyliopiston* periaatteellisista ja käytännöllisistä mahdollisuuksista suhteellisen vaikealta vaikuttavassa aikalaistilanteessa.

informaation, tietokoneen, median tai simulaation ”aikakaudesta”.¹⁸ Esimerkiksi Fredric Jameson (1989: 230) on aiheellisesti kritikoinnut sellaista periodiajattelua, joka esittää kunkin aikakauden liian homogeenisena ja yksiulotteisena. Välttääkseen liian karkeat ja mustavalkoiset yleistykset Jameson puhuukin kulttuuria määrittävästä ”dominantista”.

Tähän voisi jatkaa ja samalla kiteytyksenä esittää, että digitaalisessa (uus)mediakulttuurissa ei ole välttämättä kysymys uudesta aikakaudesta, vaan ehkä pikemmin uudesta painopistealueesta ja näkökulmasta.

Utopioita ja dystopioita – media- ja kybervisiot akatemiassa

Erilaisilla media-alkuisilla käsitteillä on ollut niin yliopistomaailmassa kuin populaarijulkisuudessa runsaasti kysyntää – esimerkkeinä sellaiset ilmaukset kuin mediatiede, mediataide, mediateknologia, mediatutkimus, mediakasvatus, mediapsykologia, mediafilosofia, mediaekologia, media-antropologia ja mediayhteiskunta.

Samantapainen muodikkuus on vaivannut viime vuosikymmeninä myös erilaisia ”kyber”-, ”digi”-, ”inno”- ja ”mobiili”-alkuisia käsitteitä ja iskusanoja. Berliinissä asuva kulttuurintutkija Hannu Eerikäinen (1994a: 63) kiteyttikin osuvasti jo 1990-luvun alkupuolella tuon vuosikymmenen yhden keskeisen painopisteen seuraavasti: ”[...] medioista on tullut uusi intellektuaalinen muotiaihe. [...]. Siinä missä 1970-luvulla puhuttiin informaatiosta ja 1980-luvulla semiotiikasta, aikakauden avainsana on nyt media. *Mediat ovat 1990-luvun suuri kertomus.*”

Tiedealataustanaan oma tähänastinen tarkasteluni ja aikalaiskommentointini¹⁹ on nojannut paitsi media- ja viestintätieteisiin myös muun muassa semiotiikan, filosofian, kulttuurihistorian, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen sekä kriittisen teorian (Frankfurtin koulu) tutkimusperinteisiin. Olenkin parhaani mukaan pyrkinyt ahtaat tieteenalarajat ylittävään dialogiin – myös innovaatio- ja tulevaisuudentutkimuksen kentillä sekä luonnon- ja insinööritieteitäkään täysin unohtamatta (ks. Ala-Korpela, Inkinen & Suna 2007; Inkinen & Kaivo-oja 2009; Inkinen & Gustafsson 2009; 2011).

---

¹⁸ ”Informaation ajasta” ks. Castells 1996; 1997; 1998; kritiikistä ks. Heiskala 2004.

¹⁹ Ks. esim. Inkinen 1995; 1998; 1999a; 2000; 2001a; 2001b; 2001c; 2004a; 2004b; 2007.

Viestinnän ja mediakulttuurin ilmiöitä koskevan teorian ja tutkimuksen yleisesti tunnettu ongelma on sen pluralistinen, monisärmäinen ja sen vuoksi usein eklektinen luonne – siitä huolimatta, että tätä tutkimuskenttää voidaan myös pitää ”tieteiden tienristeyksenä” (Pietilä 1997: 11). Postmoderni *anything goes* -asenne (vrt. Niiniluoto 1995: 24) – jonka juuret juontavat toisaalta Paul Feyerabendin (1924–94) ”tiedeanarkistiseen” ajatteluun sekä toisaalta Andy Warholin ja kumppaneiden edustaman pop-taiteen ja -avantgarden perinteeseen – saattaa jopa olla heuristisessa mielessä uusia näkökulmia avaava lähestymistapa.

Mediasta on siis muodostunut yksi aikamme *suurista kertomuksista* (vrt. Lyotard 1985). Erilaisen ”mediasanaston” viimeaikainen runsaudensarvi on myös omalta osaltaan johtanut väittelyyn siitä, miten viestintää ja mediakulttuuria tutkivia tieteellisiä suuntauksia tulisi kutsua.²⁰ *Mediatutkimus*-termiä on suosittu eri yhteyksissä, mutta myös kriittisiä ja varauksellisia näkökantoja on keskustelussa esiintynyt. Pohtiessaan perusteita ”joukkoviestintätutkimuksen” nimivalinnalle Veikko Pietilä (1997: 11–12) toteaa, että ”[y]ksi mahdollisuus olisi ollut nimetä ala *mediatutkimukseksi* sillä mm. Kaarle Nordenstrengin (1995: 49–50) esittämällä perusteella, että media käy näppäräksi synonyymiksi joukkoviestinnälle. Omasta mielestäni tuo termi kiinnittyy kuitenkin liiaksi viestimiin teknis-kulttuurisina välityskoneistoina ja on muutenkin erinäisten muodikkeuksien rasittama.”²¹

Näistä muodikkeuksista voisi esittää montakin kriittistä huomiota (ks. Inkinen 1995, 1999c, 2004c) – näyttäähän vuosituhannen taitetta ympäröineessä aikalais-tilanteessa tiedeala kuin tiedeala kohdistaneen juuri *mediaan* (mitä sillä eri yhteyksissä ja konteksteissa sitten tarkoitetaan) keskeisellä tavalla tutkimuksellista huomiota ja resursseja. Yksi kiinnostavista ajan merkeistä on ollut filosofien (esim. Taylor & Saarinen 1994) ja semiootikoiden (esim. Nöth 1997; Tarasti 1996) näkyvä panos vuosituhannen taitteen media(teoria)keskustelussa. Esimerkiksi saksalaisella kielialueella on filosofi Norbert Bolz (ks. 1990; 1992; 1994; Bolz, Kittler & Tholen 1994) esiintynyt näyttävästi uuden mediateknologian ja digitaalisen kulttuurin kommentoijana. ”Mediafilosofia” (*media philosophy*) ja

²⁰ ”Eri nimitykset rajaavat alaa eri tavoin ja sanelevat näin, mitä siihen milloinkin luetaan. Vaikiutumattomuuteen viittaa myös jatkuva erimielisyys alan tieteellisestä statuksesta. Joidenkin mielestä se on itsenäinen tiede, toisten mielestä vaatimattomammin oppiala, kolmannet pitävät sitä monitieteisenä tutkimusalana kun taas neljännet torjuvat kaikki sen havittelut olla oma, muista eroava alansa. Miten alan tältä osin hahmottaa, vaikuttaa oppihistorialliseen näkökulmaan [...]” (Pietilä 1997: 28; vrt. Malmberg 1988: 11–15.)

²¹ Johan Fornäs (1998, 1999) peräänkuulutti jo 1990-luvun vuosina digitaalisen kulttuurin ilmiöihin ja teknologioihin kohdistuvaa kriittistä viestintä- ja kulttuurintutkimusta. Tällaisessa tutkimuksessa yhdistyisi hermeneutiikka ja kriittinen teoria (Frankfurtin koulu) sekä niin selittäminen kuin ymmärtäminen (vrt. klassinen tieteenfilosofinen *Erklären/Verstehen* -jako; ks. von Wright 1997: 26ff.).

”median filosofia” (*philosophy of media*) sekä ”mediasemiotiikka” (*media semiotics*) ja ”median semiotiikka” (*semiotics of media*) näyttäisivät vakiintuneen relevanteiksi näkökulmiksi nykykulttuurin ilmiöiden ymmärtämisessä.

Myös politiikan tutkimuksessa on painotettu viime aikoina median ja *medioitumisen* merkitystä. Esimerkiksi uusille yhteiskunnallisille (protesti)liikkeille mediajulkisuus on välttämätön toimintaresurssi ja -areena. Mediajulkisuuden avulla tuodaan poliittiselle agendalle uusia teemoja ja politisoidaan aikaisemmin epäpoliittisina pidettyjä kysymyksiä. Donatella Della Porta (2000) onkin esittänyt, että joukkoviestimet ovat korvanneet puolueet uusien asioiden ja protestien esittelijöinä. Yhteiskuntamme voidaan katsoa siirtyneen paitsi medioituneeseen ja simulaatiokulttuuriseen tilaan (”postmoderni tilanne”) myös jonkinlaisen ”mediademokratian” aikakauteen (Lagerspetz 1999).

Entä edustaako kaltaiseni aikalaistarkkailijan näkökulma sitten *mediatiedettä* vai *mediatutkimusta*? Olen käynyt kysymyksen mahdollisesta vastauksesta lukuisia keskusteluja eri kollegojen kanssa. ”Tieteen” (systemaattisen tiedonhankinnan) ja ”tutkimuksen” (erilaisten interventioiden tekemisen) välinen jännite näyttää meillä Suomessakin liittyvän keskeisesti viestintä- ja mediatieteen tiedealamäärittelyjä koskevaan debattiin. Niinpä esimerkiksi vuonna 1997 ilmestyneessä teoksessaan *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä* V. Pietilä toteaa ohjelmallisesti:

Puhun *tutkimuksesta* enkä esimerkiksi *tieteestä* siksi, ettei ala nähdäkseni ole yhäkään – sen enempää meillä kuin muuallakaan – vakiintunut tieteenalaksi samassa mielessä kuin vaikkapa psykologia, sosiologia tai jopa politologia. Itse asiassa ala on kehityksensä kuluessa ollut pitkälti riippuvainen vakiintuneemmista tieteenaloista, joilta se on omaksunut ideoita, teorioita ja menetelmiä joukkoviestintäilmiöiden tarkastelemiseksi ja tutkimiseksi. Niinpä tieteenalan asemesta se on ollut pikemmin monitieteinen tutkimusala – seikka, johon Wilbur Schramm [...] viittasi aikoinaan vertauskuvalla joukkoviestintätutkimuksesta tieteiden tienristeyksenä. Toki alalta löytyy edustajia, joiden mielestä se edustaa omaa erityistä yhteiskunta- tai kulttuuritiedettään – jos kohta myös niitä, joista jopa pyrkimys itsenäiseksi tieteenalaksi on pelkästään haitaksi. (Pietilä 1997: 11.)

Omana näkemyksenäni totean, että kysymys siitä, määrittyykö akateeminen älynharjoitus ja tutkimustyö oman erityistieteen vai eri tieteitä lainaavan ja hyödyntävän tutkimussuuntauksen nimissä, on loppujen lopuksi toissijainen. Paljon tärkeämpi kysymys lienee se, miten hyvin tai huonosti onnistumme ajattelemaan ja refleктоimaan sekä miten hyvin kykenemme hyödyntämään käytössämme kulloinkin olevaa teoria- ja menetelmäarsenaalia – sekä se, millaisia haasteita kulloinkin intellektuaalinen tilanne ja aikalaiskeskustelu omassa ajassaan esittävät.

Tutkimushaasteita ja diskurssiongelmia: uudet mediat, uusmedia ja uusi mediateoria

Edellä jo mainitsemassani väitöskirjatutkimuksessa *Tiedotusopin rakenne* Tarmo Malmberg (1988: 47) kuvailee oppirakennelmaa, jota hän kutsuu ”lakkaamatta muuttuvan kohteen periaatteeksi”. Mauri Ylä-Kotola (1999: 22) on jatkanut omis- sa tarkasteluissaan Malmbergin kehittelyä ja todennut osuvasti, miten

[t]oisen maailmansodan jälkeisessä viestinnän tutkimuksessa on usein harjoitettu tämänkaltaista ajattelutapaa. Jokaisen median uuden teknisen edistysaskeleen myötä on ajateltu ”nyt kaikki on toisin!” 1960-luku oli televisioeuforian kautta, 70-luvulla ajateltiin, että poliittinen elokuva luo uuden yhteiskunnan, 80-luvulla uskottiin, että musiikkivideo luo maailman- kuvien räjähdyksen. Samat iskulauseet ja ajatusmallit on esitetty eri tavoin varioituina jokaisen uuden välineen yhteydessä. Silti on samalla ajateltu, että nyt kaikki on toisin.

Olen samaa mieltä siitä, että ”uutuuden hype” on vaivannut viime vuosikymmen- ten tutkimusdiskurssia siinä missä populaarimpaakin ajatustenvaihtoa. Toisaalta on silti todettava, että erityisesti digitaalisen mediakulttuurin tutkimuskenttä on varsin nopeasti (ja usein arvaamatta) muuttuva tutkimuskohde ja edellyttää sen vuoksi lähtökohtien, käsitteiden ja teoriaperustan jatkuvaa tarkistamista. Kysymys on loppujen lopuksi tutkimuksesta, joka pystyy refleктоimaan itseään.

”Uuteen mediaan” (engl. *new media*, saks. *neue Medien*) tai (myöhemmin vakiintuneessa lyhyemmässä ilmiössä) ”uusmediaan” liittyvä käsitteellistys ja tieteellinen tarkastelu on myös ollut ongelmallista – ei vähiten siksi, että kulloi- nenkin ”uusi” media syntyy, vakiintuu ja mahdollisesti taantuu tai häviää histori- an virrassa. Nykyhetken näkökulmasta monet 1990-luvun alussa ”uusina” artiku- loituneet tekniikat ja mediamuodot (esim. video, tietokonepelit, Internet ja mobiiliviestimet) ovat tätä nykyä siinä määrin vakiintuneita, että niiden voi katsoa kuu- luvan viestintäkulttuurin valtavirtaan. Kehityksensä myötä ne ovat myös synnyt- täneet vakiintuneita mediakulttuurisia ilmiöitä ja erilaisia tutkimuksellisia lähes- tymistapoja.²²

---

²² Kotimaisista digitaalisen (media)kulttuurin tutkijoista mm. ”hyperteoriaa” kehitellyt Aki Jär- vinen (1999) on liikkunut kannaltani relevantilla kentällä. Hahmotellessaan teoreettisia tukipi- lareitaan teoksessaan *Hyperteoria. Lähtökohtia digitaalisen kulttuurin tutkimukselle* Järvinen tekee pitkiä viittauksia Hannu Eerikäisen *Synthese*-lehdessä vuonna 1994 julkaistuun ”uutta” mediatiedettä esittelevään artikkeliin (Eerikäinen 1994a) sekä avaintekstiin Eerikäinen 1997. Omassa julkaisussaan Järvinen (1999: 20) ohjelmallisesti toteaa: ”Haluan liittää tutkimukseni uuden mediatieteen perinteeseen, joka on sinänsä nuori, mutta ammentaa laaja-alaisesti vuosi- satamme kulttuuriteoriasta ja -kriittistä. Uuden mediatieteen perustava piirre on medioiden

On syytä muistaa, että esimerkiksi Marshall McLuhanille (1962; 1964) aikakautta yleisemmin määritellyt ja rytmittänyt ”uusi media” oli 1960-luvun aikalaistilanteessa maailmankylän heimorummun roolin itselleen ottanut *televisio* – tuo aikalaisiaan innostanut ja hämmentänyt sosio-tekniinen apparaatti sekä mediakulttuurinen innovaatio, jonka merkitystä ja tunnuspiirteitä muun muassa Raymond Williams (1975) on myöhemmin oivaltavasti tarkastellut. Nykyajan ”uudet mediat” muodostuvat ennen muuta globaaliin tietoverkkoon kytkettyjen ICT-ratkaisujen, päätelaitteiden ja käyttöliittymien ympärille.

Media- ja viestintätutkimuksen kannalta olennaista ja oireellista on se, miten jo 1990-luvun aikana kasvavassa määrin yleistyivät sellaiset viestintä- ja mediateoreettiset kehitykset (esim. Huhtamo & Lahti 1995; Ylä-Kotola & Arai 2000), joita voitaisiin kutsua ”uudeksi mediateoriaksi”. Ilmiöön paneutunut Hannu Eerikäinen (1997: 84) määritteli ”uuden mediateorian” käsitettä takavuosina seuraavasti:

[P]erinteisistä viestintätieteistä eroava tietokoneen, digitaalitekniikan ja mediataiteen (mm. *Ars Electronica*) ympärille kehittynyt taiteen, filosofian ja teknologian välimaastossa risteilevä teoretisointi, jolle on usein ominaista antiakateeminen, metaforinen ja assosioiva diskurssimuoto, jossa historiallisen analyysin korvaa ”media-arkeologia” [...] yhdistyneenä välistä futurologiseen/post-futuristiseen ja/tai utopistiseen tulevaisuuden visiointiin (pako nykyisyydestä); sen lähtökohtana on (McLuhanin tapaan) ajatus medioista ihmisen toimintojen ”jatkeena” sekä kulttuuria ja taidetta konstituivina teknologioina, havainto- ja ajatusmuotoina. Tällaista teoretisointia edustavat mm. Peter Weibel, Norbert Bolz, Friedrich Kittler, Vilém Flusser, Florian Rötzer, Derrick de Kerckhove, Arthur Kroker, Roy Ascott, Simon Penny, Timothy Druckrey, Howard Rheingold, Avital Ronell, Michael Heim, Allucquère Rosanne Stone. Kritiikistä ks. esim. Köster 1993; Buchmann 1995.

Eerikäisen mukaan hän havahtui uuden mediateorian diskurssin olemassaoloon vuoden 1991 *Ars Electronica*ssa Itävallan Linzissä. Läsä tuonkertaisessa tapahtumassa olivat Marvin Minskyn, Bruce Sterlingin ja William Gibsonin kaltaiset tekoälyn, tieteiskirjallisuuden ja uuden median gurut. Vain vuotta aikaisemmin varsinkin saksalaisen kielialueen arvostama (media)filosofi, viestintäteoreetikko ja Walter Benjamin -asiantuntija Norbert Bolz oli julkaissut uusien medioiden teoriaa käsittelevän teoksensa *Theorie der neuen Medien* (1990). Walter Benja-

---

tarkasteleminen ’kulttuurin ja taiteen ilmaisumuotoina eli maailmaa hahmottavina ja merkityksellistävänä esitystapoina’, kuten Eerikäinen kiteyttää. Tämä tarkoittaa myös sitä, että ’medioita ei tarkastella ainoastaan ilmaisun ja tulkinnan tasolla, teksteinä ja merkityksinä, vaan myös yhteiskunnallis-kulttuurisina käytäntöinä.’ (Ks. myös Eerikäinen 1994a: 66.)

minin (1892–1940) ohella Bolzin ajattelun taustalla vaikuttavat muun muassa Friedrich Nietzschen (1844–1900) ja Marshall McLuhanin ajatukset.

Mielestäni Eerikäisen esittämä kritiikki uuden mediateorian ilmeistä epämääräisyyttä sekä teknologista futurismia ja utopismia kohtaan osuu olennaisilta kohdilta oikeaan. Näin rajun palautteen yhteydessä on kuitenkin syytä painottaa, ettei kysymys tieteellisestä ajattelusta tai tiedeviestinnän retorisesta muodosta ole ollut koskaan yksiselitteinen, päinvastoin: ”se, millaisen ajattelun ja tutkimuksen on katsottu täyttävän tieteellisen diskurssin kriteerit, on vaihdellut ajankohdasta ja suuntauksesta toiseen” (Pietilä 1997: 11; ks. myös Feyerabend 1975; Luostarinen & Väliverronen 1991).

Tieteen ja epä/pseudotieteen välisiä demarkaatiolinjoja onkin vedelty hanakasti erilaisista ideologisista, oppihistoriallisista, kulttuuriteoreettista ja tiedepoliittisista positioista käsin. Olennainen ongelma on, että ”uudessa mediateoriassa” käsitteiden tilalle ovat tulleet laajakantoiset, levottomat ja lennokkaat metaforat. Eerikäisen (2002: 58) mukaan tällaista teoriatyöä voidaan kutsua ”post-teoriaksi”, sillä varsinaiset teoriat ovat siinä korvautuneet ”teoriafiktoilla”. Kysymys on ”metaforisesta kulttuuriteoriasta, merkityksen tuotannosta, joka tuottaa omat kohteensa”. Siten post-teoria on ”merkitsimien ylenpalttisuudella leikittelevää kieliä, joka ei voi asettaa itselleen kysymystä: mitä tämä on?” Siitä toisin sanoen puuttuu reflektio.

1990-luvun aikana uudet mediateoreettiset lähestymistavat rantautuivat myös Suomeen ja alkoivat esiintyä kotimaisissakin mediatutkimuksen diskursseissa. Oma suhteeni tähän kehitykseen on ambivalentti. Koen mediateorian uudistuspyrkimykset kyllä imponoiviksi (ei vähiten siksi, että ne muodostavat yleisemmän aikalaisdiagnoosini yhden keskeisen korpuksen), mutta suhtaudun varsinkin visioilla leikitteleviin, metaforisiin ja utopistisiin teoriaprojekteihin varauksellisesti (ks. myös Inkinen 1995; 1999c; 2002a; 2007).

Yksi keskeisimpiä heikkouksia tällaisissa lähestymistavoissa (kuten takavuosina suosituksi tulleen ”uuden talouden” diskurssissakin; kritiikistä ks. Myllynen & Inkinen 2001) on nähdäkseni yhteiskunnallisen ulottuvuuden kevyt ja suorastaan olematon paino – tässä mielessä ”uusi mediateoria” voitaisiin tulkita jopa romanttisena reaktiona edellä mainitsemaani yhteiskuntatieteellisesti, ultrapragmaattisesti ja teknokraattisesti orientoitunutta viestintätutkimusparadigmaa vastaan.

Siirtymiä aikalaisajattelussa ja ”mediapoliksen” käytännöissä: korvaavatko globalisaatioteoriat postmodernin kulttuuriteorian?

Viime vuosikymmenien aikana harjoittamani media- ja kulttuurintutkimuksen kaksi keskeistä teoriaperustaa ovat olleet *modernia/postmodernia* koskeva laajamittainen teoretisointi²³ sekä erilaiset 1980-luvulta lähtien yleistyneet *globalisaatioteoriat*. Tutkimuskonteksti on ollut korostuneen poikkitieteellinen ja kytkeytynyt elimellisesti aikalaiskulttuurin laajempiin kehityskaariin ja murrokseen (esim. Inkinen 1999a).

Postmoderni kulttuuriteoria on sijainnut 1990-luvun alusta lähtien aikaistarkastelujeni ytimessä. Juuri postmoderni – kaikessa teoreettisessa ja oppihistoriallisessa hajanaisuudessaan – tarjosi 1990-luvun alussa sen älyllisen kipinän (mm. Baudrillardin, Foucault’n, Lyotardin, Virilion, Deleuzen, Jamesonin ja Baumanin kaltaisten ajattelijoiden muodossa), joka sai minut vakavammin kiinnostumaan nykykulttuurin ilmiöiden jäsentämisestä. Kysymys postmodernista liittyy läheisesti joukkoviestimien, tietokonepohjaisen uusmedian, informaatio- ja mediayhteiskunnan sekä elämystalouden ympärillä käytyyn, olennaisella tavalla myös viestintäideologiaa koskevaan keskusteluun.

Kuten tunnettua, on informaatioyhteiskunnan, digitaalisen kulttuurin, verkostotalouden, interaktiivisuuden, sosiaalisen median ynnä muiden teemoja korostettu parin viime vuosikymmenen tieteellisissä ja populaareissa puheenvuoroissa räsittävuuteen saakka. Valitettavan usein on keskitytty pintaretorikan puolustamiseen tai kritisoimiseen. Arvoihin ja sisältöihin ulottuva kriittinen tutkimus on edelleen – kaikesta ylenpalttisesta puheesta huolimatta – ottamassa ensiaskeleitaan. Analyttisen, reflektiivisen tutkimustyön tarve onkin edelleen ilmeinen. Reilu vuosikymmen sitten toimittamani, kansainvälisen Walter de Gruyter -kustantamon julkaiseman antologian *Mediapolis. Aspects of Texts, Hypertexts and Multimedial Communication* (1999) esipuheessa kiteytin asiaa ohjelmallisemmin seuraavasti:

The basic problem concerning communication and information technology continues [...] to be the lack of research carried out from the perspective of the humanities and social sciences. Accounts based on technical and techno-

---

²³ Aiheesta enemmän ks. esim. Lyotard 1985; Baudrillard 1980, 1989; Kotkavirta & Sironen 1989; Kellner 1995. Olen kiitollinen professori Tarmo Malmbergille takavuosina käymistämme keskusteluista moderniin ja postmoderniin liittyen sekä hänen Vaasan yliopistossa 22.4.1994 organisoimastaan *Mediat, moderni, postmoderni* -seminaarista, jossa aihepiiriin teemoja käsiteltiin.

economic premises – as well as various strategies by governments and central administrative agencies – can be easily found. Qualitative and critical research focusing on such issues as values, morals and social implications of technology is rare. This despite the fact that the role of information technology can be considered so central as to justify W. C. Zimmerli's view of it as the "cultural technology" (*Kulturtechnik*) of our time. (Inkinen 1999b: V; ks. myös Zimmerli 1990.)

Mainitsemisen arvoisia tässä yhteydessä ovat Roger Silverstonen ajatukset ja varsinkin hänen avaintöksensä *Media and Morality. On the Rise of the Mediapolis* (2007). Kysymys median ja valtion (*polis*) välisestä suhteesta onkin ehkä relevantimpi ja monisärmäisempi kuin koskaan. Kreikkalaisessa kaupunkivaltiossa keskeinen rooli oli tunnetusti agoralla, dialogilla ja argumentaatiolla. Oman aikamme agoroita ovat seminaari- ja auditoriotilojen ohella itsestään selvästi erilaiset "kybertilat" digitaalisten mediakontekstien ja virtuaalisten keskusteluareenoiden muodossa.

Media- ja viestintätieteellisen tutkimuksen kannalta kiinnostavaa on se, että viime vuosikymmeninä erilaiset *globalisaatioteoriat* ovat haastaneet *postmodernismin* keskeisenä aikalaisteoretisoinnin muotona. Kimmo Ketola totesikin jo ennen vuosituhannen vaihdetta globalisaation olevan "teema, joka on kahdeksankymmenluvun puolivälistä alkaen noussut voimallisesti esiin sosiologien keskuudessa. Globalisaatio on tarkkailijoiden mukaan viimeisten vuosien aikana syrjäyttänyt postmodernismin teoreettisena ja ideologisena meta-aiheena. [...] Vaikka joissakin artikkeleissa yhä käydään kiihkeätä keskustelua 'postmodernien' aiheiden ympärillä [...], keskustelun ja kritiikin polttopiste on selvästi siirtynyt globalisaation tiimoille." (Ketola 1998: 454.)

Tällaiseen tulkintaan voidaan tietenkin esittää varauksia. Skeptikot saattaisivat myös huomauttaa, että globalisaatio on pikemmin uusi, muodikas tiedeideologia kuin relevantti tutkimusnäkökulma. Eri oppiaineissa ja tieteellisissä painotuksissa tilanne vaihtelee, mutta heuristisena ja poleemisena yleistyksenä Ketolan näkemys on mielenkiintoinen: globalisaatioteoriat ovat saaneet osakseen yllättävän suopean vastaanoton. Uusia muotiteorioita ja niihin liittyvää kielenkäyttöä on kuitenkin myös aiheellisesti kritikoitu. Erilaisissa globalisaatiodiskursseissa toistuu "evolutionismille ominainen teleologinen perusvire: länsimaisen elämäntavan (kapitalismi, nationalismi, teknologia, kaupallistuminen) vaikutusta pidetään rakenteellisesti vääjäämättömänä ja yksisuuntaisena ekspansiona." (emt. 454)

Haluan korostaa, että olen tietoinen paitsi postmodernismiin myös globalisaatioteorioihin ja -diskursseihin liittyvistä ilmeisistä heikkouksista. Tieteellinen ja aikalaiskulttuurinen itsetutkiskelu onkin varmasti paikallaan (esim. Fardon 1995;

Ketola 1998; Kovala & Vainikkala 2000). Toisaalta monelle länsieurooppalaiselle (ja myös suomalaiselle) nykyihmiselle talouden, politiikan ja kulttuurin painopisteen liikkahdus viime vuosina yhä hallitsevammin Aasiaan on tullut suurena yllätyksenä. Vajaa vuosikymmen sitten julkaistussa artikkelissani ”Monikulttuurisuuden haaste: Havaintoja mediakulttuurista ja sen tutkimuksesta globaalien semioosin aikakaudella” (Inkinen 2004c) muistutin näistä muutoksista sekä *kulttuuri*-käsitteen polyseemisestä luonteesta.

”Digitaalisuudesta on tullut teknologisoituneen maailman uusi äidinkieli”

Kuten edellä jo todettiin, kulttuurin käsite on ongelmallinen ja se voidaan ymmärtää ja määritellä monella tavalla (vrt. Haarni et al. 1997: 22–23.) Uskontotieteen ja antropologiaan perehtynyt Ulla Halonen (1999: 1024) on omana rajaukseen todennut, että ”[k]ulttuuri voidaan määritellä kaikeksi siksi, mitä yksilön tulee tietää osatakseen käyttäytyä, toimia ja tulkita erilaisia kokemuksia tietyn kulttuurin jäsenelle ominaisella tavalla.”

Filosofi Erik Ahlmanin (1892–1952) esittämän määritelmän mukaan ”[k]ulttuuri on järjestelmä ihmisten tietoisesti aikaansaamia, yhteiskunnassa syntyneitä ja sukupolvesta toiseen siirtyviä, yhä lisääntyviä arvonomaisia muodosteita ja olotiloja” (Ahlman 1939: 16). Kulttuurifilosofian klassikoksi vakiintuneessa *Kulttuurin perustekijöitä* -teoksessa

[k]ulttuuriksi sanotaan sekä tietynlaista toimintaa ja prosessia että sen tulosta. Toimintana kulttuuri on fyysillisen tai henkisen aineksen muodostamista ja muokkaamista sellaiseksi, mitä se alkuaan, ”luonnostaan” ei ole. Tämän toiminnan tuloksia ja sitä tilaa, joka näin syntyy, sanotaan myös kulttuuriksi. Edelleen voidaan sekä toimintaa että näin syntynyttä tilaa ja kaikkia tuloksia kokonaisuutena nimittää kulttuuriksi. (Emt. 14.)

Viime vuosikymmenten aikana on eri näkökulmista pohdittu viestinnän ja kulttuurin välisiä suhteita (ks. esim. Malmberg 1981; 1988). James Careyn (1989) mukaan viestien siirron sijasta huomio olisi kiinnitettävä medioiden tuottamiin merkityskäytäntöihin (ks. myös Pietilä 1997: 288–290). Nykypäivänä näkökulmaksi on muotoutumassa ajatus, että tutkimuksen keskiössä eivät niinkään ole viestinnän ja kulttuurin väliset suhteet, vaan pikemmin kysymys on uudesta kulttuurisesta muodostumasta, jota voidaan kutsua *mediakulttuuriksi* (engl. *media culture*; Kellner 1995; 1998).

Mediaa, kulttuuria ja mediakulttuuria koskeva keskustelu on ollut viime vuosikymmeninä huomattavan aktiivista. *Mitä on mediatiede?* -monografiassaan Mauri Ylä-Kotola (1999: 14–15) kommentoi käsitteitä *mediakulttuuri* ja *audiovisuaalinen mediakulttuuri* seuraavasti: ”Käsite ’mediakulttuuri’ viittaa siihen 1900-luvun kehittyneiden (jälki)teollisten yhteiskuntien tilanteeseen, jossa median eri muodot alkavat yhä hallitsevammin läpäistä ja värittää koko ihmisen arkista elämismailmaa. Käsite ’audiovisuaalinen mediakulttuuri’ tarkoittaa tästä näkökulmasta teknologisesti tuotettua aistiympäristöä.”

Niin ikään vuonna 1999 julkaistussa teoksessaan *Hyperteoria. Lähtökohtia digitaalisen kulttuurin tutkimukselle* on Aki Järvinen tehnyt useita omankin tutkimustyöni kannalta hedelmällisiä käsitelmäärittelyjä. Niistä erityisen ajankohtainen ja mielenkiintoinen on ollut *digitaalisen kulttuurin* käsite. Järvinen pohdiskelee ja määrittelee asioita seuraavasti:

Ymmärrän [...] ”kulttuurin” moninaiseksi kokoelmaksi erilaisia merkityksenannon käytäntöjä. Tietokoneiden yleistymisen myötä ne ovat samalla synnyttäneet ympärilleen erityisen kulttuurin [...]. Siinä, missä tietokonekulttuuriksi voitiin aikaisemmin ymmärtää erityiset tavat ja tottumukset käyttää tietokoneita ja tietokoneohjelmia nimenomaan työtehtävissä, nyt käsitteen sisältö on muuttunut kohti tietokoneiden käsittämistä myös ajankulun, harrastamisen ja viihtymisen välineiksi. Tästä murroksesta johtuen onkin tarkoituksenmukaista käsitellä tietokone- ja tietoverkkokulttuureja yhdessä, sillä ne limittyvät toisiinsa erottamattomasti. Käsite, jota voidaan käyttää niitä yhdistämään, on *digitaalinen kulttuuri*. (Järvinen 1999: 11.)

Aki Järvinen ja hänen kollegansa Frans (aik. Ilkka) Mäyrä (1999: 17–18) ovat toisessa yhteydessä täsmentäneet digitaalisen kulttuurin käsitettä toteamalla, että se ”koostuu joukosta tapoja ja tottumuksia viestiä, pitää yhteyttä sekä tulkita ja rakentaa merkityksiä tietokoneiden ja -verkkojen äärellä. [...] Digitaalisuudesta on tullut teknologisoituneen maailman uusi äidinkieli, kuten Sam Inkinen [...] huomauttaa. [...] Digitaalisuuden voi nähdä muuttavan tapoja, joilla kulttuuria uusinnetaan, vaikuttavan kulttuurituotteiden vastaanottoon ja [...] muokkaavan sitä kulttuurista kontekstia, missä kulttuuriin liittyviä tulkintoja ja merkityksiä muodostetaan.”

Omassa tutkimustyössäni (esim. Inkinen 1999a) hyödyntämäni ”digitaalisen mediakulttuurin” käsite voidaan ymmärtää yhtenä jäsenenä laajemmassa käsiteperheessä, johon myös ”uuden median”, ”uusmedian”, ”audiovisuaalisen mediakulttuurin” ja ”digitaalisen kulttuurin” kaltaiset, sittemmin käytössä vakiintuneet termit ja käsitteet kuuluvat.

Juuri ennen vuosituhannen taitetta kiteytin uuden, jo vakiintumassa olevan tilanteen seuraavasti: ”Digitaalitekniikan ja digitaalisen kulttuurin yhteydessä on tullut tavaksi puhua paradigman vaihdoksesta. Perinteisen, hiipumassa olevan analogisen esitys- ja tallennusparadigman tilalle on vakiintumassa nollien ja yksösten binäärinen periaate – alati teknistyvän ja verkottuvan maailman ’digitaalinen äidinkieli’.” (Inkinen 1999f: 63)²⁴

Mediatutkimus Barack Obaman ja Osama bin Ladenin aikakaudella

Marshall McLuhan (1962; 1964) siis kirjoitti jo 1960-luvulla ”maailmankylästä” (*global village*). Sähköinen tiedonvälitys ja (myöhäis)moderni liikennetekniikka ovat kutistaneet merkittävästi planeettaamme. Uutiset, teknologia, innovaatiot, muotitrendit ja kulttuurivaikutteet leviävät nopeasti (yhä useammin reaaliajassa) mantereelta toiselle, maasta ja (ala)kulttuurista toiseen.

Globalisaatio, interkulttuurisuus, nomadiset uusheimot, kytkeytyneisyys, digitaalinen paradigma ynnä muut ovat keskeisiä aikalaiskäsitteitä ja näkökulmia, joilla ihmisiä ja yhteisöjä hämmentävää muutosta on yritetty käsitteellistää sekä ottaa teoreettisesti haltuun (vrt. Castells 1996; 1997; 1998; Negroponte 1995; Inkinen 1999f). Ongelmana on, miten ja millaisena muutosprosessit tulisi ymmärtää.

Monissa kriittisissä piireissä *globalisaatiota* on myös pidetty yhtenä aikamme pääongelmana ja -vihollisena (vrt. Martin & Schumann 1998). Usein toistettujen hypoteesien ja populaariväitteiden mukaan globalisaatioprosessi tasapäistää, samankaltaistaa, pinnallistaa, edistää väärää tietoisuutta ynnä muuta sellaista. Harvemmin muistetaan, että myös globalisaatioprosessi toimii moneen suuntaan ja eri akseleilla: ”Siinä missä länsimaat ovat olleet antavana osapuolena erityisesti talouden, tekniikan ja modernien ideologioiden suhteen (nationalismi, liberalismi, marxilaisuus), uskonnon ja taiteen alueilla vuorovaikutus on ollut kompleksisempää.” (Ketola 1999: 999–1000.)

Globalisaatioprosessien ambivalenttia ja moniakselista luonnetta ei siis välttämättä huomioda riittävässä määrin. Tässä yhteydessä voisi myös muistuttaa kulttuurintutkijoiden esittämällä osuvalla kiteytyksellä: tärkeintä ja olennaisinta valtaa on

---

²⁴ ”Digitaalisuudesta on tullut teknologisoituneen maailman uusi äidinkieli.” Poettinen kiteytykseni on tällä tavalla muotoiltuna ollut mukana esim. digitaalisen kulttuurin professori Jaakko Suomisen opetusaineistossa *Digitaalisen kulttuurin tutkimusperinne ja uudet suunnat* (ks. dia nro 28, ”Mihin digitaalisen kulttuurin tutkimusta tarvitaan?”)

valta esittää kysymyksiä. Reflektiivinen itseymmärrys, asioiden kyseenalaistamisen taito sekä annettujen ”totuuksien” horjuttaminen onkin aikalaishaasteista tärkeimpiä. Tiedostetuilla, parhaassa tapauksessa omakohtaisesti eletyillä kulttuurieroilla on olennainen rooli kansallisten Ehdottomuuksien, Totaliteettien ynnä muiden näköharhojen horjuttajana – so. nationalistisen kotisokeuden dekonstruojana.²⁵

Tosiasia myös on, että vaikka eläisimme entistä globaalimmaksi ja hyperkytkeytyneemmäksi muodostuvassa maailmassa (vrt. Arina, Inkinen & Parda 2011), juureudumme maailmaan yhä edelleen vahvasti *paikallisista* lähtökohdista. Kieli, kansalliskulttuuri ja identiteettimme juurruttavat meitä edelleen ja syvällisesti erilaisiin tilallisiin, paikallisiin ja alueellisiin olosuhteisiin. Hieman runollisesti voisikin sanoa, että myöhäis- ja/tai postmodernissa informaatioajassa *globaali* ja *lokaali* käyvät jatkuvaa, vuorovaikutteista dialogia keskenään. Siksi viime vuosina on kirjoitettu (Roland Robertsoniin, Zygmunt Baumaniin ym. viitaten) mielellään myös *glokaalista* eli globaalin ja lokaalin yhdistävästä kulttuurista.

Kiinnostavaa media- ja viestintätutkimuksenkin kannalta on viime vuosina esiin noussut *identiteettiproblematiikka*. Viimeaikainen debatti näyttäisi kertovan siitä, että kysymys on tässäkin kohdin kriisikäsitteestä. Niin akateemista kuin populaaria teoretisointia identiteetistä harjoittavat ryhmät ja yksilöt, jotka tuntevat olonsa, elämänsä ja resurssinsa tavalla tai toisella uhatuiksi, torjutuiksi tai syrjäytetyiksi. Ajankohtaisena esimerkkinä voidaan mainita huolestuminen kansallisvaltion tilasta ja ”identiteetistä” yhä globaalimmaksi muuttuvassa maailmassa. Toinen, ideologisilta ulottuvuuksiltaan terävämpi esimerkki ovat etnisten, uskonnollisten ja seksuaalisten vähemmistöjen vaatimukset poliittisten, sosiaalisten ja juridisten oikeuksiensa, so. heidän identiteettipositoidensa, puolesta. (Castells 1997; Hall 1999; Inkinen 1999e; Tapper 2000.)

Monikulttuurisuus ja -arvoisuus ovat haastava asia niin tutkijoille, taiteilijoille kuin kuraattoreillekin (ks. Inkinen 2010). Oireellisia ja mielenkiintoisia nykytaiteen kontekstissa olivat esimerkiksi vuonna 2002 järjestetyn Kasselin 11. *Documentan* linjaukset. Nykytaiteilijat, kuraattorit ja tutkijat ovat pyrkineet kommentoimaan konsumeristisen, teknologisoituneen, medioituneen, hyperkytkeytyneen ja hyperrealistisen – siis *postmodernin* – kulttuurin ja yhteiskunnan kehitystä.

---

²⁵ Tosin myös ”dekonstruktioita” ja ”dekonstruktionismia” voidaan niin halutessa pitää amerikkalais-eurooppalaisen akateemisen älymystön harjoittamana kotisokeuden muotona (sama koskee poststrukturalismia sekä ”kielellisen käänteen” jälkeistä aikalaisteoretisointia ja -diskursseja yleisemminkin).

Ajat ja tavat, ne muuttuvat. Turbulentit ja volatiilit vuodet 2008–2012 jäävät historiaan periodina, jolloin moni auktoriteetti menetti asemansa ja jolloin monta ”totuutta” jouduttiin arvioimaan dramaattisella tavalla uudelleen. Amerikkalaisten pankkien konkurssit syksyllä 2008 sekä Barack Obaman valinta presidentiksi Yhdysvalloissa jäävät historiaan vahvoina symboleina, joita tullaan historiantarkoituksissa myöhemmin muistelemaan.

Aikaisempaa tehokkaammasta tiedonvälityksestä huolimatta – tai ehkä osittain juuri sen vuoksi – meidän ajassamme on myös ohipuhumisen ja väärinymmärryksen vaara ilmeinen. Tapa, jolla esimerkiksi intialainen, japanilainen tai meksikolainen aikalainen ”lukee” suomalaisia internet-kotisivuja ja muodostaa niille kootusta multimediamateriaalista semanttisia merkityksiä, voi olla drastisesti ”väärä” – siis *erilainen* kuin oman kotikulttuurimme kontekstualisoima.

Niinpä myös läntisen tarkkailijan on vaikea hahmottaa, että ääri-islamilaisten fundamentalismin takana on ainakin osittain se uskonloukkaus, joka läntisten voimien koetaan eri maissa ja yhteyksissä alati tekevän. Amerikkalaisten erikoisjoukkojen vuonna 2011 eliminoima Osama bin Laden (1957–2011) on yksi alkaneen vuosisadan keskeisiä mediahahmoja: hän on ollut sekä terrorismiin liittyvien mielikuvien projektio- ja vastustajien aikalaisidoli. Globalisoitunut media luokittelee yhtäaikaista sekä pahan symboleja että samastumiskohteita.

Tällaisten kysymysten äärellä kulttuurifilosofinen ja -semioottinen perspektiivi ovat mielekkäitä tulokulmia kysymysten ytimeen. Edellä mainittu Roger Silverstone (2007) on kritisoinut nykykulttuurissa ja -asenteissa muun muassa sitä, että medioituneessa yhteiskunnassa viestintävälineet näyttävät aikalaisille kyllä runsaasti erilaista ”toiseutta” eri puolilta planeettaa, mutta samanaikaisesti ihmisille annetaan vain vähän välineitä ymmärtää tuota ”toista” sen omasta viitekehystä ja kulttuuritaustasta käsin. Edellä kuvatun kaltainen tilanne johtaa luonnollisesti monenlaisiin poliittisiin, moraalisiin ja viestinnällisiin ongelmiin – usein suoranaiseen ohipuhumiseen sekä samalla traagisiin ja koomisiin väärinymmärryksiin (vrt. Kovala & Vainikkala 2000).

Lopuksi: mediakylläisen ajan henki ja hengettömyys

On tämän kirjoituksen loppulauseiden aika. Media- ja tulevaisuudentutkijana, semiotikkona, kirjailijana, kuraattorina, kolumnistina ynnä muissa rooleissa miellän oman aikalaistarkkailijan positioni nykyajasta ja tulevaisuuden merkeistä kiinnostuneena, vuosituhannen vaihteen ”ajan henkeä” (*Zeitgeist*; ks. Inkinen 1999a; Itkonen 2002) kokonaisvaltaisesti tavoittelevana projektina. Aikalaisdiag-

noosin yleisenä pyrkimyksenä tulisi olla kriittisen, mahdollisimman laaja-alaisen kokonaiskuvan hahmottaminen (vrt. Noro 2004). Tosin ”ajan henkikin” on tyypillinen ”ajan henkeä” ilmentävä metafora, jonka yhteydessä joudutaan kysymään, mistä ja *minkä kulttuurin* ”hengestä” (läntisen, islamilaisen, kiinalaisen...?) on kulloinkin kysymys?

Korostettakoon myös, että viestintää ja/tai mediakulttuuria koskeva tutkimus ei luonnollisestikaan ole vain media- ja viestintätutkijoiden muodostamien kiltujen yksinoikeus. Itsekritiikkiä tulisi esittää erilaisia kotisokeuden muotoja kohtaan. Uutta teknologiaa, informaatioyhteiskuntaa, verkkoidentiteettejä, globalisaatiota, postmodernia ynnä muuta koskevassa keskustelussa alkaa myös olla kliseisiä ja uuvuttavia piirteitä. Levyä voisi jo vaihtaa.

Marshall McLuhanin arvo uuteen teknologiaan ambivalentisti suhtautuvana ”digitaalisen humanistina” (Kroker 1984) mutta myös tietoteknisen murroksen ja digitaalisen median varhaisena tulkkina ja ennakoijana on ilmeinen. Internetkulttuurissa näyttäytyvä globaali verkottuminen, hyperkytkeytyneisyys ja reaaliaikaisuus (McLuhanin kielellä *all-at-onceness*), nykykehitykseen liittyvä (uus)yhteisöllisyys sekä informaatioaikaan kuuluva moniaistisuus ja multimediaalisuus ovat kaikki mcluhanlaisia perusideoita.

Kun Marshall McLuhan sanoi, että ”väline on viesti” – *the medium is the message* – pyrki hän herättämään aikalaiset kohtalokkaaksi katsomastaan ruususen unesta. Visionaarinen kanadalaisteoreetikko halusi painottaa sitä, ettei medioiden tuottamien vaikutusten yhteydessä ole keskeistä niinkään se, millaisia sisältöjä mediat välittävät vaan pikemminkin se, miten ne toimivat teknologioina osana nykykulttuuria.

Tämän vuoksi McLuhan päätyi ajattelemaan, että gutenbergilainen tekstien maailma muokkasi ihmisen näköaistin hallitsevaksi maailmasuhteen muodoksi ja siten yksilöllisesti lukijat kirjoitusten sisällöstä riippumatta (Pietilä 1998; Inkinen 1999d). McLuhanin tapaan voidaan samalla logiikalla ajatella, että internetin ja muiden interaktiivisten medioiden kautta konstituoituva digitaalinen verkkokulttuuri nostaa keskiöön uudenlaisen *mediakokemuksen*.

Väline on viesti? Olemme siirtyneet 2010-luvulle tultaessa yhä selvemmin digitaalisen, vuorovaikutteisen ja yksilöllisesti räätälöitävän median aikaan. Toisaalta mcluhanlainen ajatus medioista ja teknologioista aistiemme jatkeina (*extensions of man*) tuntuu kyberkulttuurin aikakaudella entistäkin relevantimmalta (ks. esim. Ala-Korpela, Inkinen & Suna 2007). McLuhanin ansioksi on myös luettava visionäärinen näkemys median uudesta roolista, jossa perinteiset jaottelut ”ihmisen”

(so. inhimillisen kulttuurin) ja ”luonnon” välillä kyseenalaistuvat. Jo vuonna 1969 kanadalaisteoreetikko totesi kiteytyksensä:

The new media are not bridges between man and nature; they are nature. / The new media are not ways of relating us to the old ”real” world; they are the real world and they reshape what remains of the old world at will. (Ks. McLuhan & Zingrone 1997: 274.)

Tällaiset näkökulmat ovat tulleet yhä ilmeisemmiksi ja ajankohtaisemmiksi post-modernin kulttuuriteorian sekä digitaalisen mediakulttuurin ja simulaatiotekniikoiden kehityksen myötä. Nykyinen *medioitunut yhteiskunta* ja yhä *mediakylläisemmäksi* muodostunut aremme on nostanut tosi-tv:n, mobiiliviestimien ja sosiaalisen median (Facebook, Twitter, YouTube...) mukana myös aiheellisesti esille kysymyksen joukko- ja keskinäisviestinnän laadusta. Monien aikalaiskriitikoiden mielestä media on luonut aikaamme baudrillardmaisen *simulaation* ja *hyperrealismin* tilan (vrt. Baudrillard 1980; 1989) – tai ainakin kiihdyttänyt tilannetta, jossa älykkään viestinnän ja tavoitelähtöisen argumentaation (puhumattakaan habermasilaisista kommunikaatioihanteista ja periaatteista) on korvannut yleinen hypetytys ja höpötys (ks. myös Inkinen 1995; 1999c).

Ympäriämme ja elämän arjessa rehottaakin Jean Baudrillardin (1989) sanoin kommunikaation ekstaasi (*the ecstasy of communication*), mutta se ei tarkoita kriittistä reflektiota, itsetutkiskelua, argumentaatiota tai vastaavaa, vaan liian usein pelkästään hyödytöntä ja yhdentekevää pulinaa erilaisten viestimien ja aika-laisspektaakkelien keskellä. Ihmisiä pelotellaan terrorismilla, väkivallalla ja epidemioilla – ja toisaalta samat puheenaiheet unohtuvat nopeasti uusien raflaavien aiheiden astuessa television tai verkkofoorumien näyttämöille. *And now...* (Televisioajan mediakritiikistä ks. Postman 1987.)

Runoilija Pentti Saarikosken hengessä voimme kysyä, *mitä tapahtuu todella?* Mielekästä on myös kysyä, onko edellä kuvatussa kehityksessä mitään olennaisesti uutta alla auringon. Erilaista moraalista paheksuntaa ja panikointia on esiintynyt lähes aina uusien teknologioiden ja mediakulttuuristen ilmiöiden ilmaantuessa elämäämme. Yleensä nuoremmat sukupolvet (vrt. viime vuosien puhe ”verkko-sukupolvesta”, ”digitaalisesta sukupolvesta” ja ”teknosukupolvesta”; Tapscott 1998; Inkinen 2001c) ovat ottaneet varttuneempaa ikäpolvea hanakammin ja ennakoluulottomammin uudet mediavälineet, sisällöt ja metodit käyttöönsä.

Toisaalta moni aikalainen on ollut sitä mieltä, että läntinen demokratia on pahasti kriisiytynyt – mukaan lukien sielun ja mielen kriisit. Skeptikoiden mielestä medioitunut nykyaikamme on tyhjä, tyhmä, pinnallinen, nihilistinen ja valheellisella tavalla itsetyytyväinen. Poliitikasta on tullut instant-latteuksia esittävien me-

diahahmojen välinen turhanpäiväinen missikilpailu. Syvällisempi aikalaiskeskustelu on korvautunut tosi-tv:n ja talk show -konseptien kaltaisilla itsekkäillä ja kyynisillä, suurten massojen suosiota kalastelevilla julkisuuspeleillä. Samaan aikaan ja puolihuomaamatta ollaan Suomessakin ehkä siirtymässä luokkayhteiskuntaan.

Kriitikot kysyvät – varmasti aivan perustellusti – missä ovat oman aikamme arvot, aatteet, ihanteet ja ihmeet? Missä ovat taiteen, tieteen ja kulttuurin kentillä hurmio, ekstaasi ja antautuminen? Millaisia ovat 2010-luvun utopiat ja dystopiat? Globaali, digitaalinen ja medioitunut aika voi epäilemättä olla myös hengetön. Se voi olla ultrateknologinen, antihumanistinen ja henkisesti köyhä.

Lopuksi voisi todeta, että vaikka moni asia arjessamme muuttuu, vain historian unohtaneet barbaarit voivat väittää *kaiken muuttuvan* ja olevan radikaalisti eri tavalla kuin ennen. Viime vuosisadan alussa elänyt filosofi-psykologi Eino Kailaa (1890–1958) mukaillen: *sivistys on sitä, että menneisyys on läsnä ja elää nykyisyydessä* – että se vaikuttaa henkevästi ja raikkaasti myös oman aikamme hengessä.

Lähteet

Ahlman, E. (1939). *Kulttuurin perustekijöitä: Kulttuurifilosofisia tarkasteluja*. Jyväskylä & Helsinki: Gummerus.

Airaksinen, T. (2006). *Ihmiskoneen tulevaisuus*. Helsinki: WSOY.

Ala-Korpela, M., Inkinen, S. & Suna, T. (2007). *Kyborgin käsikirja: Havaintoja informaatiosta, ihmisestä ja koneesta, elämästä ja älykkyydestä*. Helsinki: Finn Lectura.

Arina, T. & Inkinen, S. & Parda, J.V. (2011). *Glocalization and Openness in the Age of Turbulence: Megasignals – new paradigms, trends, and changes affecting the world*. Megasignals e-book Q1/2011. <<http://bit.ly/MegaSignals-1>>

Barabási, A–L. (2002). *Linkit: Verkostojen uusi teoria*. Helsinki: Terra Cognita.

Baudrillard, J. (1980). The implosion of meaning in the media and the implosion of the social in the masses. Teoksessa K. Woodward (Ed.). *The Myths of Information: Technology and Postindustrial Society*. London: Routledge & Kegan Paul. 137–148.

Baudrillard, J. (1989) [1987]. *Ekstaasi ja rivous*. Helsinki: Gaudeamus.

Bolz, N. (1990). *Theorie der neuen Medien*. München: Raben.

- Bolz, N. (1992). *Chaos und Simulation*. München: W. Fink Verlag.
- Bolz, N. (1994). *Das kontrollierte Chaos: Vom Humanismus zur Medienwirklichkeit*. Düsseldorf et al.: ECON Verlag.
- Bolz, N. & Kittler, F.A. & Tholen, C. (Hg.) (1994). *Computer als Medium*. München: Wilhelm Fink Verlag.
- Buchmann, S. (1995). ”Nur soviel: Das Medium ist nicht die Botschaft”. Kritik der Medientheorie. Teoksessa M. Babias (Hg.), *Im Zentrum der Peripherie: Kunstvermittlung und Vermittlungskunst in den 90er Jahren*. Basel: Verlag der Kunst Dresden. 79–102.
- Carey, J. (1989). *Communication as Culture: Essays on Media and Society*. Boston, MA: Unwin Hyman.
- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture*, vol. I. Malden, MA & Oxford: Blackwell Publishers.
- Castells, M. (1997). *The Power of Identity. The Information Age: Economy, Society and Culture*, vol. II. Malden, MA & Oxford: Blackwell Publishers.
- Castells, M. (1998). *End of Millennium: The Information Age: Economy, Society and Culture*, vol. III. Malden, MA & Oxford: Blackwell Publishers.
- Della Porta, D. (2000). *Edustuksellisten demokratioiden uudet haasteet*. Poliitikka 4/2000.
- Eerikäinen, H. (1994a). Utopiaa? Ajatuksia mediatieteestä, kulttuurista ja taiteesta. *Synteesi* 1-2/1994, 63–90.
- Eerikäinen, H. (1994b). *Muutos ja utopia: media, postmoderni, avantgarde: Mediatieteellisiä tarkasteluja*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta, mediatieteen laitos. Lisensiaatintyö.
- Eerikäinen, H. (1997). Mediakone, terminaalikeho ja subjektin ylösnousemus: Interface ja interaktiivisuuden lupaus. Teoksessa K. Mikkonen, I. Mäyrä & T. Siivonen (Toim.). *Koneihminen: Kirjoituksia kulttuurista ja fiktiosta koneen aikaudella*. Jyväskylä: Atena Kustannus. 57–93.
- Eerikäinen, H. (2002). Elämää laboratorioissa: Tieteiskuvitelmista teoriafiktioihin. Ruumiin, koneen ja halun metamorfoosi post-teoriassa. *Lähikuva* 2/2002, 56–75.
- Fardon, R. (Ed.). (1995). *Counterworks: Managing the Diversity of Knowledge*. London & New York: Routledge.
- Feyerabend, P. (1975). *Against Method*. New York & London: Verso Books.

- Fiske, J. (1992). *Merkkien kieli: Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fornäs, J. (1998) [1995]. *Kulttuuriteoria: Myöhäismodernin ulottuvuuksia*. Tampere: Vastapaino.
- Fornäs, J. (1999). Digitaaliset rajaseudut. Identiteetti ja vuorovaikutteisuus kulttuurissa, mediassa ja viestinnässä. Teoksessa A. Järvinen & I. Mäyrä (Toim.). *Johdatus digitaaliseen kulttuuriin*. Tampere: Vastapaino. 29–50.
- Foucault, M. (2010) [1966]. *Sanat ja asiat: Eräs ihmistieteiden arkeologia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Frühwald, W. et al. (1991). *Geisteswissenschaften heute: Eine Denkschrift*. Frankfurt/Main: Suhrkamp.
- Greenfield, A. (2006). *Everyware: The Dawning Age of Ubiquitous Computing*. Berkeley, CA: New Riders.
- Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. (Toim.). (1997). *Tila, paikka ja maisema: Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, S. (1999). *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Halonen, U. (1999). Naiset ja intialainen joukkoviestintä: Antropologisesta näkökulmasta mediatutkimuksessa. Teoksessa Inkinen, S. & Ylä-Kotola, M. (Toim.). *Mediatieteen kysymyksiä 3: Kirjoituksia mediakulttuurista*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta. Mediatieteen julkaisuja C2. 1023–1062.
- Heiskala, R. (2004). Informationaalinen vallankumous, verkko ja identiteetti: Manuel Castellsin Informaation ajan kritiikki. Teoksessa K. Rahkonen (Toim.). *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus. 40–63.
- Hess-Lüttich, E.W.B. (1999). Towards a narratology of holistic texts: The textual theory of hypertext. Teoksessa Inkinen, S. (Ed.). *Mediapolis: Aspects of Texts, Hypertexts and Multimedial Communication*. Berlin & New York: Walter de Gruyter. 3–20.
- Huhtamo, E. & Lahti, M. (Toim.). (1995). *Sähköiho: Kone/media/ruumis*. Tampere: Vastapaino.
- Husserl, E. (1996) [1936]. *Die Krisis der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie: Eine Einleitung in die phänomenologische Philosophie*. Hamburg: Meiner Verlag.
- Inkinen, S. (1995). Internet, ”informaatiovaltatiät” ja tietoyhteiskunta: Kommentti elektronisen ylevän retoriikkaan. *Lähikuva* 1/95, 5–34.

Inkinen, S. (1998). 90-luvun sukupolvikäsitteet: ”G-sukupolvi” ja ”verkkosukupolvi” ajan hengen ilmauksina. Teoksessa Houni, Pia & Suurpää, Leena (Toim.). *Kuvassa nuoret*. Tampere: Tampere University Press. 165–185.

Inkinen, S. (1999a). *Teknokokemus ja Zeitgeist: Digitaalisen mediakulttuurin yhteisöjä, utopioita ja avantgarde-virtauksia*. Väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis 28. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Inkinen, Sam (1999b). Preface. Teoksessa S. Inkinen (Ed.). *Mediapolis: Aspects of Texts, Hypertexts and Multimedial Communication*. Berlin & New York: Walter de Gruyter. V–VIII.

Inkinen, S. (1999c). The Internet, “data highways” and the information society: A comment on the rhetoric of the electronic sublime. Teoksessa S. Inkinen (Ed.). *Mediapolis: Aspects of Texts, Hypertexts and Multimedial Communication*. Berlin & New York: Walter de Gruyter. 243–290.

Inkinen, S. (1999d). Marshall McLuhan: johdatus tuotantoon, teoriaan ja henkilöhistoriaan. Teoksessa S. Inkinen & M. Ylä-Kotola (Toim.). *Mediatieteen kysymyksiä 3: Kirjoituksia mediakulttuurista*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta. Mediatieteen julkaisuja C2. 745–796.

Inkinen, S. (1999e). Kybermaailma ja (uus)mediakulttuuri identiteetin rakentajana: Lähtökohtia, ongelmia, peruskäsitteitä. Artikkelijulkaisu alunperin Internetissä sekä osana väitöstutkimusta *Teknokokemus ja Zeitgeist. Digitaalisen mediakulttuurin yhteisöjä, utopioita ja avantgarde-virtauksia*. Acta Universitatis Lapponiensis 28. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Inkinen, S. (1999f). Globalisaatio, digitalisaatio ja ’ajan henki’: Lähtökohtia vuosituhannen vaihteen aikalaisdiagnoosille. Teoksessa A. Järvinen & I. Mäyrä (Toim.). *Johdatus digitaaliseen kulttuuriin*. Tampere: Vastapaino. 51–72.

Inkinen, S. (2000). ”Kybermaailma” identiteetin rakentajana: Lähtökohtia, ongelmia, peruskäsitteitä. Teoksessa H. Tapper (Toim.). *Me median maisemissa: Reflektioita identiteettiin ja mediaan*. Helsinki: Palmenia. 166–202.

Inkinen, S. (2001a). Über Tekno: Ajatuksia konemusiikista, (post)modernista ja avantgardesta. Teoksessa S. Inkinen & M. Ylä-Kotola (Toim.). *Semiosis – merkien virtaa. Filosofian tohtori Altti Kuusamon juhlakirja*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta 2001 (taiteiden tiedekunnan julkaisuja C). 196–270.

Inkinen, S. (2001b). Uusmedian nousu ja (t)uho? Sisäistä kritiikkiä. *Tiedotustutkimus* 2001:3, 127–129.

Inkinen, S. (2001c). Datan, verkkojen ja maailmankylän sukupolvi: Lapset ja nuoret globaalissa informaatioajassa. Teoksessa M. Kangassalo & J. Suoranta (Toim.). *Lasten tietoyhteiskunta*. Tampere: Tampere University Press. 220–233.

Inkinen, S. (2001d). Quo vadis, mediatutkimus? Ajatuksia media- ja viestintätieteellisen tutkimuksen nykyteemoista, rajauksista ja problematiikasta. Teoksessa M. Ylä-Kotola & S. Inkinen (Toim.). *Mediatieteen kysymyksiä 4: Mitä mediatiede ei ole?* Rovaniemi: Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta. Mediatieteen julkaisuja C2. 1227–1301.

Inkinen, S. (2002a). The medium is the message? Eräitä huomioita mediakulttuurista ja sen tutkimuksesta. *Tiedotustutkimus* 4/2002, 67–80.

Inkinen, S. (2002b). Nykyaikoja etsimässä. Teoksessa S. Inkinen, H. Bruun & F. Lindberg (Toim.). *Tulevaisuus.nyt: Riskiyhteiskunnan haasteet ja mahdollisuudet*. Helsinki: Finn Lectura. 40–69.

Inkinen, S. (2004a). Robo Sapiens: Konekulttuurin utopioita ja uhkakuvia. Teoksessa M. Itkonen, & V.A. Heikkinen & S. Inkinen (Toim.). *Eletty tapakulttuuri: Arkea, juhlaa ja pyhää etsimässä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto & Helsinki: Haaga. 380–396.

Inkinen, S. (2004b). Tekno, ekstaasi ja rivous – koneellisen hekuman äärellä. Teoksessa J. Suominen & U. Paunonen (Toim.). *Digirakkaus: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja II*. Turku: Turun yliopisto. 193–204.

Inkinen, S. (2004c). Monikulttuurisuuden haaste: Havaintoja mediakulttuurista ja sen tutkimuksesta globaalin semioosin aikakaudella. Teoksessa P. Kukkonen (Toim.). *MONEY. Monikielisen verkkoviestinnän yrityslaboratorio -hanke 2001–2004*. Kouvola Kasarminmäen Osaamiskeskuksen julkaisuja 1. Kouvola. 91–114.

Inkinen, S. (2006). Homo creativus: Havaintoja eräistä aikalaiskäsitteistä sekä luovuuden mysteeristä. Teoksessa S. Inkinen, S. Karkulehto, M. Mäenpää & E. Timonen (Toim.). *Minne matka, luova talous?* Oulu: Rajalla & Oulun yliopisto – Rovaniemi: Lapin yliopisto – Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu. 15–44.

Inkinen, S. (2007). Konekulttuurin unelmia ja uhkakuvia. Teoksessa M. Ala-Korpela, S. Inkinen & T. Suna (Toim.). *Kyborgin käsikirja: Havaintoja informaatiosta, ihmisestä ja koneesta, elämästä ja älykkyydestä*. Helsinki: Finn Lectura. 219–301.

Inkinen, S. (2010). Kaaos ja kosmos, nöyryys ja intohimo: Kuraattorin tervehdys. Teoksessa *Pyhäniemi 2010*. Hollola: Pyhäniemen kartano. 18–19.

Inkinen, S. & Gustafsson, J-V. (2009). Entooppinen tulevaisuusajattelu: Näkökulmia innovaatioprosesseihin, semiotiikkaan ja huomisen ennakointiin. Teoksessa R. Hartama-Heinonen, I. Sorvali, E. Tarasti & E. Tarasti (Toim.). *Kielen ja kulttuurin saloja: In honorem Pirjo Kukkonen 5.9.2009*. Acta Semiotica Fennica XXXV. Imatra: International Semiotics Institute & Helsinki: Semiotic Society of Finland. 69–88.

Inkinen, S. & Gustafsson, J-V. (2011). ”Tulevaisuutta ei voi ennustaa, mutta tulevaisuudet voi keksiä”: Näkökulmia aluekehitystyöhön, huomisen ennakointiin ja innovaatiodynamiikkaan. Teoksessa R. Heikkinen-Moilanen & S. Inkinen (Toim.). *Sanoja ja tekoja: Dynaamisen aluekehityksen haasteita ja tulevaisuuskuvia*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 197–221.

Inkinen, S. & Kaivo-oja, J. (2009). *Understanding innovation dynamics: Aspects of Creative Processes, Foresight Strategies, Innovation Media, and Innovation Ecosystems*. FFRC eBook 9/2009. Turku & Helsinki & Tampere: Finland Futures Research Centre, Turku School of Economics.

Inkinen, S. & Salmi, M. (Toim.). (1993). *Tulevaisuuden esihistoria*. Helsinki: Painatuskeskus.

Itkonen, M. (2002). *Ajan kanssa: Tuokiokuvia ja filosofisia tarinoita koetusta kulttuurista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Jameson, F. (1989) [1984]. Postmodernismi eli kulttuurin logiikka myöhäiskapitalismissa. Teoksessa J. Kotkavirta & E. Sironen (Toim.). *Moderni/postmoderni: Lähtökohtia keskusteluun*. Jyväskylä: Tutkijaliitto. 227–279.

Juntunen, M. & Mehtonen, L. (1977). *Ihmistieteiden filosofiset perusteet*. Jyväskylä: Gummerus.

Järvinen, A. (1999). *Hyperteoria. Lähtökohtia digitaalisen kulttuurin tutkimukselle*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 60. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Järvinen, A. & Mäyrä, I. (Toim.). (1999). *Johdatus digitaaliseen kulttuuriin*. Tampere: Vastapaino.

Kellner, D. (1995). *Media Culture. Cultural Studies, Identity and Politics Between the Modern and the Postmodern*. London: Routledge.

Kellner, D. (1998). *Mediakulttuuri*. Vastapaino: Tampere.

Ketola, K. (1998). Wendy James / Richard Fardon (kirja-arvio). *Teologinen aikakauskirja. Teologisk tidskrift* 5/1998, 454–456.

Ketola, K. (1999). Mediat pyhän alueella: Kysymyksiä uskonnosta ja medioista, kansallisista myyteistä sekä New Age -liikkeen eskatologiasta. Teoksessa S. Inkinen & M. Ylä-Kotola (Toim.). *Mediatieteen kysymyksiä 3: Kirjoituksia mediakulttuurista*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta. Mediatieteen julkaisuja C2. 967–1022.

Kittler, F. (Hg.) (1980). *Austreibung des Geistes aus den Geisteswissenschaften: Programme des Poststrukturalismus*. Paderborn, München, Wien, Zürich: Ferdinand Schöningh.

Kittler, F. (1985). *Aufschreibesysteme 1800/1900*. München: Wilhelm Fink.

Kittler, F. (1986). *Grammophon Film Typewriter*. Berlin: Brinkmann & Bose.

Konitzer, W. (1999). Media as meaningful gestures: phenomenology, inner time consciousness and the possibilities of media philosophy. Teoksessa S. Inkinen (Ed.), *Mediapolis: Aspects of Texts, Hypertexts and Multimedial Communication*. Berlin & New York: Walter de Gruyter. 57–79.

Kotkavirta, J. & Sironen, E. (Toim.). (1989) [1986]. *Moderni/postmoderni: Läh-
tökohtia keskusteluun*. Jyväskylä: Tutkijaliitto.

Kovala, U. & Vainikkala, E. (Rds.) (2000). *Reading Cultural Difference: The
reception of a short story in six European countries*. Publications of the Research
Unit for Contemporary Culture 63. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Kroker, A. (1984). Digital humanism: The processed world of Marshall McLu-
han. Teoksessa *Technology and the Canadian Mind: Innis/McLuhan/Grant*. Mon-
treal: New World Perspectives. Julkaistu myös CTHEORY-verkkójulkaisussa:
<<http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=70>>.

Köster, W. (1993). Ein Nomade zwischen Kunst und Wissenschaft: Über Peter
Weibel als Vertreter des Techno-Diskurses. *Merkur: Deutsche Zeitschrift für eu-
ropäisches Denken*. Heft 9/10, 47. Jahrgang. Sept./Okt. 1993, 795–806.

Lagerspetz, E. (1999). Demokratian hautajaiset? *Tiedepolitiikka* 24 (1) (1/1999),
33–44.

Levinson, P. (1999). *Digital McLuhan: A Guide to the Information Millennium*.
London: Routledge.

Luostarinen, H. & Väliverronen, E. (1991). *Tekstinsyöjät: Yhteiskuntatieteellisen
kirjallisuuden lukutaidosta*. Tampere: Vastapaino.

Lyotard, J-F. (1985) [1979]. *Tieto postmodernissa yhteiskunnassa*. Tampere: Vas-
tapaino.

Malmberg, T. (1981). *Viestintä ja kulttuuri: Tekstejä viestinnän teorian ja tutki-
muksen kulttuuriteoreettisista perusteista (1978–81)*. Tampere: Tampereen yli-
opiston tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja C 2/1981.

Malmberg, T. (1988). *Tiedotusopin rakenne*. Acta Universitatis Tamperensis. Ser
A, vol 241. Tampere: Tampereen yliopisto.

Malmberg, T. (1993a). *Taide, viestintä vai taideviestintä*. Helsingin Sanomat
5.1.1993 (Keskustelua-palsta).

Malmberg, T. (1993b). *Mediatiede vai mediataideteiede*. Helsingin Sanomat
26.1.1993 (Keskustelua-palsta).

- Martin, H-P & Schumann, H. (1998) [1996]. *Globalisaatioloukku: Hyökkäys demokratiaa ja hyvinvointia vastaan*. Tampere: Vastapaino.
- McLuhan, E. & Zingrone, F. (1997) [1995]. *Essential McLuhan*. London & New York: Routledge.
- McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. Toronto: University of Toronto Press.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York: Macmillan.
- Myllynen, T. & Inkinen, S. (2001). The “New Economy”: Reality or Hype? Aspects of Social Theory and Technology Rhetoric in the Information Age. Teoksessa J. Suoranta, S. Inkinen & M. Ylä-Kotola (Eds.). *The Integrated Media Machine: Aspects of Internet Culture, Hypertechnologies and Informal Learning*. Helsinki: Edita & Rovaniemi: University of Lapland. 255–269.
- Negroponte, N. (1995). *Being Digital*. New York: Knopf.
- Niiniluoto, I. (1995). Todellisuus – onko sitä? Teoksessa E. Sana (Toim.). *Tieto-opista mediapeliin: Journalismin tutkimuksen näkökulmia*. Helsinki: WSOY. 9–25.
- Nordenstreng, K. (1995). Median tehtävät yhteiskunnassa. Teoksessa E. Sana (Toim.). *Tieto-opista mediapeliin: Journalismin tutkimuksen näkökulmia*. Helsinki: WSOY. 47–70.
- Noro, A. (2004). Aikalaisdiagnoosi: sosiologisen teorian kolmas lajityyppi? Teoksessa K. Rahkonen (Toim.). *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus. 19–39.
- Nöth, W. (Ed.). (1997). *Semiotics of the Media: State of the Art, Projects, and Perspectives*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Otte, P. (1994). *The Information Superhighway: Beyond the Internet*. Indianapolis: Que Corporation.
- Paavolainen, O. (1929). *Nykyaikaa etsimässä. Esseitä ja pakinoita*. Helsinki: Otava.
- Paik, N. J. & Mallander, J. O. (1995). Otteita Nam June Paikin kanssa käydystä pöytäkeskustelusta italialaisessa ravintolassa Grand Streetillä toukokuun lopulla 1994. Käännös T. Snellman. Teoksessa L. Saari & S. Hilska (Toim.). *Nam June Paik: Videoveistoksia ja -installaatioita. Ars Nova 1.7.–10.9.1995*. (näyttelykatalogi). 48–52.
- Pietilä, V. (1997). *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä: Tutkimusalan kehitystä jäljittämässä*. Tampere: Vastapaino.

Pietilä, V. (1998). Marshall McLuhan: modernisti vai postmodernisti. Teoksessa S. Inkinen, E. Sundgren & M. Ylä-Kotola (Toim.). *Mediatieteen kysymyksiä 2: Kirjoituksia modernista ja postmodernista kulttuurista*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta. Mediatieteen julkaisuja C2. 351–388.

Postman, N. (1987) [1985]. *Huvitamme itsemme hengiltä: Julkinen keskustelu viihteen valtakaudella*. Helsinki: WSOY.

Rickert, H. (1926) [1899]. *Kulturwissenschaft und Naturwissenschaft*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck). [6. Aufl.].

Schröder, H. (1993). Tulevaisuuden viestintä ja maailmankylä. Teoksessa S. Inkinen & M. Salmi (Toim.). *Tulevaisuuden esihistoria*. Helsinki: Painatuskeskus. 9–18.

Siivonen, T. (1996). *Kyborgi: Koneen ja ruumiin niveltyksiä subjektissa*. Nykyculttuurin tutkimusyksikön julkaisija 53. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Silverstone, R. (2007). *Media and Morality: On the Rise of the Mediapolis*. Cambridge, UK: Polity Press.

Spengler, O. (1961) [1918]. *Länsimaiden perikato: Maailmanhistorian morfologian ääriäiviöjä*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Tapper, H. (Toim.). (2000). *Me median maisemissa: Reflektioita identiteettiin ja mediaan*. Helsinki: Palmenia.

Tapscott, D. (1998). *Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation*. New York et al.: McGraw-Hill.

Tarasti, E. (1996). *Esimerkkejä: Semiotiikan uusia teorioita ja sovelluksia*. Helsinki: Gaudeamus.

Vattimo, G. (1989). *Läpinäkyvä yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.

Welsch, W. (1991). Esteettisen ajattelun ajankohtaisuudesta. *Tiede & edistys* 3/91, 164–177.

Williams, R. (1975). *Television: Technology and Cultural Form*. New York: Schocken Books.

Wolf, G. (1996). The Wisdom of Saint Marshall, the Holy Fool. *Wired* 4.01 (January), 122–125, 182–186.

von Wright, G.H. (1997). Maailmankuvan käsitteestä. Teoksessa J. Rydman (Toim.). *Maailmankuvaa etsimässä: Tieteen päivät 1997*. Helsinki: WSOY. 19–30.

Ylä-Kotola, M. (1998). Tieteen ykseys, Hermann Friedmann ja transsendentalismi. Teoksessa S. Inkinen, E. Sundgren & M. Ylä-Kotola (Toim.). *Mediatieteen kysymyksiä 2: Kirjoituksia modernista ja postmodernista kulttuurista*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta. Mediatieteen julkaisuja C2. 201–234.

Ylä-Kotola, M. (1999). Mitä on mediatiede? *Mediatieteen kysymyksiä 1*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta. Mediatieteen julkaisuja C2.

Ylä-Kotola, M. & Arai, M. (2000). *Uusmediatieteen perusteet*. Helsinki: Edita.

Zimmerli, W. C. (1990). Auf dem Weg zur mediengesteuerten Gesellschaft: Zur 'Zukunft' von Kommunikation und Informationsverarbeitung. Teoksessa H-A Koch & A. Krup-Ebert (Hg.). *Welt der Information: Wissen und Wissenvermittlung in Geschichte und Gegenwart*. Stuttgart: Metzler. 204–211.

TEKNISEN VIESTINNÄN JA INFORMAATIOTUTKIMUKSEN RAJAPINNALLA: TIEDON ORGANISOINNIN HAASTEITA

Suvi Isohella

Johdanto

Kovalevyt on ladottu tiilten lailla metallinhohtoiksi korkeiksi pinoiksi. [...] Lasiseinä kulkee korkean, avaran ja valoisan lukusalin seinustaa pitkin suureen aulaan asti. Pituutta sillä on parikymmentä metriä. Vaatimaton matka kävelijälle mutta uskomattoman pitkä täytettäväksi kovalevyillä. [...] Sillä on yhtä kunnianhimoinen tavoite kuin faaraoiden Egyptin edeltäjälleen: kerätä ja säilyttää suojiinsa koko maailman tieto ja kirjaviisuus. (Pesonen 2001: 40).

Näillä sanoin Hannu Pesonen (2011: 40) kuvailee Suomen Kuvalehdessä maailman mahtavinta kirjallista muistipankkia, Egyptissä sijaitsevaa Aleksandrian kirjastoa ja sitä, miten tieto on siellä järjestetty. Pesosen artikkeli sai minut pohtimaan niitä haasteita, joita tiedon organisointiin liittyy.

Tiedon organisointiin liittyvät kysymykset ovat keskeisiä etenkin informaatiotutkimuksessa, joka tarkastelee tiedon organisoinnin lisäksi myös esimerkiksi tiedon hankintatapoja ja käyttöä eri tilanteissa sekä sen välittämistä ja säilyttämistä. Myös tekninen viestintä, joka voidaan määritellä teknisen tiedon suunnitteluksi, tuottamiseksi, välittämiseksi, hallinnaksi ja siitä viestimiseksi (ks. Isohella 2011: 153), on kiinnostunut tiedon organisoinnista etenkin siltä osin, miten tieto organisoidaan mahdollisimman käyttäjälähtöisesti. Siten – informaatiotutkimuksen taivon – tekninen viestintä on kiinnostunut käyttäjästä: millaisissa tilanteissa ja miten esimerkiksi käyttöohjeita hyödynnetään, millaisessa muodossa olevaa tietoa suositetaan jne. Erilaiset tiedonhankintatavat ovat kiinnostavia myös teknisessä viestinnässä, jossa käyttäjän näkökulmasta tiedonhankinnan välittömänä tavoitteena on usein käytännön ongelman ratkaiseminen. Myös dokumenttien¹ hallinta on informaatiotutkimusta ja teknistä viestintää yhdistävä kiinnostuksen kohde. Laitteiden ja ohjelmistojen suunnittelusta, tuottamisesta, valmistamisesta ja käy-

---

¹ Dokumentti ymmärretään tässä laajassa merkityksessä minä tahansa merkityksellistämisen muotona, eikä sitä ole esimerkiksi sidottu mihinkään tiettyyn laitteeseen: "[...] documents are best understood as a site where one person can mark information for the use of another" (Kimball & Hawkins 2008: 5).

töstä syntyy valtavat määrät dokumentaatiota, jota on kyettävä jotenkin hallitsemaan, minkä vuoksi dokumenttien hallintaan liittyvät kysymykset ovat keskeisiä teknisessä viestinnässä.

Tiedon käsittelyn merkitys on kasvanut (ks. esim. Kasvio 2007: 7), ja nopean tieto- ja viestintätekniikan kehityksen vaikutukset tiedon suunnitteluun, organisointiin, tuottamiseen, kuvailuun, välittämiseen ja hallintaan ovat merkittävät. Tässä artikkelissa keskityn yhteen edellä mainituista osa-alueista, tiedon organisointiin, ja tarkastelen siihen liittyviä kysymyksiä teknisen viestinnän ja informaatiotutkimuksen näkökulmista. Moninainen ja muuttuva verkkoympäristö tarjoaa monia mahdollisuuksia, mutta toisaalta se lisää tiedon järjestämisen ja kuvailun haasteita. Tällaisia tekniselle viestinnälle ja informaatiotutkimukselle yhteisiä haasteita ovat esimerkiksi nimeäminen ja löydettävyys, joita tarkastelen lähemmin seuraavissa luvuissa.

Sanojen mahti ja nimeäminen

It's all about words. Words as labels. Words as links. Keywords. And words are messy little critters. Imprecise and undependable, their meaning shifts with context. One man's paradise is another man's oblivion. Synonyms, antonyms, homonyms, contronyms: the challenges of communication are part of the human condition, unsusceptible to the eager advances of technology. (Morville 2005: 15).

Yllä oleva Morvillen (2005) sitaatti kiteyttää mielestäni osuvasti sanojen ja merkitysten problematiikan. Olson (2002: 4) käyttää termiä *naming*, nimeäminen. Siinä on hänen mukaansa kyse keinosta todellisuuden rakentamiseksi, mutta siten, että rakennettava todellisuus on merkityksellinen sille, joka nimeää. Sama ajatus on nähdäkseni Morvillenkin (2005: 15) lausahduksen – yhden paratiisi on toisen unhola – taustalla: Hakala (2006: 69) toteaaakin osuvasti, että ”sama tieto ei ole kaikille ´oikeaa´ tietoa eikä myöskään kaikille yhtä tärkeää”. Nimeäminen onkin yksi tiedon organisoinnin keskeisistä haasteista ja sen merkitys on korostunut tietoverkkojen palvelujen muuttuessa yhä enemmän www-pohjaisiksi (esimerkkinä sähköposti) ja toiminnallisiksi mahdollistaen käyttäjien toimimisen sisällön tuottajina. Sosiaalinen media on tuonut mukanaan yhteisöllisyyttä, joka ilmenee erilaisissa sovelluksissa, kuten blogeissa, wikeissa, RSS-syötteissä, Twitterissä, Facebookissa ja vastaavissa palveluissa sekä yhteisöllisessä jakamisessa, kuten YouTubessa. Vallalla on nk. osallistumisen arkkitehtuuri, jossa käyttäjät hajauttavat joukkovoimansa ja osallistuvat yhdessä tuottaen keskusteluja, arvosteluja, suositteluja jne. (ks. esim. Tuominen 2008: 126). Nimeämisen – ja tiedon organi-

soinnin – merkitys korostuu käyttäjien voidessa julkaista ja yhdistellä itse erilaisia sisältöjä.

Informaatiotutkimuksen näkökulmasta luokittelulla pyritään jäsentämään tietoa ja rakentamaan kuvaa tiedon käsitteellistämästä maailmasta; se on tapa hahmottaa asioiden välisiä suhteita ja rakenteita (ks. esim. Kwasnik 1999). Pyrkimyksenä on, että luokittelun avulla jokaiselle dokumentille löytyisi sille kuuluva paikka. Esimerkkeinä luokituksista ovat mm. Olsonin (2002) mainitsevat LCSH (Library of Congress Subject Headings) ja DDC (Dewey Decimal Classification). Deweyn luokitus on yhdysvaltalaisen Melvil Deweyn 1800-luvun puolivälin jälkeen kehitetty, maailman käytetyin yksittäinen luokitusjärjestelmä, johon mm. Suomen yleisten kirjastojen käyttämä luokitusjärjestelmä (YKL, Yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmä) perustuu ja jonka pohjalta syntyi Yleinen kymmenluokittelu eli UDK (Universal Decimal Classification).

Yleistä objektiivisuutta tavoittelevat luokitusjärjestelmät ja kokoelman muodostusmenetelmät eivät kuitenkaan välttämättä ole aina toimivia. Yhtenä syynä on verkon kasvava tietomäärä ja samalla muodostuva uusi tieto, jota järjestelmät eivät kykene jäsentämään (Kauhanen-Simanainen 2003: 34). Hakala (2006: 16) toteaaakin, että tahti, jolla tieto on kasautunut, on jopa niin huimaa, ettei mieleemme kykene sopeutumaan siihen. Toinen keskeinen syy liittyy nimeämiseen, joka voi heijastaa sosiaalisia arvoja eikä ole neutraalia (Olson 2002: 2). Esimerkkeinä Olson (emt.) mainitsee mm. sen, miten eri aikoina homoseksuaalisuutta käsittelevä kirjallisuus on luokiteltu. Olsonin esimerkkien avulla tulee selväksi, että eri aikoina yhteiskunnassa vallitsevat arvot näkyvät myös siinä, miten tietoa järjestetään ja kuvaillaan. Keskeinen kysymys on myös se, mitä jätetään valitsematta: ”All naming is [...] of making a selection of what to emphasize and what to overlook” (Olson 2002: 4). Kiinnostava kysymys onkin, missä määrin nimeämisessä huomioidaan täsmällisen kielen ulkopuolinen maailma (vrt. Olson 2002: 5).

Olen myös omakohtaisesti kohdannut nimeämiseen liittyvän problematiikan, esimerkiksi etsiessäni 2000-luvun alussa Yleisestä suomalaisesta asiasanastosta verkkokeskusteluun liittyviä termejä. Asiasanaa *verkkokeskustelu* ei tuolloin löytynyt koko sanastosta, ja lopulta, selattuani sanastoa aakkosittain, löysin asiasanan *verkkojuttelu*. Tuohon aikaan suomeksi julkaistua kirjallisuutta verkkokeskustelusta ei ollut kovin paljon, suurin osa kirjallisuudesta oli englanniksi. Englanninkielisissä teksteissä käytetty *chat* lienee vaikuttanut siihen, että suomenkieliseksi asiasanaksi tarjottiin ainoastaan verkkojuttelua. Nyt tilanne on kuitenkin jo muuttunut, ja Yleisessä suomalaisessa asiasanastossa on *verkkokeskustelu* ja sen rinnakkaistermit *keskustelu*, *keskustelupalstat*, *keskusteluryhmät* ja *verkkojuttelu*. Verkkojutteluun ja -keskusteluun liittyvä esimerkki tuo esiin nimeämisen proble-

matiikan kahdelta kannalta: ensinnäkin juuri sen, että jos luokitus ei vastaa hakijan käsitystä asioiden jäsentymisestä, hänen on vaikeaa löytää halumaansa aihepiiriä, ja toisekseen sen, että luokitukset heijastavat maailmassa tapahtuvia muutoksia. Muutosten huomioiminen on tarpeellista, mutta hakijan näkökulmasta siihen sisältyy omat haasteensa: esimerkiksi vanhempaa kirjallisuutta etsittäessä olisi tiedettävä, miten etsittävä asia on joskus aikaisemmin asiasanoitettu.

Teknisessä viestinnässä nimeämiseen liittyvät kysymykset nousevat esiin etenkin ymmärrettävyyden yhteydessä: teknisessä viestinnässä pyritään saavutettavuuteen, ymmärrettävyyteen ja käytettävyyteen (ks. esim. Burnett 2005: 13). Ymmärrettävyys ilmaisee abstraktilla tavalla kielen, puhutavan tai tekstin laatua, ja ymmärrettävä kuvaa mainittua yleistä laatua yksittäisen tekstin ominaisuutena (Ehlich 1994: 116). Teknisessä viestinnässä nimeämiseen liittyviä ongelmia esiintyy esimerkiksi silloin, kun dokumentissa käytetään vastaanottajalle tuntemattomia termejä tai alan erikoiskieltä (ks. esim. Weiss 1991: 146–147; Wright 1991: 349; Lehner 1994: 119).

Sekä informaatiotutkimuksessa että teknisessä viestinnässä nimeämisessä käytetään apuna kontrolloituja sanastoja, joilla tarkoitetaan rajallista kokoelmaa huolellisesti määriteltyjä ja johdonmukaisesti käytettyjä termejä (ks. esim. Stenvall 2002: 7). Olsonin (2002: 6) mukaan kontrolloiduille sanastoille tyypillisiä piirteitä ovat käytettävissä olevan sanaston rajallisuus, täsmällisyys eli yksi termi vastaa yhtä käsitettä ja rakenne, joka kuvaa käsitteiden välisiä suhteita. Kontrolloitujen sanastojen lisäksi – erityisesti informaatiotutkimuksen näkökulmasta – tietoa järjestetään ja kuvailaan mm. hierarkioiden, puurakenteiden, matriisien ja fasetti-analyysin avulla.

Kwasnik (1999: 25–26) luettelee joukon **hierarkioiden** (*hierarchies*) rakenteellisia vaatimuksia, jotka voidaan nähdä niiden etuina, mutta toisaalta myös haittoina. Hierarkiat ovat varsin tarkkoja ja kattavia niiden taustalla olevien tarkkojen sääntöjen vuoksi. Geneeristen suhdetyyppien ja periytyvyysominaisuutensa ansiosta hierarkioiden perusteella on mahdollista tehdä päätelmiä myös tilanteissa, joissa käytössä on vain osa tiedosta. Kattavuutensa ansiosta hierarkioiden perusteella on mahdollista myös määritellä käsitteitä, koska hierarkioissa on kuvattu myös käsitteiden väliset suhteet (esim. ylä- ja alakäsitteet). Hierarkiat soveltuvatkin hyvin käytettäväksi tilanteissa, joissa aihepiiristä on riittävästi tietoa, aiheet ovat riittävän rajattuja ja niiden väliset rajat ovat selkeät (Kwasnik 1999: 30).

Toisaalta hierarkioiden tiukkarajaisuus on Kwasnikin (1999: 27) mukaan myös niiden haitta, sillä hierarkiat perustuvat ajatukseen yhdestä totuudesta, ts. niiden tarjoama maailmankuva voi olla rajallinen. Olsen (2002: 175) kiinnittää huomiota samaan asiaan: “Some differences are valued more than other differences and

which ones they are is prescribed by the classification.” Esimerkkinä Kwasnik (1999: 27) käyttää koiran käsitettä, hierarkkisesti koira voidaan sijoittaa nisäkkäisiin, mutta hierarkia ei ota huomioon koira lemmikkieläimenä, mikä olisi taas toisenlainen näkökulma koiran käsitteeseen.

Hierarkioihin sisältyy rajallinen määrä tietoa, eivätkä ne mahdollista useita päällekkäisiä tulkintoja tai tasoja. Kwasnik (1999: 29) käyttää esimerkkinä hiekkaranan käsitettä, jota voidaan tarkastella laajasta, maantieteellisestä näkökulmasta tai esimerkiksi sen fyysisen olomuodon kautta. Hierarkiat eivät myöskään toimi kovin hyvin aloilla, joilla jostakin asiasta ei vielä ole riittävästi tietoa, koska hierarkioiden lähtöoletuksena on kattava määrä etukäteistietoa.

Puurakenne (*tree*) muistuttaa hierarkioita, mutta puurakenteesta puuttuu hierarkioille ominainen periytyvyys eli käsitteet eivät ole geneerisessä suhteessa toisiinsa, esimerkiksi alakäsite ei välttämättä ole yläkäsitteen osa tai ominaisuus. Käsitteet voivat olla joltain osin yhteneväiset, esimerkiksi jonkin tietyn ominaisuuden, kuten yleisyyden, perusteella. (Kwasnik 1999: 31). Tämä on toisaalta etu, sillä se mahdollistaa erilaisten näkökulmien, osien välisten suhteiden ja esimerkiksi osien yleisyyden huomioimisen, mutta toisaalta haitta, sillä kokonaisuus ei ole välttämättä kattava ja tarjolla olevaa informaatiota on vähemmän. Hierarkioiden tavoin puurakenne tarjoaa vain tietyn näkökulman jättäen mahdollisesti hakijan kannalta jonkin kiinnostavan asian pimentoon. (Kwasnik 1999: 33–35.)

Kwasnik (1999: 35) esittelee myös paradigmat (*paradigms*), joita kutsun tässä selvyuden vuoksi **matriiseiksi** – paradigman käsite kun saa ainakin suomen kielessä erilaisia merkityksiä eri yhteyksissä; itse yhdistän sen esimerkiksi tutkimuksellisiin perinteisiin. Matriiseihin perustuvissa luokitteluissa käsitettä tarkastellaan ikään kuin kahdesta suunnasta (*two-way hierarchical relationship*), mutta kuitenkin niin, että käsitteillä ei ole geneeristä suhdetta. Matriisien avulla voidaan paljastaa terminologisia eroja ja yhteneväisyyksiä, ne ovat käyttökelpoisia tutkittaessa esimerkiksi sitä, miten asioita nimetään. (Kwasnik 1999: 36–37.) Mieleeni tulee paljon käytetty esimerkki siitä, miten eskimoilla on useita lunta kuvaavia sanoja, koska lumella on heidän kontekstissaan erityinen merkitys. Matriisien haittapuolina Kwasnik (1999: 38) mainitsee näkökulman rajallisuuden, esimerkiksi kulttuurisidonnaisuuden sekä sen, että tarkasteltavasta ilmiöstä on tiedettävä riittävästi, jotta se voidaan sijoittaa kaksisuuntaiseen matriisiin.

Fasettianalyysi on Kwasnikin (1999: 39) tarkastelema neljäs tapa järjestellä ja kuvailla tietoa. Fasetit ovat lähdeaineistosta poimittujen ilmausten ja termien muodostamia ryhmiä. Fasettianalyysin lähtökohtana on ajatus siitä, että maailmaa voidaan tarkastella useammasta kuin yhdestä näkökulmasta. Fasettianalyysi onkin

eräänlainen moniulotteinen tapa jäsentää tietoa pyrkimyksenä saada selville tietyn aihepiirin keskeiset käsitteet ja niiden väliset suhteet.

Fasettianalyysi soveltuu käytettäväksi erityisesti uusilla ja muuttuvilla aloilla, sillä se ei edellytä sitä, että aihepiiristä olisi oltava kattavasti tietoa. Lisäksi fasettianalyysi mahdollistaa aikaisemman tiedon täydentämisen ja joustavuuden. (Kwasnik 1999: 40.) Edellisiin tapoihin verrattuna keskeisenä erona on mielestäni juuri useiden tarkastelunäkökulmien esilletuominen. Esimerkiksi koira voidaan kuvata eläimenä, lemmikkieläimenä jne. (emt.). Fasettianalyysin haittapuolia ovat Kwasnikin (1999: 41–42) mukaan edellytys ns. peruskategorioiden tuntemuksesta sekä se, että syntyvät luokitukset saattavat jäädä irrallisiksi. Toisin kuin puu- ja matriisimallissa, fasetteja on myös hankalaa kuvata visuaalisesti.

Edellä esitetyt informaatiotutkimuksesta ammennetut menetelmät voisivat olla hyödynnettävissä ja sovellettavissa myös teknisessä viestinnässä, jossa esimerkiksi dokumentoitavasta kohteesta pyritään hankkimaan mahdollisimman paljon tietoa ja jäsentämään se kohderyhmälle sopivaksi. Hierarkioiden avulla voisi esimerkiksi tarkastella dokumentoitavan kohteen ominaisuuksia ja niiden välisiä suhteita, kun taas fasettianalyysi voisi auttaa esimerkiksi teknistä viestijää johonkin uuteen alaan tai osa-alueeseen perehtymisessä.

Löydettävyys ja käyttäjän kokemusmaailman ymmärtäminen

Vaikka olemme keränneet yhdessä kirjoittajien kanssa uusia osoitteita koko syksyn 1995, täytyy rehellisesti myöntää, että olemme vasta alkusuoralla rakentamassa 'kattavaa' katalogia WWW:n tehokkaaseen hyödyntämiseen [...] World-Wide Webin voimakkaan kasvun takia pyrimme pitämään painokset alhaisina ja mahdollistamaan näin nopeasti päivittyvän, aina ajassa kiinni olevan, hakuteoksen. Kirjan lopusta löydättekkin palautelomakkeen [...]. (Sahanen 1996: 15.)

Edellä oleva sitaatti on kustantaja Ari Sahasen puheenvuoro vuonna 1996 painatussa teoksessa World Wide Web Kultainen hakemisto, johon on koottu www-sivujen osoitteita eri aihealueilta. Nyt, kuusitoista vuotta myöhemmin, ajatus www-osoitteita sisältävästä painetusta teoksesta tuntuu käsittämättömältä. Internet ja www sen osana on kasvanut ja kasvaa koko ajan niin huimaa vauhtia, että painetut hakemistot menettävät merkityksensä. Nykyään hakutoiminnot ovat luonteva osa internetiä, eivät erillisinä, painettuina hakuteoksina. Internetin tietotulva on niin valtava, että "[...] joudumme jatkuvasti näkemään paljon vaivaa ero-

tellaksemme valtavasta informaation määrästä juuri itsellemme olennaisen tiedon [...]” (Hakala 2006: 59).

Löydettävyys onkin yksi verkkoajan keskeisistä haasteista, mikä johtuu verkossa olevan tiedon valtavasta määrästä ja esimerkiksi siitä, miten tietoa voidaan verkossa organisoida: verkossa sama dokumentti voidaan esimerkiksi linkittää useampaan luokkaan. Löydettävyyden käsitettä voidaan tarkastella kolmesta näkökulmasta: ensinnäkin löydettävyys liitetään siihen, että jokin asia on **ominaisuuskiltaan** sellainen, että se on sijoitettavissa johonkin tai se on navigoitavissa. Toiseksi löydettävyys liittyy siihen, kuinka **helposti** jokin asia on löydettävissä ja kolmanneksi löydettävyys liittyy siihen, miten hyvin jokin **järjestelmä ylipäättään tukee** navigointia ja hakemista. (Morville 2005: 4.)

Morvillen (2005: 4) mukaan löydettävyyden käsitettä voidaan lähestyä tuotteen tai järjestelmän näkökulmasta. Tuotteen, kuten yksittäisen dokumentin, näkökulmasta kiinnitetään huomiota löydettävyyttä edesauttaviin ominaisuuksiin. Tällaisia ominaisuuksia ovat Ågrenin ja Kantojärven (2008: 73) mukaan esimerkiksi informatiiviset ja täsmälliset otsikot, tiedon looginen järjestäminen ja aiemmin opittujen skeemojen aktivointi tai auttaminen uusien skeemojen oppimisessa. Järjestelmän näkökulmasta asiaa tarkastellaan laajemmin, esimerkiksi www-sivuilla etenemisenä eli navigointina tai kulkemisena fyysisessä ympäristössä, kuten sairaalassa. Löydettävyydessä onkin kyse kokonaisvaltaisesta ilmiöstä, minkä vuoksi Morville (2005) käyttää käsitettä *ambient findability*.

Kirjastoluokittelun näkökulmasta yksi keskeinen haaste liittyy siihen, että luokittelu kohdistuu jossain määrin itsenäisiä ideoita ja ajatuksia sisältäviin dokumentteihin. Mai (2004: 44) toteaa, että ”the ideas and thoughts could have been expressed with other words and in other media”. Luokittelijan tehtävänä on luoda käyttäjän kannalta mielekäs skeema maailmasta: luokittelijan tehtävänä on tulkita dokumentteja ja esittää ne siten kuin käyttäjä potentiaalisesti käyttää dokumentteja. Käyttäjän kokemusmaailman tunteminen ja ymmärtäminen nousee tällöin keskeiseksi: ”Both the classifier’s and classificationist’s work depends on their interpretation of the users’ domains and work tasks” (Mai 2004: 44). Teknisessä viestinnässä käyttäjälähtöinen ajattelu ja toiminta on yksi onnistuneen teknisen viestinnän perusedellytyksistä (ks. esim. Isohella 2011: 83), ja käyttäjien analysointi on olennainen osa onnistunutta tiedon jäsentämistä (ks. esim. Ågren & Kantojärvi 2008: 73–73).

Mai (2004: 45) esittelee artikkelissaan alkujaan HjØrlandin ja Albrechtsenin vuonna 1995 esittelemän sovellusalueen analyysin (Domain Analysis), joka pyrkii liittämään luokittelumallit tiiviimmin käyttäjien toimintoihin ja dokumenttien käyttötapoihin. Samalla Mai (2004: 46) tuo myös esiin organisaatiolähtöisen lä-

hestymistavan: ”a classification must *grow out of the organization*”. Rakennettaessa organisaatioiden luokittelujärjestelmiä olisi siis aloitettava selvittämällä organisaation toiminnot ja siellä käytetty tapa käyttää kieltä.

Siten tiedon kuvailun näkökulmasta painottuvat käyttäjäkeskeinen ja alakeskeinen lähestymistapa. Käyttäjäkeskeinen lähestymistapa korostaa sitä, että kuvailuun liittyy väistämättä subjektiivisia elementtejä. Siinä mielessä käyttäjäkeskeisen lähestymistavan lähtökohta voidaan nähdä jopa päinvastaisena kuin dokumenttikeskeisessä (joka nojaa kuvailujen tekemistä ohjaaviin oppaisiin ja standardeihin), sillä käyttäjäkeskeinen lähestymistapa kyseenalaistaa dokumenttikeskeisen lähestymistavan ”dokumenttiuskollisuuden” ja objektiivisuuden. Alakeskeinen lähestymistapa sijoittuu tavallaan dokumenttikeskeisen ja käyttäjäkeskeisen lähestymistavan välimaastoon korostamalla merkitysten intersubjektiivisuutta eli sitä, että dokumentin aiheisisältö, funktio tai käytötapa on sidoksissa johonkin tiettyyn organisaatioon, yhteisöön tai koulukuntaan (vrt. Mai 2004: 46). Tällöin tulkinta ei nähdäkseni ole täysin yksilöllistä.

Verkon tarjoamia mahdollisuuksia

Tiedon hakemisen helpottamiseksi ja tiedon paikallistamiseksi sekä löydettyjen dokumenttien relevanssin, käyttökelpoisuuden, luotettavuuden, laadun, uskottavuuden, alkuperän ja saatavuuden arvioinnin parantamiseksi on kehitetty metadata, jolla tarkoitetaan ”sekundaaritietoa, jota käytetään primaaritiedon kuvailemiseen” (Tuominen 2008: 89).

Morvillen (2005: 125) mukaan metadataalla on erilaisia muotoja ja tarkoituksia. Hän tekee eron hallinnollisen metadatan (*administrative metadata*), rakenteellisen metadatan (*structural metadata*) ja kuvailevan metadatan (*descriptive metadata*) välillä. Hallinnollisen metadatan funktio on dokumentin hallinnan tukemisessa, kun taas rakenteellinen metadata mahdollistaa sisällön monipuoliset esitystavat ja yksilähteisen julkaisemisen (emt.). Yksilähteistämässä (*single sourcing*) on kyse siitä, että dokumentti on muutettu sellaiseen rakenteelliseen muotoon, että kerran tuotettuna se voidaan julkaista eri alustoilla, webissä, mobiilisti, paperille painettuna jne. Kuvaileva metadata mahdollistaa Morvillen (emt.) mukaan sen, että jokin dokumentti on ylipäätään saatavilla ja käytettävissä.

Metadatan yhteydessä Morville (2005: 121–125) mainitsee myös semanttisen webin, jota voisi kuvailla älykkääksi webiksi, jossa ihmisten lisäksi tietokoneet tulkitsevat, yhdistelevät ja vaihtavat dataa – tavoitteena on siis ”koneiden käyttämän merkityksiin perustuvan tiedon hyödyntäminen verkkosovelluksissa”, kuten

Kettula (2009: 7) asian ilmaisee. Käyttäjän näkökulmasta semanttisen webin merkitys tulee esiin siinä, että kun eri järjestelmät ”keskustelevat keskenään”, ne tuottavat samalla käyttäjälle monipuolisia ja laadukkaita palveluita. Semanttista webiä on rakennettu dokumenttien ja informaation esittämistapaa yhtenäistävien standardien, kuten RDF (Resource Description Framework) ja XML (eXtended Mark-up Language) avulla.

Dublin Core -standardin kehittämisidea lähti kirjastoalan tarpeista kehittää metadatformaatti digitaalisten julkaisujen kuvailuun (emt.). Edellä mainittuja standardeja on kehitetty 1990-luvun puolivälistä, ja Morville (2005: 133) pohtiikin, miksi ne eivät edelleenkään ole vakiintuneet osaksi jokaista www-projektia. Morville (emt.) etsii syitä syvemmältä kuin vain esimerkiksi RDF-syntaksin monimutkaisuudesta. Yhdeksi syyksi Morville (emt.) esittää toiminnassamme vahvasti vaikuttavan tiedon hierarkkisen järjestelytavan, joka johtaa siihen, että tiedostoja tallennetaan kansioihin ja kansioita pinotaan kasioihin. Tällainen hierarkkinen järjestelytapa ei kuitenkaan sovellu em. standardien ”logiikkaan”. Toiseksi syyksi Morville (emt.) mainitsee sen, että esimerkiksi semanttisessa webissä hyödynnettävät erilaiset käsitemallit (nk. ontologiat) ovat moniulotteisia ja monimutkaisia. Tämä johtuu ihmisen tavasta muodostaa kategorioita arkielämässään: kategoriat eivät perustu selkeisiin sääntöihin, vaan monimutkaisiin kognitiivisiin malleihin. Esimerkiksi Australian aboriginaalien kielessä dyirbalissa on kieliopillinen luokka (balan), johon kuuluvat naiset, tuli ja vaaralliset esineet (Morville 2005: 134).²

Metadata, semanttinen web ja standardit kehittyvät kuitenkin kaiken aikaa, mutta vaikka järjestelmät saataisiin ”keskustelemaan” keskenään, tarvitaan kuitenkin ihmistä tuottamaan keskustelussa käytettävät sanat. Morville (2005: 134) toteaa kuitenkin, että kaiken taustalla on kuitenkin ihmisten välinen yhteistyö.

Luvussa 2 mainitsin joitakin internetin sosiaalisia sovelluksia. Monet sovelluksista mahdollistavat sen, että käyttäjät voivat kuvailla dokumentteja ja indeksoida niitä. Morville (2005: 136) käyttää termiä *folksonomy* (suomeksi folksonomia) kuvaamaan epävirallista, sosiaalista luokittelua. Termissä yhdistyvät sanat *folk* ja *taxonomy*; kyse on siis käyttäjien (”folk”) luomista taksonomioista (taxonomies) erityisesti verkkoyhteisöissä, kuten blogeissa. Käyttäjien merkitsemiä avainsanoja kutsutaan tageiksi (ks. esim. Morville 2005: 136). Tuominen (2008: 184) kutsuu folksonomioita löyhärakenteiseksi metadataksi, ”joka alkaa vähitellen saada kir-

---

² Morvillen (2005: 134) käyttämä esimerkki on Lakoffin (1987) teoksesta *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*.

jastoluokituksen kaltaisia piirteitä, vaikka toisaalta on perusluonteeltaan näitä luokituksia epäsystemaattisempi”.

Folksonomioiden avulla voidaan esimerkiksi laajentaa kirjastojen palveluita: käyttäjät voisivat laatia kirja-arvosteluja, kenties myös kuvailla dokumentteja kirjastojen tietokantoihin. Tagien käyttäminen, ”taggaaminen”, on helppoa, joten resursseja esimerkiksi käytön opettamiseen ei tarvita. Luvussa 2 tekemäni tarkastelu osoitti hierarkioiden ja vastaavien luokitusten tietynlaisen jäykkyyden, minkä vuoksi tagien lisääminen kuvailutietoihin voisikin parantaa hakutuloksia. Luonnolliselle kielelle tyypilliset synonyimia ja homonymia ja muut tiedonhakua hankaloittavat seikat eivät taggaamisen myötä katoa, mutta toisaalta monet järjestelmät mahdollistavat laajojenkin kuvailutietojen käytön, mikä saattaa parantaa hakutuloksia.

Päätäntö

Tieto- ja viestintätekninen kehitys vaikuttaa monin tavoin tiedon järjestämiseen ja kuvailuun: se antaa mahdollisuuksia, mutta samalla se edellyttää myös entistä parempaa tiedon hankinnan menetelmien hallintaa ja hakutulosten kriittistä arviointikykyä. Morvillen (2005: 7) mukaan tarvitaan poikkiviestinnällistä informaatiolukutaitoa (*transmedia information literacy*). Osaamisvaatimukset kohdistuvat ennen kaikkea kirjastoalan ammattilaisiin, joilta tarvitaan entistä monipuolisempia kykyjä tiedon organisoimisen kehittämiseen. Osaamisvaatimukset kohdistuvat kuitenkin myös teknisen viestinnän ammattilaisiin, joilta tarvitaan entistä monipuolisempia kykyjä tiedon hallintaan muuttuvassa informaatioympäristössä. Tekninen viestintä onkin yhä enenevässä määrin teknisen tiedon hallintaa (Isohella 2011: 153).

Tiedon organisoimissa ja kuvailussa on kyse valinnoista tiettyssä kontekstissa tietynä aikana. Valinnoista, jotka perustuvat sääntöihin ja toimintatapoihin, mutta jotka kuitenkin ovat yksilön tekemiä ja tiettyssä mielessä subjektiivisia. Valintojen tekemisen lisäksi nousi tässä artikkelissa esiin ajatus käyttäjän osallisuudesta: tieto- ja viestintäteknisen kehityksen myötä käyttäjät eivät ole enää passiivisia vastaanottajia, vaan aktiivisia toimijoita, mitä tulisi voida hyödyntää myös tiedon organisoimissa ja kuvailussa. Mitä teknisemmiksi ja mitä abstraktimmiksi asiat muuttuvat, sitä tärkeämmäksi tekijäksi muodostuvat käytettävyyden ja löydettävyyden turvaaminen. Tämä tarkoittaa myös sitä, että tietoaainestojen käytön kehittämisen lisäksi olisi huolehdittava myös siitä, että aineistot ovat käytettäviä vuosienkin kuluttua, mikä on nopean teknisen kehityksen vuoksi haastavaa.

Palataanpa vielä Aleksandrian kirjastoon, josta pyritään tekemään maailman kirjaviisauden keskus. ”Tavoitteena on, että kaikilla olisi aikanaan pääsy kaikkeen tietoon omalla äidinkielellään kääntäjän avulla”, Pesonen (2011: 42) kirjoittaa. Käyttäjän näkökulmasta olisi lisäksi kyettävä turvaamaan yksityisyys unohtamatta vapautta ja käytön mukavuus unohtamatta turvallisuutta (vrt. Morville 2005: 3). Tavoite on kunnianhimoinen, mutta kenties se joskus on tässä maailmankylässä vielä mahdollista.

Lähteet

Burnett, R.E. (2005). *Technical Communication*. Australia etc.: Thomson Wadsworth.

Ehlich, K. (1994). Verweisungen und Kohärenz in Bedienungsanleitungen. Einige Aspekte der Verständlichkeit von Texten. Teoksessa K. Ehlich, C. Noack & S. Scheiter (Toim.). *Instruktion durch Text und Diskurs*. Opladen: Westdeutscher Verlag. 116–149.

Hakala, J.T. (2006). *Informaatiohyöky. Tiedon ja osaamisen hallinta työelämässä*. Helsinki: Gaudeamus.

Isohella, S. (2011). *Työelämän asettamat vaatimukset teknisen viestinnän koulutuksesta valmistuneille*. Lisensiaatintyö. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Kasvio, A. (2007). Johdanto. Teoksessa A. Kasvio & J. Träder (Toim.). *Työ murroksessa*. Helsinki: Työterveyslaitos. 5–14.

Kauhanen-Simanainen, A. (2003). *Informaatioarkkitehtuuri*. Helsinki: CIM Communication Information.

Kettula, S-P. (2009). *Semanttisen webin ontologisen tekstiilikäsitteistön kehittäminen ja liittäminen museoiden luettelointitietoihin*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kimball, M.A. & Hawkins, A.R. (2008). *Document Design. A Guide for Technical Communicators*. Boston, New York: Bedford/St. Martin's.

Kwasnik, B.H. (1999). The Role of Classification in Knowledge Representation and Discovery. *Library Trends* 48: 1, 22–47.

Lehner, F. (1994). *Software-Dokumentation und Messung der Dokumentationsqualität*. München, Wien: Carl Hanser Verlag.

Mai, J.E. (2004). Classification in Context: Relativity, Reality, and Representation. *Knowledge Organization* 31: 1, 39–48.

- Morville, P. (2005). *Ambient Findability*. Sebastopol: O'Reilly Media.
- Olson, H.A. (2002). *The Power to Name: Locating the Limits of Subject Presentation on Libraries*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Pesonen, H. (2011). Bittiajan ihme. *Suomen Kuvalehti* 29/2011, 38–45.
- Sahanen, A. (1996). Kustantajan puheenvuoro. Teoksessa R. Flyktman (Toim.). *World Wide Web Kultainen hakemisto*. Espoo: Suomen Atk-kustannus. 5.
- Stenvall, J. (2002). *Dublin Core -formaatin käyttöopas*. [online]. [Lainattu 18.11.2011]. Saatavilla: http://www.kansalliskirjasto.fi/julkaisuuala/dublincore/Files/liitetiedosto2/dc_opas.pdf
- Tuominen, K. (2008). *Tiedon partaalla. Kuinka hallita informaatiotulvaa*. Helsinki: BTJ Finland Oy.
- Weiss, E.H. (1991). *How to Write Usable User Documentation*. Phoenix: The Oryx Press.
- Wright, P. (1991). Designing and Evaluating Documentation for I.T. Users. Teoksessa: B. Shackel & S. Richardson (Toim.). *Human Factors for Informatics Usability*. Cambridge, New York, Melbourne, Port Chester, Sydney: Cambridge University Press.
- Ågren, I. & Kantojärvi, U. (2008). Laying the foundations: Supporting users in finding technical information. Teoksessa: H. Katajamäki, M. Koskela & S. Isohella (Toim.). *Lukija- ja käyttäjälähtöinen viestintä*. Vaasan yliopiston julkaisuja, selvityksiä ja raportteja no 152. Vaasa. 71–77.

”NYT TARVITTAISIIN NEROILTA NEUVOJA!” AVAUSVIESTI KESKUSTELUN AVAAJANA TIETOKONEHARRASTAJIEN KESKUSTELUPALSTALLA

Eveliina Salmela & Anita Nuopponen

Abstrakti: Internetin keskustelupalstat ovat paitsi julkisen keskustelun areenoita myös tehokkaita välineitä tiedon hankintaan ja jakamiseen. Tiedonjakamiseen keskittyvät palstat ovat täynnä asiantuntijoina esiintyviä henkilöitä, jotka vastaavat jopa täysin ventovieraiden ihmisten kysymyksiin. Artikkelissa käsitellään tutkimusta, jossa selvitettiin, miten erilaiset avausviestin ominaisuudet vaikuttavat keskustelun käyntiin lähtemiseen tietokoneharrastajien keskustelupalstalla (Salmela 2011). Aineisto kerättiin Suomen suurimpiin tietokoneharrastajien verkkoyhteisöihin kuuluvalla MuroBBS-keskustelupalstalla. Avausviesteistä tutkittiin niiden tavoitteita, pituutta, rakennetta, käytettyjä para- ja ekstralingvistisiä keinoja, viestien kielellistä tyyliä sekä huumorin käyttöä. Lopuksi verrattiin keskenään suosittuja eli keskustelua herättäneitä viestejä ja ilman vastauksia jääneitä viestejä. Tutkimus osoitti, että suositut avausviestit olivat keskimäärin pidempiä kuin vastauksetta jääneet avausviestit. Enemmän keskustelua saivat aikaan sellaiset avausviestit, joissa tarjottiin tietoa, kun taas erilaiset tietoa pyytävät viestit jäivät useammin ilman vastausta. Pelkät avunpyynnöt eivät johtaneet keskusteluun yhtä useasti kuin avausviestit, joissa aihetta käsiteltiin monipuolisemmin. Suosituissa viesteissä tavoitteena oli useammin keskustelun aikaansaaminen tai tiedon tarjoaminen muille eli ne tarjosivat lukijoille enemmän vastavuoroisuutta. Viestien tavoitteista, rakenteesta ja käytetyistä keinoista voitaisiin päätellä, että tietokoneharrastajien keskustelupalstalla on tärkeää myös yhteisöllisyys ja sosiaalisuus.

Johdanto

Internetin keskustelupalstat ovat paitsi julkisen keskustelun areenoita myös tehokkaita välineitä tiedon hankintaan ja jakamiseen. Osaa keskustelupalstoista voikin luonnehtia Hindsin ja Leetan mukailleen (2008: 2) tiedonjakamisyhteisöiksi, joissa käyttäjät voivat toisalta pyytää apua ja tietoa heitä askarruttavista asioista ja toisalta jakaa omaa asiantuntemustaan. Aina ei kuitenkaan avunpyyntö tuota vastauksia tai edes tiedon tarjoaminen herätä jatkokeskustelua. Tämä voi johtua hyvinkin erilaisista tekijöistä.

Tässä artikkelissa pohdimme tuloksia tutkimuksesta, jossa selvitettiin, millainen avausviesti saa aikaan keskustelua tietokoneharrastajien keskustelupalstalla (Salmela 2011). Tutkimusaineisto koottiin suomalaiselta tietokonealan harrastuksen ympärille rakentuneelta MuroBBS-keskustelupalstalla (<http://murobbs.plaza.fi/>). Se on osa Muropaketti-sivustoa, joka on yksi Suomen suurimmista tietotekniikka-aiheisista verkkosivustoista (TNS Gallup 2011). Mediatiedoissa kuvataan Muropakettia sellaiseksi nuorten aikuisten miesten aktiiviseksi ja kiinteäksi yhteisöksi, jonka jäsenet ovat kiinnostuneet tietotekniikasta, mutta he ovat kuitenkin tavallisia, mutta laatu-tietoisia kuluttajia. Käyttäjistä 95 % on keski-ikänsä 26-vuotiaita

miehiä (Yhtyneet kuvalehdet 2009a; b). Tietotekniikka-aiheisen keskustelupalstan valintaan vaikutti mm. se, että vaikka tietotekniikka-aiheisia keskusteluryhmiä on ollut olemassa verkkoyhteisöjen ja internetin historian alusta asti, tutkijoiden mielenkiintoa ovat herättäneet enemmän moniin muihin aihepiireihin, kuten muun muassa sairauksien vertaistukeen (esim. Heikkinen 2011), fanikulttuureihin (esim. Baym 2000; Nikunen 2005) tai seksuaalisuuteen (esim. Laukkanen 2007) liittyvät keskustelut.

Keskustelupalstalla tarkoitetaan palvelua, ”joka tarjoaa mahdollisuuden keskustella yhdestä tai useammasta aiheesta tietoverkossa” (Sanastokeskus TSK 2010: 28) ja jota käytetään tavallisesti verkkosivun kautta. Keskustelupalsta voi jakautua useampiin keskustelualueisiin eli osiin, joilla on jokin tietty aihe, johon kyseisellä alueella käytävän keskustelun tulisi liittyä. MuroBBS jakaantuu viiteen eri keskustelualueeseen, *Muropaketin Omat*, *Tietotekniikka*, *Keskustelualueet*, *Muropaketin kauppa: Myydään* ja *Muropaketin kauppa: Ostetaan / Vaihdetaan / Lahjoitetaan*. Nämä alueet jakaantuvat edelleen ala-alueisiin, joilla on omat aihepiirinsä (ks. Liite). Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa aineistoksi otettiin *Tietotekniikka-* ja *Keskustelualueet-*alueilta 2328 viestiketjua (*threads*) eli samaan aiheeseen liittyvien peräkkäisten viestien ryhmää. Viestiketju saa alkunsa siitä, kun joku aloittaa uuden aiheen esimerkiksi esittämällä kysymyksen tai määrittelemällä muuten keskustelun aiheen. Ketjut valittiin niin, että uusin viesti oli lähetetty 1.1.–31.1.2010 välisenä aikana. Viestiketjut olivat keräyshetkellä jo olleet keskustelupalstalla niin kauan, etteivät ne enää olleet ”aktiivisia” eli niihin ei ollut tullut enää uusia viestejä, vaan vastausviestien määrä oli jo vakiintunut.

Avausviestien piirteillä, kuten niiden pituudella ja muodolla näyttäisi aiemman tutkimuksen mukaan (esim. Joyce & Kraut 2006) olevan vaikutusta keskustelun käyntiin lähtemiselle ja jatkumiselle. Avausviestillä tarkoitetaan viestiketjun ensimmäistä viestiä, jonka jälkeen – yleensä sen alapuolella – ovat muiden keskustelijoiden kirjoittamat vastaukset. Vastaus voi olla suunnattu suoraan avausviestiin tai johonkin aiemmin lähettyyn vastausviestiin. Avausviestit määrittävät viestiketjun aiheen ja siten periaatteessa myös sen, mistä viestiketjussa puhutaan (ks. Haataja & Perttula 2004: 364), vaikkakin käytännössä keskustelu saattaa joskus ajautua uusille urille samankin ketjun sisällä. Toiseen vaiheeseen eli avausviestien piirteiden tarkasteluun rajattiin teknisiin aiheisiin liittyviltä keskustelualueilta 270 viestiä: 132 kpl vastauksetta jäänyttä avausviestiä ja 138 ”suosittua” eli yli 30 vastausta saanutta avausviestiä.

Viestiketjujen avausviestejä on tutkittu jonkin verran. Esimerkiksi Joyce ja Kraut (2006) pohtivat muun muassa sitä, vaikuttavatko avausviestien saamat vastaukset tai vastauksetta jääminen uusien tulokkaiden pysymiseen verkkoyhteisössä. Mor-

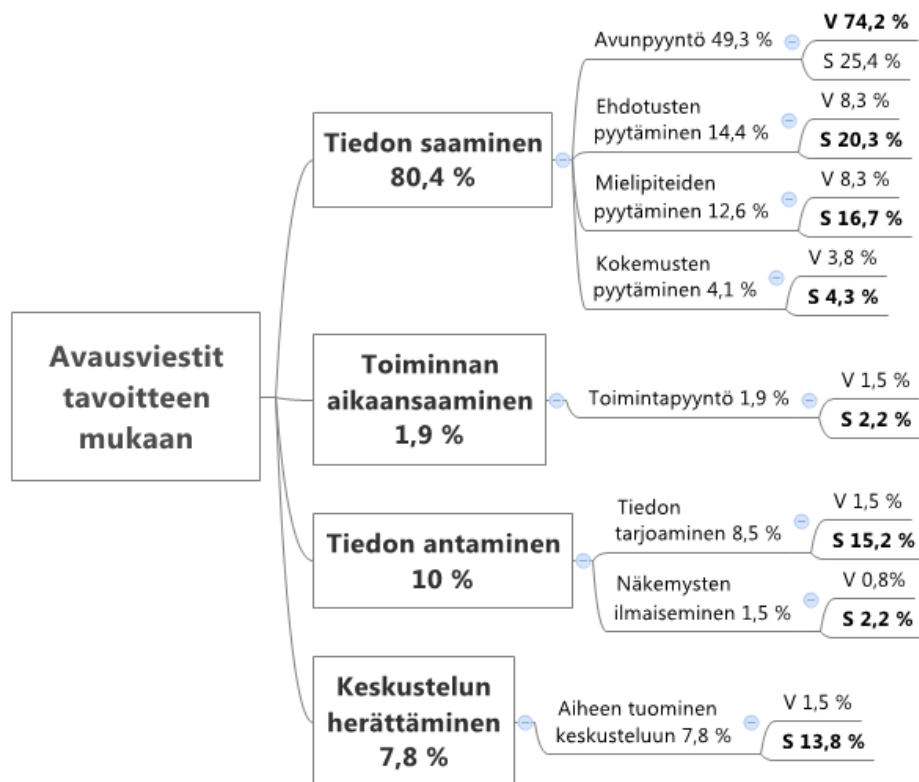
zy (2009) selvitti tutkimuksessaan puolestaan sitä, miten viestiketjujen saamat vastaukset jakautuvat keskustelupalstoilla. Morzy (2009: 74–75) olettaa viestiketjun suosion viittaavan aiheen kiinnostavuuteen, minkä vuoksi avausviestien saamien vastausten määrä oli tarkastelun kohteena hänen tutkimuksessaan. Joyce ja Kraut näkevät avausviestin tiettyjen piirteiden ja viestin saamien vastausten määrän ja laadun välillä selkeän yhteyden. Avausviesteillä on heidän mukaansa merkitystä myös uusien tulokkaiden ryhmään sitoutumisen kannalta, koska nämä kirjoittavat todennäköisemmin uudestaan saatuaan vastauksen ensimmäiseen viestiinsä. (Joyce & Kraut 2006: 735–739.) Tässä tutkimuksessa ei lähdetty kuitenkaan selvittämään yhteisöllisyyden osatekijöitä tai seuraamaan eri kirjoittajien edesottamuksia keskustelupalstoilla, vaan tarkasteltiin enemmänkin sitä, minkälaiset viestit saivat jatkokseen pitkät viestiketjut.

Avausviesteistä tarkasteltiin tutkimuksessa niiden *aihepiirin, tavoitteen, koostumuksen* ja niissä käytettyjen *ilmaisukeinojen* vaikutusta vastausten saamiseen ja keskustelun jatkumiseen. Keskityimme tässä artikkelissa kolmeen viimeiseen. Tutkituissa asioissa esiintyy suurta vaihtelua eri keskustelupalstojen välillä, sillä ne ovat kiinteästi yhteydessä palstan kulttuuriin. Varsinkin pitkään toimineilla keskustelupalstoilla vallitsee usein oma kulttuurinsa ja kielenkäyttötapaansa (ks. esim. Baym 1998; Crystal 2001: 147). Kaikkein konkreettisimmin palstan kulttuuri voi näkyä siinä, vastataanko avausviestiin vai ei – toisin sanoen hyväksytäänkö viesti osaksi palstan kulttuuria. Satunnaisen vierailijan viestit saatetaan yksinkertaisesti jättää huomiotta, kuten tutkimuskohteena olevalla Muro-BBS:lläkin näyttäisi joissain tapauksissa tapahtuvan.

Viesteissä taustalla vaikuttava kulttuuri näkyy siinä mitä sanotaan, miten sanotaan ja mitä jätetään sanomatta, jolloin keskeiseksi nousevat erilaiset para- ja ekstralingvistiset keinot sekä viestin kielellinen tyyli. Koska keskustelut liittyvät tietotekniikkaan, voidaan viestintä luokitella erikoisalaviestinnäksi, sillä siihen sisältyy myös harrastealojen viestintä. Keskustelijoita yhdistää tällöin yhteinen tiedonintressi, myös yhteinen erikoiskieli termistöineen ja alan slangitermeineen (ks. esim. Crystal 2001: 147). Sanallisten ilmausten lisäksi palstan kulttuuri välittyy myös kielenulkoisten viestintäkeinojen, kuten tekstin asettelun ja kuvien käytön avulla. Tarkastelemme seuraavassa sitä, miten avausviestin tavoite, rakenne ja viestissä käytetyt ilmaisukeinot vaikuttavat avausviestin saamien vastausten määrään tietokoneharrastajien keskustelupalstalla (ks. myös Salmela 2011).

Avausviestin tavoite

Tutkittavaksi otetut suositut ja vastaamattomat viestit jakautuivat kokonaistavoitteeltaan neljään pääluokkaan ja yhteensä kahdeksaan alaluokkaan (kuvio 1) eli sellaisiin, joiden tavoitteena oli tiedon saaminen (avun, ehdotusten, mielipiteiden tai kokemusten pyytäminen), toiminnan aikaansaaminen (toimintapyyntö), tiedon antaminen (tiedon tarjoaminen tai näkemysten ilmaiseminen) ja keskustelun herättäminen (aiheen tuominen keskusteluun). Jako tehtiin osittain aineistolähtöisesti ja osittain siinä sovellettiin koskemaan koko viestiä Herringin (1996: 86) tekemää, viestin rakenneosien (*macrosegment*) tavoitteiden luokittelua (tiedon pyytäminen, näkemysten ilmaiseminen ja tiedon tarjoaminen).

Kuvio 1. Avausviestien jakautuminen pääasiallisen tavoitteensa mukaan.

Kuvioon 1 on jokaisesta tavoitteesta merkitty sen prosentuaalinen osuus koko aineistosta (N=270) pää- ja alaluokittain sekä eri alaluokkien osuus vastaamattomista (V; N=132) ja suosituista (S; N=138) avausviesteistä. Tiedon saaminen jostain asiasta tai tuotteesta oli koko aineistossa yleisimmin esiintyvä tavoite (80,4 %). Vastauksetta jääneistä viesteistä peräti 94,7 %:ssa oli tavoitteena tiedon saaminen, kun taas suosituista viesteistä 66,7 %:ssa.

Avunpyynnöiksi luokiteltiin viestit, joissa pyritään saamaan muilta käyttäjiltä apua tai neuvoja jonkin ongelman ratkaisemiseksi. Ratkaisu perustuu enemmänkin objektiivisiin ja teknisiin tosiasioihin, jolloin kysymykseen voi olla vain yksi ainoa oikea vastaus. Esimerkin 1 viesti on tyypillinen avunpyyntö.

- (1) eli mulla emolevynä Asus striker 2 formula. asensin siihen uuden kiintolevyn ja siihen uuden käyttöksen. sitten heitin vanhan kovon kiinni ja LCD POSTER sa-noo auto cfg ja ei mene republic of gamers näytöstä eteenpäin eikä biossiin. mis-sä vika??¹

Viestissä kuvataan ongelma, jota kirjoittaja ei osaa ratkaista ja johon hän siksi pyytää apua muilta palstan käyttäjiltä. Avunpyyntö oli aineistossa yleisin viestityyppi (49,3 %). Vastauksetta jääneistä avausviesteistä niitä oli jopa kolme neljäsosaa viesteistä. Suuri osa vastauksetta jääneistä viesteistä oli *Ongelmat*-alueella, jossa avausviesti on tyypillisesti avunpyyntö jo alueen tarkoituksenkin mukaan. Myös muilla keskustelualueilla avunpyyntö oli yleinen. Suosituista avausviesteistä avunpyyntöjä oli noin neljäsosa.

Ehdotusten pyytäminen oli koko aineiston toiseksi yleisin viestityyppi (14,4 %). Suosituissa avausviesteissä viestityypin osuus oli yli kaksinkertainen (20,3 %) vastaamatta jääneisiin viesteihin verrattuna (8,3 %). Avausviestin tavoitteena on kerätä monia erilaisia ehdotuksia esimerkiksi jonkin tuotteen ostopäätöksen avuksi tai mahdollisesti myös perusteluita tai käyttökokemuksia näiden ehdotusten tueksi, kuten esimerkissä 2.

- (2) Hakusessa olisi siis hyvä HTPC emolevy ja siihen joku hyvä prosessori.... ko-kemuksia / ehdotuksia otetaan vastaan... Tälläistä olisin ajatellut:
ASUS M4A785G HTPC emolevy ja kaveriksi AMD ATHLON II X4 605E

Paitsi suoranaista apua jonkin ongelman ratkaisemiseksi palstalla pyydettiin usein myös muiden **mielipiteitä** johonkin asiaan, esimerkiksi onko kirjoittajan ehdot-tama ratkaisu hyvä tai kumpi kahdesta tuotteesta on parempi (esimerkki 3).

- (3) Laitoin tilaukseen kys. kotelon.
Mitäts mieltä raati on, teinkö heikon valinnan (=) Kohtuu hiljasta mutta kuitenkin siistin näköistä kokoonpanoa ajattelin rakentaa, ja koska breeze on aika heikko ilmankierrotaan niin valitsin sitten tämän. Virtalähde on vielä miettimäti.
<http://www.nexustek.nl/NXS-nexusclod...tionsystem.htm>

Haettu vastaus perustuu vastaajien subjektiiviseen mielipiteeseen tai mieltymyk-siin eikä niinkään välttämättä teknisiin faktoihin. Kysymykseen ei tavallisesti ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa vastausta. Mielipiteiden pyytäminen oli aineiston

---

¹ Alleiviivaukset esimerkeissä ovat artikkelin kirjoittajien omia.

kolmanneksi yleisin viestityyppi (12,6 %). Suosituissa viesteissä se oli kaksi kertaa yleisempi viestityyppi (16,7 %) kuin vastaamatta jääneissä viesteissä (8,3 %).

Kokemusten pyytäminen -alaluokan viesteissä pyydettiin lukijoilta omakohtaisia kokemuksia jostain tietystä kirjoittajan määrittelemästä tuotteesta tai palvelusta, kuten esimerkissä 4.

- (4) Tässä olisi tarkoitus alkaa luuria vaihtamaan kun tuntuu entinen kommunisti alkavan hyytymään. Valintavaaka näyttäisi kallistuvan Motorola Milestoneen ja k.o. liikkeessä löytyisi ihan sopuhintaan (399,- operaattoribrändattu mutta lukoton).
Onko Muroilla miten kokemusta liikkeestä, toimituksista, takuun toimivuudesta etc ?

Erona edelliseen on se, että kirjoittaja on jo valinnut jonkin tietyn tuotteen tai palvelun, josta hän haluaa lisätietoa, eikä enää pyydä ehdotuksia tuotteesta tai palvelusta. Kokemusten pyytämistä esiintyi kutakuinkin saman verran molemmissa viestiryhmissä: 3,8 %:ssa vastaamattomista avausviesteistä ja 4,3 %:ssa suosituista avausviesteistä.

Toiminnan aikaansaamiseen tähtäävissä avausviesteissä (1,9 %) menttiin edellisiä tapauksia pidemmälle ja vedottiin lukijoihin jonkin sellaisen toiminnan aikaansaamiseksi, joka tapahtuu palstan ulkopuolella. Näin viestiin vastaaminen vaati enemmän kuin vain muiden palstalaisten kokemuksia tai mielipidettä tiedustelevat viestit. Esimerkissä 5 kirjoittaja esittää pyynnön, että joku tekisi vertailun minikannettavien ja matkapuhelinten kuuluvuuden välillä.

- (5) Olen miettinyt, että minkälainen kuuluvuus näillä miniläppäreiden sisäisillä 3g motukoilla on verrattuna esim johonkin perus Nokiaan. Onko läppäriin sisäisellä 3g:llä palkit, joista näkee kuuluvuuden? Jos on, voisiko joku verrata niitä puhelimen vastaaviin. Mielellään vielä jossain, missä 3g:n kuuluvuus ei ole aina aivan paras mahdollinen.

Toimintapyynnöt olivat verraten harvinaisia molemmissa ryhmissä, sillä niitä oli vastaamatta jääneistä avausviesteistä 1,5 % ja suosituista viesteistä 2,2 %.

Kolmannen pääluokan muodostivat **tiedon antamiseen** (10 %) liittyvät avausviestit, jotka voitiin jakaa edelleen tiedon tarjoamiseen ja näkemysten ilmaisemiseen. Näissä pääasiallisena funktiona oli tiedon antaminen ilman, että haettaisiin vastausta johonkin määrättyyn ongelmaan kuten edellisissä. **Tietoa tarjoavissa** viesteissä (8,5 %) saatettiin tarjota esimerkiksi käyttökokemuksia tai testituloksia jostain tuotteesta. Esimerkissä 6 annetaan tietoa tuotteeseen saatavasta ohjelmiston päivityksestä.

- (6) Vinkkinä kaikille Panan LX3 pokkarin omistajille, että jos laite on jo jonkin ikäinen, niin kannattaa päivittää sen firmware. Uusin ohjelmisto on 2.1 versioita ja se korjaa joitakin vikoja ja tuo jokusen uuden ominaisuuden. Versioon

1.3 nähdessä ehkä suurin parannus on nopeutunut tarkennus ja parannettu valko-tasapainon automaattinen määrittäminen.

Ohjelmiston voi imuroida täältä (sieltä löytyy myös seikaperäiset asennusohjeet, ei ole vaikeata): DMC-LX3 Firmware update service | Digital Camera | Digital AV | Consumer Products | Support | Panasonic Global

Viestityyppi oli huomattavasti yleisempi suosituissa avausviesteissä (15,2 %) kuin vastauksetta jääneissä (1,5 %).

Näkemyksiä ilmaisevat viestit (1,5 %) ovat edellisiä subjektiivisempia, koska niissä kirjoittaja ilmaisee henkilökohtaisen näkemyksensä tai mielipiteensä jois-tain asiasta, esimerkiksi jonkin tuotteen tai ohjelman hyvyydestä tai huonoudesta, kuten esimerkissä 7. Niissäkään – ainakaan pintatasolla – ei pyydetä vastaanotta-jilta mitään vastineeksi tarjotusta informaatiosta.

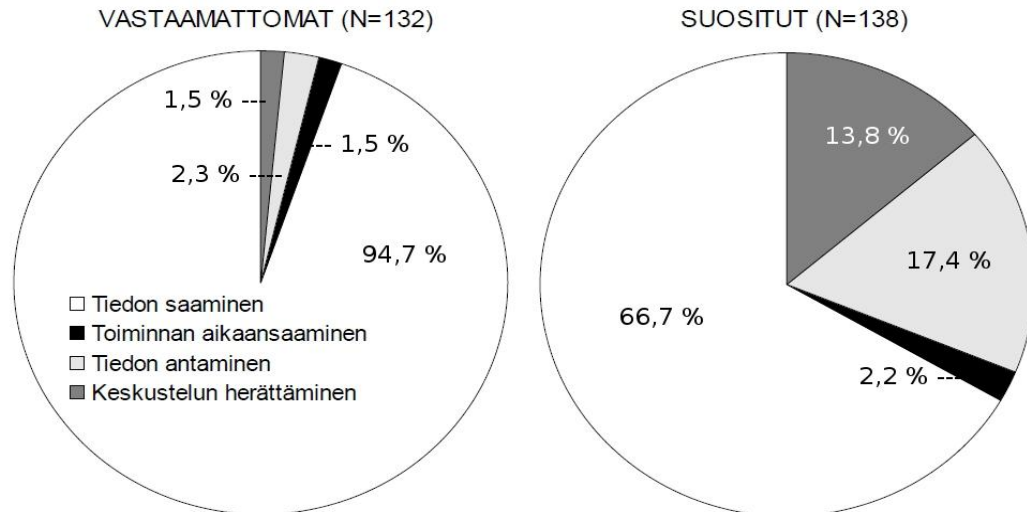
- (7) Surffailin taas minitietokoneella pitkin nettiä ja firefox 3.5 alkoi tuntua raskaal-ta. Olen kokeillut aikajoin google chromea, mutta se on edelleenkin aika huono (samoin Iron browser).
SRWare Iron - The Browser of the Future
Kunhan adblock saadaan kunnolliseksi Iron browserissa uskoisin että tuosta tu-lee varteenotettava vaihtoehto firefoxille.

Näkemyksien ilmaiseminen oli aineistossa harvinaisin viestityyppi kattaen 0,8 % vastauksetta jääneistä avausviesteistä ja 2,2 % suosituista avausviesteistä.

Neljäs pääluokka eli **keskustelun herättäminen** (7,8 %) eroaa hieman edellisestä avausviestityypistä, sillä tässä tapauksessa kirjoittaja haluaa pelkästään saada ai-kaan keskustelua tietystä aiheesta määrittelemättä keskustelulle kuitenkin muuta tarkempaa tavoitetta tai tarkoitusta. Esimerkissä 8 viestin kirjoittaja ei esitä mi-tään kysymystä aiheesta vaan ainoastaan määrittelee viestiketjun aiheen ja perus-telee avausviestin kirjoittamista sillä, ettei aiheesta ollut olemassa aiempaa viesti-ketjua.

- (8) Elikkä huomasiin ettei ollut vielä 8800gtx/gts:tä aloitettu mitään threadia joten tässä se nyt on. Eli itse pistin jo ”ennakko”tilaukseen bdogista 8800gtx:n hintaa huikeat 649e mutta hällä väliä... Tänne vaan kaikki ennakkotieto mitä vastaan tulee ym ym :)

Vastauksetta jääneistä avausviesteistä 1,5 % ja 13,8 % suosituista avausviesteistä oli tällaisia keskustelua herättäviä viestejä, joilla pyrittiin tuomaan jokin aihe kes-kusteluun. Kuviossa 2 on esitetty avausviestien jakautuminen tavoitteen mukaan.

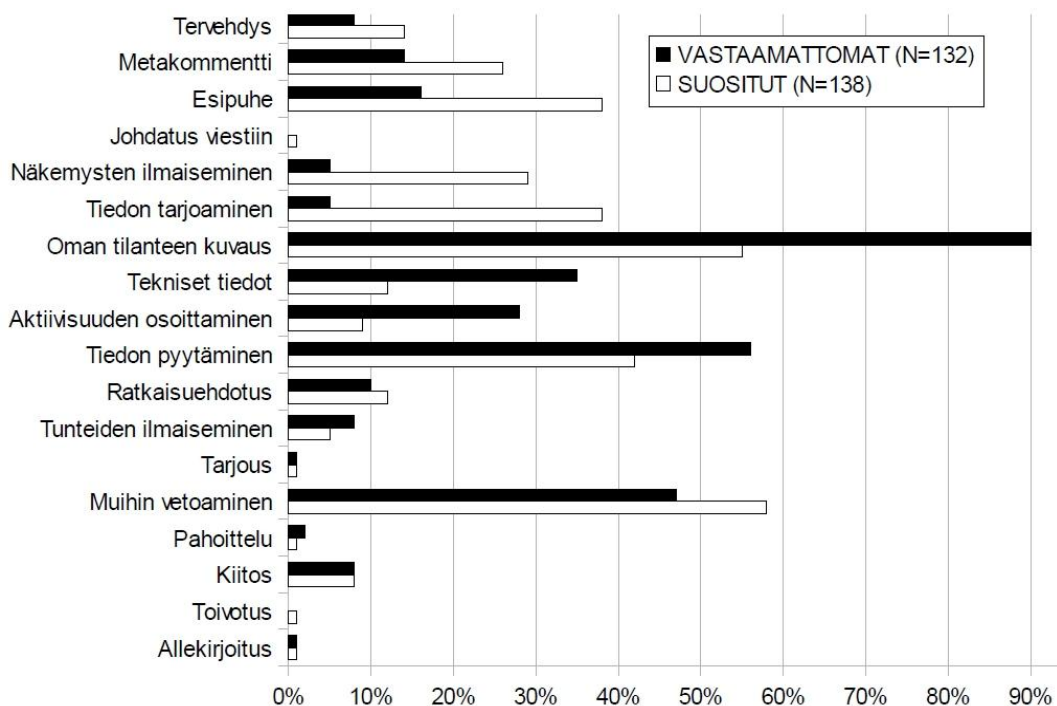

Kuvio 2. Avausviestien tavoitteet.

Yhteenvedona avausviestien pääasiallisen tavoitteen vaikutuksesta vastausten saamiseen voidaan todeta, että vastauksetta jääneissä avausviesteissä tavoitteena näytti pääsääntöisesti olevan tiedon saaminen muilta käyttäjiltä (94,7 %), kun taas suosittuja viestejä kuului selkeämmin useampaan luokkaan, vaikkakin myös niissä tiedon saaminen muodosti suurimman ryhmän (66,7 %). Suosituissa viesteissä tavoitteena oli useammin keskustelun herättäminen tai tiedon tarjoaminen muille kuin ilman vastausta jääneissä avausviesteissä.

Viestin rakenneosat

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös viestin rakenneosien mahdollista yhteyttä keskustelun käyntiin lähtemiseen. Viesteistä erotettiin rakenneosia eli merkityksellään itsenäisiä osia (esim. tervehdys). Näihin alustava luokitus saatiin jo edellä mainitusta Herringin (1996) esittämästä jaottelusta, jota täydennettiin tarkasteltavana olevan palstan normien (MuroBBS 2009a; b) ja aineistosta nousseiden havaintojen pohjalta. Sukupuolten välisiä eroja keskusteluryhmissä koskeneessa tutkimuksessaan Herring (1996: 86) erotti viesteistä seuraavat makrosegmentit: aloituskonventio, johdanto, vartalo, lopetus ja lopetuskonventio. Tietotekniikka-aiheisten keskustelujen makrosegmenteiksi muodostuivat kuviossa 3 esitetyt rakenneosat. Makrosegmentit eivät välttämättä esiintyneet kuviossa esitetyssä järjestyksessä, mutta kuvio pyrkii luomaan tyypillisen kronologisen järjestyksen niille.

Kuvio 3. Avausviesteissä esiintyvät makrosegmentit.

Suosituissa avausviesteissä esiintyi hieman enemmän **tervehdyksiä** (14 %) kuin vastauksetta jääneissä viesteissä (8 %). **Metakommentissa** kommentoidaan jollakin tavalla viestiä itseään ja ilmaus on kytköksissä kielenkäytön kontekstiin eli keskustelupalstaan. Aineistoon kuuluvissa viesteissä metakommentin tarkoituksena on usein perustella avausviestin kirjoittamisen tarvetta. Metakommentteja oli käytetty suosituissa avausviesteissä enemmän (26 %) kuin vastauksetta jääneissä viesteissä (14 %). **Esipuhe** tarjoaa taustatietoa viestin sisällöstä. Se ei ole välttämätön osa viestiä, sillä sen puuttuminen ei estä esimerkiksi ongelman ratkaisemista. Esimerkissä 9 kirjoittaja kertoo elämäntilanteestaan, joka ei sinänsä ole ongelman ratkaisemisen kannalta tarpeellista tietoa.

(9) reservi koittaa ja taas olis aikaa pelailla taas. [...]

Suosituissa avausviesteissä käytettiin enemmän esipuheita (38 %) kuin vastauksetta jääneissä viesteissä (16 %). **Johdatus viestiin** esittelee tulevaa viestiä esimerkiksi lyhyellä tiivistelmällä sen sisällöstä. Se oli harvinainen rakenneosana, sillä sitä esiintyi ainoastaan kahdessa suosituissa viestissä (1 %). **Näkemyksen ilmaisemista** esiintyi viestin osana selvästi enemmän suosituissa viesteissä (29 %) kuin vastauksetta jääneissä viesteissä (5 %). Myös **tiedon tarjoaminen** viestin rakenneosana oli huomattavasti yleisempää suosituissa viesteissä (38 %) kuin vastauksetta jääneissä viesteissä (5 %). Vastauksetta jääneissä viesteissä sen sijaan kuvattiin selvästi useammin **omaa tilannetta** (90 %) kuin suosituissa viesteissä (55 %).

Oman tilanteen kuvaus oli myös koko aineistossa kaikkein yleisin makrosegmentti. Oman tilanteen kuvauksessa kirjoittaja antaa lukijoille sellaista tietoa, jota tarvitaan viestissä olevan asian ratkaisemiseen. **Teknisissä tiedoissa** kuvataan avausviestissä mainittuun asiantilaan liittyvä laitteisto ja ohjelmisto (esimerkki 10).

- (10) [...] Speksit:
ASUS P3B-F Slot-1
P2 333MHz
4x256MB PC133
Gainward GF FX5900XT@5950Ultra & nvsilencer 3
80GB pata+2x500GB sata
Windows 2000 SP4

Tekniset tiedot löytyivät 35 %:sta vastaamatta jääneistä viesteistä ja 12 %:sta suosituista viesteistä. **Aktiivisuuden osoittaminen** tarkoittaa kuvausta siitä, mitä kirjoittaja on ennen avun pyytämistä itse tehnyt ongelman selvittämiseksi, kuten kokeillut erilaisia ratkaisuja (esimerkki 11) tai etsinyt tietoa muista lähteistä (12).

- (11) [...] nämä on jo tehty:
kokeiltu manuaalisesti määrittää verkko: dna, elisa, sonera.. mikään ei toimi.
[...] vaihdettu alkuperäinen ELISA DP product code takaisin. kokeiltu ELISA S product codea.. aina vaan sama ongelma. [...]

- (12) [...] Muron haku ja pikainen googletus ei löytänyt kohtalotovereita. [...]

Aktiivisuuden osoittaminen oli selvästi yleisempi rakenneosasta vastauksetta jääneissä avausviesteissä (28 %) kuin suosituissa avausviesteissä (9 %). **Tiedon pyytämisen** rakenneosana esiintyi 56 %:ssa vastauksetta jääneistä ja 42 %:ssa suosituista avausviesteistä. **Ratkaisuehdotus** oli 10 %:ssa vastaamattomista ja 12 %:ssa suosituista avausviesteistä, joten ryhmien välinen ero ei ollut kovin merkittävä. Avausviesteissä ratkaisuehdotus kohdistui tyypillisesti kirjoittajan itse viestissä esiin tuomaan ongelmaan. Tarkoituksena saattoi olla halu saada muilta mielipiteitä ratkaisuehdotuksen toimivuudesta tai mahdollisesti ainoastaan pyrkimys osoittaa omaa aktiivisuutta ja sitä, että oli tehnyt itsekin ajatustyötä ongelman ratkaisemiseksi. **Tunteiden ilmaiseminen** avausviestissä oli melko harvinaista. Vastaamattomien avausviestien (8 %) ja suosittujen avausviestien (5 %) välinen ero ei ollut myöskään kovin suuri. Tunteenilmaisujen puuttumista viesteistä selittävät osaltaan MuroBBS:n kirjoitusohjeet (MuroBBS 2009b), joissa kehoitetaan välttämään viestin kirjoittamista vihaisena, hysteerisenä tai turhautuneena, sillä tämä johtaa helposti sekavaan ja monitulkintaiseen tekstiin.

Myös **tarjous** oli aineistossa harvinainen rakenneosasta: se esiintyi ainoastaan 1 %:ssa molempien ryhmien viesteistä. **Muihin vetoamista** esiintyi palstan tarkoituksen huomioon ottaen odotetusti. Se oli hieman yleisempää suosituissa (58 %) kuin vastauksetta jääneissä (47 %) avausviesteissä. Vetoamus muihin toi-

mi avausviestien kohdalla yleensä vetoomuksena nimenomaan vastausten saamiseksi, kuten kävi ilmi edellä koko viestien tavoitteita luokiteltaessa. Viesteissä vedottiin esimerkiksi asian kiireellisyyteen (esim. 13) tai lukijoiden asiantuntijuuteen (esim. 14).

(13) [...] Viikonloppuna pitäisi saada tilaukseen, joten apu olisi tarpeen.. [...]

(14) Nyt tarvittaisiin neroilta neuvoja! [...]

Pahoittelu oli aineistossa harvinainen rakenneosia: se esiintyi vain 2 %:ssa vastauksista jääneistä ja 1 %:ssa suosituista ja avausviesteistä. Pahoittelu kohdistuu avausviesteissä tyypillisesti omaan liian vähäiseen kokemukseen tai tietämykseen käsiteltävästä aiheesta (esim. 15, 16).

(15) Ensimmäinen postaus tälle foorumille, joten toivottavasti ei ole väärällä alueella tai kysymys muuten vaan itsestäänselvyys... [...]

(16) [...] Anteeksi tietämättömyyteni näissä asioissa ja ehkä hieman huonosti selitetyistä ongelmasta [hymy]

Kohteliaisuuksista tyypillisimpiä avausviesteissä olivat etukäteen kiittämiset. **Kiitos** esiintyi 8 %:ssa sekä vastauksista jääneistä että suosituista avausviesteistä. **Toivotus** esiintyi ainoastaan yhdessä viestissä, joka kuului suosittuihin avausviesteihin. **Allekirjoitusta** oli käytetty vain 1 %:ssa sekä vastauksista jääneistä että suosituista avausviesteistä. Harvinaisuutta selittää se, että tutkitulla palstalla viestien perään tulee tavallisesti automaattinen allekirjoitus, jolloin erillisen allekirjoituksen kirjoittaminen viestiin ei välttämättä ole tarpeellista.

Vastauksista jääneissä viesteissä *avunpyyntö* oli useimmin esiintyvä viestityyppi (74,2 %). Tämä selittää sitä, että oman tilanteen kuvaus, tekniset tiedot, aktiivisuuden osoittaminen sekä tiedon pyytäminen olivat yleisiä rakenneosia. Avunpyynnöissä toistui usein sama kaava: kuvataan ongelmatilanne sekä ongelmaan liittyvät tekniset tiedot, kerrotaan omista yrityksistä ratkaista ongelma sekä pyydetään tietoa tai vedotaan lukijoihin. Pelkkä tiedon pyytäminen oli jonkin verran yleisempi vastauksista jääneissä viesteissä, kun taas muihin vetoamista käytettiin enemmän suosituissa viesteissä.

Suosittu avausviestit olivat rakenteeltaan hieman monipuolisempia (keskim. 3,54 rakenneosaa) kuin vastauksista jääneet (keskim. 3,33). Rakenneosien runsaampi määrä korreloi myös sen kanssa, että suositut avausviestit olivat keskimäärin pidempiä kuin vastauksista jääneet avausviestit. Herringin (1996: 90) tutkimassa aineistossa suurin osa viesteistä sisälsi ainoastaan kaksi tai kolme erilaista makrosegmenttiä 17 luokitellusta tyypistä ja harva viesti sisälsi enemmän kuin neljä erilaista makrosegmenttiä. Herringin aineisto oli kerätty sähköpostilistoilta, joilla

viestit ehkä ovat keskimäärin lyhempiä ja rakenteeltaan yksinkertaisempia kuin keskustelupalstoilla. Lisäksi vaikutusta saattaa olla palstan aihepiirillä sekä myös sillä, että tutkimuksissa käytetyt makrosegmentit poikkesivat luokituksestaan hieman toisistaan.

Avausviestin pituudella on aiemmassa tutkimuksessa havaittu olevan sellainen vaikutus, että pitkä viesti saa todennäköisemmin vastauksia kuin lyhyt viesti (Joyce & Kraut 2006: 735), mikä näytti pitävän suurelta osin paikkansa myös tässä tutkimuksessa. Suositut avausviestit eli ne, jotka olivat saaneet yli 30 vastausta, olivat sanojen ja merkkien lukumäärässä mitattuna keskimäärin huomattavasti pidempiä kuin vastauksetta jääneet avausviestit. Suositut avausviestit olivat keskimäärin 200 sanaa ja vastauksetta jääneet 80 sanaa pitkiä. Poikkeuksena olivat *Näytönohjaimet*, *Massamuistit*, *Ongelmat*, *Jäähdytys* sekä *Hifi ja kotiteatterit* -alueet, joilla vastauksetta jääneet avausviestit olivat pidempiä kuin suositut avausviestit.

Käytettyjen ilmaisukeinojen vaikutus

Seuraavaksi selvitettiin, vaikuttaako verkkokeskustelussa vastausten saamiseen se, millaista kielellistä tyyliä tai millaisia kielenulkoisia eli para- ja ekstralingvistisiä keinoja avausviesteissä käytetään. Näiden keinojen avulla voidaan osoittaa välittömyyttä avausviesteissä. Kielellistä välittömyyttä voidaan osoittaa esimerkiksi käyttämällä arkisia ilmauksia, slangisanoja, tervehdyksiä ja välimerkkejä (ks. esim. O’Sullivan, Hunt & Lippert 2004: 477). Kielenulkoista välittömyyttä puolestaan voidaan osoittaa tietokonevälitteisesti esimerkiksi käyttämällä kuvia, värejä ja piirroksia sekä muotoilemalla tekstiä erilaisilla fonteilla, lihavoimalla ja muuttamalla tekstin kokoa ja väriä (ks. esim. O’Sullivan ym. 2004: 477).

Viesteissä esiintyvä kielellinen tyyli näytti jakautuvan karkeasti kolmeen luokkaan, joista ääripäissä olivat toisaalta kieliopillisesti ja sanavalinnoiltaan moitteeton kirjakieli (esim. 17) ja toisaalta kirjoitettu puhekieli (ns. ”chattikieli”) (esim. 18). Niiden väliin jäi kielenkäyttömuoto, jossa noudatetaan kielioppisääntöjä ainakin pääpiirteissään, mutta sanavalinnat voivat poiketa asiatekstin kielestä sisältäen ”nettislangia” tai tietyn erikoisalan slangia (esim. 19). Aiemmassa tutkimuksessa (esim. Crystal 2001) ei näyttäisi tälle verkkokeskustelun kielimuodolle olevan omaa termiään, joten käytämme siitä tässä nimitystä ”verkkokeskustelukieli” erotukseksi puhekielen slangiin verrattavasta chattikielestä.

- (17) Hei! Olen harkinnut näytön vaihtamista pienempään tai sitten parempaan paneeliin, jotka ovat aika hintavia. Olen tyytyväinen näyttöni kuvanlaadun kannalta, mutta näyttö alkaa noin tunnin käytön jälkeen rasittamaan silmiä. Hankin näytön alunperin pokerinpeluun vuoksi, jotta pöytiä mahtuu riittävästi. [...]

- (18) Eli mul on acerin 5920g läppäri jossa on xp asennettuna. En nyt oo varma et liit-
tyykö mitenkää ongelmaan mut otin siitä eile antivirus ohjelman pois käytöstä
(koska hidasti liian paljon konetta). Ja siit seuraavan päivänä kone oli iha jumis-
sa. Kun käynnistää koneen nii tulee se perus windows logo jonka jälkee tulee
blue screeni (kuva 1), jossa lukee teksti [...] tän jälkee kone vaa käynnistyy uu-
destaa. [...]
- (19) Pingatessa esimerkiksi google.comia koneelta joka on DHCP:n takana, kone re-
solvaa kyllä kohteen IP-osoitteen, mutta ping requesti timeouttaa. [...] Käytössä
on Telewellin TW-501 v3 johon flashasin uusimmat firmwaret. Vaihtoehtoisena
purkkina on D-Linkin G604T, ja sama ongelma molemmissa, joten saattaa olla
asetuksista kiinni. [...]

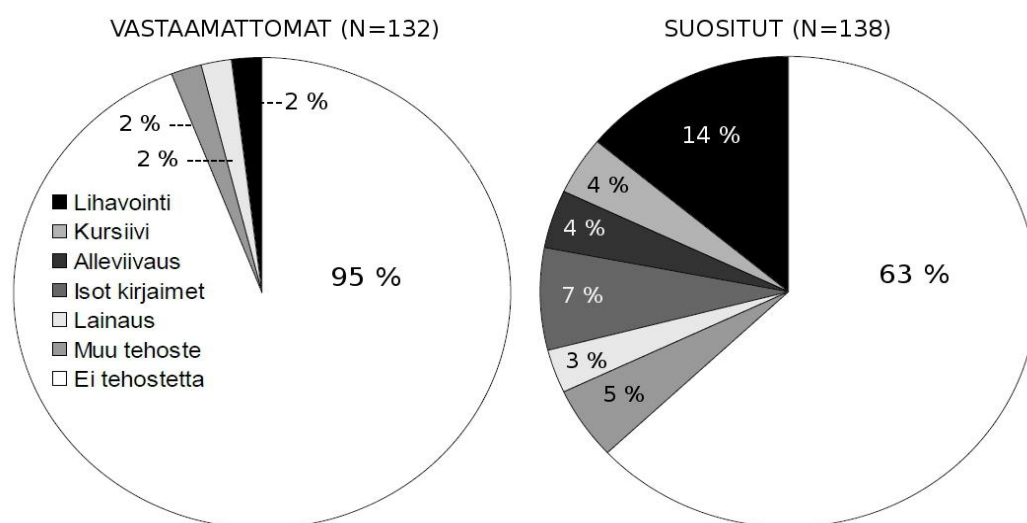
Suosituissa viesteissä painotus oli enemmän verkkokeskustelukielisissä (47,8 %) ja kirjakielisissä (15,2 %) yhteensä kuin selkeästi puhekielisissä (37 %). Vastaa-
mattomissa viesteissä puhekieliset menivät jo yksinään yli puolen (63 %). Kirja-
kielisiä vastaamattomissa viesteissä oli 9,8 % ja verkkokeskustelukielellä kirjoi-
tettuja viestejä 26,5 %. Viestin puhekielisyys vaikuttaisi siten jossain määrin vä-
hentävän viestin mahdollisuuksia vastausten saamiseen.

Puhutussa kielessä **paralingvistiset** keinot liittyvät äänenkäyttöön, jolloin ääni
tahattomasti tai tarkoituksella viestii puhujan tunne-, terveyden- ja muista tiloista
(Savolainen 2001). Kirjoitetussa verkkoviestinnässä näihin voidaan lukea **teksti-
tehosteet**, jotka toimivat ikään kuin tekstin prosodiana. Tekstitehosteita oli aineis-
tossa yleisesti ottaen käytetty melko maltillisesti, pääsääntöisesti jonkin asian
korostamiseen lihavoinnilla (esim. 20), isoilla kirjaimilla (esim. 21), tai alleviiva-
uksilla.

- (20) [...] **Miten nopeaa yhteyttä suosittelette?** Käyttö on verkossa surffaamista ja
laskujen makselua. Vaihtoehdot hitaimmasta alkaen 512, 1, 2... [...]
- (21) Tietäisikö joku HYVIÄ kuuloke vahvistimen piirustuksia. Olisi lopputyönä
amiksessa tarkoitus tehdä kuulokevahvistin, tarvisin hyvän vahvistimen piirus-
tukset. [...]

Aineistossa esiintyneet tekstitehosteet sekä niiden esiintymismäärät on koottu
kuvioon 3. Tekstitehosteiden käytössä ilmeni selkeä ero vastauksetta jääneiden ja
suositettujen avausviestien välillä. Vastauksetta jääneistä avausviesteistä vain
5,3 %:ssa oli käytetty tekstitehosteita, kun taas suosituissa avausviesteissä niitä oli
käytetty 37,7 %:ssa viesteistä. Vastauksetta jääneissä avausviesteissä ei ollut käy-
tetty lainkaan kursiiivia, alleviivausta eikä isoja kirjaimia tehosteena, kun taas suo-
situista avausviesteistä 4 %:ssa oli käytetty kursiiivia, 4 %:ssa alleviivausta ja
7 %:ssa isoja kirjaimia. Myös lihavointia oli käytetty suosituissa viesteissä huo-
mattavasti runsaammin (14 %) kuin vastauksetta jääneissä viesteissä (2 %). Suo-
situissa viesteissä tehosteiden käyttö oli siten runsaampaa ja monipuolisempaa
kuin vastauksetta jääneissä viesteissä.

Kuvio 4. Tekstitehosteiden esiintyminen avausviesteissä.

Ekstralingvistiset keinot liittyvät kielenulkoiseen viestintään, jota voisi kutsua ”kehonkieleksi”. Siihen kuuluvat etenkin ilmeet, eleet, katseet ja asennot. (Savolainen 2001.) Tällaisia verkkoviestinnässä perinteisesti ovat hymiöt. MuroBBS-keskustelupalstalla käytetään sekä perinteisiä, ASCII-merkeistä muodostuvia tekstipohjaisia **hymiöitä**, esim. :-), että valmiita graafisia hymiöitä, jotka ovat pääasiassa kasvoniilmeitä esittäviä pieniä kuvia. Niitä voidaan lisätä viestiin palstalla olevan kirjoitustyökalun avulla. Toisin kuin perinteiset hymiöt, ne ovat katselusuunnassa oikein päin. Osa hymiöistä on lisäksi animoitu eli ne liikkuvat.

Koko aineiston viesteistä vain noin neljäsosassa oli käytetty hymiöitä. Suosituista viesteistä useammassa (31 %) oli käytetty hymiöitä kuin vastaamattomista viesteistä (23 %). Suosituissa avausviesteissä oli useammin käytetty kahta tai useampaa hymiötä samassa viestissä (yhteensä 12 %) kuin vastauksetta jääneissä avausviesteissä (4 %). Yksittäisen hymiön käyttö viestissä sen sijaan oli suunnilleen yhtä yleistä. Näyttäisi siis siltä, että usean hymiön käyttäminen samassa viestissä lisää vastausten saamisen todennäköisyyttä.

Kuvia aineistossa käytettiin pääsääntöisesti aiheen havainnollistamisen apuna, ei niinkään esteettisiin tarkoituksiin tai esimerkiksi huumorin välittämiseen. Poikkeuksena ovat jotkut *Pelit ja konsolit* -alueen avausviesteistä, joissa on esitelty jokin peli ikään kuin ”alustuksena” aiheen tuomiseksi keskusteluun. Niissä käytetyt kuvat eivät välttämättä tarjoa informaatiota tai ole aiheen ymmärtämisen kannalta olennaisia. Kuvien käyttö aineistossa oli kohtalaisen harvinaista: suurimmassa osassa aineiston viesteistä (89,3 %) ei ollut kuvia. Kuvia oli käytetty enemmän suosituissa (17 %) kuin vastauksetta jääneissä viesteissä (4 %). Yhdessäkään vas-

tauksetta jääneessä avausviestissä ei ollut yli kahta kuvaa, kun taas suosituissa viesteissä 6 %:ssa oli kuvia kolme tai enemmän.

Linkkejä oli käytetty yhteensä 27 %:ssa aineiston viesteistä. Molemmissa ryhmissä oli yhtä paljon sellaisia viestejä, joissa oli käytetty yhtä tai kahta linkkiä, mutta yli kolme linkkiä sisältäviä viestejä oli suosituissa viesteissä selvästi enemmän (12 %) kuin vastauksetta jääneissä viesteissä (2 %). Tässäkin oli siten nähtävillä sama ilmiö kuin hymiöiden ja kuvien käytön kohdalla.

Loppupohdinta

Vaikka päällisin puolin saattaa vaikuttaa siltä, että aihepiiriltään tietotekninen keskustelupalsta keskittyy ”kovan” informaation vaihtoon, on taustalla voimakkaasti vaikuttamassa odotus vastavuoroisuudesta ja palstan kulttuurin arvostuksesta. Tulosten pohjalta näyttäisi siltä, että vastausten saamiseksi kirjoittajan kannattaa antaa myös jotain muille sen lisäksi että vain pyytää muilta jotain. Tämä voidaan osoittaa konkreettisesti tarjoamalla muille esimerkiksi tietoa tai osoittamalla kiinnostusta heitä kohtaan kysymällä heidän mielipiteitään. Tutkimusaineistossa vastauksetta jäivätkin useimmin avausviestit, joiden tavoitteena oli enimmäkseen tiedon saaminen muilta käyttäjiltä, kun taas suosituissa viesteissä haluttiin niitä useammin herättää keskustelua tai tarjota tietoa muille – jopa ilman omaa eksplisiittisesti ilmaistua vastineen tavoittelua. Suositut avausviestit ylläpitävät siten useammin yhteisöllisyyttä, ja niillä on myös sosiaalinen eikä ainoastaan instrumentaalinen funktio. Vastauksetta jääneissä avausviesteissä puolestaan korostuu palstan välineellinen arvo. Palsta houkuttelee todennäköisesti runsaasti yhteisön ulkopuolisia henkilöitä, joiden päämääränä on ainoastaan saada nopea ratkaisu omaan ongelmaansa palstan asiantuntijoilta. Ongelman ratkettua he eivät välttämättä enää palaa takaisin yhteisöön.

Pitkiin viestiketjuihin johtava avausviesti on usein myös sellainen, jossa pyydetään muita kertomaan oma mielipiteensä, näkemyksensä tai kokemuksiaan jostain tietystä aiheesta. Tällaisen viestiketjun avausviestin kirjoittaja ilmentää vastavuoroisuutta osoittamalla kiinnostusta muita kohtaan, eikä ketju tule periaatteessa koskaan ”valmiiksi” samalla tavoin kuin konkreetin ongelman ratkaisu oikean ratkaisun löytyttyä. Tulokset eivät tue näin ollen Joycen ja Krautin (2006: 735) tutkimustuloksia, sillä heidän tutkimuksessaan kysymysmuotoiset avausviestit saivat todennäköisemmin vastauksia kuin ne, jotka tarjosivat tietoa, neuvoja tai mielipiteitä. Syynä eroavuuteen saattaa olla aineistojen erilaisuus. Joycen ja Krautin (2006: 728–729) tutkimuksessa aineistona oli kuusi eri yhteisöä, joiden aihe-

piirit olivat hyvin erilaisia keskenään (esim. rintasyöpään liittyvä tukiryhmä ja avoimen lähdekoodin kehitysyhteisö).

Epäsuora keino vastavuoroisuuden osoittamiseksi yhteisölle on osoittaa kunnioitusta palstan normeja kohtaan ja muotoilla viestinsä niiden mukaan. Jos viestistä näkyy, että kirjoittaja on sisäistänyt palstan kulttuurin, seurannut keskusteluja ja omaksunut hiljaista tietoa, viesti hyväksytään osaksi palstan kulttuuria, mikä vahvistetaan vastaamalla siihen. Pitkä viesti näyttäisi pääsääntöisesti saavan enemmän vastauksia kuin lyhyt. Tulokset tukevat Joycen ja Krautin (2006: 735) tuloksia, joten avausviestin pituudella ja vastausmäärällä näyttää olevan jonkinlainen yhteys. Myös tekstitehosteiden runsas ja monipuolinen käyttö vaikuttaisi parantavan avausviestin mahdollisuuksia saada vastauksia. Tekstitehosteet ovat mahdollisesti lisänneet välitöntä ja ystävällistä vaikutelmaa kirjoittajasta (O'Sullivan ym. 2004: 477). Ne antavat myös kuvan panostuksesta viestin kirjoittamiseen.

Liiallinen puhekielisyys ("chattikieli") vaikuttaisi heikentävän viestin mahdollisuutta saada paljon vastauksia, kun taas erikoisalan omaa slangia sisältävät ("verkkokeskustelukieli") ja kirjakieliset viestit saavat todennäköisemmin vastauksia. Tulos on linjassa palstan normien kanssa (MuroBBS 2009a). Toisaalta puhekielisyyden ja slangisanojen käytön yleisyys koko viesteissä viittaa siihen, että viesteissä on mahdollisesti pyritty antamaan ystävällinen ja välitön kuva itsestä (vrt. O'Sullivanin ym. 2004: 477). Puhekielisen kirjoitustyylin suurempi edustus vastauksetta jääneissä viesteissä on linjassa sen kanssa, että vastaamatta jääneet viestit on usein kirjoitettu nopeammin, kirjoittaja ei tunne palstan kulttuuria ainakaan kovin hyvin, eikä viestin kirjoittamiseen ole panostettu kovin paljon aikaa tai vaivaa.

Tutkimuksen tuloksista voitaisiin siis päätellä, että tietokoneharrastajien keskustelupalstalla on tärkeää myös yhteisöllisyys ja sosiaalisuus. Kaiken kaikkiaan jos viestissä näkyy panostus viestin kirjoittamiseen sekä vastavuoroisuuden osoittaminen, seurauksena on todennäköisemmin pitkä viestiketju. On kuitenkin eri asia, saako kirjoittaja ratkaisun ongelmaansa ja pysyykö keskustelu asiassa. Jatkotutkimuksessa onkin tarkoitus ottaa huomioon viestiketjut kokonaisuudessaan.

Lähteet

Baym, N.K. (1998). The Emergence of On-Line Community. Teoksessa S. G. Jones (Toim.). *Cybersociety 2.0. Revisiting Computer-Mediated Communication and Community*. London: Sage. 35–68.

Baym, N.K. (2000). *Tune In, Log On: Soaps, Fandom, and Online Community*. Thousand Oaks: Sage.

Crystal, D. (2001). *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.

Haataja, R. & Perttula, J. (2004). Asiantuntijuuden tuottaminen nuorten Internet-keskustelualueilla. *Psykologia* 39: 5, 355–369.

Heikkinen, M. (2011). *Small Closed Virtual Communities. Case: Power and Support from the Net Rehabilitation courses for people with multiple sclerosis* [online]. Acta Electronica Universitatis Tampereensis; 1061. Tampere: Tampere University Press [Lainattu 17.12.2011]. Saatavilla: <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-8401-8.pdf>.

Herring, S.C. (1996). Two Variants of an Electronic Message Schema. Teoksessa S. Herring (Toim.). *Computer-Mediated-Communication. Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 81–106.

Hinds, D. & Lee, R.M. (2008). Social Network Structure as a Critical Success Condition for Virtual Communities. *Proceedings of the 41th Hawaii International Conference on System Sciences*. IEEE.

Joyce, E. & Kraut, R.E. (2006). Predicting Continued Participation in News-groups. *Journal of Computer-Mediated Communication* [online] 11: 3, 723–747. [Lainattu 20.12.2011]. Saatavilla: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.2006.00033.x/pdf>

Laukkanen, M. (2007). *Sähköinen seksuaalisuus. Tutkimus tyttöydestä nettikeskusteluissa* [online]. Acta Electronica Universitatis Lappeensis 4. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus [Lainattu 19.12.2011]. Saatavilla: <http://www.doria.fi/handle/10024/66725>

McLaughlin, M.L., Osborne, K.K. & Smith, C.B. (1995). Standards of Conduct on Usenet. Teoksessa S. G. Jones (Toim.). *Cyber Society. Computer-mediated Communication and Community*. Thousand Oaks: Sage. 90–111.

Morzy, M. (2009). On Mining and Social Role Discovery in Internet Forums [online]. *International Workshop on Social Informatics* 74–79. IEEE.[Lainattu 7.11.2011]. Saatavilla:<http://www.computer.org/portal/web/csdl/doi/10.1109/SocInfo.2009.22>

MuroBBS (2009a). Keskustelun valvonta ja yleissäännöt [online]. [Lainattu 2.3.2010]. Saatavilla: <http://murobbs.plaza.fi/murobbs-tiedotukset-ja-palaute/380654-keskustelun-valvonta-ja-yleissaannot.html>

MuroBBS (2009b). Kuinka kysyt oikein FAQ [online]. [Lainattu 25.3.2010]. Saatavilla: <http://murobbs.plaza.fi/ongelmat/463727-kuinka-kysyt-oikein-faq.html>

Nikunen, K. (2005) *Faniuden aika. Kolme tapausta televisio-ohjelmien faniudesta vuosituhatteen taitteen Suomessa* [online]. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 460. Tampere: Tampere University Press [Lainattu 19.12.2011]. Saatavilla: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6387-0.pdf>

O'Sullivan, P.B., Hunt, S.K. & Lippert, L.R. (2004). Mediated Immediacy. A Language of Affiliation in a Technological Age. *Journal of Language and Social Psychology* 23: 4, 464–490.

Salmela, E. (2011). "Joo, vikaa olis taas pähkäiltävänä fiksummille..." *Avausviestin vaikutus keskustelun käyntiin lähtemiseen tietokoneharrastajien keskustelupalstalla*. Pro gradu -tutkielma. Vaasan yliopisto. Saatavilla: <http://www.tritonia.fi/?d=244&g=abstract&abs=4585>

Sanastokeskus TSK (2010). *Sosiaalisen median sanasto* [online]. Helsinki. [Lainattu 22.5.2010]. Saatavilla: http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Sosiaalisen_median_sanasto

Savolainen, E. (2001). *Verkkokielioppi. Selityksiä ja lisätietoja* [online]. Finn Lectura. [Lainattu 26.1.2011]. Saatavilla: <http://www.finnlectura.fi/verkkosuomi/selityks.htm>

TNS Gallup (2011). Suomen web-sivustojen viikkoluvut [online]. [Lainattu 18.4.2011]. Saatavilla: <http://tnsmatrix.tns-gallup.fi/public/>

Yhtyneet Kuvalehdet (2009a). Mediatieto. Kävijäprofiilit [online]. [Lainattu 16.10.2009]. Saatavilla: <http://mediatiedot.kuvalehdet.fi/verkkomediat/verkko-mediat/plazafi/kavijaprofiilit/default.aspx>

Yhtyneet Kuvalehdet (2009b). Nettisivustojen profiilimittaus. Plaza.fi/muropaketti [online]. [Lainattu 16.10.2009]. Saatavilla: http://mediatiedot.kuvalehdet.fi/files/989-PlazaMuropaketti_profiili09.pdf

Liite. MuroBBS:n keskustelualueet

	Keskustelualue	Keskusteluaihe	Viestiketjuja	Vastauksia
1	<i>Prossessorit, emolevyt ja muistit</i>	prossessorit, emolevyt ja muistit sekä niiden ylikellottaminen	118	1228
2	<i>Näytönohjaimet</i>	näytönohjaimet ja niiden ylikellottaminen	102	3835
3	<i>Rauta</i>	muut tietokoneen komponentit, konepaketit, kimppatilaukset	231	2758
4	<i>Massamuistit</i>	tallennusmediat ja -menetelmät, kuten kiintolevyt, muistikortit ja -tikut	44	360
5	<i>Ongelmat</i>	kaikenlaiset ongelmat liittyen laitteisiin tai ohjelmiin	520	2716
6	<i>Kannettavat tietokoneet</i>	kannettavat PC- ja Mac-tietokoneet	103	1675
7	<i>Kotelot ja niiden modifiointi</i>	omat koteloprojektit, vinkkien tiedustelu	22	341
8	<i>HW modifiointi</i>	emolevyjen, prosessoreiden ja muiden tietokoneen osien modifioiminen	9	842
9	<i>Jäähdytys</i>	kaikki tietokoneiden jäähdytykseen liittyvä	41	372
10	<i>Ohjelmat, käyttöjärjestelmät ja ajurit</i>	kaikki ohjelmiin ja käyttöjärjestelmiin liittyvä, kuten niiden asennukset ja virittely	149	2246
11	<i>Internet ja muu tietoliikenne</i>	Internetin ja muiden verkkojen toiminta sekä tietoturva	122	1506
12	<i>Tietoturva</i>	salausmenetelmät, tietoturva-ohjelmistot ja palomuurit	24	393
13	<i>Ohjelmointi</i>	ohjelmointi eri kielillä, kuten C/C++, ASM, Java, Perl, PHP sekä HTML- ja XML-kuvauskielet	42	265
14	<i>Testitulokset</i>	testitulokset, uudet testiohjelmat ja tiedot omasta koneesta, Muropaketin Rankingit	10	807
Yhteensä			1537	19344
Keskimäärin			110	1382
Suppeampaan aineistoon tulevat yhteensä			178	

Liite. (jatkuu)

	Keskustelualue	Keskusteluaihe	Viestiketjuja	Vastauksia
1	<i>Pelit ja konsolit</i>	kaikenlainen pelaaminen kännykän matopelistä konsolipeleihin	113	12755
2	<i>Elektroniikka</i>	tietokoneiden komponentteihin liittymätön elektroniikka	77	1632
3	<i>Mobiililaitteet ja multimedia</i>	matkapuhelimet, kämmenmikrot (pda), digikamerat, MP3-soittimet ja muut mobiililaitteet, multimedia, kuvan-, äänen- ja videonkäsittely	65	1454
4	<i>Hifi ja kotiteatterit</i>	televisiot, dvd-soittimet, vahvistimet ja kaiuttimet	107	1527
5	<i>TV-sarjat, elokuvat ja musiikki</i>	elokuvat, televisiosarjat ja musiikki, levyjen analysointi ja bändien vertaileminen	40	4986
6	<i>Autot ja muut moottoriajoneuvot</i>	autot, moottoripyörät sekä muut moottoriajoneuvot ja niihin liittyvät asiat	56	3400
7	<i>Yleistä keskustelua</i>	kaikki ne asiat, jotka eivät sovi muille keskustelualueille	333	50400
Yhteensä			791	76154
Keskimäärin			113	10879
Suppeampaan aineistoon tulevat yhteensä			92	